This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

A 468347 BUPL

878
C7
L19
1768

M. TULLII CICERONIS OPERA.

Recenſuit J. N. LALLEMAND.

TOMUS DECIMUS-TERTIUS.

PARISIIS,

Apud { SAILLANT, viâ S. Joannis Bellov.
DESAINT, viâ Fœneâ.
BARBOU, viâ Mathurinenſium.

M DCC LXVIII.

CT
L19
1768

M. TULLII
CICERONIS
OPERA.

TOMUS DECIMUS-TERTIUS.

HOC VOLUMINE

continentur

EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBRI X.

M. TULLII CICERONIS OPERA.

Recenſuit J. N. LALLEMAND.

TOMUS DECIMUS-TERTIUS.

PARISIIS,

Apud { SAILLANT, viâ S. Joannis Bellov.
DESAINT, viâ Fœneâ.
BARBOU, viâ Mathurinenſium. }

M DCC LXVIII.

Romanis, remigravit Romam, ut opinor, L. Cottâ & L. Torquato coſſ. quem diem ſic univerſa civitas Athenienſium proſecuta eſt, ut lacrymis deſiderii futuri dolorem indicarit.

V. Habebat avunculum Q. Cæcilium, equitem Romanum, familiarem L. Luculli, divitem, difficillimâ naturâ, cujus ſic aſperitatem veritus eſt, ut, quem nemo ferre poſſet, hujus ſine offenſione ad ſummam ſenectutem retinuerit benevolentiam. Quo facto tulit pietatis fructum. Cæcilius enim moriens, teſtamento adoptavit eum, heredemque fecit ex dodrante; ex qua hereditate accepit circiter centies ſeſtertium. Erat nupta ſoror Attici Q. Tullio Ciceroni; eaſque nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo a condiſcipulatu vivebat conjunctiſſimè, multò etiam familiariùs quàm cum Quinto; ut judicari poſſit, plus in amicitia valere ſimilitudinem morum, quàm affinitatem. Utebatur autem intimè Q. Hortenſio, qui iis temporibus principatum eloquentiæ tenebat, ut intelligi non poſſet, uter eum plus diligeret, Cicero, an Hortenſius: & id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut inter quos tantæ laudis eſſet æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, eſſetque talium virorum copula.

VI. In republica ita verſatus eſt, ut

ſemper optimarum partium & eſſet, & exiſtimaretur; neque tamen ſe civilibus fluctibus committeret, quòd non magis eos in ſua poteſtate exiſtimabat eſſe, qui ſe iis dediſſent, quàm qui maritimis jactarentur. Honores non petiit, quum ei paterent, propter vel gratiam vel dignitatem; quòd neque peti more majorum, neque capi poſſent, conſervatis legibus, in tam effuſis ambitûs largitionibus, neque geri e republica ſine periculo, corruptis civitatis moribus.

Ad haſtam publicam numquam acceſſit. Nullius rei neque præs, neque manceps factus eſt. Neminem neque ſuo nomine, neque ſubſcribens accuſavit. In jus de ſua re numquam iit; judicium nullum habuit. Multorum conſulum, prætorumque præfecturas delatas ſic accepit, ut neminem in provinciam ſit ſecutus, honore fuerit contentus, rei familiaris deſpexerit fructum. Qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Aſiam, quum apud eum legati locum obtinere poſſet. Non enim decere ſe arbitrabatur, quum præturam gerere noluiſſet, aſſeclam eſſe prætoris. Qua in re non ſolùm dignitati ſerviebat, ſed etiam tranquillitati, quum ſuſpiciones quoque vitaret criminum. Quo fiebat, ut ejus obſervantia omnibus eſſet carior, quum eam officio,

non timori, neque ſpei, tribui viderent.

VII. Incidit Cæſarianum civile bellum, quum haberet annos circiter ſexaginta. Uſus eſt ætatis vacatione, neque ſe quóquam movit ex urbe. Quæ amicis ſuis opus fuerant ad Pompeium proficiſcentibus, omnia ex ſua re familiari dedit. Ipſum Pompeium sibi conjunctum non offendit : nullum enim ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores, aut divitias ceperant; quorum partim invitiſſimi caſtra ſunt ſecuti, partim ſummâ cum ejus offenſione domi remanſerunt. Attici autem quies tantopere Cæſari fuit grata, ut victor quum privatis pecunias per epiſtolas imperaret, huic non ſolùm moleſtus non fuerit, ſed etiam ſororis filium & Q. Ciceronem ex Pompeii caſtris conceſſerit. Sic vetere inſtituto vitæ, effugit nova pericula.

VIII. Secutum eſt illud bellum, occiſo Cæſare, quum reſpublica penes Brutos videretur eſſe, & Caſſium, ac tota civitas ſe ad eos convertiſſe videretur. Sic M. Bruto uſus eſt, ut nullo ille adoleſcens æquali familiariùs, quàm hoc ſene; neque ſolùm eum principem conſilii haberet, ſed etiam in convictu. Excogitatum eſt a quibuſdam, ut privatum ærarium Cæſaris interfectoribus ab equitibus Romanis conſtitueretur. Id facilè effici poſſe

arbitrati ſunt, ſi & principes illius ordinis pecunias contuliſſent. Itaque appellatus eſt a Cajo Flavio, Bruti familiari, Atticus, ut ejus rei princeps eſſe vellet. At ille, qui officia amicis præſtanda ſine factione exiſtimaret, ſemperque a talibus ſe conſiliis removiſſet, reſpondit: *Si quid Brutus de ſuis facultatibus uti voluiſſet, uſurum quantum eæ paterentur; ſed neque cum quoquam de ea re colloquuturum, neque coiturum.* Sic ille conſenſionis globus hujus unius diſſenſione disjectus eſt.

Neque multo poſt ſuperior eſſe cœpit Antonius, ita ut Brutus & Caſſius provinciarum, quæ iis necis cauſá datæ erant a conſulibus, deſperatis rebus, in éxſilium proficiſcerentur. Atticus, qui pecuniam ſimul cum ceteris conferre noluerat florenti illi parti, abjecto Bruto, Italiâque cedenti, ſeſtertiûm centum millia muneri miſit. Eidem in Epiro abſens trecenta juſſit dari: neque eò magis potenti adulatus eſt Antonio, neque deſperatos reliquit.

IX. Secutum eſt bellum geſtum apud Mutinam. In quo ſi tantum eum prudentem dicam, minus quam debeam, prædicem, quum ille potius divinus fuerit; ſi divinatio appellanda eſt perpetua naturalis bonitas, quæ nullis caſibus neque augetur neque minuitur. Hoſtis Antonius judicatus Italia ceſſerat; ſpes reſtituendi

nulla erat. Non ſolùm ejus inimici, qui tum erant potentiſſimi & plurimi, ſed etiam amici adverſariis ejus ſe dabant; & in eo lædendo ſe aliquam conſecuturos ſperabant commoditatem: ejus familiares inſequebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus ſpoliare cupiebant, liberos etiam exſtinguere parabant.

Atticus quum Ciceronis intimâ familiaritate uteretur, amiciſſimus eſſet Bruto, non modò nihil iis indulſit ad Antonium violandum, ſed e contrario familiares ejus ex urbe profugientes, quantum potuit, texit; quibus rebus indiguerunt, adjuvit. P. verò Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficiſci non potuerint. Ipſi autem Fulviæ, quum litibus diſtineretur, magniſque terroribus vexaretur, tantâ diligentiâ officium ſuum præſtitit, ut nullum illa ſtiterit vadimonium ſine Attico; hic ſponſor omnium rerum fuerit. Quin etiam, quum illa fundum ſecundâ fortunâ emiſſet in diem, neque poſt calamitatem verſuram facere potuiſſet, ille ſe interpoſuit, pecuniamque ſine fœnore, ſineque ulla ſtipulatione ei credidit; maximum exiſtimans quæſtum, memorem gratumque cognoſci, ſimulque aperire, n fortunæ, ſed hominibus ſolere eſſe . Quæ quum faciebat, nemo eum is cauſâ facere poterat exiſtimare:

nemini enim in opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. Sed ſenſus ejus a nonnullis optimatibus reprehendebatur, quòd parum odiſſe malos cives videretur.

X. Ille autem ſui judicii, potiùs quid ſe facere par eſſet intuebatur, quàm quid alii laudaturi forent. Converſa ſubitò fortuna eſt. Ut Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum futurum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis & Bruti. Itaque ad adventum Imperatorum de foro deceſſerat, timens proſcriptionem; latebatque apud P. Volumnium, cui, ut oſtendimus paulò antè, opem tulerat (tanta varietas iis temporibus fuit fortunæ, ut modò hi, modò illi in ſummo eſſent aut faſtigio, aut periculo) habebatque ſecum Q. Gellium Canum, æqualem, ſimillimumque ſui. Hoc quoque ſit Attici bonitatis exemplum, quòd cum eo, quem puerum in ludo cognoverat, adeo conjunctè vixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit.

Antonius autem, etſi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non ſolùm ei, ſed omnibus etiam ejus amicis eſſet inimicus, eoſque vellet proſcribere, multis hortantibus; tamen Attici memor fuit officii; & ei, quum requiſiſſet ubinam eſſet, ſuâ manu ſcripſit, *ne timeret*, *ſtatim-*

que ad ſe veniret : ſe eum, & Gellium Canum de proſcriptorum numero exemiſſe : ac, ne quod in periculum incideret, quòd noctu fiebat, præſidium ei miſit. Sic Atticus in ſummo timore non ſolùm ſibi, ſed etiam ei, quem cariſſimum habebat, præſidio fuit. Neque enim ſuæ ſolùm a quoquam auxilium petiit ſalutis, ſed conjunctim, ut appareret nullam ſejunctam ſibi ab eo velle eſſe fortunam. Quòd ſi gubernator præcipuâ laude fertur, qui navem ex hieme marique ſcopuloſo ſervat; cur non ſingularis ejus exiſtimetur prudentia, qui ex tot, tamque gravibus procellis civilibus ad incolumitatem pervenit?

XI. Quibus ex malis ut ſe emerſit, nihil aliud egit, quàm ut plurimis, quibus rebus poſſet, eſſet auxilio. Quum proſcriptos præmiis Imperatorum vulgus conquireret, nemo in Epirum venit, cui res ulla defuerit : nemini non ibi perpetuò manendi poteſtas facta eſt. Quin etiam poſt prœlium Philippenſe, interitumque C. Caſſii & M. Bruti, L. Julium Mocillam prætorium, & filium ejus, Aulumque Torquatum, ceteroſque pari fortunâ percul ſos, inſtituit tueri ; atque ex Epiro his omnia Samothraciam ſupportari juſſit. Difficile enim eſt omnia perſequi, & non neceſſarium. Illud unum intelligi volumus, illius liberalitatem, neque temporariam,

neque callidam fuiſſe. Id ex ipſis rebus ac temporibus judicari poteſt, quòd non florentibus ſe venditavit, ſed afflictis ſemper ſuccurrit: qui quidem Serviliam, Bruti matrem, non minùs poſt mortem ejus, quàm florentem, coluerit.

Sic liberalitate utens, nullas inimicitias geſſit; quòd neque lædebat quemquam, neque, ſi quam injuriam acceperat, malebat ulciſci, quàm oblivisci. Idem immortali memoriâ percepta retinebat beneficia; quæ autem ipſe tribuerat, tamdiu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. Itaque hic fecit, ut verè dictum videatur, *Sui cuique mores fingunt fortunam.* Neque tamen priùs ille fortunam, quàm ſe ipſe, finxit; qui cavit ne qua in re jure plecteretur.

XII. His igitur rebus effecit, ut M. Vipſanius Agrippa, intimâ familiaritate conjunctus adoleſcenti Cæſari, quum propter ſuam gratiam, & Cæſaris potentiam, nullius conditionis non haberet poteſtatem, potiſſimùm ejus deligeret affinitatem, præoptaretque equitis Romani filiam generoſarum nuptiis. Atque harum nuptiarum conciliator fuit (non eſt enim celandum) M. Antonius Triumvir reipublicæ conſtituendæ: cujus gratiâ quum augere poſſeſſiones poſſet ſuas, tantum abfuit a cupiditate pecuniæ, ut nulla in re uſus ſit

eâ, niſi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis. Quod quidem ſub ipſa proſcriptione perilluſtre fuit.

Nam quum L. Saufeii equitis Romani, æqualis ſui, qui complures annos, ſtudio ductus philoſophiæ, Athenis habitabat, habebatque in Italia pretioſas poſſeſſiones, Triumviri bona vendidiſſent, conſuetudine eâ, quâ tum res gerebantur; Attici labore atque induſtriâ factum eſt, ut eodem nuntio Saufeius fieret certior, ſe patrimonium amiſiſſe, & recuperaſſe. Idem L. Julium Calidium, quem poſt Lucretii Catullique mortem multò elegantiſſimum poëtam, noſtram tuliſſe ætatem verè videor poſſe contendere, neque minùs virum bonum, optimiſque artibus eruditum, poſt proſcriptionem equitum, propter magnas ejus Africanas poſſeſſiones, in proſcriptorum numerum a P. Volumnio, præfecto fabrûm Antonii, abſentem relatum, expedivit. Quod in præſenti utrùm ei laborioſius, an glorioſius fuerit, difficile fuit judicare; quòd in eorum periculis, non ſecùs abſentes, quàm præſentes amicos Attico eſſe curæ cognitum eſt.

XIII. Neque verò minùs ille vir, bonus paterfamiliâs habitus eſt, quàm civis. Nam quum eſſet pecunioſus, nemo illo minùs fuit emax, minùs ædificator.

[illegible] ex Aſia Sulla decedens quum [illegible], ſecum habuit [illegible] adoleſcentis & hu-[illegible]. Sic enim Græcè [illegible] natus videretur. [illegible] ſermonis La-[illegible] nativum quem-[illegible] adſcitum. Idem [illegible] & Græcè & Latinè, [illegible] addi. Quibus re-[illegible] nuſquam eum ab [illegible] ſecum deducere. [illegible] tentaret. Noli, oro [illegible] adverſum eos me [illegible] ne contra te arma [illegible] At Sulla, ado-[illegible] collaudato, omnia mu-[illegible] Athenis acceperat, profi-ciſcens juſſit deferri. [illegible] moratus, quum

Hic complures annos moratus, quum & rei familiari tantum operæ daret, quan-tum non indiligens deberet paterfamilias, & omnia reliqua tempora aut litteris, aut Athenienſium reipublicæ tribueret, ni-hilominus amicis urbana officia præſtiti[illegible] Nam & ad comitia eorum ventitavit, & ſi qua res major acta eſt, non defuit; ſi[illegible] cut Ciceroni in omnibus ejus periculis ſin-gularem fidem præbuit: cui ex pa[illegible] [illegible]

Romanis, remigravit Romam, ut opinor, L. Cottâ & L. Torquato coſſ. quem diem ſic univerſa civitas Athenienſium proſecuta eſt, ut lacrymis deſiderii futuri dolorem indicarit.

V. Habebat avunculum Q. Cæcilium, equitem Romanum, familiarem L. Luculli, divitem, difficillimâ naturâ, cujus ſic aſperitatem veritus eſt, ut, quem nemo ferre poſſet, hujus ſine offenſione ad ſummam ſenectutem retinuerit benevolentiam. Quo facto tulit pietatis fructum. Cæcilius enim moriens, teſtamento adoptavit eum, heredemque fecit ex dodrante; ex qua hereditate accepit circiter centies ſeſtertium. Erat nupta ſoror Attici Q. Tullio Ciceroni; eaſque nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo a condiſcipulatu vivebat conjunctiſſimè, multò etiam familiariùs quàm cum Qui[illegible]; ut judicari poſſit, plus in amici[illegible] ſimilitudinem morum, quàm a[illegible] Utebatur autem intimè Q. H[illegible]i iis temporibus principatu[illegible] tenebat, ut intelligi non p[illegible]m plus diligeret, Cicero[illegible]ſius : & id, quod erat diff[illegible]ciebat, ut inter quos tan[illegible]mulatio, nulla intercede[illegible]ſſetque talium virorum c[illegible]

VI. In [illegible]ſatus eſt, ut

ejus pecuniæ reditus conſtabat in Epiroticis & urbanis poſſeſſionibus. Ex quo cognoſci poteſt, eum uſum pecuniæ, non magnitudine, ſed ratione metiri ſolitum.

XV. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. Itaque ejus comitas non ſine ſeveritate erat, neque gravitas ſine facilitate; ut difficile eſſet intellectu, utrùm eum amici magis vererentur, quàm amarent. Quidquid rogabatur, religiosè promittebat; quòd non liberalis, ſed levis arbitrabatur, polliceri, quod præſtare non poſſet. Idem in nitendo quod ſemel admiſiſſet, tantâ erat curâ, ut non mandatam, ſed ſuam rem videretur agere. Numquam ſuſcepti negotii eum pertæſum eſt. Suam enim exiſtimationem in ea re agi putabat; quâ nihil habebat carius. Quo fiebat, ut omnia M. & Q. Ciceronum, Catonis, Marii, Q. Hortenſii, Auli Torquati, multorum præterea equitum Romanorum negotia procuraret. Ex quo judicari poterat, non inertiâ, ſed judicio, fugiſſe reipublicæ procurationem.

XVI. Humanitatis verò nullum afferre majus teſtimonium poſſum, quàm quòd adoleſcens ſeni Sullæ fuerit jucundiſſimus, idem ſenex adoleſcenti M. Bruto; cum æqualibus autem ſuis, Q. Hortenſio & M. Cicerone, ſic vixerit, ut judicari difficile ſit, cui ætati fuerit aptiſſimus. Quam-

quam eum præcipuè dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. Ei rei ſunt indicio, præter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus jam ſunt editi, ſexdecim volumina epiſtolarum, ab conſulatu ejus uſque ad extremum tempus ad Atticum miſſarum; quæ qui legat, non multum deſideret hiſtoriam contextam illorum temporum. Sic enim omnia de ſtudiis principum, vitiis ducum, mutationibus reipublicæ perſcripta ſunt, ut nihil in iis non appareat, & facilè exiſtimari poſſit, prudentiam quodammodo eſſe divinationem. Non enim Cicero ea ſolùm, quæ vivo ſe acciderunt, futura prædixit, ſed etiam quæ nunc uſu veniunt, cecinit ut vates.

XVII. De pietate autem Attici quid plura commemorem? quum hoc ipſum verè gloriantem audierim in funere matris ſuæ, quam extulit annorum nonaginta, quum eſſet ipſe ſeptem & ſexaginta, *ſe numquam cum matre in gratiam rediiſſe, numquam cum ſorore fuiſſe in ſimultate*, quam propè æqualem habebat: quod eſt ſignum, aut nullam umquam inter eos querimoniam interceſſiſſe, aut hunc eâ fuiſſe in ſuos indulgentiâ, ut, quos amare deberet, iraſci eis nefas duceret. Neque id fecit naturâ ſolùm, quamquam omnes ei paremus, ſed etiam doctrinâ: nam &

principum philoſophorum ita percepta habuit præcepta, ut iis, ad vitam agendam, non ad oſtentationem, uteretur.

XVIII. Moris etiam majorum ſummus imitator fuit, antiquitatiſque amator; quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine expoſuerit, quo Magiſtratus ordinavit. Nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illuſtris eſt populi Romani, quæ non in eo, ſuo tempore, ſit notata: &, quod difficillimum fuit, ſic familiarum originem ſubtexuit, ut ex eo clarorum virorum propagines poſſimus cognoſcere. Fecit hoc idem ſeparatim in aliis libris, ut, M. Bruti rogatu, Juniam familiam a ſtirpe ad hanc ætatem ordine enumeravit, notans, qui, a quo ortus, quos honores, quibuſque temporibus cepiſſet: pari modo, Marcelli Claudii, Marcellorum; Scipionis Cornelii, & Fabii Maximi, Corneliorum & Fabiorum, & Æmiliorum quoque: quibus libris nihil poteſt eſſe dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum.

Attigit quoque poëticen, credimus, ne ejus expers eſſet ſuavitatis. Namque verſibus, qui honore rerumque geſtarum amplitudine ceteros Romani populi præſtiterunt, expoſuit ita, ut ſub ſingulorum imaginibus, facta, magiſtratuſque

eorum non ampliùs quam quaternis, quinisve verſibus deſcripſerit: quod vix credendum ſit, tantas res tam breviter potuiſſe declarari. Eſt etiam liber Græcè confectus, de conſulatu Ciceronis. Hactenus, Attico vivo, edita hæc a nobis ſunt.

XIX. Nunc, quoniam fortuna nos ſuperſtites ei eſſe voluit, reliqua perſequemur; &, quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, ſicut ſuprà ſignificavimus, *Suos cuique mores plerumque conciliare fortunam.* Namque hic contentus ordine equeſtri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit Imperatoris Divi Julii filii, quum jam ante familiaritatem ejus eſſet conſecutus, nullâ aliâ re, quàm elegantiâ vitæ, quâ ceteros ceperat principes civitatis, dignitate pari, fortunâ humiliore. Tanta enim proſperitas Cæſarem eſt conſecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna, quod cuiquam antè detulerit; & conciliarit, quod nemo adhuc civis Romanus quivit conſequi. Nata autem eſt Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam collocarat. Hanc Cæſar, vix anniculam, Tiberio Claudio Neroni, Druſillâ nato, privigno ſuo, deſpondit: quæ conjunctio neceſſitudinem eorum ſanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem.

XX. Quamvis ante hæc ſponſalia non ſolùm, quum ab urbe abeſſet Cæſar, numquam ad ſuorum quemquam litteras miſit, quin Attico mitteret, *quid ageret*, in primis, *quid legeret*, *quibuſque in locis*, & *quamdiu eſſet moraturus* : ſed etiam quum eſſet in urbe, & propter ſuas infinitas occupationes minùs ſæpe, quàm vellet, Attico frueretur, nullus dies tamen temerè interceſſit, quo non ad eum ſcriberet; quum modò aliquid de antiquitate ab eo requireret; modò aliquam ei quæſtionem poëticam proponeret; interdum jocans ejus verboſiores eliceret epiſtolas.

Ex quo accidit, quum ædes Jovis Feretrii in Capitolio, ab Romulo conſtituta, vetuſtate atque incuriâ detecta prolaberetur, ut, Attici admonitu, Cæſar eam reficiendam curaret. Neque verò ab M. Antonio minùs abſens litteris colebatur; adeo ut accuratè ille ex ultimis terris, *quid ageret*, *quid curæ ſibi haberet*, certiorem faceret Atticum. Hoc quale ſit, faciliùs exiſtimabit is, qui judicare poterit, quantæ ſit ſapientiæ, eorum retinere uſum benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non ſolùm æmulatio, ſed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit intercedere neceſſe inter Cæſarem, atque Antonium; quum ſe uterque principem

non ſolùm urbis Romanæ, ſed orbis terrarum eſſe cuperet.

XXI. Tali modo quum ſeptem & ſeptuaginta annos compleſſet, atque ad extremam ſenectutem non minùs dignitate, quàm gratiâ fortunâque creviſſet (multas enim hereditates nullâ aliâ re quàm bonitate eſt conſecutus) tantâque proſperitate uſus eſſet valetudinis, ut annos triginta medicinâ non indiguiſſet; nactus eſt morbum, quem initiò & ipſe & medici contempſerunt: nam putarunt eſſe teneſmon, cui remedia celeria faciliaque proponebantur. In hoc quum tres menſes ſine ullis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, conſumpſiſſet, ſubitò tanta vis morbi in unum inteſtinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fiſtula putris eruperit. Atque hoc priùs quàm ei accideret, poſtquam in dies dolores accreſcere, febremque acceſſiſſe ſenſit, Agrippam generum ad ſe arceſſi juſſit, & cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumque Peducæum. Hos ut veniſſe vidit, in cubitum nixus: *Quantam*, inquit, *curam, diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, quum vos teſtes habeam, nihil opus eſt pluribus verbis commemorare: quibus quoniam, ut ſpero, ſatisfeci, nihilque reliqui feci, quod ad ſanandum me pertine-*

ret, reliquum eſt ut egomet mihi conſula Id vos ignorare nolui : nam mihi ſtat, al morbum deſinere. Namque his diebus qui quid cibi potioniſque ſumpſi, ita produ vitam, ut auxerim dolores, ſine ſpe ſal tis. Quare a vobis peto primùm, ut co ſilium probetis meum ; deinde, ne fruſt dehortando conemini.

XXII. Hac oratione habitâ, tantâ co ſtantiâ vocis atque vultûs, ut non ex v ta, ſed ex domo in domum videretur m grare ; quum quidem Agrippa eum flen atque oſculans, oraret atque obſecraret *ne ad id, quod natura cogeret, ipſe quoq ſibi accelerarct ; & quoniam tum quoque po ſet temporibus ſupereſſe, ſe ſibi ſuiſque n ſervaret ;* preces ejus taciturnâ ſuâ obſt natione compreſſit. Sic quum biduum cib ſe abſtinuiſſet, ſubitò febris deceſſit, le viorque morbus eſſe cœpit : tamen propo ſitum nihilò ſeciùs peregit. Itaque die quin to, poſtquam id conſilium inierat, pridi Kalendas Apriles, Cn. Domitio, C. Sc ſio coſſ. deceſſit. Elatus eſt in lecticula ut ipſe præſcripſerat, ſine ulla pompa fu neris, comitantibus omnibus bonis, ma ximâ vulgi frequentiâ. Sepultus eſt juxt viam Appiam, ad quintum lapidem, i monumento Q. Cæcilii avunculi ſui.

CICERONIS

EPISTOLÆ

AD ATTICUM.

LIBER PRIMUS.

Libri hujus epiſtolæ partim ante conſulatum Ciceronis, partim poſt conſulatum ſcriptæ ſunt. Nam toto conſulatûs illius tempore Atticus Romæ fuit, omnium conſiliorum & actionum ejus monitor, adjutor, & adminiſter. Porrò illæ, quæ conſulatum antecedunt, quæ ſunt numero undecim, initio facto ab ea quæ in editis quinta numeratur, poſitis poſt undecimam tertiâ & quartâ, ac deinde primâ & ſecundâ, nihil ſanè continent quod ad hiſtoriam magnopere pertineat. Conſequentes verò, uſque ad epiſtolam, Nihil mihi, *M. Meſſallâ & M. Piſone coſſ. datæ, primùm, rem Clodii narrant, ut domi C. Cæſaris cum veſtitu muliebri deprehenſus fuerit, quum pro populo fieret; totumque de re illâ judicium, quo non modò præter fas & æquum, ſed etiam præter omnium hominum opinionem, abſolutus fuit: deinde, quàm mortuo plauſu populus Romanus Pompeium exceperit e nobili illa Asiatica expeditione redeuntem. Nam quum*

nobiles homines, in iis L. Lucullum cum primis, haberet infenſos : illos, quia hominis potentiam ægrè ferrent adeò creviſſe, ut jam formidabilis poſſet eſſe ; hunc, quia erepti ſibi triumphi de Mithridate, jam ferè debellato, hæreret memoria : non modò obtinere numquam potuit, ut acta ſua a populo confirmarentur, deque militum præmiis decerneretur : ſed ne illud quidem, ut rebus ab ſe geſtis recitandis plauſus ex animo daretur. Atque id eſt quod ait epiſtola 14 : Prima concio Pompeii qualis fuerit, ſcripſi ad te antea : non jucunda miſeris, inanis improbis, beatis non grata, bonis non gravis. *Quæ quidem res omnium, quæ deinceps ſecuta ſunt, malorum fons & origo fuit. Nam quod nec per Meſſallam & Piſonem primo anno, nec per Metellum & Afranium, ex quibus hunc omnibus invitis per largitionem & ambitum, quò acta ſua confirmarentur, creandum curaverat ſequenti anno : quod per Flavium tribunum pleb. ut lex agraria perferretur, impetrare non potuit : coitione factâ cum Cæſare & M. Craſſo, anno tertio obtinuit, Cæſare in primis conſule declarato. Tres ultimæ epiſtolæ, Q. Metello Celere, L. Afranio coſſ. miſſæ ſunt : quorum conſulatu de Clodio ad plebem traducendo agi cæptum eſt. Quare ſi ratio temporum ſubducatur, intelligemus tam paucas libri hujus epiſtolas, annis ampliùs octo ſcriptas fuiſſe : nempe a conſulatu minimùm L. Cæcilii Metelli Cretici, & Q. Martii Vatiæ, qui ædilitatem Ciceronis ſtatim ſecutus eſt, uſque ad eos quos proximè diximus coſſ. Scitè autem Manutius primas epiſtolas diſtribuiſſe videtur, & quaſi in ſuum locum ſingulas revocaſſe ; ut nullo negotio, quando*

quando primum inter eos initium ſcribendi factum eſt, cognoſci poſſit. Servabitur is ordo Manutii in hac editione.

De his epiſtolis sic habet Corn. Nepos in Attici vita. Eum (*Atticum*) præcipuè dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. Ei rei ſunt indicio, præter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus jam ſunt editi, ſexdecim volumina epiſtolarum, ab conſulatu ejus uſque ad extremum tempus, ad Atticum miſſarum; quæ qui legat, non multum desideret hiſtoriam contextam illorum temporum. Sic enim omnia de ſtudiis principum, vitiis ducum, mutationibus reipublicæ perſcripta ſunt, ut nihil in iis non appareat, & facilè exiſtimari poſſit prudentiam eſſe quodammodo divinationem. Non enim Cicero ea ſolùm, quæ vivo ſe acciderunt, futura prædixit; ſed etiam, quæ nunc uſu veniunt, cecinit ut vates. LEONARDUS MALASPINA.

CICERO ATTICO SAL.

I. QUANTUM dolorem acceperim, & quanto fructu sim privatus & forenſi, & domeſtico, Lucii fratris noſtri morte, in primis pro noſtra conſuetudine tu exiſtinare potes: nam mihi omnia, quæ junda ex humanitate alterius & moribus omini accidere poſſunt, ex illo accidemt: quare non dubito, quin tibi quoie id moleſtum sit, quum & meo doe moveare, & ipſe omni virtute offi-

cioque ornatissimum, tuique & ſuâ ſponte, & meo ſermone amantem, affinem, amicumque amiſeris. Quod ad me ſcribis de ſorore tua, teſtis erit tibi ipſa, quantæ mihi curæ fuerit, ut Quinti fratris animus in eam eſſet is, qui eſſe deberet: quem quum eſſe offensiorem arbitrarer, eas litteras ad eum misi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & objurgarem ut errantem: itaque ex iis, quæ poſtea ſæpe ab eo ad me ſcripta ſunt, confido ita eſſe omnia, ut & oporteat, & velimus. De litterarum missione sine cauſa abs te accuſor: numquam enim a Pomponia noſtra certior ſum factus, eſſe cui litteras dare poſſem: porrò autem neque mihi accidit ut haberem, qui in Epirum proficiſcerentur; neque dum te Athenis eſſe audiebamus. De Acutiliano autem negotio quod mihi mandaras, ut primùm a tuo digreſſu Romam veni, confeceram: ſed accidit, ut & contentione nihil opus eſſet, & ut ego, qui in te ſatis consilii ſtatuerim eſſe, mallem Peduceum tibi consilium per litteras, quàm me dare: etenim quum multos dies aures meas Acutilio dediſſem; cujus ſermonis genus tibi notum eſſe arbitror; non mihi grave duxiſſem ſcribere ad te de illius querimoniis, quum eas audire, quod erat ſubodioſum, leve putaſſ

ſem. Sed abs te ipſo, qui me accuſas, unas mihi ſcito litteras redditas eſſe, quum & otii ad ſcribendum plus, & facultatem dandi majorem habueris. Quod ſcribis, etiam ſi cujus animus in te eſſet offensior, a me recolligi oportere; quid dicas: neque id neglexi: ſed eſt miro quodam modo affectus: ego autem, quæ dicenda fuerunt de te, non præterii: quid autem contendendum eſſet, ex tua putabam voluntate ſtatuere oportere; quam si ad me perſcripſeris, intelliges me neque diligentiorem eſſe voluiſſe, quàm tu eſſes, neque negligentiorem fore, quàm tu velis. De Tadiana re, mecum Tadius locutus eſt, te ita ſcripsiſſe, nihil eſſe jam, quod laboraretur, quoniam hereditas uſucapta eſſet: id mirabamur te ignorare, de tutela legitima, in qua dicitur eſſe puella, nihil uſucapi poſſe. Epiroticam emptionem gaudeo tibi placere. Quæ tibi mandavi, & quæ tu intelliges convenire noſtro Tuſculano, velim, ut ſcribis, cures, quod sine moleſtia tua facere poteris: nam nos ex omnibus moleſtiis & laboribus uno illo in loco conquieſcimus, quo fratrem quotidie exſpectamus. Terentia magnos articulorum dolores habet, & te, & ſororem tuam, & matrem maximè diligit, ſalutemque tibi plurimam adſcribit, & Tulliola, de-

liciæ noſtræ. Cura, ut valeas, & nos ames; & tibi perſuadeas, te a me fraternè amari.

CICERO ATTICO SAL.

2. NON committam poſthac ut me accuſare de epiſtolarum negligentia possis: tu modò videto in tanto otio ut par mihi sis. Domum Rabirianam Neapoli, quam tu jam dimenſam, & exædificatam animo habebas, M. Fonteius emit H-S cccIↄↄↄ xxx: id te ſcire volui, si quid fortè ea res ad cogitationes tuas pertineret. Q. frater, ut mihi videtur, quo volumus animo eſt in Pomponiam, & cum ea nunc in Arpinatibus prædiis erat, & ſecum habebat hominem χρηστομαθῆ, D. Turranium. Pater nobis decessit a. d. VIII Kal. Decembr. Hæc habebam ferè, quæ te ſcire vellem. Tu velim, si qua ornamenta γυμνασιώδη reperire poteris, quæ loci sint ejus, quem tu non ignoras, ne prætermittas. Nos Tuſculano ita delectamur, ut nobiſmetipsis tum denique, quum illò venimus, placeamus. Quid agas omnibus de rebus, & quid acturus sis, fac nos quàm diligentissimè certiores.

CICERO ATTICO SAL.

3. APUD matrem rectè eſt, eaque nobis curæ eſt. L. Cincio H-S XXCD conſtitui me curaturum Idibus Febr. Tu velim ea, quæ nobis emiſſe & paraſſe ſcribis, des operam ut quamprimum habeamus: & velim cogites, id quod mihi pollicitus es, quemadmodum bibliothecam nobis conficere possis. Omnem ſpem delectationis noſtræ, quam, quum in otium venerimus, habere volumus, in tua humanitate poſitam habemus.

CICERO ATTICO SAL.

4. APUD te eſt ut volumus. Mater tua, & ſoror a me, Quintoque fratre diligitur. Cum Acutilio ſum locutus: is ſibi negat a ſuo procuratore quidquam ſcriptum eſſe, & miratur iſtam controverſiam fuiſſe, quòd ille recuſârit ſatiſdari, ampliùs abs te non peti. Quod te de Tadiano negotio decidiſſe ſcribis; id ego Tadio & gratum eſſe intellexi, & magnopere jucundum. Ille noſter amicus, vir mehercule optimus, & mihi amicissimus, ſanè tibi iratus eſt: hoc si quanti tu æſtimes ſciam, tum, quid mihi elaborandum sit, ſcire possim. L. Cincio H-S CCIƆƆ CCIƆƆ CCCC pro signis Megaricis, ut tu ad me ſcripſeras, curavi. Her-

mæ tui Pentelici cum capitibus æneis, de quibus ad me ſcripsiſti, jam nunc me admodum delectant: quare velim, & eos, & signa, & cetera, quæ tibi ejus loci, & noſtri ſtudii, & tuæ elegantiæ eſſe videbuntur, quàm plurima, quamprimumque mittas, & maximè quæ tibi gymnasii, xyſtique videbuntur eſſe: nam in eo genere sic ſtudio efferimur, ut abs te adjuvandi, ab aliis propè reprehendendi simus: si Lentuli navis non erit, quò tibi placebit, imponito. Tulliola, deliciolæ noſtræ, tuum munuſculum flagitat, & me, ut ſponſorem, appellat. Mî autem abjurare certius eſt, quàm dependere.

CICERO ATTICO SAL.

5. NIMIUM rarò nobis abs te litteræ afferuntur; quum & multò tu faciliùs reperias, qui Romam proficiſcantur, quàm ego, qui Athenas; & certiùs tibi sit, me eſſe Romæ, quàm mihi, te Athenis: itaque propter hanc dubitationem meam brevior hæc ipſa epiſtola eſt; quòd quum incertus eſſem ubi eſſes, nolebam noſtrum illum familiarem ſermonem in alienas manus devenire. Signa Megarica, & Hermas, de quibus ad me ſcripsiſti, vehementer exſpecto. Quidquid ejuſdem generis habebis, dignum Academiâ tibi quod

videbitur, ne dubitaris mittere, & arcæ noſtræ confidito. Genus hoc eſt voluptatis meæ: quæ γυμνασιώδη maximè ſunt, ea quæro. Lentulus naves ſuas pollicetur: peto abs te, ut hæc cures diligenter. Chilius te rogat, & ego ejus rogatu, εὐμολπιδῶν πάτρια.

Cicero Attico Sal.

6. Quum eſſem in Tuſculano (erit hoc tibi pro illo tuo, *Quum eſſem in Ceramico*) verumtamen quum ibi eſſem, Romà puer a ſorore tua miſſus, epiſtolam mihi abs te allatam dedit, nuntiavitque, eo *ipſo* die poſt meridiem iturum eum, qui ad te proficiſceretur: eò factum eſt, ut epiſtolæ tuæ reſcriberem aliquid; brevitate temporis tam pauca cogerer ſcribere. Primùm tibi de noſtro amico placando, aut etiam planè reſtituendo polliceor: quod ego, etsi meâ ſponte antè *faciebam*, eò nunc tamen & agam ſtudiosiùs, & contendam ab illo vehementiùs, quòd tantam ex epiſtola voluntatem ejus reï tuam perſpicere videor: hoc te intelligere volo, pergraviter illum eſſe offenſum; ſed quia nullam video gravem ſubeſſe cauſam, magnopere confido illum fore in officio, & in noſtra poteſtate. Signa noſtra, & Hermeraclas, ut ſcribis, quum commodissimè poteris, velim im-

ponas, & si quod aliud οἰκεῖον ejus l
quem non ignoras, reperies, & m
mè, quæ tibi palæſtræ gymnasiique v
buntur eſſe: etenim ibi ſedens hæ
te ſcribebam; ut me locus ipſe adm
ret. Præterea typos tibi mando, qu
tectorio atrioli possim includere, &
tealia sigillata duo. Bibliothecam t
cave cuiquam deſpondeas, quamvis a
amatorem inveneris: nam ego o
meas vindemiolas eò reſervo, ut
ſubsidium ſenectuti parem. De fra
confido ita eſſe, ut ſemper volui &
boravi: multa signa ſunt ejus rei;
minimum, quòd ſoror prægnans eſt
comitiis meis, & tibi me permisiſſe
mini, & ego jampridem hoc comm
bus amicis, qui te exſpectant, præ
te non modò non arceſſam, ſed p
bebo; quòd intelligam multò magi
tereſſe tuâ, te agere, quod agendu
hoc tempore, quàm meâ, te adeſſ
mitiis: proinde eo animo te velim
quasi mei negotii causâ in iſta loca
ſus eſſes. Me autem eum & offendes
te, & audies, quasi mihi, si qua
erunt, non modò te præſente, ſed p
parta sint. Tulliola tibi diem dat,
ſorem non appellat.

CICERO ATTICO SAL.

7. Et meâ ſponte faciebam antea, & pòſt, duabus epiſtolis tuis perdiligenter in eamdem rationem ſcriptis, magnopere ſum commotus: eò accedebat hortator assiduus Salluſtius, ut agerem quàm diligentiſſimè cum Lucceio de veſtra vetere gratia reconcilianda: ſed, quum omnia feciſſem, non modò eam voluntatem ejus, quæ fuerat erga te, recuperare non potui, verùm ne cauſam quidem elicere immutatæ voluntatis. Tametsi jactat ille quidem illud ſuum arbitrium, & ea, quæ, jam tum quum aderas, offendere ejus animum intelligebam, tamen habet quiddam profectò, quod magis in animo ejus inſederit: quod neque epiſtolæ tuæ, neque noſtra allegatio tam poteſt facilè delere, quàm tu præſens non modò oratione, ſed tuo vultu illo familiari tolles; si modò tanti putabis id; quod, si me audies, &, si humanitati tuæ conſtare voles, certè putabis. Ac, ne illud mirere, cur, quum ego antea significarem tibi per litteras, me ſperare illum in noſtra poteſtate fore, nunc idem videar diffidere; incredibile eſt, quantò mihi videatur illius voluntas obſtinatior, & in hac iracundia obfirmatior: ſed hæc aut ſanabuntur, quum veneris; aut ei mo-

leſta erunt, in utro culpa erit. Quod in epiſtola tua ſcriptum erat, me jam arbitrari designatum eſſe; ſcito, nihil tam exercitum eſſe nunc Romæ, quàm candidatos, omnibus iniquitatibus; nec quando futura sint comitia ſciri: verùm hæc audies de Philadelpho. Tu velim, quæ Academiæ noſtræ paraſti, quamprimum mittas: mirè quàm illius loci non modò uſus, ſed etiam cogitatio delectat. Libros verò tuos cave cuiquam tradas: nobis eos, quemadmodum ſcribis, conſerva: ſummum me eorum ſtudium tenet, sicut odium jam ceterarum rerum; quas tu incredibile eſt quàm brevi tempore quantò deteriores offenſurus sis, quàm reliquiſti.

CICERO ATTICO SAL.

8. AVIAM tuam ſcito desiderio tui mortuam eſſe, & simul, quòd verita sit, ne Latinæ in officio non manerent, & in montem Albanum hoſtias non adducerent. Ejus rei conſolationem ad te L. Sauſeium miſſurum eſſe arbitror. Nos hîc te ad menſem Januarium exſpectamus, ex quodam rumore, an ex litteris tuis ad alios missis? nam ad me de eo nihil ſcripsiſti. Signa, quæ nobis curaſti, ea ſunt ad Cajetam exposita: nos ea non vidimus: neque enim exeundi Româ poteſtas nobis fuit: misimus, qui pro vectura ſol-

veret. Te multum amamus, quòd ea abs te diligenter, parvoque curata ſunt. Quod ad me ſæpe ſcripsiſti de noſtro amico placando, feci, & expertus ſum omnia: ſed mirandum in modum eſt animo abalienato: quibus de ſuſpicionibus, etsi audiſſe te arbitror, tamen ex me, quum veneris, cognoſces. Salluſtium præſentem reſtituere in ejus veterem gratiam non potui. Hoc ad te ſcripsi, quòd is me accuſare de te ſolebat: at in ſe expertus eſt illum eſſe minùs exorabilem, meum ſtudium nec tibi defuiſſe. Tulliolam C. Piſoni, L. filio, Frugi deſpondimus.

CICERO ATTICO SAL.

9. CREBRAS exſpectationes nobis tui commoves: nuper quidem, quum jam te adventare arbitraremur, repentè abs te in menſem Quintilem rejecti ſumus. Nunc verò cenſeo, quod commodo tuo facere poteris, venias ad id tempus, quod ſcribis: obieris Quinti fratris comitia; nos longo intervallo viſeris; Acutilianam controverſiam tranſegeris: hoc me etiam Peduceus, ut ad te ſcriberem, admonuit: putamus enim utile eſſe, te aliquando jam rem transigere: mea intercessio parata & eſt, & fuit. Nos hîc incredibili ac singulari populi voluntate de C. Macro tranſegimus: cui quum æqui fuiſſe-

mus, tamen multò majorem fructum ex populi exiſtimatione, illo damnato, cepimus, quàm ex ipsius, si abſolutus eſſet, gratiâ cepiſſemus. Quod ad me de Hermathena ſcribis, per mihi gratum eſt; & ornamentum Academiæ proprium meæ, quòd & Hermes commune omnium, & Minerva singulare eſt insigne ejus gymnasii: quare velim, ut ſcribis, ceteris quoque rebus quàm plurimis eum locum ornes. Quæ mihi antea signa miſiſti, ea nondum vidi: in Formiano ſunt; quò ego nunc proficiſci cogitabam: illa omnia in Tuſculanum deportabo: Cajetam, si quando abundare cœpero, ornabo. Libros tuos conſerva; & noli deſperare, eos me meos facere poſſe: quod si aſſequor, ſupero Craſſum divitiis, atque omnium vicos, & prata contemno.

CICERO ATTICO SAL.

10. PETITIONIS noſtræ, quam tibi ſummæ curæ eſſe ſcio, hujuſmodi ratio eſt, quod adhuc conjecturâ provideri possit. Prenſat unus P. Galba: sine fuco ac fallaciis, more majorum, negatur. Ut opinio eſt hominum, non aliena rationi noſtræ fuit illius hæc præpropera prenſatio: nam illi ita negant vulgò, ut mihi ſe debere dicant. Ita quiddam ſpero nobis profici, quum hoc percrebreſcit, plurimos

noſtros amicos inveniri. Nos autem initium prenſandi facere cogitaramus eo ipſo tempore, quo tuum puerum cum his litteris proficiſci Cincius dicebat, in campo, comitiis tribunitiis, a. d. XVI Kalend. Sext. Competitores, qui certi eſſe videantur, Galba, & Antonius, & Q. Cornificius. Puto te in hoc aut riſiſſe, aut ingemuiſſe. Ut frontem ferias, ſunt, qui etiam Cæſonium putent. Aquilium non arbitramur, qui denegat, & juravit morbum, & illud ſuum regnum judiciale oppoſuit. Catilinæ, si judicatum erit meridie non lucere, certus erit competitor. De Aufidio, & de Palicano, non puto te exſpectare dum ſcribam. De iis, qui nunc petunt, Cæſar certus putatur. Thermus cum Silano contendere exiſtimatur; qui sic inopes & ab amicis & exiſtimatione ſunt, ut mihi videatur non eſſe ἀδύνατον Curium obducere: ſed hoc præter me nemini videtur. Noſtris rationibus maximè conducere videtur, Thermum fieri cum Cæſare. Nemo eſt enim ex iis, qui nunc petunt, qui, si in noſtrum annum reciderit, firmior candidatus fore videatur; propterea quòd curator eſt viæ Flaminiæ, quæ tum erit abſoluta ſanè facilè. Eum libenter nunc Cæſari conſulem addiderim. Petitorum hæc eſt adhuc informata cogitatio. Nos in omni munere

candidatorio fungendo ſummam adhibe- bimus diligentiam: & fortaſſe, quoniam videtur in ſuffragiis multum poſſe Gallia, quum Romæ a judiciis forum refrixerit, excurremus menſe Septembri legati ad Piſonem, ut Januario revertamur. Quum perſpexero voluntates nobilium, ſcribam ad te. Cetera ſpero prolixa eſſe, his dun- taxat urbanis competitoribus. Illam ma- num tu mihi cura ut præſtes, quoniam propiùs abes, Pompeii noſtri amici. Nega me ei iratum fore, si ad mea comitia non venerit. Atque hæc hujuſmodi ſunt. Sed eſt, quod abs te mihi ignoſci per- velim. Cæcilius, avunculus tuus, a P. Vario quum magnâ pecuniâ fraudaretur, agere cœpit cum ejus fratre Caninio Sa- trio de iis rebus, quas eum dolo malo mancipio accepiſſe de Vario diceret. Unà agebant ceteri creditores, in quibus erat Lucullus, & P. Scipio, & is, quem pu- tabant magiſtrum fore, si bona venirent, L. Pontius. Verùm hoc ridiculum eſt, de magiſtro nunc cognoſcere. Rogavit me Cæcilius, ut adeſſem contra Satrium. Dies ferè nullus eſt, quin hic Satrius domum meam ventitet: obſervat L. Domitium maximè: me habet proximum: fuit & mihi, & Quinto fratri, magno uſui in noſtris petitionibus. Sanè ſum perturbatus, quum ipsius Satrii familiaritate, tum Do-

mitii, in quo uno maximè ambitio noſtra nititur. Demonſtravi hæc Cæcilio: ſimul & illud oſtendi, ſi ipſe unus cum illo uno contenderet, me ei ſatisfacturum fuiſſe: nunc in cauſa univerſorum creditorum, hominum præſertim ampliſſimorum, qui ſine eo, quem Cæcilius ſuo nomine perhiberet, facilè cauſam communem ſuſtinerent, æquum eſſe, eum & officio meo conſulere, & tempori. Duriùs accipere hoc mihi viſus eſt, quàm vellem, & quàm homines belli ſolent; & poſtea prorſus ab inſtituta noſtra paucorum dierum conſuetudine longè refugit. Abs te peto, ut mihi hoc ignoſcas, & me exiſtimes humanitate eſſe prohibitum, ne contra amici ſummam exiſtimationem miſerrimo ejus tempore venirem; quum is omnia ſua ſtudia & officia in me contuliſſet. Quòd ſi voles in me eſſe durior, ambitionem putabis mihi obſtitiſſe. *Ego autem* arbitror, etiam ſi id ſit, mihi ignoſcendum eſſe; ἐπεὶ οὐχ' ἱερήιον οὐδὲ βοείην. Vides enim, in quo curſu ſumus, & quàm omnes gratias non modò retinendas, verùm etiam acquirendas putemus. Spero tibi me cauſam probaſſe; cupio quidem certè. Hermathena tua valdè me delectat, & poſita ita bellè eſt, ut totum gymnaſium ἡλίου ἀνάθημα eſſe videatur. Multum te amamus. Vale.

CICERO ATTICO SAL.

11. LUCIO Julio Cæſare, C. Marcio Figulo coſſ. filiolo me auctum ſcito, ſalvâ Terentiâ. Abs te tam diu nihil litterarum? Ego de meis ad te rationibus ſcripſi antea diligenter. Hoc tempore Catilinam, competitorem noſtrum, defendere cogitamus. Judices habemus, quos voluimus, ſummâ accuſatoris voluntate. Spero, ſi abſolutus erit, conjunctiorem illum nobis fore in ratione petitionis: ſin aliter acciderit, humaniter feremus. Tuo adventu nobis opus eſt maturo: nam prorſus ſumma hominum eſt opinio, tuos familiares, nobiles homines, adverſarios honori noſtro fore. Ad eorum voluntatem mihi conciliandam maximo te mihi uſui fore video. Quare Januario ineunte, ut conſtituiſti, cura ut Romæ ſis.

CICERO ATTICO SAL.

12. TEUCRIS illa lentum ſanè negotium: neque Cornelius ad Terentiam poſtea rediit. Opinor, ad Conſidium, Axium, Selicium confugiendum eſt: nam a Cæcilio propinqui minore centeſimis nummum movere non poſſunt. Sed, ut ad prima illa redeam, nihil ego illâ impudentius, aſtutius, lentius vidi. *Libertum mitto: Tito mandavi:* σκήψεις atque ἀναβολαί.

Sed neſcio an ταυτόματον ἡμῶν. Nam mihi *Pompeiani* prodromi nuntiant, apertè Pompeium acturum, Antonio ſuccedi oportere; eodemque tempore aget prætor ad populum. Res ejuſmodi eſt, ut ego nec per bonorum, nec per popularem exiſtimationem honeſtè poſſim hominem defendere; nec mihi libeat, quod vel maximum eſt: etenim accidit hoc, quod totum cujuſmodi ſit, mando tibi, ut perſpicias. Libertum ego habeo, ſanè nequam hominem; Hilarum dico, ratiocinatorem, & clientem tuum: de eo mihi Valerius interpres nuntiat, Chiliuſque ſe audiſſe ſcribit hæc; eſſe hominem cum *Antonio*; Antonium porrò in cogendis pecuniis dictitare, partem mihi quæri, & a me cuſtodem communis quæſtûs libertum eſſe miſſum. Non ſum mediocriter commotus; neque tamen credidi: ſed certè aliquid ſermonis fuit. Totum inveſtiga, cognoſce, perſpice, & nebulonem *illum*, si quo pacto potes, ex iſtis locis amove. Hujus ſermonis Valerius auctorem Cn. Plancium nominabat: mando tibi planè, totum ut videas cujuſmodi ſit. Pompeium nobis amicissimum conſtat eſſe. Divortium Muciæ vehementer probatur. P. Clodium, Appii filium, credo te audiſſe, cum veſte muliebri deprehenſum domi C. Cæſaris, quum pro populo fie-

ret, eumque per manus ſervulæ ſer tum, & eductum; rem eſſe insigni i miâ: quod te moleſtè ferre certò ſ Quid præterea ad te ſcribam, non beo; & mehercule eram conturbat nam puer feſtivus, anagnoſtes noſt Sositheus deceſſerat, meque plus, qu ſervi mors debere videbatur, commo rat. Tu velim ſæpe ad nos ſcribas: rem nullam habebis, quod in bucc venerit ſcribito. Kal. Januar. M. Meſſa M. Piſone coſſ.

CICERO ATTICO SAL.

13. ACCEPI tuas tres jam epiſtolas, un a M. Cornelio, quam tribus Tabern ut opinor, ei dediſti; alteram, qu mihi Canusinus tuus hoſpes reddidit; tiam, quam, ut ſcribis, ancorâ ſolutâ phaſelo dediſti: quæ fuerunt omnes r torum: purè loquuntur, quum huma tatis ſparſæ ſale, tum insignes am notis. Quibus epiſtolis ſum equidem te lacessitus ad ſcribendum; ſed idci ſum tardior, quòd non invenio fidel tabellarium: quotus enim quiſque e qui epiſtolam paulò graviorem ferre p sit, nisi eam pellectione relevarit? Ac dit eò, quòd mihi non eſt notum, quiſque in Epirum proficiſcatur: ego en te arbitror, cæsis apud Amaltheam tu

rictimis, ſtatim eſſe ad Sicyonem oppugnandam profectum: neque tamen id ipſum certum habeo, quando ad Antonium proficiſcare, aut quid in Epiro temporis ponas: ita neque Achaicis hominibus, neque Epiroticis paulò liberiores litteras committere audeo. Sunt autem poſt diſceſſum a me tuum res dignæ litteris noſtris, ſed non committendæ ejuſmodi periculo, ut aut interire, aut aperiri, aut intercipi possint. Primùm igitur ſcito, primum me non eſſe rogatum ſententiam, præpositumque eſſe nobis pacificatorem Allobrogum, idque admurmurante ſenatu, neque me invito eſſe factum: ſum enim & ab obſervando homine perverſo liber, & ad dignitatem in republica retinendam contra illius voluntatem ſolutus: & ille ſecundus in dicendo locus habet auctoritatem pene principis, & voluntatem non nimis devinctam beneficio conſulis. Tertius eſt Catulus: quartus (si etiam hoc quæris) Hortensius. Conſul autem ipſe parvo animo & pravo, tantùm cavillator genere illo moroſo, quod etiam sine dicacitate ridetur, facie magis, quàm facetiis, ridiculus, nihil agens cum republica, ſejunctus ab optimatibus: a quo nihil ſperes boni reipublicæ, quia non vult; nihil metuas mali, quia non audet. Ejus autem collega & in me perhonori-

ficus, & partium ſtudioſus ac defenſor bonarum: quin nunc léviter inter ſe diſſident. Sed vereor ne hoc, quod infectum eſt, ſerpat longiùs: credo enim te audiſſe, quum apud Cæſarem pro populo fieret, veniſſe eò muliebri veſtitu virum; idque ſacrificium quum virgines inſtauraſſent, mentionem à Q. Cornificio in ſenatu factam (is fuit princeps; ne tu fortè aliquem noſtrûm putes) poſtea rem ex ſenatuſconſulto ad pontifices relatam; idque ab iis nefas eſſe decretum: deinde ex ſenatuſconſulto conſules rogationem promulgaſſe; uxori Cæſarem nuntium remiſiſſe. In hac cauſa Piſo, amicitiâ P. Clodii ductus, operam dat, ut ea rogatio, quam ipſe fert, & fert ex ſenatuſconſulto, & de religione, antiquetur. Meſſalla vehementer adhuc agit ſeverè: boni viri precibus Clodii removentur a cauſâ: operæ comparantur; noſmetipsi, qui Lycurgei a principio fuiſſemus, quotidie demitigamur: inſtat & urget Cato. Quid multa? vereor, ne hæc, neglecta a bonis, defenſa ab improbis, magnorum reipublicæ malorum cauſa ſint. Tuus autem ille amicus (ſcin' quem dicam? de quo tu ad me ſcripsiſti, poſtea quàm non auderet reprehendere, laudare cœpiſſe) nos, ut oſtendit, admodum diligit, amplectitur, amat, apertè laudat

occultè, ſed ita ut perſpicuum sit, invidet: nihil come, nihil simplex, nihil ἐν τοῖς πολιτικοῖς honeſtum, nihil illuſtre, nihil forte, nihil liberum. Sed hæc ad te ſcribam aliàs ſubtiliùs: nam neque adhuc mihi ſatis nota ſunt; & huic terræ filio neſcio cui committere epiſtolam tantis de rebus non audeo. Provincias prætores nondum ſortiti ſunt: res eodem eſt loci, quo reliquiſti. Τοποθεσίαν, quam poſtulas, Miſeni, & Puteolorum, includam orationi meæ. A. d. IIII Non. Decembr. mendosè fuiſſe animadverteram. Quæ laudas ex orationibus, mihi crede, valde mihi placebant; ſed non audebam antea dicere: nunc verò, quòd a te probata ſunt, multò mihi ἀττικώτερα videntur. In illam orationem Metellinam addidi quædam: liber tibi mittetur, quoniam te amor noſtri φιλορήτορα reddidit. Novi tibi quidnam ſcribam? quid? etiam. Meſſalla conſul Autronianam domum emit H-S XXXVII. Quid id ad me, inquies? tantùm, quòd eâ emptione & nos benè emiſſe judicati ſumus; & homines intelligere cœperunt, licere amicorum facultatibus in emendo ad dignitatem aliquam pervenire. Teucris illa lentum negotium eſt, ſed tamen eſt in ſpe: tu iſta confice. A nobis liberiorem epiſtolam exſpecta. VI Kalend. Febr. M. Meſſallâ & M. Piſone coſſ.

noſti jam in hac materia ſonitus noſtros? tanti fuerunt, ut ego eò brevior ſim, quòd eos uſque iſtinc exauditos putem. Romanæ autem ſe res sic habent. Senatus ἄρειος πάγος: nihil conſtantius, nihil ſeverius, nihil fortius: nam quum dies veniſſet rogationi ex ſenatuſconſulto ferendæ, concurſabant barbatuli juvenes, totus ille grex Catilinæ, duce filiolâ Curionis, & populum, ut antiquaret, rogabant. Piſo autem conſul, lator rogationis, idem erat diſſuaſor: operæ Clodianæ pontes occuparant: tabellæ miniſtrabantur, ita ut nulla daretur UTI ROGAS. Hic tibi Roſtra Cato advolat: convicium Piſoni conſuli mirificum facit; si id eſt convicium, vox plena gravitatis, plena auctoritatis, plena denique ſalutis: accedit eódem etiam noſter Hortensius, multi præterea boni: insignis verò opera Favonii fuit. Hoc concurſu optimatum comitia dimittuntur: ſenatus vocatur. Quum decerneretur frequenti ſenatu, contrà pugnante Piſone, ad pedes omnium ſingillatim accidente Clodio, ut conſules populum cohortarentur ad rogationem accipiendam; homines ad XV Curioni nullum ſenatuſconſultum facienti aſſenſerunt: ex altera parte facilè CCCC fuerunt. Acta res eſt. Fufius trib. tum concessit. Clodius conciones miſeras habebat, in quibus Lucullum,

lum, Hortensium, C. Piſonem, Meſſallam conſulem contumelioſè lædebat; me tantùm comperiſſe omnia criminabatur. Senatus & de provinciis prætorum, & de legationibus, & de ceteris rebus decernebat, ut antè, quàm rogatio lata eſſet, ne quid ageretur. Habes res Romanas: ſed tamen etiam illud, quod non ſperaram, audi. Meſſalla conſul eſt egregius, fortis, conſtans, diligens, noſtri laudator, amator, imitator: ille alter uno vitio minùs vitioſus; quòd iners, quòd ſomni plenus, quòd imperitus, quòd ἀπρακτότατος, ſed voluntate ita καχέκτης, ut Pompeium poſt illam concionem, quâ ab eo ſenatus laudatus eſt, odiſſe cœperit: itaque mirum in modum omnes a ſe bonos alienavit: neque id magis amicitiâ Clodii adductus facit, quàm ſtudio perditarum rerum, atque partium: ſed habet ſui ſimilem in magiſtratibus neminem: præter Fufium, bonis utimur tribunis plebis, Cornuto verò pſeudo-Catone. Quid quæris? Nunc ut ad privata redeam, Τεῦκρις promiſſa patravit: tu mandata effice, quæ recepiſti. Quintus frater, qui Argiletani ædificii reliquum dodrantem emit H-S DCCXXV, Tuſculanum venditat, ut, si poſſit, emat Pacilianam domum. Cum Lucceio in gratiam redi: video hominem valde petiturire: navabo operam. Tu quid

agas, ubi sis, cujuſmodi iſtæ res sint; fac me quàm diligentissimè certiorem. Idibus Febr.

CICERO ATTICO SAL.

15. ASIAM Quinto, ſuavissimo fratri, obtigiſſe audiſti: non enim dubito, quin celeriùs tibi hoc rumor, quàm ullius noſtrûm litteræ nuntiarint. Nunc quoniam & laudis avidissimi ſemper fuimus, & præter ceteros φιλέλληνες & ſumus, & habemur, & multorum odia, atque inimicitias reipublicæ causâ ſuſcepimus; παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο, curâque effice, ut ab omnibus & laudemur, & amemur. His de rebus plura ad te in ea epiſtola ſcribam, quam ipsi Quinto dabo. Tu me, velim, certiorem facias, quid de meis mandatis egeris; atque etiam, quid de tuo negotio: nam ut Brundisio profectus es, nullæ mihi abs te ſunt redditæ litteræ. Valde aveo ſcire quid agas. Idibus Martiis.

CICERO ATTICO SAL.

16. QUÆRIS ex me, quid acciderit de judicio, quod tam præter opinionem omnium factum sit; & simul vis ſcire, quo modo ego minùs, quàm ſoleam, prœliatus sim: reſpondebo tibi ὕστερον πρότερον, Ὁμηρικῶς. Ego enim, quamdiu ſenatûs

auctoritas mihi defendenda fuit, sic acriter, & vehementer prœliatus ſum, ut clamor concurſuſque maximâ cum meâ laude fierent. Quòd si tibi umquam ſum viſus in republica fortis, certè me in illa cauſa admiratus eſſes: quum enim ille ad conciones confugiſſet; in iiſque meo nomine ad invidiam uteretur, dii immortales! quas ego pugnas, & quantas ſtrages edidi? quos impetus in Piſonem, in Curionem, in totam illam manum feci? quo modo ſum inſectatus levitatem ſenum, libidinem juventutis? ſæpe, ita me dii jùvent! te non ſolùm auctorem consiliorum meorum, verùm etiam ſpectatorem pugnarum mirificarum desideravi. Poſtea verò quàm Hortensius excogitavit, ut legem de religione Fufius tribunus plebis ferret; in qua nihil aliud a conſulari rogatione differebat, nisi judicum genus (in eo autem erant omnia) pugnavitque, ut *ita fieret*; quòd & sibi, & aliis perſuaſerat, *nullis* illum judicibus effugere poſſe: contraxi vela, perſpiciens inopiam judicum; neque dixi quidquam pro teſtimonio, nisi quod erat ita notum, atque teſtatum, ut non poſſem præterire. Itaque, si cauſam quæris abſolutionis (ut jam πρὸς τὸ πρότερον revertar) egeſtas judicum fuit, & turpitudo: id autem ut accideret, commiſſum eſt Hortensii con-

ſilio; qui dum veritus eſt, ne Fuſius ei legi intercederet, quæ ex ſenatuſconſulto ferebatur, non vidit illud, ſatius eſſe illum in infamia relinqui ac ſordibus, quàm infirmo judicio committi: ſed ductus odio properavit rem deducere in judicium; quum illum plumbeo gladio jugulatum iri tamen diceret. Sed judicium, ſi quæris, quale fuerit, incredibili exitu; ſic, uti nunc ex eventu ab aliis, a me tamen ex ipſo initio consilium Hortensii reprehendatur: nam ut rejectio facta eſt clamoribus maximis; quum accuſator, tamquam cenſor bonus, homines nequiſſimos rejiceret: reus, tamquam clemens laniſta, frugaliſſimum quemque ſecerneret; ut primùm judices conſederunt, valdè diffidere boni cœperunt: non enim umquam turpior in ludo talario conſeſſus fuit: maculosi ſenatores, nudi equites, tribuni non tam ærati, quàm, ut appellantur, ærarii: pauci tamen boni inerant, quos rejectione effugere ille non potuerat; qui mœſti inter ſui diſſimiles, & mœrentes ſedebant, & contagione turpitudinis vehementer permovebantur. Hîc, ut quæque res ad consilium primis poſtulationibus referebatur, incredibilis erat ſeveritas, nullâ varietate ſententiarum: nihil impetrarat reus: plus accuſatori dabatur, quàm poſtulabat: triumphabat (quid quæ-

ris?) Hortensius ſe vidiſſe tantum: nemo erat, qui illum reum, ac non millies condemnatum arbitraretur. Me verò teſte producto, credo te ex acclamatione Clodii advocatorum audiſſe, quæ conſurrectio judicum facta sit, ut me circumſteterint, ut apertè jugula ſua pro meo capite P. Clodio oſtentarint: quæ mihi res multò honorificentior viſa eſt, quàm aut illa, quum jurare tui cives Xenocratem teſtimonium dicentem prohibuerunt; aut quum tabulas Metelli Numidici, quum hæ, ut mos eſt, circumferrentur, noſtri judices adſpicere noluerunt: multò hæc, inquam, noſtra res major. Itaque judicum vocibus, quum ego sic ab iis, ut ſalus patriæ, defenderer, fractus reus, & unà patroni omnes conciderunt: ad me autem eadem frequentia poſtridie convenit, quâ quum abiens conſulatu ſum domum reductus. Clamare præclari Areopagitæ, ſe non eſſe venturos, nisi præsidio conſtituto: refertur ad consilium; una ſola ſententia præsidium non desideravit: defertur res ad ſenatum; gravissimè, ornatissiméque decernitur: laudantur judices: datur negotium magiſtratibus: reſponſurum hominem nemo arbitrabatur. *Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι, Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε.* Noſti Calvum, ex Nanneianis illum, illum laudatorem meum, de cujus oratione erga

me honorifica ad te ſcripſeram : bidu
per unum ſervum , & eum ex gladiato
rio ludo , confecit totum negotium : ar
ceſſivit ad ſe , promiſit , interceſſit , de
dit : jam verò (ô dii boni , rem perd
tam !) etiam noctes certarum mulierum
atque adoleſcentulorum nobilium intro
ductiones , nonnullis judicibus pro merc
dis cumulo fuerunt. Ita , ſummo diſceſ
bonorum , pleno foro ſervorum , XX
judices ita fortes tamen fuerunt , ut , ſum
mo propoſito periculo , vel perire malu
rint , quàm perdere omnia. XXXI fu
runt , quos fames magis , quàm fama
commoverit : quorum Catulus quum v
diſſet quemdam : Quid vos , inquit , præ
ſidium a nobis poſtulabatis ? an , ne num
mi vobis eriperentur , timebatis ? Habe
ut breviſſimè potui , genus judicii ,
cauſam abſolutionis. Quæris deinceps , q
nunc ſit ſtatus rerum , & qui meus. Re
publicæ ſtatum illum , quem tu meo co
ſilio , ego divino confirmatum putaban
qui bonorum omnium conjunctione ,
auctoritate conſulatûs mei fixus , & fun
datus videbatur , niſi quis nos deus r
ſpexerit , elapſum ſcito eſſe de manib
uno hoc judicio ; ſi judicium eſt , trigin
homines populi Romani leviſſimos ,
nequiſſimos , nummulis acceptis , jus
fas omne delere , & , quod omnes no

modò homines, verùm etiam pecudes factum eſſe ſciant, id Talnam, & Plautum, & Spongiam, & ceteras hujuſmodi quiſquilias ſtatuere, numquam eſſe factum. Sed tamen, ut te de republica conſoler, non ita, ut ſperarunt mali, tanto impoſito reipublicæ vulnere, alacris exſultat improbitas in victoria: nam planè ita putaverunt, quum religio, quum pudicitia, quum judiciorum fides, quum ſenatûs auctoritas concidiſſet, fore, ut apertè victrix nequitia, ac libido pœnas ab optimo quoque peteret ſui doloris, quem improbiſſimo cuique inuſſerat ſeveritas conſulatûs mei. Idem ego ille (non enim mihi videor inſolenter gloriari, quum de me apud te loquor, in ea præſertim epiſtola, quam nolo aliis legi) idem, inquam, ego recreavi afflictos animos bonorum, unumquemque confirmans, excitans: inſectandis verò, exagitandiſque nummariis judicibus, omnem omnibus ſtudioſis, ac fautoribus illius victoriæ παῤῥησίαν eripui: Piſonem conſulem nullâ in re conſiſtere umquam ſum paſſus: deſponſam homini jam Syriam ademi: ſenatum ad priſtinam ſuam ſeveritatem revocavi, atque abjectum excitavi: Clodium præſentem fregi in ſenatu, quum oratione perpetuâ, pleniſſimâ gravitatis, tum altercatione ejuſmodi, ex qua licet

pauca deguſtes : nam cetera non pc
habere neque vim, neque venuſtat
remoto illo ſtudio contentionis , ‹
ἀγῶνα vos appellatis. Nam , ut I
Maii in ſenatum convenimus , ro
ego ſententiam , multa dixi de ſumm
publica , atque ille locus inductus :
eſt divinitus ; ne , unâ plagâ acceptâ
tres conſcripti conciderent , ne de
rent : vulnus eſſe ejuſmodi , quod
nec diſſimulandum , nec pertimeſcei
videretur ; ne aut metuendo ignavis
aut ignorando ſtultissimi judicaremu
abſolutum eſſe Lentulum , bis Catili
hunc tertium jam eſſe a judicibus in
publicam immiſſum. Erras , Clodi ,
te judices urbi , ſed carceri reſerva
neque te retinere in civitate , ſed e
privare voluerunt. Quamobrem , l
conſcripti , erigite animos , retinete
tram dignitatem : manet illa in rep
bonorum conſenſio : dolor acceſsit
viris ; virtus non eſt imminuta : nil
damni factum novi ; ſed quod erat
ventum eſt : in unius hominis perdi
dicio plures ſimiles reperti ſunt. Sed
ago ? pene orationem in epiſtola ir
Redeo ad altercationem. Surgit pul
lus puer : objicit mihi , *me ad Baias*
Falſum : ſed tamen quid hoc ? ſimil
inquam , quasi dicas in operto fuiſſe. ‹

inquit, *homini Arpinati cum aquis caldis?* Narra, inquam, patrono tuo, qui Arpinates aquas concupivit: noſti enim marinas. *Quouſque*, inquit, *hunc regem feremus?* Regem appellas, inquam, quum Rex tui mentionem nullam fecerit? ille autem Regis hereditatem ſpe devorarat. *Domum*, inquit, *emiſti*. Putes, inquam, dicere, judices emiſti. *Juranti*, inquit, *tibi non crediderunt*. Mihi verò, inquam, XXV judices crediderunt: XXXI, quoniam nummos antè acceperunt, tibi nihil crediderunt. Magnis clamoribus afflictus conticuit, & concidit. Noſter autem ſtatus eſt hic: apud bonos iidem ſumus, quos reliquiſti; apud ſordem urbis, & fæcem multò meliùs nunc, quàm reliquiſti: nam & illud nobis non obeſt, videri noſtrum teſtimonium non valuiſſe: miſſus eſt ſanguis invidiæ sine dolore, atque etiam hòc magis, quòd omnes illi fautores illius flagitii, rem manifeſtam illam redemptam eſſe a judicibus confitentur. Accedit illud, quòd illa concionalis hirudo ærarii, miſera ac jejuna plebecula, me ab hoc Magno unicè diligi putat: & hercule multâ & jucundâ conſuetudine conjuncti inter nos ſumus, uſque eò, ut noſtri iſti comiſſatores conjurationis, barbatuli juvenes, illum in ſermonibus Cnæum Ciceronem appellent:

itaque & ludis, & gladiatoribus mirandas *ἐπισημασίας* sine ulla paſtoritia fiſtula auferebamus. Nunc eſt exſpectatio comitiorum: in qua omnibus invitis trudit noſter Magnus Auli filium; atque in eo neque auctoritate, neque gratiâ pugnat, ſed quibus Philippus omnia caſtella expugnari poſſe dicebat, in quæ modò aſellus onuſtus auro poſſet adſcendere. Conſul autem ille, Doterionis hiſtrionis ſimilis, ſuſcepiſſe negotium dicitur, & domi diviſores habere; quod ego non credo: ſed ſenatuſconſulta duo jam facta ſunt odioſa, quòd in conſulem facta putantur, Catone & Domitio poſtulante; unum, ut apud magiſtratus inquiri liceret; alterum, cujus domi diviſores haberent, adversùs rempublicam. Lurco autem, tribunus plebis, qui magiſtratum ſimul cum lege Ælia iniit, ſolutus eſt & Æliâ, & Fufiâ, ut legem de ambitu ferret; quam ille bono auſpicio claudus homo promulgavit: ita comitia in ante diem VI Kal. Sext. dilata ſunt. Novi eſt in lege hoc, ut, qui nummos in tribu pronuntiarit, ſi non dederit, impunè ſit; ſin dederit, ut, quoad vivat, ſingulis tribubus H-S cIↄ cIↄ cIↄ debeat. Dixi hanc legem P. Clodium jam antè ſervaſſe: pronuntiare enim ſolitum eſſe, & non dare. Sed heus tu, videſne conſulatum illum noſtrum, quem

Curio antea ἀποθέωσιν vocabat, si hic factus erit, fabam mimum futurum? quare, ut opinor, φιλοσοφητέον, id quod tu facis, & iſtos conſulatus non flocci ἐατέον. Quod ad me ſcribis, te in Asiam ſtatuiſſe non ire; equidem mallem ut ires: ac vereor ne quid in iſta re minùs commodè fiat: ſed tamen non poſſum reprehendere conſilium tuum, præſertim quum egomet in provinciam non sim profectus. Epigrammatis tuis, quæ in Amaltheo poſuiſti, contenti erimus, præſertim quum & Chilius nos reliquerit, & Archias nihil de me ſcripſerit: ac vereor, ne, Lucullis quoniam Græcum poema condidit, nunc ad Cæcilianam fabulam ſpectet. Antonio tuo nomine gratias egi; eamque epiſtolam Manlio dedi. Ad te ideo antea rariùs ſcripsi, quòd non habebam idoneum, cui darem, nec ſatis ſciebam, quid darem. Vale: te vindicavi. Cincius si quid ad me tui negotii detulerit, ſuſcipiam: ſed nunc magis in ſuo eſt occupatus; in quo ego ei non deſum. Tu, si uno in loco es futurus, crebras a nobis litteras exſpecta; aſt plures etiam ipſe mittito. Velim, ad me ſcribas, cujuſmodi sit Ἀμαλθεῖον tuum, quo ornatu, quâ τοποθεσίᾳ; & quæ poemata, quaſque hiſtorias de Ἀμαλθείᾳ habes, ad me mittas: lubet mihi facere in Arpinati. Ego tibi aliquid

de meis ſcriptis mittam : nihil erat abſoluti.

CICERO ATTICO SAL.

17. MAGNA mihi varietas voluntatis, & diſſimilitudo opinionis, ac judicii Quinti fratris mei, demonſtrata eſt ex litteris tuis, in quibus ad me epiſtolarum illius exempla miſiſti : qua ex re, & moleſtiâ ſum tantâ affectus, quantam mihi meus amor ſummus erga utrumque veſtrûm afferre debuit ; & admiratione, quidnam accidiſſet, quod afferret Quinto fratri meo aut offenſionem tam gravem, aut commutationem tantam voluntatis. Atque illud a me jam antè intelligebatur, quod te quoque ipſum diſcedentem a nobis ſuſpicari videbam, ſubeſſe neſcio quid opinionis incommodæ, ſauciumque ejus animum; & inſediſſe quaſdam odioſas ſuſpiciones: quibus ego mederi quum cuperem antea ſæpe, & vehementiùs etiam poſt ſortitionem provinciæ, nec tantum intelligebam ei eſſe offenſionis, quantum litteræ tuæ declarant; nec tantum proficiebam, quantum volebam : ſed tamen hoc me ipſe conſolabar, quòd non dubitabam, quin te ille aut Dyrrhachii, aut in iſtis locis uſpiam viſurus eſſet : quod quum accidiſſet ; confidebam, ac mihi perſuaſeram fore, ut omnia placarentur inter

vos non modò ſermone, ac diſputatione, ſed conſpectu ipſo, congreſſuque veſtro. Nam, quanta sit in Quinto fratre meo comitas, quanta jucunditas, quàm mollis animus & ad accipiendam, & ad deponendam offensionem, nihil attinet me ad te, qui ea noſti, ſcribere: ſed accidit perincommodè, quòd eum nuſquam vidiſti: valuit enim plus, quod erat illi nonnullorum artificiis inculcatum, quàm aut officium, aut necessitudo, aut amor veſter ille priſtinus, qui plurimùm valere debuit. Atque hujus incommodi culpa ubi resideat, faciliùs poſſum exiſtimare, quàm ſcribere: vereor enim, ne, dum defendam meos, non parcam tuis: nam sic intelligo, ut nihil a domeſticis vulneris factum sit, illud quidem, quod erat, eos certè ſanare potuiſſe. Sed hujuſce rei totius vitium, quod aliquantò etiam latiùs patet, quàm videtur, præſenti tibi commodiùs exponam. De iis litteris, quas ad te Theſſalonicâ misit, & de ſermonibus, quos ab illo & Romæ apud amicos tuos, & in itinere habitos putas, ecquid tantum cauſæ sit, ignoro: ſed omnis in tua posita eſt humanitate mihi ſpes hujus levandæ moleſtiæ: nam, si ita ſtatueris, & irritabiles animos eſſe optimorum ſæpe hominum, & eoſdem placabiles; & eſſe hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitiam-

que naturæ plerumque bonitati; &, id quod caput eſt, nobis inter nos noſtra ſive incommoda, ſive vitia, ſive injurias eſſe tolerandas; facilè hæc, quemadmodum ſpero, mitigabuntur: quod ego ut facias, te oro: nam ad me, qui te unicè diligo, maximè pertinet, neminem eſſe meorum, qui aut te non amet, aut abs te non ametur. Illa pars epiſtolæ tuæ minimè fuit neceſſaria, in qua exponis, quas facultates aut provincialium, aut urbanorum commodorum, & aliis temporibus, & meipſo conſule, prætermiſeris: mihi enim perſpecta eſt ingenuitas, & magnitudo animi tui: neque ego inter me, atque te quidquam intereſſe umquam duxi, præter voluntatem inſtitutæ vitæ; quòd me ambitio quædam ad honorum ſtudium, te autem alia minimè reprehendenda ratio ad honeſtum otium duxit: verâ quidem laude probitatis, diligentiæ, religionis, neque me tibi, neque quemquam antepono. Amoris verò erga me, quum a fraterno amore, domeſticoque diſcessi, tibi primas defero: vidi enim, vidi, penituſque perſpexi in meis variis temporibus & ſollicitudines, & lætitias tuas: fuit mihi ſæpè & laudis noſtræ gratulatio tua jucunda, & timoris conſolatio grata. Quin mihi nunc, te abſente, non ſolùm conſilium, quo tu excellis, ſed etiam ſer-

monis communicatio, quæ mihi ſuaviſſima tecum ſolet eſſe, maximè deeſt: quid dicam in publica re? quo in genere mihi negligenti eſſe non licet; an in forenſi labore? quem antea propter ambitionem ſuſtinebam; nunc, ut dignitatem tueri gratiâ poſſim; an in ipſis domeſticis negotiis? in quibus ego quum antea, tum verò poſt diſceſſum fratris te, ſermoneſque noſtros deſidero: poſtremò non labor meus, non requies; non negotium, non otium; non forenſes res, non domeſticæ, non publicæ, non privatæ carere diutius tuo ſuaviſſimo, atque amantiſſimo conſilio, ac ſermone poſſunt. Atque harum rerum commemorationem verecundia ſæpe impedivit utriuſque noſtrûm: nunc autem ea fuit neceſſaria propter eam partem epiſtolæ tuæ, per quam te ac mores tuos mihi purgatos, ac probatos eſſe voluiſti. Atque in iſta incommoditate alienati illius animi, & offenſi, illud ineſt tamen commodi, quòd & mihi, & ceteris amicis tuis nota fuit, & abs te aliquando teſtificata tua voluntas omittendæ provinciæ; ut, quòd unà non eſtis, non diſſenſione, ac diſſidio veſtro, ſed voluntate, ac judicio tuo factum eſſe videatur: quare & illa, quæ violata, expiabuntur; & hæc noſtra, quæ ſunt ſanctiſſimè conſervata, ſuam religionem obti-

nebunt. Nos hic in republica infirma, miſera, commutabilique verſamur: credo enim te audiſſe, noſtros equites pene a ſenatu eſſe disjunctos; qui primùm illud valde graviter tulerunt, promulgatum ex ſenatuſconſulto fuiſſe, ut de iis, qui ob judicandum accepiſſent, quæreretur: qua in re decernenda quum ego caſu non affuiſſem, ſensiſſemque id equeſtrem ordinem ferre moleſtè, neque apertè dicere; objurgavi ſenatum, ut mihi viſus ſum, ſumma cum auctoritate; & in cauſa non verecunda admodum gravis & copioſus fui. Ecce aliæ deliciæ equitum, vix ferendæ, quas ego non ſolùm tuli, ſed etiam ornavi. Asiani, qui de cenſoribus conduxerant, queſti ſunt in ſenatu, ſe, cupiditate prolapſos, nimiùm magno conduxiſſe: ut induceretur locatio, poſtulaverunt. Ego princeps in adjutoribus, atque adeo ſecundus: nam ut illi auderent hoc poſtulare Craſſus eos impulit: invidioſa res, turpis poſtulatio, & confessio temeritatis: ſummum erat periculum, ne, si nihil impetraſſent, planè alienarentur a ſenatu. Huic quoque rei ſubventum eſt maximè a nobis; perfectumque, ut frequentissimo ſenatu, & libentissimo uterentur, multaque a me de ordinum dignitate, & concordia dicta ſunt Kal. Decemb. & poſtridie: neque adhuc

res confecta eſt, ſed voluntas ſenatûs perſpecta: unus enim contradixerat Metellus conſul designatus: quin erat dicturus (ad quem propter diei brevitatem perventum non eſt) heros ille noſter Cato. Sic ego conſervans rationem, inſtitutionemque noſtram, tueor, ut poſſum, illam a me conglutinatam concordiam. Sed tamen, quoniam iſta ſunt infirma, munitur quædam nobis ad retinendas opes noſtras tuta, ut ſpero, via, quam tibi litteris ſatis explicare non poſſum; significatione parvâ oſtendam tamen: utor Pompeio familiarissimè. Video quid dicas. Cavebo, quæ ſunt cavenda: ac ſcribam aliàs ad te de meis consiliis capeſſendæ reipublicæ plura. Lucceium ſcito conſulatum habere in animo ſtatim petere: duo enim ſoli dicuntur petituri: Cæſar cum eo coire per Arrium cogitat; & Bibulus cum hoc ſe putat per C. Piſonem poſſe conjungi. Rides? non ſunt hæc ridicula, mihi crede. Quid aliud ſcribam ad te? quid? multa ſunt: ſed in aliud tempus. Te si exſpectari velis, cures ut ſciam: jam illud modeſtè rogo, quod maximè cupio, ut quamprimum venias. Nonis Decemb.

CICERO ATTICO SAL.

18. NIHIL mihi nunc ſcito tam deeſſe, quàm hominem eum, quicum omnia,

quæ me curâ aliquâ afficiunt, unà communicem: qui me amet, qui ſapiat, quicum ego colloquar, nihil fingam, nihil dissimulem, nihil obtegam. Abeſt enim frater ἀφιλέϛατος, & amantissimus: Metellus non homo, ſed littus, atque aër, & ſolitudo mera: tu autem, qui ſæpissimè curam, & angorem animi mei ſermone, & consilio levaſti tuo; qui mihi & in publica re ſocius, & in privatis omnibus conſcius, & omnium meorum ſermonum, & consiliorum particeps eſſe ſoles, ubinam es? ita ſum ab omnibus deſtitutus, ut tantum requietis habeam, quantum cum uxore, & filiola, & mellito Cicerone conſumitur. Nam illæ ambitioſæ noſtræ fucoſæque amicitiæ ſunt in quodam ſplendore forensi; fructum domeſticum non habent: itaque, quum bene completa domus eſt, tempore matutino, quum ad forum ſtipati gregibus amicorum deſcendimus, reperire ex magna turba neminem poſſumus, quocum aut jocari liberè, aut ſuſpirare familiariter possimus. Quare te exſpectamus, te desideramus, te jam etiam arcessimus: multa enim ſunt, quæ me ſollicitant anguntque, quæ mihi videor, aures nactus tuas, unius ambulationis ſermone exhaurire poſſe. Ac domeſticarum quidem ſollicitudinum aculeos omnes, & ſcrupulos occultabo; ne-

que ego huic epiſtolæ, atque ignoto tabellario committam: atque hi (nolo enim te permoveri) non ſunt permoleſti, ſed tamen insident, & urgent, & nullius amantis consilio, aut ſermone requieſcunt. In republica verò quamquam animus eſt præſens, tamen voluntas etiam atque etiam ipſa medicinam effugit: nam, ut ea breviter, quæ poſt tuum diſceſſum acta ſunt, colligam, jam exclames neceſſe eſt, res Romanas diutius ſtare non poſſe. Etenim poſt profectionem tuam primus, ut opinor, introitus fuit in cauſam fabula Clodiana; in qua ego nactus, ut mihi videbar, locum reſecandæ libidinis, & coercendæ juventutis, vehemens fui, & omnes profudi vires animi, atque ingenii mei, non odio adductus alicujus, ſed ſpe reipublicæ corrigendæ, & ſanandæ civitatis. Afflicta reſpublica eſt empto, ſtupratoque judicio. Vide, quæ sint poſtea conſecuta. Conſul eſt impositus is nobis, quem nemo præter nos philoſophos adſpicere sine ſuſpirio poſſet. Quantum hoc vulnus? Facto ſenatuſconſulto de ambitu, de judiciis, nulla lex perlata, exagitatus ſenatus, alienati equites Romani. Sic ille annus duo firmamenta reipublicæ per me unum conſtituta, evertit: nam & ſenatûs auctoritatem abjecit; & ordinum concordiam disjunxit. Inſtat hic nunc

ille annus egregius: ejus initium ejuſmodi fuit, ut anniverſaria ſacra Juventutis non committerentur. Nam M. Luculli uxorem Memmius ſuis ſacris initiavit. Menelaus, ægrè id paſſus, divortium fecit: quamquam ille paſtor Idæus Menelaum ſolum contempſerat; hic noſter Paris tam Menelaum, quàm Agamemnonem, liberum non putavit. Eſt autem C. Herennius quidam tribunus plebis, quem tu fortaſſe ne noſti quidem: tametsi potes noſſe; tribulis enim tuus eſt; & Sextus, pater ejus, nummos vobis dividere ſolebat. Is ad plebem P. Clodium traducit; idemque fert, ut univerſus populus in campo Martio ſuffragium de re Clodii ferat. Hunc ego accepi in ſenatu, ut ſoleo: ſed nihil eſt illo homine lentius. Metellus eſt conſul egregius, & nos amat: ſed imminuit auctoritatem ſuam, quòd habet dicis causâ promulgatum illud idem de Clodio. Auli autem filius, ô dii immortales! quàm ignavus, ac ſine animo miles, quàm dignus, qui Palicano, ſicut facit, os ad malè audiendum quotidie præbeat! Agraria autem promulgata eſt a Flavio, ſanè levis, eadem ferè, quæ fuit Plotia. Sed interea πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδ' ὄναρ quiſquam inveniri poteſt: qui poterat, familiaris noſter (sic eſt enim; volo te hoc ſcire) Pompeius togulam illam pictam ſilentio

mettur ſuam. Craſſus verbum nullum contra gratiam. Ceteros jam noſti; qui ita ſunt ſtulti, ut amiſsâ republicâ piſcinas ſuas fore ſalvas ſperare videantur. Unus eſt qui curet, conſtantiâ magis, & integritate, quàm, ut mihi videtur, conſilio, aut ingenio, Cato; qui miſeros publicanos, quos habuit amantissimos ſui, tertium jam menſem vexat, neque iis a ſenatu reſponſum dari patitur: ita nos cogimur reliquis de rebus nihil decernere antè, quàm publicanis reſponſum sit: quare etiam legationes rejectum iri puto. Nunc vides, quibus fluctibus jactemur: & si ex iis, quæ ſcripsimus, tanta etiam a me non ſcripta perſpicis; reviſe nos aliquando, & quamquam ſunt hæc loca fugienda, quò te voco, tamen fac ut amorem noſtrum tanti æſtimes, ut eo vel cum his moleſtiis perfrui velis: nam ne abſens cenſeare, curabo edicendum, & proponendum locis omnibus: ſub luſtrum autem cenſeri, germani negotiatoris eſt: quare cura, ut te quamprimum videamus. Kal. Febr. Q. Metello, & L. Afranio coſſ.

CICERO ATTICO SAL.

19. NON modò, si mihi tantum eſſet otii, quantum eſt tibi, verùm etiam, si tam breves epiſtolas velim mittere, quàm

tu ſoles facere, te ſuperarem, & in ſcripto multò eſſem crebrior, quàm tu: ſed ad ſummas, atque incredibiles occupationes meas accedit, quòd nullam à me epiſtolam ad te sino abſque argumento ac ſententia pervenire. Et primùm tibi, ut æquum eſt, civi amanti patriam, quæ ſunt in republica, exponam: deinde quoniam tibi amore nos proximi ſumus, ſcribemus etiam de nobis ea, quæ ſcire te non nolle arbitramur. Atque in republica nunc quidem maximè Gallici belli verſatur metus: nam Edui, fratres noſtri, pugnant: Sequani permalè pugnarunt: & Helvetii sine dubio ſunt in armis, excurſioneſque in provinciam faciunt. Senatus decrevit, ut conſules duas Gallias ſortirentur, delectus haberetur, vacationes ne valerent, legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliæ civitates, darentque operam, ne eæ cum Helvetiis ſe jungerent. Legati ſunt Q. Metellus Creticus, & L. Flaccus, & τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον, Lentulus Clodiani filius. Atque hoc loco illud non queo præterire, quòd, quum de conſularibus mea prima ſors exiſſet, unâ voce ſenatus frequens retinendum me in urbe cenſuit: hoc idem poſt me Pompeio accidit; ut nos duo, quasi pignora reipublicæ retineri videremur: quid enim ego aliorum in me

ἐπιφωνήματα exſpectem, quum hæc domi naſcantur? Urbanæ autem res sic ſe habent. Agraria lex a Flavio tribuno plebis vehementer agitabatur auctore Pompeio; quæ nihil populare habebat, præter auctorem. Ex hac ego lege, ſecundâ concionis voluntate, omnia illa tollebam, quæ ad privatorum incommodum pertinebant: liberabam agrum eum, qui P. Mucio, L. Calpurnio coſſ. publicus fuiſſet: Sullanorum hominum poſſeſſiones confirmabam: Volaterranos, & Arretinos, quorum agrum Sulla publicarat, neque diviſerat, in ſua poſſeſſione retinebam: unam rationem non rejiciebam, ut ager hac adventitiâ pecuniâ emeretur, quæ ex novis vectigalibus per quinquennium reciperetur. Huic toti rationi agrariæ ſenatus adverſabatur, ſuſpicans Pompeio novam quamdam potentiam quæri. Pompeius verò ad voluntatem perferendæ legis incubuerat: ego autem magnâ cum agrariorum gratiâ confirmabam omnium privatorum poſſeſſiones (is enim eſt noſter exercitus, hominum, ut tute ſcis, locupletium) populo autem, & Pompeio (nam id quoque volebam) ſatisfaciebam emptione; quâ conſtitutâ diligenter, & ſentinam urbis exhauriri, & Italiæ ſolitudinem frequentari poſſe arbitrabar: ſed hæc tota res interpellata

bello refrixerat. Metellus eſt conſul ſanè bonus, & nos admodum diligit: ille alter ita nihil eſt, ut planè quid emerit neſciat. Hæc ſunt in republica, nisi etiam illud ad rempublicam putes pertinere; Herennium quemdam, tribunum plebis, tribulem tuum, ſanè hominem nequam, atque egentem, ſæpe jam de P. Clodio ad plebem traducendo agere cœpiſſe: huic frequenter interceditur. Hæc ſunt, ut opinor, in republica. Ego autem, ut ſemel Nonarum illarum Decembrium, junctam invidiâ, ac multorum inimicitiis, eximiam quamdam, atque immortalem gloriam conſecutus ſum; non deſtiti eâdem animi magnitudine in republica verſari, & illam inſtitutam ac ſuſceptam dignitatem tueri: ſed poſtea quàm primùm Clodii abſolutione levitatem, infirmitatemque judiciorum perſpexi; deinde vidi noſtros publicanos facilè a ſenatu disjungi, quamquam a me ipſo non divellerentur; tum autem beatos homines (hos piſcinarios dico, amicos tuos) non obſcurè nobis invidere: putavi, mihi majores quaſdam opes, & firmiora præsidia eſſe quærenda: itaque primùm eum, qui nimiùm diu de rebus noſtris tacuerat, Pompeium adduxi in eam voluntatem, ut in ſenatu non ſemel, ſed ſæpe, multiſque verbis hujus mihi ſalutem imperii, atque orbis terrarum

rum adjudicarit : quod non tam interfuit meâ (neque enim illæ res aut ita ſunt obſcuræ, ut teſtimonium, aut ita dubiæ, ut laudationem desiderent) quàm reipublicæ, quòd erant quidam improbi, qui contentionem fore aliquam mihi cum Pompeio, ex rerum illarum diſſensione arbitrarentur. Cum hoc ego me tantâ familiaritate conjunxi, ut uterque noſtrûm in ſua ratione munitior, & in republica firmior hac conjunctione eſſe possit : odia autem illa libidinoſæ & delicatæ juventutis, quæ erant in me incitata, sic mitigata ſunt comitate quadam meâ, me unum ut omnes illi colant : nihil jam denique a me aſperum in quemquam fit, nec tamen quidquam populare, ac diſſolutum : ſed ita temperata tota ratio eſt, ut reipublicæ conſtantiam præſtem ; privatis rebus meis, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malevolorum, odium *in me* improborum, adhibeam quamdam cautionem, & diligentiam : atque ita tamen iis novis amicitiis implicati ſumus, ut crebrò mihi vafer ille Siculus inſuſurret Epicharmus cantilenam illam ſuam :

Νῆφε, καὶ μέμνασ' ἀπιςεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Ac noſtræ quidem rationis, ac vitæ quasi quamdam formam, ut opinor, vides. De

tuo autem negotio ſæpe ad me ſcribis; cui mederi nunc non poſſumus: eſt enim illud ſenatuſconſultum ſummâ pedariorum voluntate, nullius noſtrûm auctoritate factum: nam, quòd me eſſe ad ſcribendum vides, ex ipſo ſenatuſconſulto intelligere potes, aliam rem tum relatam; hoc autem *de populis liberis*, sine causâ additum; & ita factum eſt a P. Servilio filio, qui in poſtremis ſententiam dixit; ſed immutari hoc tempore non poteſt: itaque conventus, qui initio celebrabantur, jam diu fieri desierunt: tu si tuis blanditiis tamen a Sicyoniis nummulorum aliquid expreſſeris, velim, me facias certiorem. Commentarium conſulatûs mei Græcè compositum misi ad te; in quo si quid erit, quod homini Attico minùs Græcum, eruditumque videatur, non dicam, quod tibi, ut opinor, Panormi Lucullus de ſuis hiſtoriis dixerat; ſe, quò faciliùs illas probaret Romani hominis eſſe, idcirco barbara quædam & σόλοικα diſpersiſſe: apud me si quid erit ejuſmodi, me imprudente erit, & invito. Latinum si perſecero, ad te mittam: tertium poema exſpectato, ne quod genus a me ipſo laudis meæ prætermittatur. Hîc tu, cave, dicas, τίς πατέρ' αἰνήσει; si eſt enim apud homines quidquam, quod potius sit, laudetur; nos vituperemur, qui non potiùs alia laude-

mus : quamquam non ἐγκωμιαστικὰ ſunt hæc, ſed ἱστορικά, quæ ſcribimus. Quintus frater purgat ſe multum per litteras, & affirmat, nihil a ſe cuiquam de te ſecus eſſe dictum : verùm hæc nobis coràm ſummâ curâ & diligentiâ ſunt agenda; tu modò nos reviſe aliquando. Coſſinius hic, cui dedi litteras, valde mihi bonus homo, & non levis, & amans tui viſus eſt, & talis, qualem eſſe eum tuæ mihi litteræ nuntiarant. Idibus Mart.

CICERO ATTICO SAL.

20. QUUM e Pompeiano me Romam recepiſſem a. d. IV Idus Maii, Cincius noſter eam mihi abs te epiſtolam reddidit, quam tu Idibus Febr. dederas : ei nunc epiſtolæ litteris his reſpondebo. Ac primùm, tibi perſpectum eſſe judicium de te meum, lætor; deinde, te in iis rebus, quæ mihi aſperiùs a nobis, atque a noſtris, & injucundiùs actæ videbantur, moderatissimum fuiſſe, vehementissimè gaudeo; idque neque amoris mediocris, & ingenii ſummi, ac ſapientiæ judico : qua de re quum ad me ita ſuaviter, diligenter, officioſè, & humaniter ſcripſeris, ut non modò te hortari ampliùs non debeam, ſed ne exſpectare quidem abs te, aut ab ullo homine tantum facilitatis, ac manſuetudinis potuerim; nihil duco eſſe

commodius, quàm de his rebus nihil jam ampliùs ſcribere: quum erimus congressi; tum, si quid res ſeret, coràm inter nos conferemus. Quod ad me de republica ſcribis, diſputas tu quidem & amanter, & prudenter; & a meis consiliis ratio tua non abhorret: nam neque de ſtatu nobis noſtræ dignitatis eſt recedendum, neque sine noſtris copiis intra alterius præsidia veniendum; & is, de quo ſcribis, nihil habet amplum, nihil excelſum, nihil non ſummiſſum, atque populare: verumtamen fuit ratio mihi fortaſſe ad tranquillitatem meorum temporum non inutilis; ſed mehercule reipublicæ multò etiam utilior, quàm mihi, civium improborum impetus in me reprimi, quum hominis amplissimâ fortunâ, auctoritate, gratiâ fluctuantem ſententiam confirmaſſem, & a ſpe malorum ad mearum rerum laudem convertiſſem: quod si cum aliqua levitate mihi faciendum fuiſſet, nullam rem tanti æſtimaſſem; ſed tamen a me ita acta ſunt omnia, non ut ego illi aſſentiens levior, ſed ut ille me probans gravior videretur. Reliqua sic a me aguntur, & agentur, ut non committamus, ut ea, quæ gessimus, fortuitò gessiſſe videamur: meos bonos viros, illos quos significas, & eam, quam mihi dicis obtigiſſe, σπάρταν, non modò numquam deſeram; ſed

etiam, si ego ab illa deſerar, tamen in mea priſtina ſententia permanebo. Illud tamen velim exiſtimes, me hanc viam optimatium poſt Catuli mortem nec præsidio ullo, nec comitatu tenere: nam, ut ait Rhinton, ut opinor,

Οἱ μὲν παρ' ὐδὲν εἰσιν, οἷς δ' ὐδὲν μέλει.

Mihi verò ut invideant piſcinarii noſtri, aut ſcribam ad te aliàs, aut in congreſſum noſtrum reſervabo. A Curia autem nulla me res divellet: vel quòd ita rectum eſt; vel quòd rebus meis maximè conſentaneum; vel quòd, a ſenatu quanti ſiam, minimè me pœnitet. De Sicyoniis, ut ad te ſcripsi antea, non multum ſpei eſt in ſenatu: nemo eſt enim jam, qui queratur: quare, si id exſpectas, longum eſt: aliâ viâ, si quâ potes, pugna: quum eſt actum, neque animadverſum eſt ad quos pertineret; & raptim in eam ſententiam pedarii cucurrerunt. Inducendi ſenatuſconſulti maturitas nondum eſt; quòd neque ſunt qui querantur; & multi partim malevolentiâ, partim opinione æquitatis delectantur. Metellus tuus eſt egregius conſul: unum reprehendo, quòd otium e Gallia nuntiari non magnopere gaudet: cupit, credo, triumphare: hoc vellem mediocrius: cetera egregia. Auli verò filius ita ſe gerit,

ut ejus conſulatus non conſulatus ſit, ſ Magni noſtri ὑπόμνημα. De meis ſcripti miſi ad te Græcè perfectum conſulatu meum: eum librum L. Cossinio ded puto te Latinis meis delectari; huic a tem Græco Græcum invidere: alii ſi ſc pſerint, mittemus ad te; ſed, mihi c de, ſimul atque hoc noſtrum legerun neſcio quo pacto retardantur. Nunc (ad rem meam redeam) L. Papirius P tus, vir bonus, amatorque noſter, m libros eos, quos Serv. Claudius reliqu donavit: quum mihi, per legem Cinci licere capere, Cincius amicus tuus di ret, libenter dixi, me accepturum, attuliſſet: nunc, ſi me amas, ſi te a ı amari ſcis, enitere per amicos, client hoſpites, libertos denique, ac ſervos tu ut ſcheda ne qua depereat: nam & Gr cis his libris, quos ſuſpicor, & Latin quos ſcio illum reliquiſſe, mihi vehem ter opus eſt: ego autem quotidie mag quod mihi de forenſi labore temporis tur, in iis ſtudiis conquieſco: per mil per, inquam, gratum feceris, ſi in h tam diligens fueris, quàm ſoles in his ı bus, quas me valde velle arbitraris; ipſi que Pæti tibi negotia commendo, de q bus tibi ille agit maximas gratias; & jam inviſas nos, non ſolùm rogo, ſ etiam ſuadeo.

EPISTOLÆ
AD
ATTICUM.
LIBER SECUNDUS.

Duæ primæ libri hujus epiſtolæ, ſcriptæ ſunt, item ut ultimæ ſuperioris, Q. Metello Celere, L. Afranio: reliquæ omnes, C. Julio Cæſàre, M. Bibulo Coſſ. menſibus ferè XVII. Continent verò contentionem Clodii, ut tribunus pl. fieret: quod demum obtinuit, Cæſare adnitente; cujus item operâ, quò magiſtratum illum capere poſſet, plebeius factus eſt. Nam Ciceroni iratus, quòd quodam in judicio ſtatum temporum deploraſſet, ejus inimicum Clodium, fruſtra jam pridem a patribus ad plebem tranſire nitentem, eodem die, horâque, *novâ lege* de adoptione ejus latâ, traduxit. *Auctor eſt Suetonius. Idem hoc ipſo anno, agrariam legem pertulit, contradicente Catone: quem eâ de causâ e ſenatu abreptum in carcerem duci juſsit, invitis optimatibus, & collegâ: quem obnuntiantem, armis foro depulit; ſeque domeſticis parietibus, reliquo anni tempore, continere coëgit, ut, niſi per edicta, prorſus nihil ageret: quæ tamen ille acerbiſſima in collegam proponebat; hiſque comitia in menſem Octobrem diſtulit. Perlatâ igitur le-*

ge, XX millia hominum, qui tres pluresve liberos haberent, in campum Stellatem majoribus conſecratum, ut Tranquillus ait, in agrumque Campanum, ad ſubſidia reipublicæ vectigalem relictum, induxit. Publicanos a Catone vexatos, remissionem petentes, tertiâ mercedum parte relevavit. Et ut in quoſdam diverſæ factionis cives ſævire poſſet, Vectium quemdam præmiis adduxit, qui ſe ab illis, de inferenda Cn. Pompeio nece ſollicitatum diceret: quamvis irrito conatu, propterea quòd unum atque alterum, fruſtra, nec sine ſuſpicione fraudis, nominaverit. Quare tam præcipitis consilii eventum deſperans, intercepiſſe veneno indicem creditus eſt. Hæc ferè in hoc ſecundo libro continentur ad rempublicam ſpectantia. Alia privata ſunt. Malaspina.

Cicero Attico Sal.

I. Kalendis Jun. eunti mihi Antium, & gladiatores M. Metelli cupidè relinquenti, venit obviam tuus puer: is mihi litteras abs te, & commentarium conſulatûs mei Græcè ſcriptum reddidit; in quo lætatus ſum, me aliquantò antè de iiſdem rebus Græcè item ſcriptum librum L. Coſſinio ad te perferendum dediſſe: nam, si ego tuum antè legiſſem, furatum me abs te eſſe diceres: quamquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi, atque incompta viſa ſunt; ſed tamen erant ornata hoc ipſo, quòd ornamenta negle-

xerant ; &, ut mulieres , ideo benè olere , quia nihil olebant., videbantur. Meus autem liber totum Iſocratis μυροθήκιον , atque omnes ejus diſcipulorum arculas , ac nonnihil etiam Ariſtotelia pigmenta conſumpsit : quem tu Corcyræ , ut mihi aliis litteris ſignificas , ſtrictim attigiſti ; pòſt autem , ut arbitror , a Coſsinio accepiſti ; quem tibi ego non eſſem auſus mittere , niſi eum lentè ac faſtidiosè probaviſſem : quamquam ad me reſcripsit jam Rhodo Poſsidonius , ſe , noſtrum illud ὑπόμνημα quum legeret , quod ego ad eum , ut ornatiùs de iiſdem rebus ſcriberet , miſeram , non modò non excitatum eſſe ad ſcribendum , ſed etiam planè perterritum. Quid quæris ? conturbavi Græcam nationem : ita , vulgò qui inſtabant , ut darem sibi quod ornarent , jam exhibere mihi moleſtiam deſtiterunt. Tu , si tibi placuerit liber , curabis , ut Athenis sit , & in ceteris oppidis Græciæ : videtur enim poſſe aliquid noſtris rebus lucis afferre. Oratiunculas autem , & quas poſtulas , & plures etiam mittam ; quoniam quidem ea , quæ nos ſcribimus adoleſcentulorum ſtudiis excitati , te etiam delectant. Fuit enim mihi commodum , quòd in eis orationibus , quæ *Philippicæ* nominantur , enituerat civis ille tuus Demoſthenes , & quòd ſe ab hoc refractariolo judiciali

dicendi genere abjunxerat, ut σεμνότερός τις, καὶ πολιτικώτερος videretur, curare, ut meæ quoque eſſent orationes, quæ *Conſulares* nominarentur: quarum una eſt in ſenatu Kal. Jan. altera ad populum de lege agraria; tertia, de Othone; quarta, pro Rabirio; quinta, de proſcriptorum filiis; ſexta, quum provinciam in concione depoſui; ſeptima, quâ Catilinam emisi; octava, quam habui ad populum poſtridie quàm Catilina profugit; nona in concione, quo die Allobroges indicarunt; decima in ſenatu, Nonis Decemb. Sunt præterea duæ breves, quasi ἀποσπασμάτια legis agrariæ: hoc totum σῶμα curabo ut habeas: & quoniam te quum ſcripta, tum res meæ delectant; iiſdem ex libris perſpicies, & quæ geſſerim; & quæ dixerim: aut ne popoſciſſes; ego enim tibi me non offerebam. Quod quæris, quid sit, quòd te arceſſam, ac simul impeditum te negotiis eſſe significas, neque recuſas, quin, non modò si opus sit, ſed etiam si velim, accurras; nihil ſanè eſt neceſſe: verumtamen videbare mihi tempora peregrinationis commodiùs poſſe deſcribere. Nimis abes diu, præſertim quum sis in propinquis locis: neque nos te fruimur; & tu nobis cares. Ac nunc quidem otium eſt: ſed, si paulò plus furor Pulchelli progredi poſſet, valde

ego te iſtinc excitarem : verùm præclarè Metellus impedit, & impediet : quid quæris ? eſt conſul φιλόπατρις, & , ut ſemper judicavi , naturâ bonus. Ille autem non ſimulat , ſed planè tribunus plebis fieri cupit : qua de re quum in ſenatu ageretur, fregi hominem ; & inconſtantiam ejus reprehendi , qui Romæ tribunatum plebis peteret , quum in Sicilia ædilitatem ſe petere dictitaſſet : ſed neque magnopere dixi eſſe nobis laborandum ; quòd nihilò magis ei liciturum eſſet plebeio rempublicam perdere , quàm ſimilibus ejus me conſule patriciis eſſet licitum. Jam , quum ſe ille ſeptimo die veniſſe a freto , neque ſibi obviam quemquam prodire potuiſſe , & noctu ſe introiſſe dixiſſet , in eoque ſe in concione jactaſſet ; nihil ei novi dixi accidiſſe : ex Sicilia ſeptimo die Romam ; tribus horis Româ Interamnam : noctu introiſſe item antè : non eſſe itum obviam ; ne tum quidem , quum iri maximè debuit. Quid quæris ? hominem petulantem , modeſtum reddo non ſolùm perpetuâ gravitate orationis , ſed etiam hoc genere dictorum. Itaque jam familiariter cum ipſo cavillor , ac jocor : quin etiam quum candidatum deduceremus , quærit ex me , num conſueſſem Siculis locum gladiatoribus dare ? negavi . At ego , inquit , novus patronus

inſtituam : ſed ſoror, quæ tantum habeat conſularis loci, unum mihi ſolum pedem dat. Noli, inquam, de uno pede ſororis queri : licet etiam alterum tollas. Non conſulare, inquies, dictum : fateor : ſed ego illam odi malè conſularem : ea eſt enim ſeditioſa : ea cum viro bellum gerit, neque solùm cum Metello, ſed etiam cum Fabio, quòd eos in hoc eſſe moleſtè fert. Quod de agraria lege quæris, ſanè jam videtur refrixiſſe. Quòd me quodam modo molli brachio de Pompeii familiaritate objurgas; nolim ita exiſtimes, me mei præsidii causâ cum illo conjunctum eſſe : ſed ita res erat inſtituta, ut, si inter nos eſſet aliqua fortè diſſensio, maximas in republica diſcordias verſari eſſet neceſſe : quod a me ita præcautum, atque ita proviſum eſt, non ut ego de optima illa mea ratione decederem; ſed ut ille eſſet melior, & aliquid de populari levitate deponeret : quem de meis rebus, in quas eum multi incitarant, multò ſcito gloriosiùs, quàm de ſuis prædicare : sibi enim bene geſtæ, mihi conſervatæ reipublicæ dat teſtimonium : hoc facere illum, mihi quàm prosit neſcio; reipublicæ certè prodeſt. Quid, si etiam Cæſarem, cujus nunc venti valde ſunt ſecundi, reddo meliorem? num tantum obſum reipublicæ? Quin etiam, si mihi

nemo invideret; si omnes, ut erat æquum, faverent; tamen non minùs eſſet probanda medicina, quæ ſanaret vitioſas partes reipublicæ, quàm quæ exſecaret: nunc verò, quum equitatus ille, quem ego in clivo *Capitolino*, te ſignifero, ac principe, collocaram, ſenatum deſeruerit; noſtri autem principes digito ſe cœlum putent attingere, si mulli barbati in piſcinis sint, qui ad manum accedant; alia autem negligant: nonne tibi ſatis prodeſſe videor, si perficio, ut nolint obeſſe, qui poſſunt? Nam Catonem noſtrum non tu amas plus, quàm ego: ſed tamen ille, optimo animo utens, & ſummâ fide, nocet interdum reipublicæ: dicit enim tamquam in Platonis πολιτείᾳ, non tamquam in Romuli fæce, ſententiam. Quid verius, quàm in judicium venire, qui ob rem judicandam pecuniam acceperit? cenſuit hoc Cato: aſſensit ſenatus. Equites curiæ bellum, non mihi; nam ego diſſensi. Quid impudentius Publicanis renuntiantibus? fuit tamen retinendi ordinis causâ, facienda jactura: reſtitit, & pervicit Cato. Itaque nunc, conſule in carcere incluſo, ſæpe item ſeditione commotâ, adſpiravit nemo eorum, quorum ego concurſu, itemque conſules, qui poſt me fuerunt, rempublicam defendere ſolebant. Quid ergo? iſtos, inquies, mercede conductos

habebimus? Quid faciemus, ſi aliter non poſſumus? an libertinis, atque etiam ſervis ſerviamus? Sed, ut tu ais, ἄλις σπουδῆς. Favonius meam tribum tulit honeſtiùs, quàm ſuam; Lucceii perdidit: accuſavit Naſicam inhoneſtè; ac modeſtè tamen dixit; ita ut Rhodi videretur molis potiùs, quàm Moloni, operam dediſſe: mihi, quòd defendiſſem, leviter ſuccenſuit: nunc tamen petit iterum reipublicæ causâ. Lucceius quid agat, ſcribam ad te, quum Cæſarem videro, qui aderit biduo. Quòd Sicyonii te lædunt; Catoni, & ejus æmulatori attribuas Servilio: quid? ea plaga nonne ad multos bonos viros pertinet? ſed, ſi ita placuit, laudemus; deinde in diſſensionibus ſoli relinquamur. Amalthea mea te exſpectat, & indiget tui. Tuſculanum & Pompeianum valde me delectant; niſi quòd me, illum ipſum vindicem æris alieni, ære non Corinthio, ſed hoc circumforaneo obruerunt. In Gallia ſperamus eſſe otium. Prognoſtica mea cum oratiunculis propediem exſpecta: & tamen quid cogites de adventu tuo, ſcribe ad nos: nam mihi Pomponia nuntiari juſſit, te menſe Quintili Romæ fore: id a tuis litteris, quas ad me de deceſſu tuo miſeras, diſcrepabat. Pætus, ut antea ad te ſcripſi, omnes libros, quos frater ſuus reliquiſſet,

mihi donavit : hoc illius munus in tua diligentia poſitum eſt : si me amas, cura ut conſerventur, & ad me perferantur : hòc mihi nihil poteſt eſſe gratius ; & , quum Græcos , tum verò diligenter Latinos ut conſerves velim : tuum eſſe hoc munuſculum putabo. Ad Octavium dedi litteras ; cum ipſo nihil eram locutus : neque enim iſta tua negotia provincialia eſſe putabam ; neque te in tocullionibus habebam : ſed ſcripsi, ut debui, diligenter.

CICERO ATTICO SAL.

2. CURA, amabo te, Ciceronem noſtrum. Ei nos θεῖοι videmur. Πελληναίων in manibus tenebam ; & hercule magnum acervum Dicæarchi mihi ante pedes extruxeram. O magnum hominem ! & a quo multò plura didiceris, quàm de Procilio. Κορινθίων, & Ἀθηναίων puto me Romæ habere. Mihi credes, leges ; hæc doceo ; mirabilis vir eſt. Ἡρώδης, si homo eſſet, eum potiùs legeret, quàm unam litteram ſcriberet : qui me epiſtolâ petivit ; ad te, ut video, cominus accessit : conjuraſſe mallem, quàm reſtitiſſe conjurationi, si illum mihi audiendum putaſſem. De Lollio ſanus non es : de Vinio laudo. Sed heus tu, ecquid vides Kalendas venire, Antonium non venire ? judices cogi ? nam ita ad me mittunt, Ni-

gidium minari in concione, ſe judicem, qui non affuerit, compellaturum. Velim tamen si quid eſt de Antonii adventu quod audieris, ſcribas ad me: & quoniam huc non venis, cœnes apud nos utique pridie Kal. cave aliter facias. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO SAL.

3. PRIMUM, ut opinor, εὐαγγέλια. Valerius abſolutus eſt Hortenſio defendente: id judicium Atilio condonatum putabatur; & Epicratem ſuſpicor, ut ſcribis, laſcivum fuiſſe: etenim mihi caligæ ejus, ut faſciæ cretatæ, non placebant: quid sit, ſciemus quum veneris. Feneſtrarum anguſtias quòd reprehendis, ſcito te Κύρου παιδείαν reprehendere: nam, quum ego idem iſtuc dicerem, Cyrus aiebat, viridiorum διαφάσεις latis luminibus non tam eſſe ſuaves. Etenim ἔςω ὄψις μὲν, ἡ, α. τὸ δὲ ὁρώμενον, β, γ. ἀκτῖνες δὲ, δ, καὶ ε. Vides enim cetera. Nam, si κατ' εἰδώλων ἐμπτώσεις videremus, valdè laborarent εἴδωλα in anguſtiis: nunc fit lepidè illa ἔκχυσις radiorum. Cetera si reprehenderis, non feres tacitum, nisi quid erit ejuſmodi, quod sine ſumptu corrigi poſſit. Venio nunc ad menſem Januarium, & ad ὑπόστασιν noſtram, ac πολιτείαν: in qua σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον: ſed tamen ad extremum, ut illi ſolebant, τὴν ἀρέσκουσαν. Eſt res ſanè

magni consilii: nam aut fortiter reſiſtendum eſt legi agrariæ; in quo eſt quædam dimicatio, ſed plena laudis: aut quieſcendum; quod eſt non dissimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adjuvandum; quod a me aiunt Cæſarem sic exſpectare, ut non dubitet. Nam fuit apud me Cornelius; hunc dico Balbum, Cæſaris familiarem: is affirmabat, illum omnibus in rebus meo & Pompeii consilio uſurum, daturumque operam, ut cum Pompeio Craſſum conjungeret. Hîc ſunt hæc. Conjunctio mihi ſumma cum Pompeio; si placet, etiam cum Cæſare; reditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, ſenectutis otium. Sed me κατάστασις mea illa commovet, quæ eſt in libro tertio

Interea curſus, quos prima a parte juventæ,
Quoſque adeo conſul virtute, animoque petiſti,
Hos retine, atque auge famam, laudeſque bonorum.

Hæc mihi quum in eo libro, in quo multa ſunt ſcripta ἀριστοκρατικῶς, Calliope ipſa præſcripſerit, non opinor eſſe dubitandum, quin ſemper nobis videatur

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Sed hæc ambulationibus Compitaliciis reſervemus. Tu pridie Compitalia memento. Balineum calfieri jubebo: & Pomponiam

Terentia rogat; matrem adjungemus. Θεοφράστου περὶ φιλοτιμίας affer mihi de libris Quinti fratris.

Cicero Attico Sal.

4. Fecisti mihi pergratum, quòd Serapionis librum ad me misiſti; ex quo quidem ego, quod inter nos liceat dicere, millesimam partem vix intelligo: pro eo tibi præſentem pecuniam ſolvi imperavi; ne tu expenſum muneribus ferres. At quoniam nummorum mentio facta eſt; amabo te, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris, transigas: si in eo, quod oſtenderat, non ſtat; mihi maximè placet, ea, quæ malè empta ſunt, reddi, si voluntate Pomponiæ fieri poterit: si ne id quidem; nummi potiùs reddantur, quàm ullus sit ſcrupulus: valde hoc velim antè quàm proficiſcare, amanter, ut ſoles, diligenterque conficias. Clodius ergo, ut ais, ad Tigranem? velim ſurpi eâ conditione: ſed facilè patior; accommodatius enim nobis eſt ad liberam legationem tempus illud, quum & Quintus noſter jam, ut ſperamus, in otio conſederit, & , iſte ſacerdos Bonæ deæ cujus modi futurus sit, ſciri possit. Interea quidem cum Musis nos delectabimus animo æquo, immo verò etiam gaudenti, ac libenti: neque mihi umquam veniet in

mentem Craſſo invidere, neque pœnitere, quòd à me ipſe non deſciverim. De geographia dabo operam ut tibi ſatisfaciam; ſed nihil certi polliceor: magnum opus eſt; ſed tamen, ut jubes, curabo ut hujus peregrinationis aliquod tibi opus exſtet. Tu quidquid indagaris de republica, & maximè quos conſules futuros putes, facito ut ſciam: tametsi minùs ſum curioſus: ſtatui enim nihil jam de republica cogitare. Terentiæ ſaltum perſpeximus: quid quæris? præter quercum Dodonæam nihil desideramus, quò minùs Epirum ipſam possidere videamur. Nos circiter Kal. aut in Formiano erimus, aut in Pompeiano. Tu, si in Formiano non erimus, si nos amas, in Pompeianum venito: id & nobis erit perjucundum, & tibi non ſanè devium. De muro imperavi Philotimo ne impediret, quò minùs id fieret, quod tibi videretur: *cenſeo* tamen adhibeas Vectium. His temporibus, tam dubiâ vitâ optimi cujuſque, magni æſtimo unius æſtatis fructum palæſtræ Palatinæ, ſed ita tamen, ut nihil minùs velim, quàm Pomponiam, & puerum verſari in timore ruinæ.

CICERO ATTICO SAL.

5. CUPIO equidem, & jam pridem cupio Alexandriam, reliquamque Ægyp-

tum viſere, & ſimul ab hac hon
ſatietate noſtri diſcedere, & cum a
desiderio reverti: ſed hoc tempore
his mittentibus, Αἰδέομαι Τρῶας καὶ Τρ
ἑλκεσιπέπλους: quid enim noſtri optin
si qui reliqui ſunt, loquentur? an n
quo præmio de ſententia eſſe dedu
Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀ
Cato ille noſter, qui mihi unus e
centum millibus. Quid verò hiſtor
nobis ad annos DC prædicarint? qua
dem ego multò magis vereor, quàn
rum hominum qui hodie vivunt, r
culos. Sed opinor, excipiamus, 8
ſpectemus: si enim deferetur, erit
dam noſtra poteſtas, & tum delib
mus: etiam eſt in non accipiendo
nulla gloria. Quare si quid Θεοφάνης 1
fortè contulerit, ne omnino repu
De iſtis rebus exſpecto tuas litteras:
Arrius narret; quo animo ſe deſti
ferat; & qui conſules parentur; u
ut populi ſermo, Pompeius, &
ſus; an, ut mihi ſcribitur, cum
nio Servius Sulpicius: &, num quæ
leges: &, num quid novi omnino
quoniam Nepos proficiſcitur, cuinam
guratus deferatur; quo quidem un
ab iſtis capi poſſum. Vide levitatem r
Sed quid ego hæc, quæ cupio depo
& toto animo, atque omni cura φ

φῶ? sic, inquam, in animo eſt; vellem ab initio: nunc verò, quoniam, quæ putavi eſſe præclara, expertus ſum, quàm eſſent inania; cum omnibus Muſis rationem habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me reſcribe certiùs, &, num quis in ejus locum paretur; &, quid de P. Clodio fiat: &, omnia, quemadmodum polliceris, ἐπὶ σχολῆς ſcribe: &, quo die Româ te exiturum putes, velim ad me ſcribas, ut certiorem te faciam, quibus in locis futurus ſim; epiſtolamque ſtatim des de iis rebus, de quibus ad te ſcripſi: valde enim exſpecto tuas litteras.

CICERO ATTICO SAL.

6. QUOD tibi ſuperioribus litteris promiſeram, fore, ut opus exſtaret hujus peregrinationis; nihil jam magnopere confirmo: ſic enim ſum complexus otium, ut ab eo divelli non queam. Itaque aut *libris* me delecto, quorum habeo Antii feſtivam copiam; aut fluctus numero: nam ad lacertas captandas tempeſtates non ſunt idoneæ. A ſcribendo prorſus abhorret animus. Etenim γεωγραφικὰ, quæ conſtitueram, magnum opus eſt; ita valde Eratoſthenes, quem mihi propoſueram, a Serapione, & ab Hipparcho reprehenditur: quid cenſes, ſi Tyrannio acceſſerit? Et hercule ſunt res difficiles ad

explicandum, & ὁμοιαδεῖς; nec tam poſſ
ἀνθηροſγραφεῖσθαι, quàm videbantur: (
quod caput eſt, mihi quævis ſatis ju
cauſa ceſſandi eſt. Quin etiam dubite
an hîc, an Antii conſidam, & hoc te
pus omne conſumam; ubi quidem
mallem duumvirum, quàm Romæ
fuiſſe. Tu verò ſapientior Buthroti
mum paraſti: ſed, mihi crede, prox
eſt illi municipio hæc Antiatium civi
Eſſe locum tam propè Romam, ubi m
ſint, qui Vatinium numquam viderii
ubi nemo ſit, præter me, qui que
quam ex vigintiviris unum eſſe ſalv
velit? ubi me interpellet nemo, dilig
omnes? Hîc, hîc nimirum πολιτεύει
nam iſtic non ſolùm non licet, ſed et
tædet. Itaque ἀνέκδοτα, quæ tibi uni le
mus, Theopompino genere, aut et
aſperiore multò, pangentur. Neque a
jam quidquam πολιτεύομαι, niſi odiſſe
probos, & id ipſum nullo cum ſto
cho, ſed potiùs cum aliqua ſcribendi
luptate. Sed ut ad rem, ſcripſi ad Qu
tores urbanos de Quinti fratris negot
vide, quid narrent; ecqua ſpes ſit de
rii, an ciſtophoro Pompeiano jacean
Præterea de muro ſtatue quid faciend
ſit. Aliud quid? etiam. Quando te pr
ciſci iſtinc putes, fac ut ſciam.

CICERO ATTICO SAL.

De geographia etiam atque etiam de-rabimus. Orationes autem me duas tulas; quarum alteram non libebat mihi bere, quia abſcideram; alteram, ne larem eum, quem non amabam: ſed quoque videbimus: denique aliquid abit, ne tibi planè ceſſaſſe videamur. Publio quæ ad me ſcribis, ſanè mihi unda ſunt; eaque etiam velim, om-is veſtigiis indagata, ad me afferas, m venies; & interea ſcribas, si quid lliges, aut ſuſpicabere: & maximè de ttione quid ſit acturus. Equidem antè m tuas legi litteras, iſtim hominem cupiebam; non mehercule, ut differ-i cum eo vadimonium (nam mirâ alacritate ad litigandum) ſed vide-ur mihi, si quid eſſet in eo populare, od plebeius factus eſſet, id amiſſurus. id enim ad plebem tranſiſti? ut Ti-nem ires ſalutatum? narra mihi, reges nenii patricios ſalutare non ſolent? id quæris? acueram me ad exagitan-r hanc ejus legationem: quam si ille temnit, &, si, ut ſcribis, bilem id imovet & latoribus, & auſpicibus le-curiatæ, ſpectaculum egregium. Her-, verum ut loquamur, ſubcontume-è tractatur noſter Publius: primùm,

qui quum in domò Cæſaris quondam unus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem eſſe potuerit: deinde, alia legatio dicta erat, alia data eſt; illa opima ad exigendas pecunias, Druſo, ut opinor, Piſaurensi, an epuloni Vatinio reſervatur: hæc jejuna, ac bella relegatio datur ei, cujus tribunatus ad iſtorum tempora reſervatur. Incende hominem, amabo te, quoad pot'eſt: una ſpes eſt ſalutis, iſtorum inter iſtos diſſensio, cujus ego quædam initia ſensi ex Curione. Jam verò Arrius conſulatum sibi ereptum fremit. Megabocchus, & hæc ſanguinaria juventus inimicissima eſt. Accedat verò, accedat etiam iſta rixa Auguratûs: ſpero me præclaras de iſtis rebus epiſtolas ad te ſæpe miſſurum. Sed, illud quid sit, ſcire cupio, quod jacis obſcurè, jam etiam ex ipsis quinqueviris loqui quoſdam: quidnam id eſt? si eſt enim aliquid, plus eſt boni, quàm putaram. Atque hæc, sic velim exiſtimes, non me abs te κατὰ τὸ πρακτικὸν quærere; quòd geſtiat animus aliquid agere in republica. Jampridem gubernare me tædebat, etiam quum licebat: nunc verò quum cogar exire de navi non abjectis, ſed receptis gubernaculis, cupio iſtorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, κἂν ὑπὸ στέγῃ Πυκνᾶς ἀκούειν ψεκάδος εὑδούσῃ φρενί. De muro,

muro, quid opus ſit, videbis. Caſtricianum mendum nos corrigemus: & tamen ad me Quintus cIↃ ccIↃↃ IↃↃↃ ſcripſerat, nunc ad ſororem tuam H-S xxx. Terentia tibi ſalutem dicit. Cicero tibi mandat, ut Ariſtodemo idem de ſe reſpondeas, quod de fratre ſuo, ſororis tuæ filio, reſpondiſti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura ut valeas.

CICERO ATTICO SAL.

8. EPISTOLAM quum a te avidè exſpectarem ad veſperum, ut ſoleo, ecce tibi nuntius, pueros veniſſe Româ. Voco, quæro, ecquid litterarum? negant. Quid ais, inquam, nihilne a Pomponio? Perterriti voce & vultu, confessi ſunt ſe accepiſſe, ſed excidiſſe in via. Quid quæris? permoleſtè tuli: nulla enim abs te per hos dies epiſtola inanis aliquâ re utili & ſuavi venerat. Nunc, si quid in ea *epiſtola*, quam ante diem XVI Kal. Maii *dediſti*, fuit hiſtoriâ dignum, ſcribe quamprimum, ne ignoremus: sin nihil præter jocationem, redde id ipſum: & ſcito Curionem adoleſcentem veniſſe ad me ſalutatum. Valde ejus ſermo de Publio cum tuis litteris congruebat: ipſe verò mirandum in modum *reges odiſſe ſuperbos*: peræquè narrabat incenſam eſſe juventutem; neque ferre hæc poſſe. Bene habemus:

nos, si in his ſpes eſt, opinor, aliud agi
mus. Ego me do hiſtoriæ : quamquam
licet me Saufeium putes eſſe, nihil mi
eſt inertius. Sed cognoſce itinera noſtra
ut ſtatuas, ubi nos viſurus sis. In For
mianum volumus venire Parilibus : ind
(quoniam putas prætermittendum nobi
eſſe hoc tempore Cratera illum delica
tum) Kal. Maii de Formiano proficiſce
mur, ut Antii simus a. d. v Non. Maii
Ludi enim Antii futuri ſunt a IV ad prid
Non. Maii : eos Tullia ſpectare vult. Ind
cogito in Tuſculanum, deinde Arpinum
Romam a. d. Kal. Jun. Te aut in Formia
no, aut Antii, aut in Tuſculano, cura
ut videamus. Epiſtolam ſuperiorem reſt
tue nobis, & appinge aliquid novi.

CICERO ATTICO SAL.

9. SI vales, bene eſt. Quum mihi di
xiſſet Cæcilius quæſtor puerum ſe Ro
mam mittere, hæc ſcripſi raptim, ut tuo
elicerem mirificos cum Publio dialogos
quum eos de quibus ſcribis, tum illum
quem abdis, & ais, longum eſſe, qu
ad ea reſponderis, perſcribere; illum ve
rò, qui nondum habitus eſt, quem ill
βοῶπις, quum e Solonio redierit, ad t
eſt relatura : sic velim putes, nihil ho
poſſe mihi eſſe jucundius. Si verò, qu
de me pacta ſunt, ea non ſervantur, ſ

cœlo ſum : ut ſciat hic noſter Hieroſolymarius, traductor ad plebem, quàm bonam meis putiſſimis orationibus gratiam retulerit ; quarum exſpecta divinam παλινῳδίαν. Etenim, quantum conjecturâ auguramur, si erit nebulo iſte cum his dynaſtis in gratia, non modò de Cynico conſulari, ſed ne de iſtis quidem piſcinarum Tritonibus poterit ſe jactare : non enim poterimus ulla eſſe in invidia, ſpoliati opibus, & illâ ſenatoriâ potentiâ. Sin autem ab his diſſentiet ; erit abſurdum in nos invehi : verumtamen invehatur. Feſtivè, mihi crede, & minore ſonitu, quàm putaram, orbis hic in republica eſt converſus ; citiùs omnino, quàm potuit : id culpâ Catonis, ſed rurſus improbitate iſtorum, qui auſpicia, qui Æliam legem, qui Juniam, & Liciniam, qui Cæciliam, & Didiam neglexerunt ; qui omnia remedia reipublicæ effuderunt ; qui regna, qui prædia tetrarchis, qui immanes pecunias paucis dederunt. Video jam quò invidia tranſeat, & ubi ſit habitatura. Nihil me exiſtimaris, neque uſu, neque a Theophraſto didiciſſe, nisi brevi tempore deſiderari noſtra illa tempora videris : etenim si fuit invidioſa ſenatûs potentia ; quum ea non ad populum, ſed ad tres homines immoderatos redacta ſit, quidnam cenſes fore ? Proinde iſti licet faciant,

quos volent, conſules, tribunos plebis; denique etiam Vatinii ſtrumam ſacerdotii διζάφῳ veſtiant; videbis brevi tempore magnos non modò eos, qui nihil titubarunt, ſed etiam illum ipſum, qui peccavit, Catonem. Nam nos quidem, si per iſtum tuum ſodalem Publium licebit, σοφιστεύειν cogitamus: si ille cogit, at duntaxat nos defendere; &, quod eſt proprium artis hujus, ἐπαγγέλλομαι,

Ἄνδρ᾽ ἀπαμύνεσθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

Patria propitia sit: habet a nobis, etiam si non plus, quàm debitum eſt, plus certè, quàm poſtulatum eſt. Malè vehi malo alio gubernante, quàm, tam ingratis vectoribus, bene gubernare. Sed hæc coràm commodiùs. Nunc audi, quod quæris. Antium me ex Formiano recipere cogito a. d. v Non. Maias. Antio volo Non. Maiis proficiſci in Tuſculanum. Sed quum e Formiano rediero (ibi eſſe uſque ad prid. Kalend. Maias volo) faciam ſtatim te certiorem. Terentia tibi ſalutem. Κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζεται Τίτον Ἀθηναῖον.

CICERO ATTICO SAL.

10. NEGENT illi Publium plebeium factum eſſe: hoc verò regnum eſt, & ferri nullo pacto poteſt. Emittat ad me Publius qui obsignent: jurabo Cnæum noſtrum, collegam Balbi, Antii mihi nar-

naſſe, ſe in auſpicio fuiſſe. O ſuaves epiſtolas tuas uno tempore mihi datas duas: quibus εὐαγγέλια quæ reddam neſcio: deberi quidem planè fateor. Sed vide συγκύρημα. Emerſeram commodè ex Antiati in Appiam ad Tres tabernas ipsis Cerealibus, quum in me incurrit Româ veniens Curio meus: ibidem ilico puer abs te cum epiſtolis. Ille ex me, nihilne audiſſem novi: ego negare. Publius, inquit, Tribunatum plebis petit. Quid ais? & inimicissimus quidem Cæſaris, & ut omnia, inquit, iſta reſcindat. Quid Cæſar? inquam. Negat ſe quicquam de illius adoptione tuliſſe. Deinde ſuum, Memmii, Metelli Nepotis exprompsit odium. Complexus juvenem dimisi, properans ad epiſtolas. Ubi ſunt, qui aiunt ζώσης φωνῆς? quantò magis vidi ex tuis litteris, quàm ex illius ſermone, quid ageretur, de ruminatione quotidiana, de cogitatione *Publii*, de lituis βοώπιδος, de ſignifero *Athenione*, de litteris missis ad Cnæum, de Theophanis, Memmiique ſermone? Quantam porrò mihi exſpectationem dediſti convivii iſtius ἀσελγοῦς? Sum in curioſitate ὀξύπεινος: ſed tamen facilè patior te id ad me συμπόσιον non ſcribere; præſentem audire malo. Quòd me ut ſcribam aliquid, hortaris: creſcit mihi quidem materies, ut dicis: ſed tota res etiam

nunc fluctuat; κατ' ἐπῶρην τρύξ. quæ ſ deſederit, magis erunt judicata quæ ſcri bam: quæ ſi ſtatim a me ferre non pc tueris, primus habebis tamen, & ali quandiu ſolus. Dicæarchum rectè amas luculentus homo eſt, & civis haud paul melior, quàm iſti noſtri ἀδικαίαρχοι. Litter ſcripſi horâ decimâ Cerealibus, ſtatim, ı tuas legeram: ſed eas eram daturus, ı putaram, poſtridie ei, qui mihi primus ol veniſſet. Terentia delectata eſt tuis litteri impertit tibi multam ſalutem: καὶ Κικέρ ὁ φιλόσοφος τὸν πολιτικὸν Τίτον ἀσπάζεται.

Cicero Attico Sal.

11. Volo ames meam conſtantiam. Lı dos Antii ſpectare non placet: eſt eni ὑποσόλοικον, quum velim vitare omniu deliciarum ſuſpicionem, repentè ἀνα φαίνεσθαι non ſolùm delicatè, ſed etia ineptè peregrinantem. Quare uſque ı Non. Maii te in Formiano exſpectab Nunc fac, ut ſciam, quo die te viſı ſimus. Ab Appii foro, horâ quartâ. D deram aliam paulò antè a Tribus tabern

Cicero Attico Sal.

12. Narro tibi, planè relegatus mi videor, poſtea quàm in Formiano ſuı Dies enim nullus erat, Antii quum eſſen quo die non meliùs ſcirem, Romæ qu

ageretur, quàm ii qui erant Romæ: etenim literæ tuæ, non ſolùm quid Romæ, ſed etiam quid in republica; neque ſolùm quid fieret, verùm etiam quid futurum eſſet, indicabant: nunc, niſi ſi quid ex prætereunte viatore exceptum eſt, ſcire nihil poſſumus. Quare quamquam jam te ipſum exſpecto, tamen iſti puero, quem ad me ſtatim juſſi recurrere, da ponderoſam aliquam epiſtolam, plenam omnium non modò actorum, ſed etiam opinionum tuarum; ac diem, quo Româ ſis exiturus, cura ut ſciam. Nos in Formiano eſſe volumus uſque ad prid. Nonas Maii. Eò ſi ante eam diem non veneris, Romæ te fortaſſe videbo: nam Arpinum quid ego te invitem?

Τρηχεῖ', ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος· οὔτι ἔγωγε
Ἧς γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.

Hæc igitur. Cura ut valeas.

CICERO ATTICO SAL.

13. FACINUS indignum: epiſtolam αὐθωρεὶ tibi a Tribus tabernis reſcriptam ad tuas ſuaviſſimas epiſtolas neminem reddidiſſe? at ſcito eum faſciculum, quò illam conjeceram, domum eo ipſo die latum eſſe, quo ego dederam, & ad me in Formianum relatum eſſe: itaque tibi tuam epiſtolam juſſi referri; ex qua intelligeres, quàm mihi tum illæ gratæ fuiſſent.

Romæ quòd ſcribis ſileri; ita putabam: at hercule in agris non ſiletur: nec jam ipsi agri regnum veſtrum ferre poſſunt. Si verò in hanc Τηλέπυλον veneris Λαιστρυγονίην (Formias dico) qui fremitus hominum? quàm irati animi? quanto in odio noſter amicus Magnus? cujus cognomen unà cum Craſſi Divitis cognomine conſeneſcit. Credas mihi velim; neminem adhuc offendi, qui hæc tam lentè, quàm ego fero, ferret. Quare, mihi crede, φιλοσοφῶμεν: juratus tibi poſſum dicere, nihil eſſe tanti. Tu si litteras ad Sicyonios habes, advola in Formianum; unde nos prid. Non. Maii cogitamus.

CICERO ATTICO SAL.

14. QUANTAM tu mihi moves exſpectationem de ſermone Bibuli? quantam de colloquio βοώπιδος? quantam etiam de illo delicato convivio? proinde ita fac venias ad sitientes aures. Quamquam nihil eſt jam, quod magis timendum nobis putem, quàm ne ille noſter Sampsiceramus, quum ſe omnium ſermonibus ſentiet vapulare, & quum has actiones εὐανατρέπτους videbit, ruere incipiat. Ego autem uſque eò ſum enervatus, ut hoc otio, quo nunc tabeſcimus, malim ἐντυραννεῖσθαι, quàm cum optima ſpe dimicare. De pangendo quòd me crebrò

adhortaris, fieri nihil poteſt. Basilicam habeo, non villam, frequentiâ Formianorum: at quam partem basilicæ? tribum Æmiliam. Sed, omitto vulgus, poſt horam IV moleſti ceteri non ſunt. C. Arrius proximus eſt vicinus, immo ille quidem jam contubernalis; qui etiam ſe idcirco Romam ire negat, ut hîc mecum totos dies philoſophetur. Ecce ex altera parte Seboſus, ille Catuli familiaris. Quò me vertam? ſtatim mehercule Arpinum irem, ni te in Formiano commodissimè exſpectari viderem, duntaxat ad prid. Non. Maii. Vide enim quibus hominibus aures sint deditæ meæ. Occasionem mirificam, si qui nunc, dum hi apud me ſunt, emere de me fundum Formianum velit. Et tamen illud probem? *Magnum quid aggrediamur, & multæ cogitationis, atque otii.* Sed tamen ſatisfiet a nobis, neque parcetur labori.

CICERO ATTICO SAL.

15. UT ſcribis, ita video, non minùs incerta in republica, quam in epiſtola tua: ſed tamen iſta ipſa me varietas ſermonum, opinionumque delectat: Romæ enim videor eſſe, quum tuas litteras lego, &, ut fit in tantis rebus, modò hoc, modò illud audire. Illud tamen explicare non poſſum, quidnam invenire possit, nullo

recuſante, ad facultatem agrariam. Bibuli autem iſta magnitudo animi in comitiôrum dilatione, quid habet, niſi ipſius judicium ſine ulla correctione reipublicæ? nimirum in Publio ſpes eſt: fiat, fiat tribunus plebis: ſi nihil aliud, ut eò citiùs tu ex Epiro revertare. Nam ut illo tu careas, non video poſſe fieri; præſertim ſi mecum aliquid volet diſputare. Sed id quidem non dubium eſt, quin, ſi quid erit ejuſmodi, ſis advolaturus. Verùm ut hoc non ſit; tamen ſeu ruet, ſeu eriget rempublicam, præclarum ſpectaculum mihi propono, modò te conſeſſore ſpectare liceat. Quum hæc maximè ſcriberem, ecce tibi Seboſus. Nondum planè ingemueram; Salve, inquit Arrius. Hoc eſt, Româ decedere? quos ego homines effugi, quum in hos incidi? Ego verò *in montes patrios, & ad incunabula noſtra* pergam. Denique, ſi ſolus non potuero, cum ruſticis potiùs, quàm cum his perurbanis: ita tamen, ut, quoniam tu certi nihil ſcribis, in Formiano tibi præſtoler uſque ad III Non. Maii. Terentiæ pergrata eſt aſſiduitas tua, & diligentia in controverſia Mulviana. Neſcit omnino, te communem cauſam defendere eorum, qui agros publicos poſſideant. Sed tamen tu aliquid publicanis pendis; hæc etiam id recuſat. Ea tibi igitur, & Κικέρων, ἀριστοκρατικώτατος παῖς, ſalutem dicunt.

CICERO ATTICO SAL.

16. CŒNATO mihi, & jam dormitanti, prid. Kal. Maii epiſtola eſt illa reddita, in qua de agro Campano ſcribis. Quid quæris? primùm ita me pupugit, ut ſomnum mihi ademerit, ſed id cogitatione magis, quàm moleſtiâ. Cogitanti autem hæc ferè ſuccurrebant: primùm ex eo, quòd ſuperioribus litteris ſcripſeras, ex familiari te illius audiſſe, prolatum iri aliquid, quod nemo improbaret; majus aliquid timueram: hoc mihi ejuſmodi non videbatur: deinde, ut me ego conſoler, omnis exſpectatio largitionis agrariæ in agrum Campanum videtur eſſe derivata; qui ager, ut dena jugera sint, non ampliùs hominum quinque millia poteſt ſuſtinere: reliqua omnis multitudo ab illis abalienetur neceſſe eſt. Præterea, si ulla res eſt, quæ bonorum animos, quos jam video eſſe commotos, vehementiùs poſſit incendere, hæc certè eſt, & eò magis, quòd portoriis Italiæ ſublatis, agro Campano diviſo, quod vectigal ſupereſt domeſticum, præter vicesimam? quæ mihi videtur unâ conciunculâ, clamore pediſſequorum noſtrorum, eſſe peritura. Cnæus quidem noſter jam planè quid cogitet neſcio.

Φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι,
Ἀλλ' ἀγρίαις φύσαισι φορβειᾶς ἄτερ.

qui quidem etiam iſtuc adduci potuerit: nam adhuc hoc ἐσοφίζετο, ſe leges Cæſaris probare; actiones ipſum præſtare debere: agrariam legem ſibi placuiſſe; potuerit intercedi, necne, nihil ad ſe pertinere: de rege Alexandrino placuiſſe ſibi aliquando confici; Bibulus de cœlo tum ſervaſſet, necne, ſibi quærendum non fuiſſe: de Publicanis, voluiſſe illi ordini commodare; quid futurum fuerit, si Bibulus tum in forum deſcendiſſet, ſe divinare non potuiſſe. Nunc verò, Sampsicerame, quid dices? vectigal te nobis in monte Antilibano conſtituiſſe, agri Campani abſtuliſſe? quid, hoc quemadmodum obtinebis? oppreſſos vos, inquit, tenebo exercitu Cæſaris. Non mehercule me tu quidem tam iſto exercitu, quàm ingratis animis eorum hominum, qui appellantur boni: qui mihi non modò præmiorum, ſed ne ſermonum quidem umquam fructum ullum, aut gratiam retulerunt. Quòd si in eam me partem incitarem, profectò jam aliquam reperirem resiſtendi viam. Nunc prorſus hoc ſtatui, ut, quoniam tanta controversia eſt Dicæarcho, familiari tuo, cum Theophraſto amico meo, ut ille tuus τὸν πρακτικὸν βίον longè omnibus anteponat, hic autem τὸν θεωρητικὸν, utrique a me mos geſtus eſſe videatur. Puto enim me Dicæarcho aſſa-

tùm ſatisfeciſſe : reſpicio nunc ad hanc familiam, quæ mihi non modò ut requieſcam permittit; ſed reprehendit, quia non ſemper quierim. Quare incumbamus, ô noſter Tite, ad illa præclara ſtudia; & eò, unde diſcedere non oportuit, aliquando revertamur. Quod de Quinti fratris epiſtola ſcribis, ad me quoque fuit πρόσθε λέων, ὄπιθεν δέ. Quid dicam neſcio: nam ita deplorat primis verſibus manſionem ſuam, ut quemvis movere poſſit: ita rurſus remittit, ut me roget, ut annales ſuos emendem, & edam. Illud tamen, quod ſcribit, animadvertas velim, de portorio circumvectionis; ait ſe de conſilii ſententia rem ad ſenatum rejeciſſe. Nondum videlicet meas litteras legerat; quibus ad eum, re conſultâ & exploratâ, perſcripſeram, non deberi. Velim, ſi qui Græci jam Romam ex Aſia de ea cauſa venerunt, videas, &, ſi tibi videbitur, his demonſtres, quid ego de ea re ſentiam. Si poſſum diſcedere, ne cauſa optima in ſenatu pereat, ego ſatisfaciam publicanis; εἰ δὲ μὴ (verè tecum loquar) in hac re malo univerſæ Aſiæ, & negotiatoribus: nam eorum quoque vehementer intereſt. Hoc ego ſentio valde nobis opus eſſe. Sed tu id videbis. Quæſtores autem, quæſo, num etiam de ciſtophoro dubitant? nam ſi aliud nihil erit, quum

erimus omnia experti, ego illud ne quidem contemnam, quod extremum eſt. Te in Arpinati videbimus, & hoſpitio agreſti accipiemus, quoniam maritimum hoc contempsiſti.

CICERO ATTICO SAL.

17. PRORSUS, ut ſcribis, ita ſentio: turbatur Sampsiceramus: nihil eſt, quod non timendum sit: Ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται. Quid enim iſta repentina affinitatis conjunctio, quid ager Campanus, quid effusio pecuniæ significant? quæ, si eſſent extrema, tamen eſſet nimium mali: ſed ea natura rei eſt, ut hæc extrema eſſe non possint. Quid enim eos hæc ipſa per ſe delectare poſſunt? numquam huc veniſſent, nisi ad alias res peſtiferas aditus sibi compararent. Dii immortales! verùm, ut ſcribis, hæc in Arpinati a. d. VI circiter Id. Maias non deflebimus, ne & opera & oleum philologiæ noſtræ perierit, ſed conferemus tranquillo animo. Neque tam me εὐελπιστία conſolatur, ut antea, quàm ἀδιαφορία. quâ nulla in re tam utor, quàm in hac civili & publica. Quin etiam, quod eſt ſubinane in nobis, & non ἀφιλόδοξον (bellum eſt enim ſua vitia noſſe) id afficitur quadam delectatione: ſolebat enim me pungere, ne Sampsicerami merita in pa-

tiam ad annos DC majora viderentur, quàm noſtra: hac quidem curâ certè jam vacuum eſt: jacet enim ille sic, ut πλῶσις Curiana ſtare videatur. Sed hæc coràm. Tu tamen videris mihi Romæ fore ad noſtrum adventum; quod ſanè facilè patiar, si tuo commodo fieri possit: sin, ut ſcribis, ita venies; velim e Theophane expiſcere, quonam in me animo sit Alabarches. Quæres ſcilicet, ut ſoles κατὰ τὸ κηδεμονικὸν, & ad me ab eo quasi ἐνθήκας afferes, quemadmodum me geram: aliquid ex ejus ſermone poterimus περὶ τῶν ὅλων ſuſpicari.

CICERO ATTICO SAL.

18. ACCEPI aliquot epiſtolas tuas, ex quibus intellexi, quàm ſuſpenſo animo & ſollicito ſcire averes, quid eſſet novi. Tenemur undique: neque jam quò minùs ſerviamus, recuſamus; ſed mortem & ejectionem, quasi majora, timemus: quæ multò ſunt minora. Atque hic ſtatus, qui unâ voce omnium gemitur, neque verbo cujuſquam ſublevatur. Σκοπὸς eſt, ut ſuſpicor, illis, qui tenent, nullam cuiquam largitionem relinquere. Unus loquitur, & palam adverſatur adoleſcens Curio. Huic plauſus maximi, conſalutatio forenſis perhonorifica, signa præterea benevolentiæ permulta a bonis impertiun-

tur: Fuſium clamoribus, & conviciis
sibilis conſectantur. His ex rebus
ſpes, ſed dolor eſt major; quum vi
civitatis voluntatem ſolutam, virtutem
gatam. Ac ne fortè quæras κατὰ λεπτ
singulis rebus, univerſa res eò eſt
ducta, ſpes ut nulla sit, aliquando
modò privatos, verùm etiam magiſt
liberos fore. Hac tamen in oppres
ſermo in circulis duntaxat, & con
eſt liberior, quàm fuit: vincere in
timorem dolor, ſed ita, ut omnia sint
nissima deſperationis. Habet etiam C
pana lex exſecrationem in concione
didatorum, si mentionem fecerint,
aliter ager possideatur, atque ut ex
bus Juliis. Non dubitant jurare ceteri.
terensis exiſtimatur cautè feciſſe,
tribunatum plebis petere deſtitit, n
raret. Sed de republica non libet
ſcribere. Diſpliceo mihi, nec sine
mo ſcribo dolore: me tueor, ut op
sis omnibus, non demiſsè; ut tanti
bus geſtis, parum fortiter. A Cæſare
liberaliter invitor in legationem ill
sibi ut sim legatus; atque etiam l
legatio voti causâ datur. Sed hæc &
sidii apud pudorem Pulchelli non l
ſatis, & a fratris adventu me able
illa & munitior eſt, & non impe
quò minùs adsim, quum velim. I

ego teneo, ſed uſurum me non puto: neque tamen ſcit quiſquam. Non lubet fugere: aveò pugnare: magna ſunt hominum ſtudia. Sed nihil affirmo: tu hoc ſilebis. De Statio manumiſſo, & nonnullis aliis rebus, angor quidem, ſed jam prorſus occallui. Tu vellem, egove cuperem, adeſſes: nec mihi conſilium, nec conſolatio deeſſet. Sed ita te para, ut, si inclamaro, advoles.

CICERO ATTICO SAL.

19. MULTA me ſollicitant, & ex reipublicæ tanto motu, & ex iis periculis, quæ mihi ipſi intenduntur, & ſexcenta ſunt. Sed mihi nihil eſt moleſtius, quàm Statium manumiſſum. *Nec meum imperium? ac mitto imperium: non simultatem meam revereri ſaltem?* Nec, quid faciam, ſcio: neque tantum eſt in re, quantus eſt ſermo. Ego autem ne iraſci pòſſum quidem *iis*, quos valde amo: tantùm doleo, ac mirificè quidem. Cetera in magnis rebus; minæ Clodii, contentioneſque, quæ mihi proponuntur, modicè me tangunt: etenim vel ſubire eas videor mihi ſumma cum dignitate, vel declinare nulla cum moleſtia poſſe. Dices fortaſſe, dignitatis ἅλις, tamquam δρυός: ſaluti, si me amas, conſule. Me miſerum, cur non ades? nihil te profectò præteriret: ego fortaſſe τυ-

φλάττω, & nimiùm τῷ καλῷ προσπέπονθα. Scito nihil umquam fuiſſe tam infame, tam turpe, tam peræquè omnibus generibus, ordinibus, ætatibus offenſum, quàm hunc ſtatum, qui nunc eſt: magis mehercule quàm vellem, non modò quàm putaram. Populares iſti jam etiam modeſtos homines ſibilare docuerunt. Bibulus in cœlo eſt; nec quare, ſcio: ſed ita laudatur, quaſi *Unus homo nobis cunctando reſtituit rem.* Pompeius, noſtri amores, quod mihi ſummo dolori eſt, ipſe ſe afflixit; neminem tenet: voluntate, an metu neceſſe sit iis uti, vereor. Ego autem neque pugno cum illa cauſa propter illam amicitiam; neque approbo, ne omnia improbem, quæ antea geſſi: utor viâ. Populi ſenſus maximè theatro, & ſpectaculis perſpectus eſt: nam gladiatoribus quà dominus, quà advocati ſibilis conſciſſi: ludis Apollinaribus Diphilus tragœdus in noſtrum Pompeium petulanter invectus eſt. *Noſtrâ miſeriâ tu es Magnus*, millies coactus eſt dicere. *Eamdem virtutem iſtam, veniet tempus quum graviter gemes*, totius theatri clamore dixit, itemque cetera: nam & ejuſmodi ſunt ii verſus, ut in tempus ab inimico Pompeii ſcripti eſſe videantur. *Si neque leges, neque mores cogunt*, & cetera, magno cum fremitu & clamore ſunt dicta. Cæſar quum ve-

omnibus : Roſciæ legi, etiam fru-
iæ minitabantur. Sanè res erat per-
l. Equidem malueram, quod erat
um ab illis, ſilentio transire : ſed
ne non liceat. Non ferunt homi-
quod videtur eſſe tamen ferendum :
: jam una vox omnium, magis odio
, quàm præsidio. Noſter autem
s mihi minitatur, inimicus eſt : im-
: negotium, ad quod tu ſcilicet ad-
. Videor mihi noſtrum illum con-
n exercitum bonorum omnium,
ſatis bonorum, habere firmissimum.
eius ſignificat ſtudium erga me non
ere : idem affirmat, verbum de me
non eſſe facturum : in quo non me
llit, ſed ipſe fallitur. Coſconio mor-
ſum in ejus locum invitatus : id erat
in locum mortui : nihil me tur-
pud homines fuiſſet ; neque verò
m ipſam ἀσφάλειαν quidquam alie-
ſunt enim illi apud bonos invidioſi :

me honorifica
per unum ſervu
rio ludo, confe
cessivit ad ſe,
dit : jam verò (
tam !) etiam no
atque adoleſcent
ductiones, nonnul
dis cumulo fueru
bonorum, pleno
judices ita fortes
mo propoſito per
rint, quàm perd
runt, quos fame
commoverit : quo
diſſet quemdam :
sidium a nobis poſ
mi vobis eriperen
ut brevissimè pot
cauſam abſolution
nunc sit ſtatus reru
publicæ ſtatum ill
silio, ego divino
qui bonorum omn
auctoritate conſula
datus videbatur,
ſpexerit, elapſum
uno hoc judicio ;
homines populi R
nequissimos, num
fas omne delere,

E

ram : biduo
ex gladiato-
gotium : ar-
ercessit, de-
, rem perdi-
n mulierum,
pilium intro-
pro merce-
nmo diſceſſu
rum, XXV
nt, ut, ſum-
erire malue-
XXXI fue-
quàm fama,
is quum vi-
inquit, præ-
m, ne num-
tis? Habes,
judicii, &
einceps, qui
meus. Rei-
meo con-
putabam.
tione, &
, & fun-
dous re-
manibus
, triginta
nos, ac
, jus ac
nes non

AD A

mortu
huic
a, P
avite
olare
, qu
mnib
min
Equi
m ab
e no
od V
am
, qu
mihi
ego
Vide
exe
is b
s si
e: i
on e
, ſe
n in
n lo
d h
ip
nt e
d in
, alie
let e

declinatio periculi : ſed ego hoc nunc
pudio. Quid ergo eſt ? pugnare ma
nihil tamen certi. Iterum dico , utir
adeſſes ! Sed tamen', si erit neceſſe,
ceſſemus. Quid aliud ? quid ? hoc opi
Certi ſumus periſſe omnia. Quid e
ἀκκιζόμεθα tamdiu ? Sed hæc ſcripsi p
perans, & mehercule timidè : poſthac
te, aut, si perfidelem habebo, cui de
ſcribam planè omnia ; aut, si obſc
ſcribam, tu tamen intelliges. In iis e
tolis me Lælium, te Furium faciam :
tera erunt ἐν αἰνίγμοῖς. Hîc Cæcilium c
mus, & obſervamus diligenter. E
Bibuli audio ad te miſſa : iis ardet
lore, & irâ noſter Pompeius.

CICERO ATTICO SAL.

20. AMICATO, ut te velle intelle
ram, nullo loco defui. Numeſtium ex
teris tuis ſtudiosè ſcriptis libenter in a
citiam recepi. Cæcilium, quibus re
poſſum, tueor diligenter. Varro ſatis
nobis. Pompeius amat nos, caroſque
bet. Credis ? inquies. Credo : prorſus
perſuadet. Sed quia, ut video, prag
tici homines omnibus hiſtoricis præ
tis, versibus denique cavere jubent
vetant credere ; alterum facio, ut
veam ; alterum, ut non credam, fa
non poſſum. Clodius adhuc mihi den

ericulum. Pompeius affirmat non eſſe
ılum; adjurat; addit etiam, ſe priùs
ım iri ab eo, quàm me violatum
ractatur res. Simul & quid erit certi,
m ad te. Si erit pugnandum, arceſ-
ıd ſocietatem laboris; si quies dabi-
ab Amalthea te non commovebo.
epublica breviter ad te ſcribam: jam
charta ipſa ne nos prodat, perti-
). Itaque poſthac, si erunt mihi plura
ſcribenda, ἀλληγορίαις obſcurabo.
quidem novo quodam morbo civi-
ıoritur; ut, quum omnes ea quæ
ıcta improbent, querantur, doleant,
tas in re nulla sit, apertéque loquan-
& jam clarè gemant, tamen medi-
nulla afferatur. Neque enim resiſti
internecione poſſe arbitramur; nec
nus qui finis cedendi præter exitium
us sit. Bibulus hominum admiratione
enevolentiâ in cœlo eſt: edicta ejus
onciones deſcribunt & legunt: novo
lam genere in ſummam gloriam ve-
Populare nunc nihil tam eſt, quàm
n popularium. Hæc quò sint erup-
, timeo: ſed, si diſpicere quid
ro, ſcribam ad te apertiùs. Tu,
amas tantum, quantum profectò

te Furium ſcripturum, nihil neceſſe eſt tuum nomen mutare: me faciam Lælium, & te Atticum; neque utar meo chirographo, neque signo; si modò erunt ejuſmodi litteræ, quas in alienum incidere nolim. Diodotus mortuus eſt: reliquit nobis H-S fortaſſe centies. Comitia Bibulus cum Archilochio edicto in ante diem xv Kal. Novemb. diſtulit. A Vibio libros accepi. Poeta ineptus: nec tamen ſcit nihil; & eſt non inutilis. Deſcribo, & remitto.

CICERO ATTICO SAL.

21. De republica quid ego tibi ſubtiliter? tota periit: atque hòc eſt miſerior, quàm reliquiſti, quòd tum videbatur ejuſmodi dominatio civitatem oppressiſſe, quæ jucunda eſſet multitudini; bonis autem ita moleſta, ut tamen sine pernicie: nunc repentè tanto in odio eſt omnibus, ut, quorſum eruptura sit, horreamus. Nam iracundiam atque intemperantiam illorum ſumus experti, qui Catoni irati omnia perdiderunt: ſed ita lenibus uti videbantur venenis, ut poſſe videremur sine dolore interire: nunc verò sibilis vulgi, ſermonibus honeſtorum, fremitu Italiæ, vereor ne exarſerint. Equidem ſperabam, ut ſæpe etiam loqui tecum ſolebam, sic orbem reipublicæ eſſe converſum, ut vix

oqui omnes, & clamare cœperunt. ille amicus noſter, inſolens infa- ſemper in laude verſatus, circum- gloriâ, deformatus corpore, frac- iimo, quò ſe conferat neſcit: pro- m præcipitem, inconſtantem redi- ridet: bonos, inimicos habet; im- s ipſos, non amicos. Ac vide mol- animi: non tenui lacrimas, quum ante VIII Kal. Sext. vidi de edic- buli concionantem, qui antea ſoli- ſet jactare ſe magnificentissimè illo o, ſummo cum amore populi, cunc- ventibus. Ut ille tum humilis, ut ſus erat! ut ipſe etiam ſibi, non ſtum, qui aderant, diſplicebat! O aculum uni Craſſo jucundum, cete- on item! Nam, quia deciderat ex , lapſus, quàm progreſſus, potiùs atur: &, ut Apelles, si Venerem, i Protogenes Jalyſum illum ſuum oblitum videret, magnum, credo,

bat propter Clodianum negotium, me illi amicum eſſe debere; tamen tantus fuit amor, ut exhauriri nullâ poſſet injuriâ. Itaque Archilochiâ in illum edicta Bibuli populo ita ſunt jucunda, ut eum locum, ubi proponuntur, præ multitudine eorum, qui legunt, transire nequeant; ipsi ita acerba, ut tabeſcat dolore; mihi mehercule moleſta, quòd & eum, quem ſemper dilexi, nimis excruciant, & timeo, tam vehemens vir, tamque acer in ferro, & tam inſuetus contumeliæ, ne omni animi impetu dolori & iracundiæ pareat. Bibuli qui ſit exitus futurus, neſcio: ut nunc res ſe habet, admirabili gloriâ eſt. Quin quum comitia in menſem Octobr. diſtuliſſet, quòd ſolet ea res populi voluntatem offendere, putarat Cæſar oratione ſuâ poſſe impelli concionem, ut iret ad Bibulum: multa quum ſeditiosiſſimè diceret, vocem exprimere non potuit. Quid quæris? ſentiunt, ſe nullam ullius partis voluntatem tenere: eò magis vis nobis eſt timenda. Clodius inimicus eſt nobis: Pompeius confirmat eum nihil eſſe facturum contra me: mihi periculoſum eſt credere; ad resiſtendum me paro: ſtudia ſpero me ſumma habiturum omnium ordinum. Te quum ego desidero, tum verò res ad tempus illud vocat: plurimum conſilii, animi, præſidii denique

nique mihi, si te ad tempus videro, ceſſerit. Varro mihi ſatisfacit: Pompeius quitur divinitus: ſpero nos aut certè n ſumma gloria, aut sine moleſtia etiam ceſſuros. Tu, quid agas, quemadmom te oblectes, quid cum Sicyoniis ege, ut ſciam cura.

CICERO ATTICO SAL.

QUAM vellem Romæ! manſiſſes ofectò, si hæc fore putaſſemus. Nam lchellum noſtrum facillimè teneremus; certè, quid eſſet facturus, ſcire poſſes. Nunc ſe res sic habet: volitat, fu, nihil habet certi, multis denuntiat: od fors obtulerit, id acturus videtur. ıum videt, quo sit in odio ſtatus hic um, in eos, qui hæc egerunt, impen facturus videtur: quum autem rurſus es & vim exercitûs recordatur, conrtit ſe in nos: nobis autem ipsis quum n, tum judicium minatur. Cum hoc mpeius egit, &, ut ad me ipſe refeat (alium enim habeo neminem teſa) vehementer egit, quum diceret, ſumma ſe perfidiæ, & ſceleris infaa fore, si mihi periculum crearetur ab, quem ipſe armaſſet, quum plebeium i paſſus eſſet: ſed fidem recepiſſe sibi ipſum, & Appium de me: hanc ille non ſervaret, ita laturum, ut

omnes intelligerent, nihil ſibi antiquius amicitiâ noſtrâ fuiſſe. Hæc, & in eam ſententiam quum multa dixiſſet, aiebat illum primò ſanè diu multa contrà; ad extremum autem manus dediſſe, & affirmaſſe nihil ſe contra ejus voluntatem eſſe facturum. Sed poſtea tamen ille non deſtitit de nobis aſperrimè loqui: quod si non faceret, tamen ei nihil crederemus; atque omnia, sicut facimus, pararemus. Nunc ita nos gerimus, ut in dies singulos & ſtudia in nos hominum, & opes noſtræ augeantur: rempublicam nullâ ex parte attingimus: in causis, atque in illa opera noſtra forensi, ſummâ induſtriâ verſamur: quod egregiè non modò iis, qui utuntur operâ, ſed etiam in vulgus gratum eſſe ſentimus. Domus celebratur: occurritur: renovatur memoria conſulatûs: ſtudia significantur: in eam ſpem adducimur, ut nobis ea contentio, quæ impendet, interdum non fugienda videatur. Nunc mihi & consiliis opus eſt tuis, & amore, & fide. Quare advola: expedita mihi erunt omnia, si te habebo. Multa per Varronem noſtrum agi poſſunt, quæ te urgente erunt firmiora; multa ab ipſo Publio elici, multa cognoſci, quæ tibi occulta eſſe non poterunt: multa etiam.... Sed abſurdum eſt singula explicare: tum ego requiram te ad omnia. Unum illud tibi

perſuadeas velim, omnia mihi fore explicata, si te videro: ſed totum eſt in eo, si antè, quàm ille ineat magiſtratum. Puto, Pompeium Craſſo urgente, si tu aderis, qui per βοώπιν ex ipſo intelligere possis, quâ fide ab illis agatur, nos aut sine moleſtia, aut certè sine errore futuros. Precibus noſtris & cohortatione non indiges: quid mea voluntas, quid tempus, quid rei magnitudo poſtulet, intelligis. De republica nihil habeo ad te ſcribere, nisi ſummum odium omnium hominum in eos, qui tenent omnia: mutationis tamen ſpes nulla. Sed, quod facilè ſentias, tædet ipſum Pompeium, vehementerque pœnitet. Non provideo ſatis, quem exitum futurum putem: ſed certè videntur hæc aliquò eruptura. Libros Alexandri, negligentis hominis, & non boni poetæ, ſed tamen non inutilis, tibi remisi. Numerium Numeſtium libenter accepi in amicitiam; & hominem gravem, & prudentem, & dignum tuâ commendatione cognovi.

CICERO ATTICO SAL.

23. NUMQUAM antè arbitror te epiſtolam meam legiſſe, nisi meâ manu ſcriptam: ex eo colligere poteris, quantâ occupatione diſtinear. Nam quum vacui temporis nihil haberem, & quum, recreandæ

voculæ cauſâ, neceſſe eſſet mihi
lare, hæc dictavi ambulans. Primi
tur illud te ſcire volo, Sampsice
noſtrum amicum vehementer ſui
pœnitere, reſtituique in eum locu
pere, ex quo decidit, doloremque
impertire nobis, & medicinam int
apertè quærere; quam ego poſſum
nire nullam: deinde omnes illius
auctores ac ſocios, nullo adverſario
ſeneſcere; conſensionem univerſoru
voluntatis, nec ſermonis majoren
quam fuiſſe. Nos autem (nam,
ſcire cupere, certò ſcio) publicis
liis nullis interſumus, totoſque nos
renſem operam, laboremque contu
ex quo, quod facilè intelligi poss
multa commemoratione earum re
quas gessimus, desiderioque ver
Sed βοώπιδος noſtræ conſanguineu
mediocres terrores jacit, atque d
tiat, & Sampsiceramo negat; cetei
ſe fert, & oſtentat. Quamobrem,
amas tantum, quantum profectò a
si dormis, expergiſcere; si ſtas,
dere; si ingrederis, curre; si curris
vola. Credibile non eſt, quantum
in consiliis, & prudentia tua, qu
maximum eſt, quantum in amore
ponam. Magnitudo rei longam orat
fortaſſe desiderat, conjunctio verò n

num animorum brevitate contenta eſt. Permagni noſtrâ intereſt, te, si comitiis non potueris, at declarato illo, eſſe Romæ. Cura ut valeas.

CICERO ATTICO SAL.

14. QUAS Numeſtio litteras dedi, sic te iis evocabam, ut nihil acrius, neque incitatius fieri poſſet: ad illam κίλλευσιν adde etiam si quid potes. Ac ne sis perturbatus: novi enim te; & non ignoro, quàm sit amor omnis ſollicitus, atque anxius: ſed res eſt, ut ſpero, non tam exitu moleſta, quàm aditu. Vectius ille, ille noſter index, Cæſari, ut perſpicimus, pollicitus eſt, ſe curaturum, ut in aliquam ſuſpicionem facinoris Curio filius adduceretur: itaque insinuatus in familiaritatem adoleſcentis, & cum eo, ut res indicat, ſæpe congreſſus, rem in eum locum deduxit, ut diceret sibi certum eſſe cum ſuis ſervis in Pompeium impetum facere, eumque occidere. Hoc Curio ad patrem detulit, ille ad Pompeium: res delata ad ſenatum eſt. Introductus Vectius, primò negabat ſe umquam cum Curione reſtitiſſe; neque id ſanè diu: nam ſtatim fidem publicam poſtulavit: haud reclamatum eſt. Tum expoſuit, manum fuiſſe juventutis duce Curione, in qua Paulus initio fuiſſet, & Q. Cæpio hic

Brutus, & Lentulus, flaminis filius, conſcio patre: poſtea C. Septimium, ſcribam Bibuli, pugionem sibi a Bibulo attuliſſe: quod totum irriſum eſt; Vectio pugionem defuiſſe, nisi ei conſul dediſſet; eóque magis id ejectum eſt, quòd a. d. III Id. Maii Bibulus Pompeium fecerat certiorem, ut caveret insidias: in quo ei Pompeius gratias egerat. Introductus Curio filius dixit ad ea, quæ Vectius dixerat: maximéque in eo tum quidem Vectius eſt reprehenſus, quòd dixerat adoleſcentium consilium, ut in foro gladiatoribus Gabinii Pompeium adorirentur: in eo principem Paulum fuiſſe; quem conſtabat eo tempore in Macedonia fuiſſe. Fit ſenatuſconſultum ut Vectius, quòd confeſſus eſſet ſe cum telo fuiſſe, in vincula conjiceretur: qui eum emisiſſet, contra rempublicam eſſe facturum. Res erat in ea opinione, ut putarent id eſſe actum, ut Vectius in foro cum pugione, & item ſervi ejus comprehenderentur cum telis: deinde ille ſe diceret indicaturum; idque ita actum eſſet, nisi Curiones rem antè ad Pompeium detuliſſent. Tum ſenatuſconſultum in concione recitatum eſt. Poſtero autem die Cæſar, is, qui olim prætor quum eſſet, Q. Catulum ex inferiore loco juſſerat dicere, Vectium in Roſtra produxit; eumque in eo loco conſtituit,

quò Bibulo conſuli adſpirare non liceret. Hic ille omnia, quæ voluit, de republica dixit; & , qui illuc factus inſtitutuſque veniſſet, primùm Cæpionem de oratione ſua ſuſtulit, quem in ſenatu acerrimè nominarat; ut appareret, noctem, & nocturnam deprecationem intercessiſſe: deinde, quos in ſenatu ne tenuissimâ quidem ſuſpicione attigerat, eos nominavit, Lucullum, a quo ſolitum eſſe ad ſe mitti C. Fannium, illum, qui in P. Clodium ſubſcripſerat; L. Domitium, cujus domum conſtitutam fuiſſe, unde eruptio fieret: me non nominavit; ſed dixit, conſularem diſertum, vicinum conſulis, ſibi dixiſſe, Ahalam Servilium aliquem, aut Brutum opus eſſe reperiri. Addidit ad extremum, quum, jam dimiſsâ concione, revocatus a Vatinio fuiſſet, ſe audiſſe a Curione, his de rebus conſcium eſſe Piſonem generum meum, & M. Laterenſem. Nunc reus erat apud Craſſum Divitem Vectius de vi: &, quum eſſet damnatus, erat indicium poſtulaturus: quod si impetraſſet, judicia fore videbantur. Ea nos, utpote qui nihil contemnere ſolemus, non pertimeſcebamus. Hominum quidem ſumma erga nos ſtudia significabantur: ſed prorſus vitæ tædet, ita ſunt omnia omnium miſeriarum plenissima. Modò cædem timueramus, quam oratio

fortiſſimi ſenis Q. Conſidii diſcuſſerat: ea, quam quotidie timere potueramus, ſubitò exorta eſt. Quid quæris? nihil me infortunatius, nihil fortunatius eſt Catulo, quum ſplendore vitæ, tum hoc tempore. Nos tamen his miſeriis erecto animo, & minimè perturbato ſumus; honeſtiſſiméque dignitatem noſtram, & magnâ curâ tuemur. Pompeius de Clodio jubet nos eſſe ſine cura, & ſummam in nos benevolentiam omni oratione ſignificat. Te habere conſiliorum auctorem, ſollicitudinum ſocium, omni in cogitatione conjunctum cupio. Quare, ut Numeſtio mandavi, tecum ut ageret, item, atque eo, ſi poteſt, acriùs, te rogo, ut planè ad nos advoles. Reſpiraro, si te videro.

CICERO ATTICO SAL.

25. QUUM aliquem apud te laudaro tuorum familiarium, volam illum ſcire ex te, me id feciſſe; ut nuper me ſcis ſcripſiſſe ad te de Varronis erga me officio; te ad me reſcripſiſſe, eam rem ſummæ tibi voluptati eſſe: ſed ego mallem ad illum ſcripſiſſes, mihi illum ſatisfacere; non quò faceret, ſed ut faceret. Mirabiliter enim odoratus eſt, ſicut noſti, ἰλικτὰ καὶ οὐδὲν. Sed nos tenemus præceptum illud, τὰς τῶν κρατούντων. At hercule, alter tuus familiaris Hortalus, quàm plenâ manu,

quàm ingenuè, quàm ornatè noſtras laudes in aſtra ſuſtulit, quum de Flacci prætura, & de illo tempore Allobrogum diceret! Sic habeto, nec amantiùs, nec honorificentiùs, nec copiosiùs potuiſſe dici. Ei te hoc ſcribere a me tibi eſſe miſſum, ſanè volo. Sed quid tu ſcribas? quem jam ego venire, atque adeſſe arbitror: ita enim egi tecum ſuperioribus litteris. Valde te exſpecto, valde desidero; neque ego magis, quàm ipſa res & tempus poſcit. His de negotiis quid ſcribam ad te, nisi idem quod ſæpe? republicâ nihil deſperatius: iis, quorum operâ, nihil majore odio. Nos, ut opinio, & ſpes, & conjectura noſtra fert, firmissimâ benevolentiâ hominum muniti ſumus. Quare advola: aut expedies nos omni moleſtiâ, aut eris particeps: ideo ſum brevior, quòd, ut ſpero, coràm brevi tempore conferre quæ volumus licebit. Cura ut valeas.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER TERTIUS.

P. Clodius ope Cæſaris conſulis, tribunus pl. declaratus, ut magiſtratum iniit, illud unum ſpectavit, ut M. Tullium inimicissimum ſuum ulciſceretur. Itaque duabus legibus, quarum alterâ frumentum, quod antea ſemis æris ac trientibus eſſet in singulos modios, gratis dabatur: alterâ non ſolùm collegia, quæ ſenatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed nova etiam ex omni vulgi fæce atque ſervitio conſtituta, plebis voluntate sibi adjunctâ, rogationem promulgavit contra eos, qui sine judicio populi, civem Romanum necaviſſent: quæ tametsi cum nullo nominatim agebat, nemo tamen dubitabat, quin Ciceronem peteret, qui in ſuo conſulatu, quamquam ex ſenatuſconſulto, tamen injuſſu populi, contra leges in cives animadvertiſſet. Id quum agi videret Cicero, mutavit veſtem, & cum eo, velut in communi calamitate, ad hominum XX millia. Verùm quum ſe a Cn. Pompeio, M. Craſſo, Caioque Cæſare deſtitutum videret, ne ſuâ causâ cædes civium fieret, invidorum, ut ipſe palam queritur, consilio, circiter Kalendas Aprilis, urbe cessit, Gabinio & Piſone conſulibus: domus ipsius a Clodio ſtatim incenſa: area

Libertati conſecrata : bona publicata : prædia direpta ſunt : lex de ejus exsilio perlata : eique aquâ & igni interdictum : & ne quis tectum intra quadringenta millia paſſuum ab Italia præberet : ne quis de eo ad ſenatum referret : ne decerneret : ne diſputaret : ne loqueretur : ne pedibus iret : ne ſcribendo adeſſet , ut in oratione poſt reditum in ſenatu & pro domo legitur. Ille ergo in Macedoniam tranſmittens, Theſſalonicæ apud Cn. Plancium , toto ferè illo exsilii tempore mansit : unde , præter paucas ex itinere miſſas , omnes ferè libri hujus epiſtolæ datæ ſunt. Malaspina.

Cicero Attico Sal.

1. Utinam illum diem videam , quum tibi agam gratias , quòd me vivere coëgiſti : adhuc quidem valde me pœnitet : ſed te oro , ut ad me Vibonem ſtatim venias , quò ego multis de causis converti iter meum. Sed eò si veneris , de toto itinere ac fuga mea consilium capere potero : si id non feceris , mirabor : ſed confido te eſſe facturum.

Cicero Attico Sal.

2. Itineris noſtri cauſa fuit , quòd non habebam locum , ubi pro meo jure diutius eſſe poſſem , quàm in fundum Sicæ ; præſertim nondum rogatione correctâ : & simul intelligebam ex eo loco , si te haberem , poſſe me Brundisium re-

ferre; sine te autem non eſſe nobis illas partes tenendas propter Autronium. Nunc, ut ad te antea ſcripsi, si ad nos veneris, consilium totius rei capiemus: iter eſſe moleſtum ſcio; ſed tota calamitas omnes moleſtias habet. Plura ſcribere non poſſum, ita ſum animo perculſo & abjecto. Cura ut valeas. Dat. VI Id. April. in oris Luc.

CICERO ATTICO SAL.

3. MISERIÆ noſtræ potiùs velim, quàm inconſtantiæ tribuas, quòd a Vibone, quò te arceſſebamus, ſubitò diſcessimus: allata eſt enim nobis rogatio de pernicie mea; in qua, quod correctum eſſe audieramus, erat ejuſmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret eſſe. Illò quum pervenire non liceret, ſtatim iter Brundisium versùs contuli ante diem rogationis; ne & Sica, apud quem eram, periret; & quòd Melite eſſe non licebat. Nunc tu propera ut nos conſequare, si modò recipiemur. Adhuc invitamur benignè: ſed, quod ſupereſt, timemus. Me, mi Pomponi, valde pœnitet vivere; qua in re apud me tu plurimùm valuiſti: ſed hæc coràm: fac modò, ut venias.

aere poſſe , quam ut tu me quam-
n conſequare ; ut , quum ex Italia
ti eſſemus , ſive per Epirum iter
aciendum , tuo tuorumque præsidio
ıur ; sive aliud quid agendum eſſet ,
. consilium de tua ſententia capere
.us. Quamobrem te oro des ope-
ut me ſtatim conſequare : quod fa-
ɔotes , quoniam de provincia Ma-
a perlata lex eſt. Pluribus verbis
agerem , nisi pro me apud te res
ıqueretur.

CICERO ATTICO SAL.

:RENTIA tibi & ſæpe , & maxi-
ȩit gratias : id eſt mihi gratissimum.
ivo miſerrimus , & maximo dolore
or. Ad te quid ſcribam , neſcio : si
s Romæ , jam me aſſequi non po-
n es in via , quum eris me aſſecu-
ɔràm agemus , quæ erunt agenda.
n te oro , ut , quoniam me ipſum
amaſti , eodem amore sis : ego

CICERO ATTICO SAL.

6. NON fuerat mihi dubium, quin te Tarenti, aut Brundisii viſurus eſſem: idque ad multa pertinuit; in eis, & ut in Epiro conſiſteremus, & de reliquis rebus tuo consilio uteremur. Quoniam id non contigit, erit hoc quoque in magno numero noſtrorum malorum. Nobis iter eſt in Asiam, maximè Cyzicum. Meos tibi commendo. Me vix miſeréque ſuſtento. Dat. XIV Kal. Maii, de Tarentino.

CICERO ATTICO SAL.

7. BRUNDISIUM veni a. d. XIV Kal. Maias. Eo die pueri tui mihi a te litteras reddiderunt; & alii pueri poſt diem tertium ejus diei alias litteras attulerunt. Quòd me rogas & hortaris, ut apud te in Epiro sim, voluntas tua mihi valde grata eſt, & minimè nova: ſed & consilium mihi quidem optatum, si liceret ibi omne tempus conſumere: odi enim celebritatem; fugio homines; lucem adſpicere vix poſſum. Eſſet mihi iſta ſolitudo, præſertim tam familiari in loco, non amara: ſed itineris causâ ut devorterem, primùm eſt devium; deinde ab Autronio, & ceteris quatridui; deinde sine te. Nam caſtellum munitum habitanti mihi prodeſſet; tranſeunti non eſt

.rium. Quòd si auderem, Athenas
m: ſanè ita cadebat ut vellem.
& noſtri hoſtes ibi ſunt; & te
ibemus; & veremur, ne interpre-
, illud quoque oppidum ab Italia
.tis abeſſe: nec ſcribis, quam ad
:e exſpectemus. Quòd me ad vi-
ocas, unum efficis, ut a me ma-
ſtineam; alterum non potes, ut
n noſtri consilii vitæque pœniteat.
enim eſt quod me retineat, præ-
si ſpes ea non eſt, quæ nos pro-
ıtes proſequebatur? Non faciam,
ımerem miſerias omnes, in quas
per ſummam injuriam, & ſcelus
m inimicorum meorum, quàm in-
m, ne & meum mœrorem exagi-
& te in eumdem luctum vocem.
ıffirmo, neminem umquam tantâ
tate eſſe affectum; nemini mortem
optandam fuiſſe; cujus oppetendæ
s honeſtissimum prætermiſſum eſt:
. tempora non ſunt jam ad medi-
, ſed ad finem doloris. De repu-
ideo te colligere omnia, quæ pu-
quam ſpem mihi poſſe afferre mu-
ım rerum: quæ quamquam exigua

Dubitationem autem de Epiro non inconſtantia noſtra afferebat, ſed quòd de fratre, ubi eum viſuri eſſemus, neſciebamus: quem quidem ego nec quo modo viſurus, nec ubi dimiſſurus sim, ſcio: id eſt maximum & miſerrimum mearum omnium miſeriarum. Ego & ſæpius ad te, & plura ſcriberem, nisi mihi dolor meus quum omnes partes mentis, tum maximè hujus generis facultatem ademiſſet. Videre te cupio. Cura ut valeas. Dat. prid. Kal. Maii, Brundisii.

CICERO ATTICO SAL.

8. BRUNDISIO proficiſcens ſcripſeram ad te, quas ob cauſas in Epirum non eſſemus profecti; quòd & Achaia propè eſſet, plena audacissimorum inimicorum, & exitus difficiles haberet, quum inde proficiſceremur. Accessit, quum Dyrrhachii eſſemus, ut duo nuntii afferrentur; unus claſſe fratrem Epheſo Athenas; alter pedibus per Macedoniam venire. Itaque illi obviam misimus Athenas, ut inde Theſſalonicam veniret: ipsi processimus, & Theſſalonicam a. d. x Kal. Jun. venimus, neque de illius itinere quidquam certi habebamus, nisi eum ab Epheſo antè aliquantò profectum. Nunc iſtic quid agatur magno opere timeo: quamquam tu alterâ epiſtolâ ſcribis Idibus Maiis audiri, fore

hs poſtularetur ; alterâ , jam eſſe
. : ſed hæc eſt pridie data , quàm
iò conturbor magis : itaque , quum
ne mœror quotidianus lacerat &
: , tum verò hæc addita cura vix
itam reliquam facit. Sed & naviga-
difficilis fuit ; & ille incertus ubi
em , fortaſſe alium curſum petivit :
aeto libertus eum non vidit ; vento
ab illo in Macedoniam , Pellæ mihi
fuit. Reliqua quàm mihi timenda
leo , nec quid ſcribam habeo , &
timeo : nec tam miſerum eſt quid-
quod non in noſtram fortunam ca-
leatur : equidem adhuc miſer in ma-
ieis ærumnis & luctibus , hoc metu
, maneo Theſſalonicæ ſuſpenſus ; nec
uidquam. Nunc ad ea quæ ſcripsiſti.
nèm Cæcilium non vidi. Sermo-
um & Pompeii cognovi ex tuis lit-
lotum in republica non tantum ego
lere video , quantum tu aut vides ,
me conſolandum affers : Tigrane
eglecto , ſublata ſunt omnia. Var-
: jubes agere gratias ; faciam : item
. Quòd ſuades ne longiùs diſce-
dum acta mensis Maii ad nos per-
: , puto me ita eſſe facturum : ſed
ndum ſtatui : atque ita perturbato
imo de Quinto , ut nihil queam
: ſed tamen ſtatim te faciam cer-

tiorem. Ex epiſtolarum mearum inconſtantia puto te mentis meæ motum videre; qui, etsi incredibili & singulari calamitate afflictus ſum, tamen non tam eſt ex miſeria, quàm ex culpæ noſtræ recordatione commotus: cujus enim ſcelere impulsi ac proditi simus, jam profectò vides; atque utinam jam antè vidiſſes, neque totum animum tuum mœrori mecum simul dediſſes. Quare, quum me afflictum, & confectum luctu audies, exiſtimato me ſtultitiæ meæ pœnam ferre graviùs, quàm eventi; quòd ei crediderim, quem eſſe nefarium non putarim. Me & meorum malorum memoria, & metus de fratre in ſcribendo impedit: tu iſta omnia vide, & guberna. Terentia tibi maximas gratias agit. Litterarum exemplum, quas ad Pompeium ſcripsi, misi tibi. Dat. IV Kal. Jun. Theſſalonicæ.

CICERO ATTICO SAL.

9. QUINTUS frater quum ex Asia diſceſſiſſet ante Kal. Mai. & Athenas veniſſet Idib. valde fuit ei properandum, ne quid abſens acciperet calamitatis, si quis fortè fuiſſet, qui contentus noſtris malis non eſſet: itaque eum malui properare Romam, quàm ad me venire: & simul (dicam enim, quod verum eſt; ex quo magnitudinem miſeriarum mearum perſpi-

m , quod profectò accidiſſet , ne a
igredi non poſſet : verſabatur mihi
us illud ante oculos , quum ille aut
es dimitteret , aut vi avelleretur ex
lexu meo : hujus acerbitatis even-
lterâ acerbitate non videndi fratris
i. In hunc me caſum vos vivendi
res impuliſtis : itaque mei peccati luo
is : quamquam me tuæ litteræ ſuſten-
ex quibus , quantum tu ipſe ſperes ,
: perſpicio : quæ quidem tamen ali-
habebant ſolatii antè , quàm eò ve-
, *A Pompeio nunc Hortensium allice* ,
iuſmodi viros. Obſecro , mi Pomponi ,
dum perſpicis , quorum operâ , quo-
insidiis , quorum ſcelere perierimus ?
tecum hæc coràm agemus : tantùm
, quod ſcire te puto , nos non ini-
, ſed invidi perdiderunt. Nunc , si ita
, quæ ſperas , ſuſtinebimus nos , &
quâ jubes , nitemur : sin , ut mihi vi-
ur infirma ſunt : quod optimo tem-

negotium ; quod si ſciam cujuſmodi ſit, ſciam quid agendum mihi sit. Me etiam nunc illorum beneficiorum, & litterarum exſpectatio, ut tibi placet, Theſſalonicæ tenet : si quid erit novi allatum, ſciam de reliquo quid agendum sit. Tu si, ut ſcribis, Kal. Jun. Româ profectus es, propediem nos videbis. Litteras, quas ad Pompeium ſcripsi, tibi misi. Dat. Id. Jun. Theſſalonicæ.

Cicero Attico Sal.

10. Acta quæ eſſent uſque ad VIII Kal. Jun. cognovi ex tuis litteris : reliqua exſpectabam, ut tibi placebat, Theſſalonicæ; quibus allatis faciliùs ſtatuere potero ubi sim : nam si erit cauſa, si quid agetur, si ſpem videro, aut ibidem opperiar, aut me ad te conferam : sin, ut tu ſcribis, iſta evanuerint, aliquid aliud videbimus. Omnino adhuc nihil mihi significatis, nisi diſcordiam iſtorum ; quæ tamen inter eos de omnibus potiùs rebus eſt, quàm de me : itaque, quid ea mihi prosit, neſcio : ſed tamen, quoad me vos ſperare vultis, vobis obtemperabo. Nam quòd me tam ſæpe, & tam vehementer objurgas, & animo infirmo eſſe dicis, quæſo ecquod tantum malum eſt, quod in mea calamitate non sit? ecquis umquam ex tam amplo ſtatu, tam in bona cauſa,

acultatibus ingenii , consilii , gra-
is præsidiis bonorum omnium con-
oſſum obliviſci qui fuerim ? non
qui sim ? quo caream honore ? quâ
quibus liberis ? quibus fortunis ?
tre ? quem ego (ut novum cala-
genus attendas) quum pluris fa-
uàm me ipſum , ſemperque feciſ-
ritavi ne viderem ; ne aut illius
qualoremque adſpicerem , aut me ,
le florentissimum reliquerat , per-
li afflictumque offerrem. Mitto ce-
olerabilia ; etenim fletu impedior.
ùm tandem ſum accuſandus , quòd
an quòd commisi , ut hæc aut non
m (quod facile fuiſſet , nisi intra
meos de mea pernicie consilia ini-
aut certè vivus non amitterem ?
ſcripsi ut potiùs relevares me ,
acis , quàm aut caſtigatione , aut
tione dignum putares ; eòque ad
is multa ſcribo , quòd & mœrore
or , & quid exſpectem iſtinc magis
quàm quid ipſe ſcribam : quæ ſi
llata , faciam te consilii noſtri cer-
Tu , ut adhuc feciſti , quàm plu-
e rebus ad me velim ſcribas , ut
ne quid ignorem. Dat. XIV Kal.
Theſſalonicæ.

CICERO ATTICO SAL.

11. Me & tuæ litteræ, & quidam boni nuntii, non optimis tamen auctoribus, & exſpectatio veſtrarum litterarum, & quòd tibi ita placuerat, adhuc Theſſalonicæ tenebant : si accepero litteras, quas exſpecto, si ſpes erit ea, quæ rumoribus afferebatur, ad te me conferam ; si non erit, faciam te certiorem, quid egerim. Tu me, ut facis, operâ, consilio, gratiâ juva : conſolari jam desine : objurgare verò noli; quod quum facis, ut ego tuum amorem, & dolorem desidero! quem ita affectum meâ ærumnâ eſſe arbitror, ut te ipſum conſolari nemo possit. Quintum fratrem optimum, humanissimumque ſuſtenta. Ad me, obſecro te, ut omnia certa perſcribas. Dat. IV Kal. Quint.

CICERO ATTICO SAL.

12. Tu quidem ſedulò argumentaris, quid sit ſperandum, & maximè per ſenatum; idemque caput rogationis proponi ſcribis, quare in ſenatu dici nihil liceat : itaque siletur. Hîc tu me accuſas, quòd me affligem; quum ita sim afflictus, ut nemo umquam; quod tute intelligis. Spem oſtendis ſecundùm comitia : quæ iſta eſt, eodem tribuno plebis, & inimico conſule designato? Percussiſti autem me etiam de

uno concertarem ; & quia ſcripta
·idetur negligentiùs, quàm ceteræ;
›oſſe probari non eſſe meam : id,
ıs me poſſe ſanari, cures velim; sin
›erii, minùs laboro. Ego etiam nunc
in loco jaceo, sine ſermone ullo,
ıgitatione ulla. Licet tibi, ut ſcribis,
:arim, ut ad me venires Dodona ;
intelligo te re iſtic prodeſſe, hîc
:bo quidem levare me poſſe. Non
plura ſcribere, nec eſt, quod ſcri-
reſtra magis exſpecto. Dat. XVI Kal.
Theſſalonicæ.

Cicero Attico Sal.

x tuis litteris plenus ſum exſpecta-
de Pompeio, quidnam de nobis ve-
t oſtendat: comitia enim credo eſſe
: quibus abſolutis, ſcribis illi pla-
agi de nobis. Si tibi ſtultus eſſe vi-
qui ſperem, facio tuo juſſu; etsi ſcio
iis epiſtolis potiùs, & meas ſpes ſo-

ea si qui caſus aliqua ex parte correxerint, minùs moleſtè feremus nos vixiſſe, & adhuc vivere. Ego propter viæ celebritatem, & quotidianam exſpectationem rerum novarum, non commovi me adhuc Theſſalonicâ: ſed jam extrudimur, non a Plancio (nam is quidem retinet) verùm ab ipſo loco, minimè apposito ad tolerandam in tanto luctu calamitatem. In Epirum ideo, ut ſcripſeram, non veni, quòd ſubitò mihi universi nuntii venerant & litteræ, quare nihil eſſet neceſſe quàm proximè Italiam eſſe. Hinc, si aliquid a comitiis audierimus, nos in Asiam convertemus: neque adhuc ſtabat, quò potissimum: ſed ſcies. Dat. XII Kal. Sext. Theſſalonicæ.

CICERO ATTICO SAL.

14. QUOD ad te ſcripſeram me in Epiro futurum: poſtea quàm extenuari ſpem noſtram, & evaneſcere vidi, mutavi conſilium; nec me Theſſalonicâ commovi, ubi eſſe ſtatueram, quoad aliquid ad me de eo ſcriberes, quod proximis litteris ſcripſeras, fore uti ſecundùm comitia aliquid de nobis in ſenatu ageretur; id tibi Pompeium dixiſſe: qua de re, quoniam comitia habita ſunt, tuque nihil ad me ſcribis; proinde habebo, ac si ſcripsiſſes nihil eſſe; neque temporis non longinqui ſpe ductum eſſe moleſtè feram. Quem autem

ıotum te videre ſcripſeras, qui nobis fore videretur, eum nuntiant, qui ıt, nullum fore. In tribunis plebis ıatis reliqua ſpes eſt; quam si ex-ro, non erit, quòd putes me cauſæ ac voluntati meorum defuiſſe. Quòd pè accuſas, cur hunc meum caſum ʒraviter feram, debes ignoſcere, ita me afflictum videas, ut nemi-ımquam nec videris, nec audieris. quòd ſcribis te audire, me etiam ı errore ex dolore affici; mihi verò integra eſt; atque utinam tam in lo fuiſſet, quum ego iis, quibus ſalutem carissimam eſſe arbitrabar, issimis crudelissimiſque uſus ſum: ıt me paululum inclinari timore vi-t, sic impulerunt, ut omni ſuo ſce-& perfidiâ abuterentur ad exitium ı. Nunc, quoniam eſt Cyzicum no-ıadum, quò rariùs ad me literæ per-tur, hòc velim diligentiùs omnia, putaris me ſcire opus eſſe, perſcri-). fratrem meum fac diligas: quem ıiſer si incolumem relinquo, non me periiſſe arbitrabor. Dat. Non. Sext.

CICERO ATTICO SAL.

Craſsi libertum ais tibi de mea ſolli
dine, macieque narraſſe; tertiam, qu
monſtras acta in ſenatu; quartam d
quod a Varrone ſcribis tibi eſſe confi
tum de voluntate Pompeii. Ad pri
tibi hoc ſcribo, me ita dolere, ut
modò a mente non deſerar, ſed id i
doleam, me, tam firmâ mente ubi
& quibuſcum, non habere: nam si t
uno non sine mœrore cares, quid me
ſes, qui & te, & omnibus? & si t
columis me requiris, ecquo modo
ipſam incolumitatem desiderari pu
Nolo commemorare quibus rebus sim
liatus, non ſolùm quia non ignoras
etiam ne ſcindam ipſe. dolorem me
hoc confirmo, neque tantis bonis eſſe
vatum quemquam, neque in tantas
ſerias incidiſſe: dies autem non modi
levat luctum hunc, ſed etiam auget:
ceteri dolores mitigantur vetuſtate
non poteſt non & ſenſu præſentis
riæ, & recordatione præteritæ vitæ
tidie augeri: desidero enim non me
lùm, neque meos, ſed me ipſum:
enim ſum? ſed non faciam ut aut
animum angam querelis, aut meis v
ribus ſæpius manus afferam. Nam
purgas eos, quos ego mihi ſcripsi
diſſe, & in eis Catonem; ego verò
tum illum puto ab iſto ſcelere abſ

ut maximè doleam plus apud me ſimulationem aliorum, quàm iſtius fidem valuiſſe: ceteri quos purgas, debent mihi purgati eſſe, tibi si ſunt: ſed hæc ſerò agimus. Crassi libertum nihil puto sincerè locutum. In ſenatu rem probè ſcribis actam: ſed quid Curio? an illam orationem non legit? quæ unde sit prolata, neſcio: ſed Axius, ejuſdem diei ſcribens ad me acta, non ita laudat Curionem: at poteſt ille aliquid prætermittere; tu, nisi quod erat, profectò non ſcripsiſti. Varronis ſermo facit exſpectationem Cæſaris: atque utinam ipſe Varro incumbat in cauſam; quod profectò quum ſuâ ſponte, tum te inſtante faciet. Ego, si me aliquando veſtri & patriæ compotem fortuna fecerit, certè efficiam, ut maximè lætere unus ex omnibus amicis; meaque officia & ſtudia, quæ parum antea luxerunt (fatendum eſt enim) sic exſequar, ut me æquè tibi, ac fratri, & *liberis* noſtris reſtitutum putes. Si quid in te peccavi, ac potiùs, quoniam peccavi, ignoſce: in me enim ipſum peccavi vehementiùs: neque hæc eò ſcribo, quòd te non meo caſu maximo dolore eſſe affectum ſciam: ſed profectò, si, quantum me amas & amaſti, tantum amare deberes, ac debuiſſes, numquam eſſes paſſus me, quo tu abundabas, egere consilio; nec eſſes paſſus mihi perſuaderi, utile no-

bis eſſe legem de collegiis perferri : ſed tù tantùm lacrimas præbuiſti dolori meo ; quod erat amoris, tamquam ipſe ego : quod meritis meis perfectum eſſe potuit, ut dies & noctes quid mihi faciendum eſſet cogitares, id abs te, meo, non tuo ſcelere, prætermiſſum eſt. Quòd si non modò tu, ſed quiſquam fuiſſet, qui me Pompeii minùs liberali reſponſo perterritum a turpissimo consilio revocaret, quod unus tu facere maximè potuiſti, aut occubuiſſem honeſtè, aut victores hodie viveremus. Hìc mihi ignoſces : me enim ipſum multò magis accuſo ; deinde te, quasi me alterum : & simul meæ culpæ ſocium quæro : ac si reſtituor, etiam minùs videbimur deliquiſſe ; abs teque certè, quoniam nullo noſtro, tuo ipsius beneficio diligemur. Quòd te cum Culeone ſcribis de privilegio locutum, eſt aliquid ; ſed multò eſt melius abrogari : si enim nemo impediet, quid eſt firmius ? sin erit, qui ferri non sinat ; idem ſenatuſconſulto intercedet : nec quidquam aliud opus eſt quàm abrogari : nam prior lex nos nihil lædebat ; quam si, ut eſt promulgata, laudare voluiſſemus, aut, ut erat negligenda, negligere, nocere omnino nobis non potuiſſet. Hìc mihi primùm non modò consilium defuit, ſed etiam obfuit : cæci, cæci, inquam, fuimus in veſtitu mutando,

pulo rogando ; quod, nisi nomina-
necum agi cœptum eſſet, fieri per-
ùm fuit : ſed pergo præterita : ve-
ımen ob hanc cauſam, ut, si quid
tur, legem illam, in qua popularia
. ſunt, ne tangatis. Verùm eſt ſtul-
ne præcipere quid agatis, aut quo
ı : utinam modò agatur aliquid ; in
ſo multa occultant tuæ litteræ, credo,
hementiùs deſperatione perturber :
enim vides agi poſſe, aut quo mo-
per ſenatumne ? aſt tute ſcripsiſti ad
uoddam caput legis Clodium in cu-
ſte fixiſſe, ne referri, neve dici li-
Quo modo igitur Domitius ſe di-
laturum ? quo modo autem iis, quos
ibis, & de re dicentibus, & ut re-
ur poſtulantibus, Clodius tacuit ? ac,
populum, poteritne nisi de omnium
ıorum plebis ſententia ? Quid de bo-
quid de domo ? poteritne reſtitui ?
i non poterit, egomet quomodo po-
' hæc nisi vides expediri, quam in
me vocas ? sin autem ſpei nihil eſt,
ſt mihi vita ? Itaque exſpecto Theſ-
cæ acta Kalend. Sext. ex quibus ſta-
, in tuoſne agros confugiam, ut ne-
ideam homines, quos nolim, & te,
ibis, videam, & propiùs sim, si
agatur, idque intellexi quum tibi,
Quinto fratri placere ; an abeam Cy-

zicum. Nunc, Pomponi, quoniam nihil impertiſti tuæ prudentiæ ad ſalutem meam, quòd aut in me ipſo ſatis eſſe consilii decrêras, aut te nihil plus mihi debere, quàm ut præſtò eſſes; quoniamque ego proditus, inductus, conjectus in fraudem, omnia mea præsidia neglexi; totam Italiam, in me erectam ad me defendendum, deſtitui & reliqui; me, meos meis tradidi inimicis, inſpectante & tacente te; qui si non plus ingenio valebas quàm ego, certè timebas minùs: si potes, erige afflictos, & in eo nos juva: sin omnia ſunt obſtructa, id ipſum fac ut ſciamus; & nos aliquando aut objurgare, aut comiter conſolari desine. Ego si tuam fidem accuſarem, non me potissimùm tuis tectis crederem: meam amentiam accuſo, quòd a te tantum amari, quantum ego vellem, putavi: quod si fuiſſet, fidem eamdem, curam majorem adhibuiſſes; me certè ad exitium præcipitantem retinuiſſes; iſtos labores, quos nunc in naufragiis noſtris ſuſcipis, non ſubiſſes. Quare fac, ut omnia ad me perſpecta & explorata perſcribas; meque, ut facis, velis eſſe aliquem, quoniam qui fui, & qui eſſe potui, jam eſſe non poſſum; & ut his litteris non te, ſed me ipſum a me eſſe accuſatum putes. Si qui erunt, quibus putes opus eſſe meo nomine litteras dari, velim conſcribas, cureſque dandas. Dat. XIV Kal. Sept.

CICERO ATTICO SAL.

16. TOTUM iter mihi incertum facit exſpectatio litterarum veſtrarum Kal. Sext. datarum, non aliud aliquid : si ſpes erit, Epirum ; sin minùs, Cyzicum, aut aliud quid ſequemur : tuæ quidem litteræ, quò ſæpius a me leguntur, hòc ſpem faciunt mihi minorem, quòd quum lectæ ſunt, tum id, quod attulerunt ad ſpem, infirmant; ut facilè appareat, te & conſolationi ſervire, & veritati : idque te rogo planè, ut ad me quæ ſcis, ut erunt; quæ putabis, ita ſcribas ut putabis. Dat. XII Kal. Sept.

CICERO ATTICO SAL.

17. DE Quinto fratre nuntii nobis triſtes, nec varii, venerant ex ante diem Non. Jun. uſque ad prid. Kal. Sept. eò autem die Livineius, M. Reguli libertus, ad me a Regulo miſſus venit : is omnino mentionem nullam factam eſſe nuntiavit ; ſed fuiſſe tamen ſermonem de C. Clodii filio ; iſque mihi tum a fratre litteras attulit : ſed poſtridie Sextii pueri venerunt, qui a te litteras attulerunt, non tam exploratas a timore, quàm ſermo Livineii fuerat. Sanè ſum in meo infinito mœrore ſollicitus, & eò magis, quòd Appii quæſtio eſt. Cetera, quæ ad me iiſdem litteris ſcribis de noſtra ſpe, intelligo eſſe languidiora,

quàm alii oſtendunt : ego autem, q
niam non longè ab eo tempore abſum
in quo res dijudicabitur, aut ad te c
feram me, aut etiam nunc circum hæc l
commorabor. Scribit ad me frater, on
ſua per te unum ſuſtineri. Quid te aut l
ter, quod facis ? aut agam gratias, q
non exſpectas ? tantùm velim, fortuna
nobis poteſtatem, ut incolumes am
noſtro perfruamur. Tuas litteras ſem
maximè exſpecto ; in quibus cave ve
ri, ne aut diligentia tua mihi moleſta,
veritas acerba ſit. Dat. prid. Non. Se

CICERO ATTICO SAL.

18. EXSPECTATIONEM nobis non par
attuleras, quum ſcripſeras Varronem
pro amicitia confirmaſſe, cauſam noſt
Pompeium certè ſuſcepturum ; &, si
a Cæſare ei litteræ, quas exſpectaret,
miſſæ eſſent, auctorem etiam daturu
utrùm id nihil fuit, an adverſatæ ſunt (
ſaris litteræ ? an eſt aliquid in ſpe ? Et
illud ſcripſeras, eumdem, ſecundùm
mitia, dixiſſe. Fac (si vides quantis in
lis jaceam, & si putas eſſe humani
tuæ) me fac de tota causa noſtra cer
rem : nam Quintus frater, homo mi
qui me tam valde amat, omnia mittit
plena, metuens, credo, defectionem a
mei : tuæ autem litteræ ſunt variæ :

que enim me deſperare vis, nec temerè ſperare. Fac, obſecro te, ut omnia, quæ perſpici a te poſſunt, ſciamus.

CICERO ATTICO SAL.

19. QUOAD ejuſmodi mihi litteræ a vobis afferebantur, ut aliquid ex iis eſſet exſpectandum, ſpe & cupiditate Theſſalonicæ retentus ſum: poſtea quàm omnis actio hujus anni confecta nobis videbatur, in Asiam ire nolui, quòd & celebritas mihi odio eſt; &, si fieret aliquid a novis magiſtratibus, abeſſe longè nolebam. Itaque in Epirum ad te ſtatui me conferre; non quò meâ intereſſet loci natura, qui lucem omnino fugerem: ſed & ad ſalutem libentissimè ex tuo portu proficiſcar; &, si ea præciſa erit, nuſquam faciliùs hanc miſerrimam vitam vel ſuſtentabo, vel, quod multò eſt melius, abjecero: ero cum paucis, multitudinem dimittam. Me tuæ litteræ numquam in tantam ſpem adduxerunt, quantam aliorum: attamen mea ſpes etiam tenuior ſemper fuit, quàm tuæ litteræ. Sed tamen quoniam cœptum eſt, age, quoquo modo cœptum eſt, & quacumque de cauſa, non deſeram neque optimi atque unici fratris miſeras ac luctuoſas preces; nec Sextii ceterorumque promiſſa; nec ſpem ærumnosisſimæ mulieris Terentiæ; nec miſerrimæ

mulieris Tulliolæ obſecrationem, & les litteras tuas : mihi Epirus aut ite ſalutem dabit, aut, quod ſcripsi ſuprà oro & obſecro, T. Pomponi, si me nibus amplissimis, carissimis, jucun miſque rebus perfidiâ hominum ſp tum ; si me a meis consiliariis proc & projectum vides ; si intelligis me actum, ut ipſe me, & meos perderet me tuâ miſericordiâ juves, & Qui fratrem, qui poteſt eſſe ſalvus, ſuſte Terentiam, liberoſque meos tueare ; si putas te iſtic viſurum, exſpectes ; s nùs, inviſas, si potes ; mihique ex tuo tantum assignes, quantum meo pore occupari poteſt ; & pueros ad cum litteris quamprimum, & quàm pissime mittas. Dat. XVI Kal. Octob

CICERO S. D. Q. CÆCILIO Q POMPONIANO ATTICO.

20. QUOD quidem ita eſſe, & avu lum tuum functum eſſe officio, vehe tissimè probo : gaudere me tum dic si mihi hoc verbo licebit uti. Me r rum! quàm omnia eſſent ex ſententi nobis animus, si consilium, si fides rum, quibus credidimus, non defui quæ colligere nolo, ne augeam m rem : ſed tibi venire in mentem ſcio, quæ vita eſſet noſtra, quæ ſuav

[tu]æ dignitas : ad quæ recuperanda, per fortunas incumbe, ut facis, diemque natalem reditûs mei cura ut in tuis ædibus amœnissimis agam tecum, & cum meis. Ego huic ſpei & exſpectationi, quæ nobis proponitur, maximè tamen volui præſtolari apud te in Epiro : ſed ita ad me ſcribitur, ut putem eſſe commodius nos eiſdem in locis eſſe. De domo & Curionis oratione, ita eſt, ut ſcribis : in univerſa ſalute, si ea modò nobis reſtituetur, inerunt omnia ; ex quibus nihil malo, quàm domum : ſed tibi nihil mando nominatim : totum me tuo amori, fideique commendo. Quòd te in tanta hereditate ab omni occupatione expediſti, valde mihi gratum eſt. Quòd facultates tuas ad meam ſalutem polliceris, ut omnibus rebus a te præter ceteros juver, id quantum sit præsidium video ; intelligoque te multas partes meæ ſalutis & ſuſcipere, & poſſe ſuſtinere ; neque, ut ita facias, rogandum eſſe. Quòd me vetas quidquam ſuſpicari accidiſſe ad animum tuum, quod ſecus a me erga te commiſſum, aut prætermiſſum videretur, geram tibi morem, & liberabor iſtâ curâ : tibi tamen eò plus debebo, quò tua in me humanitas fuerit excelsior, quàm in te mea. Velim, quid videas, quid intelligas, quid agatur ad me ſcribas ; tuoſque omnes ad noſtram

ſalutem adhortere. Rogatio Sextii neque dignitatis ſatis habet, nec cautionis: nam & nominatim ferre oportet, & de bonis diligentiùs ſcribi; & id animadvertas velim. Dat. IV Non. Octobr. Theſſalonicæ.

Cicero Attico Sal.

21. Triginta dies erant ipsi, quum has dabam litteras, per quos nullas a vobis acceperam: mihi autem erat in animo jam, ut antea ad te ſcripsi, ire in Epirum, & ibi omnem caſum potissimùm exſpectare. Te oro, ut, si quid erit, quod perſpicias quamcumque in partem, quàm planissimè ad me ſcribas; & meo nomine, ut ſcribis, litteras, quibus putabis opus eſſe, ut des. Dat. v Kal. Novemb.

Cicero Attico Sal.

22. Etsi diligenter ad me Quintus frater, & Piſo, quæ eſſent acta, ſcripſerant; tamen vellem tua te occupatio non impediſſet, quò minùs, ut conſueſti, ad me quid ageretur, & quid intelligeres, perſcriberes. Me adhuc Plancius liberalitate ſuâ retinet, jam aliquoties conatum ire in Epirum: ſpes homini eſt injecta, non eadem quæ mihi, poſſe nos unà decedere; quam rem ſibi magno honori ſperat fore: ſed jam, quum adventare milites dicentur, faciendum nobis erit, ut

ab eo diſcedamus: quod quum faciemus, ad te ſtatim mittemus, ut ſcias ubi simus. Lentulus ſuo in nos officio, quod & re, & promissis, & litteris declarat, ſpem nobis nonnullam affert Pompeii voluntatis: ſæpe enim tu ad me ſcripsiſti, eum totum eſſe in illius poteſtate. De Metello ſcripsit ad me frater, quantum ſperaret, profectum eſſe per te. Mi Pomponi, pugna ut tecum & cum meis mihi liceat vivere, & ſcribe ad me omnia: premor quum luctu, tum desiderio omnium rerum, quæ mihi me cariores ſemper fuerunt. Cura ut valeas.

Ego, quòd per Theſſaliam si irem in Epirum, perdiu nihil eram auditurus, & quòd mei ſtudioſos habeo Dyrrhachinos, ad eos perrexi, quum illa ſuperiora Theſſalonicæ ſcripsiſſem: inde quum ad te me convertam, faciam ut ſcias: tuque ad me velim omnia quàm diligentissimè, cuicuimodi ſunt, ſcribas. Ego jam aut rem, aut ne ſpem quidem exſpecto. Dat. VI Kalend. Decemb. Dyrrhachii.

CICERO ATTICO SAL.

23. ANTE d. V Kal. Decemb. tres epiſtolas a te accepi; unam datam a. d. VIII Kalend. Novembr. in qua me hortaris, ut forti animo menſem Januarium exſpectem; eaque, quæ ad ſpem putas perti-

nere, de Lentuli ſtudio, de Metelli vo
luntate, de tota Pompeii ratione, pe
ſcribis. In altera epiſtola præter conſu
tudinem tuam diem non adſcribis; ſ
ſatis significas tempus: lege enim ab oc
tribunis plebis promulgatâ, ſcribis te e
litteras eo ipſo die dediſſe, id eſt a.
IV Kal. Novemb. & quid putes utilita
eam promulgationem attuliſſe ſcribis:
quo si etiam noſtra ſalus cum hac le
deſperata erit, velim pro tuo in me amo
hanc inanem meam diligentiam, miſer
bilem potiùs, quàm ineptam putes:
eſt aliquid ſpei, des operam ut maj
diligentiâ poſthac a novis magiſtratibus d
fendamur. Nam ea veterum tribunor
plebis rogatio tria capita habuit; un
de reditu meo, ſcriptum incautè: ni
enim reſtituitur, præter civitatem, &
dinem; quod mihi pro meo caſu ſatis e
ſed quæ cavenda fuerint, & quo mod
te non fugit. Alterum caput eſt tralatiti
de impunitate, si quid contra alias le
ejus legis ergò factum sit. Tertium cap
mi Pomponi, quo consilio, & a quo
inculcatum vide: ſcis enim Clodium ſ
xiſſe, ut vix, aut omnino non poſſet
per ſenatum, nec per populum infirm
ſua lex: ſed vides numquam eſſe ob
vatas ſanctiones earum legum, quæ
rogarentur: nam si id eſſet, nulla

ri poſſet; neque enim ulla eſt, quæ
ſa ſe ſepiat difficultate abrogatio-
d, quum lex abrogatur, illud ipſum
tur, quo non eam abrogari opor-
Hoc quum & revera ita sit, & quum
ita habitum obſervatumque sit;
oſtri tribuni plebis caput poſuerunt
i quid in hac rogatione ſcriptum eſt,
er leges, plebiſve ſcitum, hoc eſt,
per legem Clodiam, *promulgare,*
re, derogare, obrogare sine fraude
i liceat, non licuerit; quodve ei qui
gavit, abrogavit, derogavit, obro-
ob eam rem pœnæ multæve sit, E.
N. R. Atque hoc in illis tribunis
non lædebat; lege enim collegii
i tenebantur: quò major eſt ſuſpi-
ilitiæ alicujus, quum id, quod ad
nihil pertinebat, erat autem contra
ſcripſerunt; ut novi tribuni plebis
nt timidiores, multò magis sibi eo
utendum putarent. Neque id a Clo-
ætermiſſum eſt: dixit enim in con-
i. d. III Non. Novemb. hoc capite
ntis tribunis plebis præſcriptum eſſe
iceret. Tamen in lege nulla eſſe
di caput, te non fallit: quod si
ſſet, omnes in abrogando uteren-
t Mummium, aut ceteros fugerit,
ges velim; & quis attulerit; &
octo tribuni plebis ad ſenatum de

me referre non dubitarint, ſcilicet quòd obſervandum illud caput non putabant, iidem in abrogando tam cauti fuerint, ut id metuerent, ſoluti quum eſſent; quod ne iis quidem, qui lege tenentur, eſt curandum. Id caput ſanè nolim novos tribunos plebis ferre: ſed perferant modò quidlibet: uno capite, quo revocabor (modò res conficiatur) ero contentus. Jam dudum pudet tam multa ſcribere: vereor enim, ne re jam deſperatâ legas; ut hæc mea diligentia miſerabilis tibi, aliis irridenda videatur: ſed si eſt aliquid in ſpe, vide legem, quam T. Fadio ſcripſit Viſellius: ea mihi perplacet: nam Sextii noſtri, quam tu tibi probari ſcribis, mihi non placet. Tertia eſt epiſtola prid. Id. Novemb. data; in qua exponis prudenter & diligenter, quæ sint, quæ rem diſtinere videantur, de Craſſo, de Pompeio, de ceteris. Quare oro te, ut, si qua ſpes erit poſſe ſtudiis bonorum, auctoritate, multitudine comparatâ rem conſici, des operam ut uno impetu perfringatur; in eam rem incumbas, ceteroſque excites: sin, ut ego perſpicio quum tuâ conjecturâ, tum etiam meâ, ſpei nihil eſt; oro obteſtorque te, ut Quintum fratrem ames, quem ego miſerum miſerè perdidi; neve quid eum patiare gravius conſulere de ſe, quàm expediat ſororis

lio ; meum Ciceronem , cui nihil
ɔ relinquo præter invidiam & igno-
n nominis mei , tueare quoad po-
Terentiam , unam omnium ærum-
imam , ſuſtentes tuis officiis. Ego in
n proficiſcar , quum primorum die-
ɪuntios excepero. Tu ad me velim
nis litteris , ut ſe initia dederint ,
ibas. Dat. prid. Kal. Decemb.

CICERO ATTICO SAL.

NTEA quum ad me ſcripsiſſetis ,
conſenſu conſulum provincias or-
eſſe ; etsi verebar quorſum id caſu-
ſſet , tamen ſperabam vos aliquid
ɪdo vidiſſe prudentius : poſteaquam
& dictum eſt & ſcriptum , vehe-
r consilium veſtrum reprehendi , ſum
er commotus ; quòd illa ipſa ſpes
ɪ , quæ erat , videtur eſſe ſublata :
si tribuni plebis nobis ſuccenſent ,
ɔoteſt ſpes eſſe ? ac videntur jure
ſere ; quum & expertes consilii fue-
qui cauſam noſtram ſuſceperant ; &
concessione omnem vim ſui juris
int : præſertim quum ita dicant , ſe
causâ voluiſſe ſuam poteſtatem eſſe
ɪſulibus ornandis , non ut eos im

ſin vellent noſtrâ causâ, nihil poſſe ſe invitis. Nam quod ſcribis, ni ita nobis placuiſſet, illos hoc idem per populum aſſecuturos fuiſſe; invitis tribunis plebis fieri nullo modo potuit: ita vereor, ne & ſtudia tribunorum amiſerimus; &, ſi ſtudia maneant, vinclum illud adjungendorum conſulum amiſſum sit. Accedit aliud non parvum incommodum, quòd gravis illa opinio, ut quidem ad nos perferebatur, ſenatum nihil decernere, antequam de nobis actum eſſet, amiſſa eſt; præſertim in ea cauſa, quæ non modò neceſſaria non fuit, ſed etiam inusitata, ac nova: neque enim umquam arbitror ornatas eſſe provincias designatorum; ut, quum in hoc illa conſtantia, quæ erat meâ causâ ſuſcepta, imminuta sit, nihil jam possit non decerni. Jam his, ad quos relatum eſt, amicis placuiſſe, non mirum sit: erat enim difficile reperire, qui contra tanta commoda duorum conſulum palàm ſententiam diceret: fuit omnino difficile non obſequi vel amicissimo homini Lentulo, vel Metello, qui simultatem humanissimè deponeret: ſed vereor ne hos tamen tenere potuerimus, tribunos plebis amiſerimus. Hæc res quemadmodum ceciderit, & tota res quo loco sit, velim ad me ſcribas; & ita ut inſtituiſti: nam iſta veritas, etiamsi jucunda non eſt, mihi tamen grata eſt. Dat. IV Id. Decemb.

ICERO ATTICO SAL.

T tuum diſceſſum litteræ mihi
latæ ſunt , ex quibus perſpicio
hac calamitate tabeſcendum eſſe :
iim (ſed bonam in partem acci-
ulla ſpes ſaluti noſtræ ſubeſſet,
io amore in me hoc tempore diſ-
Sed ne ingrati, aut ne omnia
biſcum unà interire videamur ,
tto: illud abs te peto, des ope-
quod mihi affirmaſti, ut te ante
. ubicumque erimus, ſiſtas.

ICERO ATTICO SAL.

'TERÆ mihi a Quinto fratre cum
nſulto, quod de me eſt factum,
int. Mihi in animo eſt legum la-
exſpectare ; & si obtrectabitur ,
toritate ſenatûs , & potiùs vitâ ,
itriâ carebo. Tu , quæſo , feſtina
venire.

ICERO ATTICO SAL.

tuis litteris , & ex re ipſa nos
periſſe video. Te oro ut, qui-
ebus mei tui indigebunt, noſtris
ne desis. Ego te, ut ſcribis, citò

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER QUARTUS.

Hoc libro, quatuor annorum epiſtolæ continentur. Tres primæ P. Lentulo Spinthere, Q. Metello Nepote; quinque conſequentes, Cn. Lentulo Marcellino, L. Philippo; poſt has, totidem Cn. Pompeio Magno II, M. Craſſo II; reliquæ uſque ad finem, Ap. Claudio Pulchro, L. Domitio Ahenobarbo coſſ. ſcriptæ ſunt. Neceſſe eſt autem aut eas unà fuiſſe, aut non plures ab eo, qui epiſtolas congessit, inventas. Primæ igitur, reditum Ciceronis continent, qui fuit prid. Non. Septembris, duodevigesimo menſe, poſt ejus fugam: quomodo area domûs illius, pontificum ſententiis liberata fuerit: domus ac villa publicâ pecuniâ reſtituta: & quum in reditu ejus, ſumma annonæ caritas eſſet, S. C. in ſententiam illius factum eſt, quo Cn. Pompeio rei frumentariæ per quinquennium cura dabatur, cum eodem imperio, quod is bello piratico habuiſſet: item, ut T. Annius Milo ſæpe cum Clodio, ædilitatis candidato, manu armiſque dimicaverit, ne ejus comitia haberentur. Hæc in tribus primis epiſtolis. In proximis, quæ Cn. Lentulo Marcellino & L. Philippo coſſ. ſcriptæ ſunt, nihil eſt hiſtoriâ dignum, nisi de Domitii repulsâ in

conſulatûs: qui etiam foro per vim t, ſervo illius, qui lucernam præ-interfecto: creati verò ſunt ex inter-per vim, Cn. Pompeius II, M. I; quorum anno ſcriptæ litteræ redi-lemæi in regnum ſtrictim attingunt: e Craſsi in provinciam Syriam pro-, dirarum obnuntiatione neglectâ. Porrò teræ quarti anni, Ap. Claudio videli-L. Domitio coſſ. candidatorum ambi-ontentionem habent; quæ tanta fuit, leſſalla & Cn. Domitius ex interre-timo hujus anni menſe conſules decla-'enique fuerint: idque Q. Pompeio Rufo ıl. qui intercessionibus comitia tolle-:arcerem conjecto ex S. C. ceteriſque, mpedire conaretur, deterritis. Conti-um A. Gabinii reditum, nocturnumque ı ingreſſum, omnium hominum odium illum: accuſationem de majeſtate, tra ſenatûs populique judicium, Pto-in regnum reduxiſſet: & quædam alia, que privata, atque domeſtica. Inter ſuperioris libri epiſtolas, atque hujus, cto fluxerunt; nimirum ex Kalendis Nonas Sept. MALASPINA.

ICERO ATTICO SAL.

M primùm Romam veni, fuit-rectè ad te litteras darem. nihil

liis mihi dandis nec fortiorem, nec prudentiorem, quàm me ipſum; nec etiam pro præterita mea in te obſervantia nimiùm in cuſtodia ſalutis meæ diligentem; eumdemque te, qui primis temporibus erroris noſtri, aut potiùs furoris particeps, & falsi timoris ſocius fuiſſes, acerbissimè diſcidium noſtrum tuliſſe, plurimumque operæ, ſtudii, diligentiæ, laboris ad conficiendum reditum meum contuliſſe. Itaque hoc tibi verè affirmo, in maxima lætitia, & exoptatissima gratulatione, unum ad cumulandum gaudium conſpectum, aut potiùs complexum mihi tuum defuiſſe, quem ſemel nactus numquam dimiſero; ac, nisi etiam prætermiſſos fructus tuæ ſuavitatis præteriti temporis omnes exegero, profectò hac reſtitutione fortunæ me ipſe non ſatis dignum judicabo. Nos adhuc in noſtro ſtatu, quod difficillimè recuperari poſſe arbitrati ſumus, ſplendorem noſtrum illum forenſem, & in ſenatu auctoritatem, & apud viros bonos gratiam magis, quàm optaramus, conſecuti ſumus: in re autem familiari, quæ quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ignoras, valdè laboramus; tuarumque non tam facultatum, quas ego noſtras eſſe judico, quàm consiliorum ad colligendas & conſtituendas reliquias noſtras, indigemus. Nunc, etsi omnia aut ſcripta eſſe a tuis arbitror,

noia mea fuit præſto, natali ſuo
, qui caſu idem natalis erat &
æ coloniæ, & tuæ vicinæ Salu-
res animadverſa a multitudine,
rundisinorum gratulatione cele-
Ante diem VI Id. Sext. cogno-
i Brundisii eſſem, litteris Quinti
nirifico ſtudio omnium ætatum at-
num, incredibili concurſu Italiæ,
mitiis centuriatis eſſe perlatam:
rundisinis honeſtissimis ornatus,
eci, ut undique ad me cum gra-
legati convenerint. Ad urbem ita
nemo ullius ordinis homo no-
ri notus fuerit, qui mihi obviam
erit, præter eos inimicos, quibus
non liceret aut dissimulare, aut
Quum veniſſem ad portam Cape-
adus templorum ab infima plebe
erant; a qua plauſu maximo quum
ii gratulatio significata, similis &
ia, & plauſus me uſque ad Ca-

ſenatui gratias egimus. Eo biduo qui
ſet annonæ ſumma caritas, & homi
theatrum primò, deinde ad ſenatum
curriſſent impulſu Clodii ; meâ ope
menti inopiam eſſe clamarent ; quu
eos dies ſenatus de annona haberet
ad ejus procurationem ſermone no
lùm plebis, verùm etiam bonorum
peius vocaretur, idque ipſe cuperet ;
titudoque a me nominatim ut id de
rem poſtularet ; feci, & accuratè ſe
tiam dixi, quum abeſſent cônſulares,
tutò ſe negarent poſſe ſententiam d
præter Meſſallam & Afranium. Fact
ſenatuſconſultum in meam ſententia
cum Pompeio ageretur, ut eam rem
peret, lexque ferretur : quo ſenatu
ſulto recitato, quum continuò pop
more hoc inſulſo & novo, plauſum
nomine recitando, dediſſet, habui
cionem : omnes magiſtratus præſe
præter unum prætorem, & duos tri
plebis, dederunt. Poſtridie ſenatus fre
& omnes conſulares nihil Pompeio
lanti negarunt. Ille legatos quindecim
poſtularet, me principem nominavi
ad omnia me alterum ſe fore dixit. L
conſules conſcripſerunt, quâ Pompe
quinquennium omnis poteſtas rei fru
tariæ toto orbe terrarum daretur : al
Meſſius, qui omnis pecuniæ dat po

, & adjungit claſſem & exercitum,
najus imperium in provinciis, quàm
eorum, qui eas obtineant. Illa noſtra
conſularis nunc modeſta videtur, hæc
isii non ferenda. Pompeius illam velle
licit; familiares, hanc; conſulares,
e Favonio, fremunt: nos tacemus;
eò magis, quòd de domo noſtra nihil
uc pontifices reſponderunt: qui si ſuſ-
rint religionem, aream præclaram ha-
imus; ſuperficiem conſules ex ſena-
onſulto æſtimabunt: sin aliter, de-
ientur, ſuo nomine locabunt, rem to-
æſtimabunt. Ita ſunt res noſtræ, ut
ecundis fluxæ, ut in adversis bonæ.
e familiari valde ſumus, ut ſcis, per-
bati. Præterea ſunt quædam domeſtica,
ꝫ litteris non committo. Quintum fra-
n, insigni pietate, virtute, fide præ-
m sic amo, ut debeo. Te exſpecto,
oro, ut matures venire; eoque animo
nias, ut me tuo consilio egere non si-
: alterius vitæ quoddam initium ordi-
r: jam quidam, qui nos abſentes de-
derunt, incipiunt præſentibus occultè
ci, apertè invidere. Vehementer te
uirimus.

CICERO ATTICO SAL.

SI fortè rariùs tibi a me, quàm a ce-
s, litteræ redduntur; peto a te, ut id

non modò negligentiæ meæ, ſed ne occupationi quidem tribuas; quæ etsi ſumma eſt, tamen nulla eſſe poteſt tanta, ut interrumpat iter amoris noſtri, & officii mei: nam ut veni Romam, iterum nunc ſum certior factus, eſſe cui darem litteras: itaque has alteras dedi. Prioribus tibi declaravi adventus noſter qualis fuiſſet, & quis eſſet ſtatus, atque omnes res noſtræ quemadmodum eſſent, ut in ſecundis fluxæ, ut in adversis bonæ. Poſt illas datas litteras ſecuta eſt ſumma contentio de domo: diximus apud pontifices pridie Kal. Octobres: acta res eſt accuratè a nobis: &, si umquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam si numquam aliàs fuimus, tum profectò dolor & magnitudo vim quamdam nobis dicendi dedit. Itaque oratio juventuti noſtræ deberi non poteſt; quam tibi, etiam si non desideras, tamen mittam citò. Quum pontifices decreſſent ita, SI NEQUE POPULI JUSSU, NEQUE PLEBIS SCITU, IS QUI SE DEDICASSE DICERET, NOMINATIM EI REI PRÆFECTUS ESSET, NEQUE POPULI JUSSU, AUT PLEBIS SCITU ID FACERE JUSSUS ESSET; VIDERI POSSE SINE RELIGIONE EAM PARTEM AREÆ MI RESTITUI; mihi facta ſtatim eſt gratulatio: nêmo enim dubitat, quin domus nobis eſſet adjudicata. Tum ſubitò ille in concionem adſcendit, quam Appius ei dedit:

ıt· jam populo pontifices ſecundùm
creviſſe ; me autem vi cònari in poſ-
nem venire : hortatur, ut ſe & Ap-
ſequantur , & ſuam libertatem ut
dant. Hîc quum etiam illi infimi par-
lmirarentur, partim irriderent homi-
nentiam ; ego ſtatueram illuc non
ere, nisi quum conſules ex ſenatus-
lto porticum Catuli reſtituendam lo-
t. Kalend. Octob. hàbetur ſenatus
ens : adhibentur omnes pontifices,
rant ſenatores : a quibus Marcelli-
qui erat cupidissimus mei, ſenten-
primus rogatus, quæsivit, quid eſ-
n decernendo ſecuti. Tum M. Lu-
de omnium collegarum ſententia
ıdit, religionis judices pontifices fuiſ-
gis ſenatum : ſe & collegas ſuos de
ne ſtatuiſſe ; in ſenatu de lege ſta-
s : quiſque horum, loco ſententiam
us, multa ſecundùm cauſam noſtram
avit. Quum ad Clodium ventum eſt,
diem conſumere : neque ei finis eſt
: ſed tamen quum horas tres ferè
t, odio & ſtrepitu ſenatûs coactus
quando perorare. Quum fieret ſena-
ſultum in ſententiam Marcellini ;
us præter unum aſſentientibus. Ser-

placere mihi domum reſtitui, porticum Catuli locari, auctoritatem ordinis ab omnibus magiſtratibus defendi; si quæ vis eſſet facta, ſenatum exiſtimaturum, ejus operâ factum eſſe, qui ſenatuſconſulto intercessiſſet: Serranus pertimuit; & Cornicinus ad ſuam veterem fabulam rediit: abjectâ togâ ſe ad generi pedes abjecit: ille noctem sibi poſtulavit: non concedebant; reminiſcebantur enim Kal. Januariarum: vix tamen sibi de mea voluntate conceſſum eſt. Poſtridie ſenatuſconſultum factum eſt id, quod ad te misi. Deinde conſules porticum Catuli reſtituendam locarunt: illam porticum redemptores ſtatim ſunt demoliti libentissimis omnibus. Nobis ſuperficiem ædium conſules de consilii ſententia æſtimarunt H-S viciès; cetera valdè illiberaliter; Tuſculanam villam quingentis millibus; Formianum H-S ducentis quinquaginta millibus: quæ æſtimatio non modò vehementer ab optimo quoque, ſed etiam a plebe reprehenditur. Dices, quid igitur cauſæ fuit? Dicunt illi quidem, pudorem meum; quòd neque negarim, neque vehementiùs poſtularim: ſed non eſt id: nam hoc quidem etiam profuiſſet: verùm iidem, mi T. Pomponi, iidem inquam illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pennas inciderant, nolunt eaſdem renaſci; ſed, ut ſpero, jam

renaſcuntur. Tu modò ad nos veni, quod vereor ne tardiùs interventu Varronis tui noſtrique facias. Quoniam acta quæ sint habes, de reliqua noſtra cogitatione cognoſce. Ego me a Pompeio legari ita ſum paſſus, ut nullâ re impedirer, quin, si vellem, mihi eſſet integrum, aut, si comitia cenſorum proximi conſules haberent, petere poſſe, aut votivam legationem ſumpsiſſe propè omnium fanorum, lucorum: sic enim noſtræ rationes poſtulabant: ſed volui meam poteſtatem eſſe vel petendi, vel ineunte æſtate exeundi; & interea me eſſe in oculis civium, de me optimè meritorum, non alienum putavi. Ac forensium quidem rerum hæc noſtra consilia ſunt, domeſticarum autem valde impedita: domus ædificatur; ſcis quo ſumptu, quâ moleſtiâ reficiatur Formianum; quod ego nec relinquere poſſum, nec videre. Tuſculanum proſcripsi: ſuburbano *non* facilè careo. Amicorum benignitas exhauſta eſt in ea re, quæ nihil habuit præter dedecus: quod ſensiſti tu abſens; præſentes, quorum ſtudiis ego, & copiis, si eſſet per meos defenſores licitum, facilè eſſem omnia conſecutus: quo in genere nunc vehementer laboratur. Cetera, quæ me ſollicitant, μυστικώτερα ſunt: amamur a fratre, & a filia. Te exſpectamus.

CICERO ATTICO SAL.

3. AVERE te certò ſcio, quum ſcire quid hìc agatur, tum mea a me ſcire; non quò certiora sint ea, quæ in oculis omnium geruntur, si a me ſcribantur, quàm quum ab aliis aut ſcribuntur tibi, aut nuntiantur; verùm ut perſpicias ex meis litteris, quo animo ea feram, quæ geruntur, & qui sit hoc tempore aut mentis meæ ſenſus, aut omnino vitæ ſtatus. Armatis hominibus ante diem tertium Non. Novemb. expulsi ſunt fabri de area noſtra; diſturbata porticus Catuli, quæ ex ſenatuſconſulto conſulum locatione reficiebatur, & ad tectum pene pervenerat. Quinti fratris domus primò fracta conjectu lapidum ex area noſtra, deinde inflammata juſſu Clodii; inſpectante urbe, conjectis ignibus, magnâ querelâ & gemitu, non dicam bonorum omnium, qui neſcio an ulli sint, ſed planè hominum omnium. Ille vehemens ruere: poſt hunc furorem, nihil nisi cædem inimicorum cogitare; vicatim ambire; ſervis apertè ſpem libertatis oſtendere. Etenim antea, quum judicium nolebat, habebat ille quidem difficilem, manifeſtamque cauſam, ſed tamen cauſam: id poterat infitiari; poterat in alios derivare; poterat etiam aliquid jure factum defendere: poſt has ruinas,

ertium Idus Novemb. quum Sacrâ
ſcenderem , inſecutus eſt me cum
amor, lapides, fuſtes, gladii; & hæc
riſa omnia: diſcessimus in veſtibu-
l. Tertii Damionis : qui erant me-
facilè operas aditu prohibuerunt :
:cidi potuit: ſed ego diætâ curari
, chirurgiæ tædet. Ille omnium vo-
puum ſe non ad judicium, ſed ad
ium præſens trudi videret, omnes
as, Acidinos poſtea reddidit: nam
s domum, eam quæ in Germalo,
Idus Novemb. expugnare & incen-
ita conatus eſt, ut palam horâ v
mis homines, eductis gladiis, alios
ccensis facibus adduxerit: ipſe do-
». Sullæ pro caſtris sibi ad eam im-
ionem ſumpſerat: tum ex Anniana
s domo Q. Flaccus eduxit viros
occidit homines ex omni latroci-
odiano notissimos: ipſum cupivit;
: ſe in interiorem ædium. Sulla ſe

adjuvante Appio; etiam hercule familiari tuo; de cujus conſtantia, virtute tuæ veriſſimæ litteræ. Sextius furere. Ille poſtea, si comitia ſua non fierent, urbi minari. Propoſitâ Marcellini ſententiâ, quam ille de ſcripto ita dixerat, ut totam noſtram cauſam areæ, incendiorum, periculi mei, judicio complecteretur, eaque omnia comitiis anteferret; proſcripsit, ſe per omnes dies comitiales de cœlo ſervaturum. Conciones turbulentæ Metelli, temerariæ Appii, furiosiſſimæ Publii. Hæc tamen ſumma; nisi Milo in campum obnuntiaſſet, comitia futura. Ante diem XII Kal. Decemb. Milo mediâ nocte magnâ manu in campum venit. Clodius quum haberet fugitivorum delectas copias, in campum ire non eſt auſus. Milo permansit ad meridiem mirificâ hominum lætitiâ, ſumma cum gloria. Contentio fratrum trium turpis, fracta vis, contemptus furor: Metellus tamen poſtulat, ut sibi poſtero die in foro obnuntietur: nihil eſſe quòd in campum nocte veniretur; ſe horâ primâ in comitio fore: itaque ante diem XI Kal. in comitium Milo de nocte venit: Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus propè deviis currebat: aſſequitur inter lucos hominem Milo; obnuntiat: ille ſe recepit, magno & turpi Q. Flacci convicio. Ante diem X Kal. nun-

dinæ. Concio biduo nulla. Ante diem VIII Kal. hæc ego ſcribebam horâ noctis nonâ. Milo campum jam tenebat. Marcellus candidatus ita ſtertebat, ut ego vicinus audirem. Clodii veſtibulum vacuum ſanè mihi nuntiabatur, paucis pannosis lineâ laternâ. Meo consilio omnia illi fieri querebantur, ignari quantum in illo heroe eſſet animi, quantum etiam consilii: miranda virtus eſt: nova quædam divina mitto: ſed hæc ſumma eſt. Comitia fore non arbitror: reum Publium, nisi antè occiſus erit, fore a Milone puto: si ſe inter viam obtulerit, occiſum iri ab ipſo Milone video: non dubitat facere; præ ſe fert; caſum illum noſtrum non extimeſcit: numquam enim cujuſquam invidi, & perfidi consilio eſt uſus; nec inerti nobili crediturus. Nos animo duntaxat vigemus; etiam magis quàm quum florebamus: re familiari comminuti ſumus: Quinti fratris tamen liberalitati pro facultatibus noſtris, ne omnino exhauſtus eſſet, illo recuſante, ſubsidiis amicorum reſpondemus. Quid consilii de omni noſtro ſtatu capiamus, te abſente neſcimus: quare appropera.

CICERO ATTICO SAL.

4. PERJUCUNDUS mihi Cincius fuit ante diem tertium Kal. Febr. ante lucem: dixit enim mihi te eſſe in Italia, ſeſeque ad te

pueros mittere ; quos sine meis litteris ire nolui : non quò haberem, quod tibi, præſertim jam propè præſenti, ſcriberem ; ſed ut hoc ipſum significarem, mihi tuum adventum ſuavissimum, exſpectatissimumque eſſe : quare advola ad nos eo animo, ut nos ames, te amari ſcias : cetera coràm agemus : hæc properantes ſcripsimus. Quo die venies, utique cum tuis apud me sis. Perbellè feceris, si ad nos venies : offendes designationem Tyrannionis mirificam in librorum meorum bibliotheca ; quorum reliquiæ multò meliores ſunt, quàm putaram. Et velim mihi mittas de tuis librariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera adminiſtris, iiſque imperes, ut ſumant membranulam, ex qua indices fiant, quos vos Græci, ut opinor, σιλλύβους appellatis. Sed hæc, si tibi erit commodum : ipſe verò utique fac venias, si potes in his locis adhæreſcere, & Piliam adducere : ita enim & æquum eſt, & cupit Tullia. Medius fidius næ tu emiſti locum præclarum : gladiatores audio pugnare mirificè : si locare voluiſſes, duobus his muneribus liberaſſes. Sed hæc poſteriùs. Tu fac venias, & de librariis, si me amas, diligenter.

Quid? etiam (dudum enim circum-
, quod devorandum eſt) ſubturpi-
mihi videbatur eſſe παλινῳδία. Sed va-
recta, vera, honeſta conſilia : non
edibile, quæ sit perfidia in iſtis prin-
s, ut volunt eſſe, & ut eſſent, si
nam haberent fidei: ſenſeram, no-
inductus, relictus, projectus ab iis:
hoc erat in animo, ut cum iis in
lica conſentirem : iidem erant, qui
it: vix aliquando te auctore resipivi.
, ea ſte monuiſſe, ſuasiſſe, quæ fa-
; non etiam ut ſcriberem. Ego me-
le mihi necessitatem volui imponere
novæ conjunctionis; ne quà mihi
t labi ad illos, qui etiam tum, quum
ri mei debent, non desinunt invi-
Sed tamen modici fuimus ἀποθεώσει,
ipsi : erimus uberiores, si & ille
er accipiet, & hi ſubringentur; qui
a me moleſtè ferunt habere, quæ

quod & ipsi probarent, lætati ſui
men me contra Pompeii voluntatei
xiſſe? finis: ſed quoniam qui nihil
ſunt, ii me nolunt amare; demus
ram ut ab iis qui poſſunt, diligamur
ces: vellem jampridem. Scio te vol
& me asinum germanum fuiſſe: ſe
tempus eſt me ipſum a me amari, q
ab illis nullo modo poſſum. Domum
quòd crebrò invisis, eſt mihi valde
tum. Viaticum Craſſipes præripit. T
via rectà in hortos: videtur commo
ad te poſtridie ſcilicet; quid enim
ſed viderimus. Bibliothecam mihi tu
xerunt conſtructione & sillybis: eo
lim laudes.

CICERO ATTICO SAL.

6. DE Lentulo ſcilicet sic fero, u
beo: virum bonum, & magnum h
nem, & in ſumma magnitudine
multâ humanitate temperatum per
mus; noſque malo ſolatio, ſed non
tamen, conſolamur, quòd ipsius v
minimè dolemus, non ut Saufeius &
tri; immo hercule quia sic amabat
triam, ut mihi aliquo deorum bene
videatur ex ejus incendio eſſe ere
Nam quid fœdius noſtrâ vitâ? præc
meâ? nam tu quidem, etsi es n
πολιτικὸς, tamen nullam habes prop

ſervitutem: communi frueris nomine: ego verò, qui, si loquor de republica quod oportet, inſanus; si quod opus eſt, ſervus exiſtimor; si taceo, oppreſſus & captus; quo dolore eſſe debeo? quo ſum ſcilicet, hòc etiam acriore, quòd ne dolere quidem poſſum, ut non ingratus videar. Quid si ceſſare libeat, & in otii portum confugere? Nequicquam: immo etiam in bellum & in caſtra. Ergo erimus ἐπαδοὶ, qui ταγοὶ eſſe noluimus? sic faciendum eſt: tibi enim ipsi, cui utinam ſemper paruiſſem, sic video placere. Reliqui eſt, Σπάρταν ἔλαχες, ταύταν κόσμει. Non mehercule poſſum; & Philoxeno ignoſco, qui reduci in carcerem maluit. Verumtamen id ipſum mecum in his locis commentor, ut iſta improbem; idque tu, quum unà erimus, confirmabis. A te litteras crebrò ad me ſcribi video; ſed omnes uno tempore accepi: quæ res etiam auxit dolorem meum: caſu enim trinas antè legeram, quibus meliuſculè Lentulo eſſe ſcriptum erat: ecce quartæ fulmen: ſed ille, ut ſcripsi, non miſer; nos verò ferrei. Quòd me admones ut ſcribam illa Hortensiana, in alia incidi, non immemor iſtius mandati tui: ſed mehercule incipiendo refugi; ne, quòd videor ſtultè illius non amici intemperiem tuliſſe, rurſus ſtultè injuriam illius faciam illuſtrem,

si quid ſcripſero ; & ſimul ne *βαθύτης* mea, quæ in agendo apparuit, in ſcribendo ſit oculatior ; & aliquid ſatisfactio levitatis habere videatur. Sed viderimus. Tu modò quàm ſæpissime ad me aliquid. Epiſtolam, Lucceio nunc quam miſi, quâ meas res ut ſcribat rogo, fac ut ab eo ſumas : valde bella eſt : eumque ut approperet, adhorteris ; &, quòd mihi ſe ita facturum reſcripsit, agas gratias. Domum noſtram, quoad poteris, inviſas. Veſtorio aliquid ſignifices : valde enim eſt in me liberalis.

CICERO ATTICO SAL.

7. NIHIL *εὐκαιρότερον* epiſtolâ tuâ, quæ me ſollicitum de Quinto noſtro, puero optimo, valde levavit : venerat horis duabus antè Chærippus ; mera monſtra nuntiarat. De Apollonio quod ſcribis, qui illi dii irati, homini Græco, qui conturbare quidem putat sibi licere ; quod equitibus Romanis. Nam Terentius ſuo jure. De Metello, *οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν* : ſed tamen multis annis civis nemo erat mortuus, qui quidem.... Tibi nummi meo periculo sint : quid enim vereris, quemcumque heredem fecit ? niſi Publium fecit. Verùm, fecit non improbè ; quamquam fuit ipſe. Quare in hoc thecam nummariam non retexeris : in aliis eris

cautior. Mea mandata de domo curabis: præſidia locabis: Milonem admonebis. Arpinatium fremitus eſt incredibilis de Laterio. Quid quæris? equidem dolui. Ὁ δ' ὐκ ἐμπάζετο μύθων. Quid ſupereſt? etiam. Puerum Ciceronem curabis, & amabis, ut facis.

CICERO ATTICO SAL.

8. MULTA me in epiſtolâ tuâ delectarunt, ſed nihil magis, quàm patina tyrotarichi. Nam de rauduſculo, quod ſcribis, μήπω μέγ' εἴπῃς, πρὶν τελευτήσαντ' ἴδῃς. Ædificati tibi in agris nihil reperio: in oppido eſt quiddam, de quo eſt dubium ſitnè venale; ac proximum quidem noſtris ædibus: hoc ſcito, Antium Buthrotum eſſe Romæ, ut Corcyræ illud tuum: nihil quietius, nihil alsius, nihil amœnius. Εἴη μινυτὸς φίλος οἶκος. Poſtea verò quàm Tyrannio mihi libros diſpoſuit, mens addita videtur meis ædibus: qua quidem in re mirifica opera Dionysii & Menophili tui fuit. Nihil venuſtius, quàm illa tua pegmata, poſtquam sillybis libros illuſtrarunt valde. Et ſcribas ad me velim de gladiatoribus; ſed ita, bene si rem gerunt: non quæro, malè si ſe geſſere. Apenas vix diſceſſerat, quum epiſtola. Quid ais? putaſne fore, ut legem non ferat? dic, oro te, clariùs; vix enim mihi exaudiſſe

videor : verùm ſtatim fac ut ſciam, si modò tibi eſt commodum. Ludis quidem quoniam dies eſt additus, eò etiam meliùs hic eum diem cum Dionysio conteremus. De Trebonio prorſus tibi aſſentior. De Domitio :

> *Σύκῳ μὰ τὴν Δήμητρα σύκον οὐ δὲ ἓν*
> *Οὕτω ὅμοιον γέγονεν,*

quàm eſt iſta *περίστασις* noſtræ ; vel quòd ab iiſdem, vel quòd præter opinionem, vel quòd viri boni nuſquam : unum diſſimile, quòd huic meritò ; nam de ipſo caſu, neſcio an illud melius. Quid enim hòc miſerius, quàm eum qui tot annos, quot habet, designatus conſul fuerit, fieri conſulem non poſſe ? præſertim quum aut ſolus, aut certè non plus, quàm cum altero petat. Si verò id eſt, quod neſcio an sit, ut non minùs longas jam in codicillorum faſtis futurorum conſulum paginulas habeant, quàm factorum, quid illo miſerius ? nisi reſpublica, in qua ne ſperatur quidem melius quidquam. De Natta, ex tuis primùm ſcivi litteris ; oderam hominem. De poemate quòd quæris ; quid si cupiat effugere ? quid ? sinas ? De Fabio Luſco quod eram exorſus, homo peramans noſtri ſemper fuit, nec mî umquam odio : ſatis enim acutus & permodeſtus, ac bonæ frugi : eum quia non

lebam, abeſſe putabam: audivi ex Ga-
› hoc Firmano, Romæ eſſe hominem,
fuiſſe assiduum. Percussit animum: di-
s, tantulane cauſa? permulta ad me detu-
it non dubia de Firmanis fratribus: quid
, quòd ſe a me removit, si modò remo-
t, ignoro. De eo quod me mones, ut &
ιλιτικῶς me geram, & τὴν ἔσω γραμμὴν
neam; ita faciam: ſed opus eſt majore
udentiâ; quam a te, ut ſoleo, petam.
u velim e Fabio, si quem habes adi-
m, odorere; & iſtum convivam tuum
guſtes; & ad me de his rebus. & de
nnibus quotidie ſcribas. Ubi nihil erit
od ſcribas, idipſum ſcribito. Cura ut
leas.

CICERO ATTICO SAL.

PUTEOLIS magnus eſt rumor Ptole-
æum eſſe in regno: si quid habes cer-
us, velim ſcire. Ego hìc paſcor biblio-
ecâ Fauſti: fortaſſe tu putabas, his re-
us Puteolanis & Lucrinensibus: ne iſta
uidem deſunt: ſed mehercule a ceteris
lectationibus deſeror, & voluptatibus,
opter rempublicam, sic litteris ſuſten-
r & recreor; maloque in illa tua ſede-
ila, quam habes ſub imagine Ariſtote-
s, ſedere, quàm in iſtorum ſella curuli;
cumque apud te ambulare, quàm cum
, quocum video eſſe ambulandum. Sed

de illa ambulatione ſors viderit, a quis eſt qui curet deus. Noſtram an lationem, & Laconicum, eaque quæ cà ſunt, velim, quod poteris, invi & urgeas Philotimum ut properet possim tibi aliquid in eo genere reſ dere. Pompeius in Cumanum Parilibu nit: miſit ad me ſtatim, qui ſalutem tiaret. Ad eum poſtridie manè vadel quum hæc ſcripsi.

CICERO ATTICO SAL.

10. SANE velim ſcire num cenſum pediant tribuni diebus vitiandis (eſt hic rumor) totaque de cenſura quid a quid cogitent. Nos hìc cum Pompeic mus: multa mecum de republica, sibi diſplicens, ut loquebatur (sic eſt in hoc homine dicendum) Syriam nens, Hiſpaniam jactans: hìc quoque loquebatur; & opinor, uſquequaqu hoc quum dicemus, sit hoc quasi καὶ Φωκυλίδου: tibi etiam gratias agebat, signa componenda ſuſcepiſſes: in nos ſuavissimè hercule eſt effuſus: venit ad me in Cumanum a ſe: nihil velle mihi viſus eſt, quàm Meſſallam ſulatum petere: de quo ipſo si quid velim ſcire. Quòd Lucceio ſcribis te tram gloriam commendaturum, & cium noſtrum quòd crebrò invisis,

tum. Quintus frater ad me ſcripsit, ſe, quoniam Ciceronem ſuavissimum ſecum haberet, ad te Nonis Maii venturum. Ego me de Cumano movi ante diem v Kal. Maii: eo die Neapoli apud Lætum: ante diem IV Kal. Maii, iens in Pompeianum, bene manè hæc ſcripsi.

CICERO ATTICO SAL.

II. DELECTARUNT me epiſtolæ tuæ, quas accepi uno tempore duas ante diem II Kal. Perge reliqua: geſtio ſcire iſta omnia. Etiam illud cujuſmodi sit, velim perſpicias: potes a Demetrio: dixit Pompeius, Craſſum a ſe in Albano exſpectari a. d. IV Kalendas: is quum veniſſet, Romam eſſe ſtatim venturos, ut rationes cum Publicanis putarent: quæsivi, gladiatoribuſne? reſpondit, antè quàm inducerentur. Id cujuſmodi sit, aut nunc si ſcias, aut quum is Romam venerit, ad me mittas velim. Nos hîc voramus litteras cum homine mirifico (ita mehercule ſentio) Dionysio, qui te, omneſque vos ſalutat. Οὐδὲν γλυκύτερον ἢ πάντ' εἰδέναι. Quare ut homini curioſo ita perſcribe ad me, quid primus dies, quid ſecundus, quid cenſores, quid Appius, quid illa populi Apuleia: denique etiam quid a te fiat, ad me velim ſcribas: non enim (ut verè loquamur) tam rebus novis, quàm

tuis litteris delector. Ego mecum præter Dionyſium duxi neminem : nec metuo tamen ne mihi ſermo desit abs te. Opere delector. Tu Lucceio noſtrum librum dabis. Demetrii Magnetis tibi mitto ; ſtatim ut sit, qui a te mihi epiſtolam referat.

CICERO ATTICO SAL.

12. EGNATIUS Romæ eſt : ſed ego cum eo de re Halimeti vehementer Antii egi ; graviter ſe acturum cum Aquilio confirmavit : videbis ergo hominem, si voles. Macroni vix videor præſtò eſſe : Idibus enim auctionem Larini video, & biduum præterea : id tu, quoniam Macronem tanti facis, ignoſcas mî velim. Sed, si me diligis, poſtridie Kal. cœna apud me cum Pilia : prorſus id facies. Kalend. cogito in hortis Crassipedis, quasi in deverſorio, cœnare : facio fraudem ſenatuſconſulto : inde domum cœnatus, ut sim manè præſtò Miloni. Ibi te igitur videbo, & promonebo. Domus te noſtra tota ſalutat.

CICERO ATTICO SAL.

13. NOS in Tuſculanum veniſſe ante diem XVII Kalend. Decembris video te ſcire : ibi Dionysius nobis præſtò fuit. Romæ ante diem XIII Kalend. volumus eſſe : quid dico, volumus ? immo verò cogimur. Milonis nuptiæ ; comitiorum non-

nulla opinio eſt. Ego, ut sit rata, abfuiſſe me in altercationibus, quas in ſenatu factas audio, fero non moleſtè: nam aut defendiſſem, quod non placeret; aut defuiſſem, cui non oporteret. Sed mehercule velim res iſtas, & præſentem ſtatum reipublicæ, & quo animo conſules ferant hunc σκυλμὸν, reſcribas ad me, quantum pot' eſt. Valde ſum ὀξύπεινος: &, si quæris, omnia mihi ſunt ſuſpecta. Craſſum quidem noſtrum minore dignitate aiunt profectum paludatum, quàm olim a qualem ejus L. Paulum, iterum conſulem. O hominem nequam! De libris oratoriis factum eſt a me diligenter: diu multumque in manibus fuerunt; deſcribas licet. Illud etiam te rogo, τὴν παροῦσαν κατάστασιν τυπωδῶς, ne iſtuc hoſpes veniam.

CICERO ATTICO SAL.

14. VESTORIUS noſter me per litteras fecit certiorem, te Româ a. d. VI Id. Maii putare profectum eſſe tardiùs, quàm dixerat, quòd minùs valuiſſes: si jam meliùs vales, vehementer gaudeo. Velim domum ad tuos ſcribas, ut mihi tui libri pateant, non ſecus ac si ipſe adeſſes, quum ceteri, tum Varronis: eſt enim mihi utendum quibuſdam rebus ex iis libris ad eos, quos in manibus habeo: quos, ut ſpero, tibi valde probabo. Tu velim,

ſi quid fortè novi habes, maximè a (
fratre, deinde a C. Cæſare, & :
fortè de comitiis, de republica (
enim tu hæc feſtinè odorari) ſcri
me: si nil habebis, tamen ſcribas a
numquam enim mihi tua epiſtola :
tempeſtiva, aut loquax viſa eſt. M
autem rogo, rebus tuis, totoque
ex ſententia confecto, nos quamp
reviſas. Dionysium jube ſalvere. C
valeas.

CICERO ATTICO SAL.

15. DE Eutychide gratum, qui
prænomine, novo nomine T. erit
cilius; ut eſt ex me & ex te junctu
nysius, M. Pomponius: valde n
cule mihi gratum, si Eutychides
erga me benevolentiam cognoſce
ſuam illam in meo dolore συμπάθεια
que tum mihi obſcuram, neque pi
gratam fuiſſe. Iter Asiaticum tuum
tibi ſuſcipiendum fuiſſe: numquam
tu sine juſtissima cauſa tam longè
& hominibus, & rebus carissimis, &
vissimis abeſſe voluiſſes: ſed humani
tuam, amoremque in tuos reditûs
ritas declarabit. Sed vereor, ne l
te ſuo detineat diutius rhetor Clodi
homo pereruditus, ut aiunt, &
quidem deditus Græcis litteris Pitu

a ; ſed , ut conjicio , quoniam mihi
videris in Epiro diu fuiſſe , redditas
on arbitror : genus autem mearum ,
quidem , litterarum ejuſmodi ferè
ut non libeat cuiquam dare , niſi de
exploratum ſit tibi eum redditurum.
Romanas res accipe. A. d. III Non.
t. Suſenas & Cato abſoluti : Proci-
ondemnatus. Ex quo intellectum eſt,
αγίται ambitum , comitia , inter-
um , majeſtatem , totam denique rem-
cam flocci non facere. Debemus pa-
familiâs domi ſuæ occidere nolle ,
e tamen id ipſum abundè : nam ab-
erunt XXII , condemnarunt XXVIII. Pu-
ſanè diſerto epilogo criminans men-
dicum moverat. Hortalus in ea cauſa
cujuſmodi ſolet. Nos verbum nullum :
a eſt enim pusilla , quæ nunc labo-
ne animum in Publio offenderet. His
actis Reatini me ad ſua τέμπη du-
nt , ut agerem cauſam contra In-

fluit : ex quo eſt illa ſiccata, & h
tamen modicè Roſea. Vixi cum A
quin etiam me ad Septem aquas
Redii Romam Fonteii causâ, a.
Idus Quint. Veni in ſpectaculum
mùm, magno & æquabili plauſu
hoc ne curaris; ego ineptus, qui
pſerim) deinde, Antiphonti opera
erat antè manumiſſus, quàm prodi
ne diutius pendeas, palmam tulit
nihil tam puſillum, nihil tam ſine
nihil tam.... Verùm hæc tu tecu
beto. In Andromacha tamen major
quàm Aſtyanax: in ceteris parem
neminem. Quæris nunc de Arbuſ
valde placuit. Ludi magnifici & grat
natio in aliud tempus dilata. Sequen
me in campum. Ardet ambitus: .
τοι ἱερῶ· fœnus ex triente Idib. Quin
tum erat beſſibus. Dices, iſtuc q
non moleſtè fero. O virum, ô ci
Memmium Cæſaris omnes opes
mant: cum eo Domitium conſules
runt; quâ pactione, epiſtolæ comr
non audeo. Pompeius fremit, que
Scauro ſtudet: ſed utrùm fronte, an
te, dubitatur. Ἐξοχὴ in nullo eſt:
nia omnium dignitatem exæquat. M
languet; non quò aut animus desi
amici: ſed coitio conſulum, & Po
obſunt. Ea comitia puto fore ut

tur. Tribunitii candidati jurarunt ſe arbitrio Catonis petituros : apud eum H-S quingena depoſuerunt ; ut, qui a Catone damnatus eſſet, id perderet, & competitoribus tribueretur. Hæc ego pridie ſcribebam, quàm comitia fore putabantur : ſed ad te v Kal. Sext. si facta erunt, & tabellarius non erit profectus, tota comitia perſcribam : quæ si, ut putantur, gratuita fuerint, plus unus Cato potuerit, quàm omnes quidem judices. Messius defendebatur a nobis, e legatione revocatus ; nam eum Cæſari legarat Appius. Servilius edixit, ut adeſſet : tribus habet Pomptinam, Velinam, Mæciam : pugnatur acriter : agitur tamen ſatis. Deinde me expedio ad Druſum, inde ad Scaurum : parantur orationibus indices gloriosi. Fortaſſe accedent etiam conſules designati, in quibus si Scaurus non fuerit, in hoc judicio valde laborabit. Ex Quinti fratris litteris ſuſpicor jam eum eſſe in Britannia : ſuſpenſo animo exſpecto quid agat : illud quidem ſumus adepti, quod multis & magnis indiciis poſſumus judicare, nos Cæſari & carissimos & jucundissimos eſſe. Dionysium velim ſalvere jubeas, & eum roges & hortere, ut quamprimum veniat, ut possit Ciceronem meum, atque etiam me ipſum erudire.

CICERO ATTICO SAL

16. OCCUPATIONUM mearum v
signum erit, quòd epiſtola librarii
eſt. De epiſtolarum frequentia te
accuſo : ſed pleræque tantummod
nuntiabant ubi eſſes, quòd erant a
vel etiam ſignificabant, rectè eſſe
in genere maximè delectarunt du
eodem tempore abs te Buthroto data
enim volebam te commodè navigaſſ
hæc epiſtolarum frequentia non tan
tate ſuâ, quàm celeritate delectav
fuit gravis, & plena rerum, quar
M. Paccius, hoſpes tuus, reddid
eam reſcribam igitur, & hoc quide
mùm. Paccio re & verbis oſtendi
tua commendatio ponderis haberet
que in intimis eſt meis, quum ant
tus non fuiſſet. Nunc pergam ad
Varro, de quo ad me ſcribis, in
tur in aliquem locum, si modò e
cus : ſed noſti genus dialogorum
rum; ut in oratoriis, quos tu in
fers, non mentio potuit fieri cuju
ab iis, qui diſputant, nisi ejus, q
notus, aut auditus eſſet. Hanc e
republica, quam inſtitui, diſputatio
Africani perſonam, & Phili, &
& Manilii contuli : adjunxi adoleſ
Q. Tuberonem, P. Rutilium; du

lii generos Scævolam, & Fannium. Itaque cogitabam, quoniam in ſingulis libris utor procœmiis, ut Α'ριστοτέλης in iis, quos ἐξωτερικοὺς vocat, aliquid efficere, ut non ſine cauſâ iſtum appellarem; id quod intelligo tibi placere : utinam modò conata efficere poſſim : rem enim, quod te non fugit, magnam complexus ſum & gravem, & plurimi otii, quo ego maximè egeo. Quòd in iis libris, quos laudas, perſonam deſideras Scævolæ, non eam temerè dimovi; ſed feci idem, quod in πολιτείᾳ deus ille noſter Plato : quum in Piræeum Socrates veniſſet ad Cephalum, locupletem & feſtivum ſenem, quoad primus ille ſermo haberetur, adeſt in diſputando ſenex : deinde quum ipſe quoque commodiſſimè locutus eſſet, ad rem divinam dicit ſe velle diſcedere; neque poſtea revertitur. Credo Platonem vix putaſſe ſatis conſonum fore, ſi hominem id ætatis in tam longo ſermone diutius retinuiſſet : multò ego ſatius hoc mihi cavendum putavi in Scævola, qui & ætate, & valetudine erat eâ, quâ eſſe meminiſti, & iis honoribus, ut vix ſatis decorum videretur, eum plures dies eſſe in Craſſi Tuſculano : & erat primi libri ſermo non alienus a Scævolæ ſtudiis. Reliqui libri τεχνολογίαν habent, ut ſcis : huic joculatoriæ ſenem illum, ut noras, inter-

eſſe ſanè nolui. De re filiæ quod ſcribis, erit mihi curæ: etenim eſt luculenta res, Aureliani, ut ſcribis, indiciis; & in eo me etiam Tulliæ meæ venditabo. Veſtorio non deſum: gratum enim tibi id eſſe intelligo; & ut ille intelligat, curo: ſed ſcis, qui? quum habeat duo faciles, nihil difficilius. Nunc ad ea, quæ quæris de C. Catone. Lege Junia-Licinia ſcis abſolutum: Fufiâ ego tibi nuntio abſolutum iri; neque patronis ſuis tam libentibus, quàm accuſatoribus: is tamen & mecum, & cum Milone in gratiam rediit. Druſus reus eſt factus a Lucretio, judicibus rejiciendis a. d. v Non. Quint. De Procilio rumores non boni: ſed judicia noſti. Hirrus cum Domitio in gratia eſt. Senatuſconſultum, quod hîc conſules de provinciis fecerunt, *Quicumque poſthac*, non mihi * ut qui jam intelligebamus enuntiationem illam Memmii valde Cæſari diſplicere. Meſſalla noſter, & ejus Domitius competitor, liberalis in populo valde fuit: nihil gratius. Certi erant conſules ſcilicet. At ſenatus decrevit, ut tacitum judicium ante comitia fieret: ab iis conſiliis, quæ erant omnibus ſortita in ſingulos candidatos, magnus timor candidatorum: ſed quidam judices, in his Opimius Vejen. Tro. Antius, tribunos plebis appellarunt, ne injuſſu populi judi-

: res cedit. Comitia dilata ex ſena-
ſulto, dum lex de tacito judicio fer-
venit legi dies : Terentius inter-
: conſules, qui illud levi brachio
it, rem ad ſenatum detulerunt. Hîc
a, non tacente me. Dices, Tamen
n quieſcis ? Ignoſce, vix poſſum :
tamen quid tam ridiculum ? ſena-
ecreverat, ne priùs comitia habe-
, quàm lex lata eſſet : si qui inter-
et, res integra referretur : cœpta
eviter : interceſſum non invitis : res
atum : de ea re ita cenſuerunt, co-
primo quoque tempore haberi eſſe
Scaurus, qui erat paucis diebus illis
tus, quum ego partem ejus orna-
è defendiſſem, obnuntiationibus per
lam interpoſitis, ſingulis diebus uſ-
d pridie Kal. Octob. quo ego hæc
ipsi, ſublatis, populo tributim do-
æ ſatisfecerat, ſed tamen, etsi ube-
iberalitas hujus, gratior eſſe videba-
rum, qui occuparant. Cuperem vul-
ridere tuum, quum hæc legeres :
rofectò rem non habes nullam, hæc
ia multarum nundinarum fore. Sed
is hodie fuerat futurus, id eſt Kal.
ribus : jam enim luciſcit : ibi loque-
præter Antium & Favonium, liberè
: nam Cato ægrotat. De me nihil
ris : ſed tamen promitto nihil. Quid

quæris aliud ? judicia, credo. Druſus, Scaurus non feciſſe videntur. Tres candidati fore rei putabántur, Domitius a Memmio, Meſſalla a Q. Pompeio Rufo, Scaurus a Triario, aut a L. Cæſare. Quid poteris, inquies, pro iis dicere ? Ne vivam, si ſcio : in illis quidem tribus libris, quos tu dilaudas, nihil reperio. Nunc ut opinionem habeas rerum, ferendum eſt. Quæris ego me ut geſſerim ? Conſtanter & liberè. Quid ille, inquies, ut ferebat ? Humaniter, meæque dignitatis, quoad mihi ſatisfactum eſſet, habendam sibi rationem putabat. Quo modo ergo abſolutus ? Omnino γοργεῖα γυμνὰ. Accuſatorum incredibilis infantia, id eſt L. Lentuli, L. filii, quem fremunt omnes prævaricatum; deinde Pompeii mira contentio, judicum ſordes. Attamen XXXII condemnarunt, XXXVIII abſolverunt : judicia reliqua impendent : nondum eſt planè expeditus. Dices, Tu ergo hæc quo modo fers ? Bellè me hercule, & in eo me valde amo. Amisimus, mi Pomponi, omnem non modò ſuccum ac ſanguinem, ſed etiam colorem & ſpeciem priſtinam civitatis : nulla eſt reſpublica, quæ delectet, in qua acquieſcam. Idne igitur, inquies, facilè fers ? Id ipſum : recordor enim, quàm bella pauliſper, nobis gubernantibus, civitas fuerit : quæ mihi gratia re-

lata sit, nullus dolor me angit; unum omnia poſſe diſrumpuntur ii, qui me aliquid poſſe doluerunt: multa mihi dant ſolatia: nec tamen ego de meo ſtatu demigro; quæque vita maximè eſt ad naturam, ad eam me refero, & litteras, & ſtudia noſtra: dicendi laborem delectatione oratoriâ conſolor. Domus me, & rura noſtra delectant: non recordor unde ceciderim, ſed unde ſurrexerim: fratrem mecum & te si habebo, per me iſta pedibus trahantur: vobis ἐμφιλοσοφῆσαι poſſum. Locus ille animi noſtri, ſtomachus ubi habitabat olim, concalluit: privata modò, & domeſtica nos delectant. Miram ſecuritatem videbis; cujus plurimæ mehercule partes ſunt in tuo reditu: nemo enim in terris eſt mihi tam conſentientibus ſensibus. Sed accipe alia. Res fluit ad interregnum; & eſt nonnullus odor dictaturæ: ſermo quidem multus; qui etiam Gabinium apud timidos judices adjuvit. Candidati conſulares omnes rei ambitûs: accedit etiam Gabinius; quem P. Sulla, non dubitans quin foris eſſet, poſtularat, contrà dicente & nihil obtinente Torquato. Sed omnes abſolventur; nec poſthac quiſquam damnabitur, nisi qui hominem occiderit. Hoc tamen agitur ſeveriùs: itaque indicia calent. M. Fulvius Nobilior condemnatus eſt: multi alii ur-

bani ne reſpondent quidem. Quid aliud novi ? & tamen. Abſoluto Gabinio ſtomachantes alii judices, horâ pòſt, Antiochum Gabinium, neſcio quem e Sopolidis pictoribus, libertum, & accenſum Gabinii, lege Papiâ condemnarunt: itaque dixit ſtatim reus, lege Majeſtatis, ὖ σ' εἶδ' Ἄρης ἅμα Παφίῃ? Pomptinus vult a. d. IV Non. Novemb. triumphare: huic obviam Cato, & Servilius prætores apertè, & Q. Mucius tribunus: negant enim latum de imperio; & eſt latum hercule inſulsè: ſed erit cum Pomptino Appius conſul: Cato tamen affirmat, ſe vivo illum non triumphaturum: id ego puto, ut multa ejuſdem, ad nihil recaſurum. Appius ſine lege, ſuo ſumptu in Ciliciam cogitat. Paccianæ epiſtolæ reſpondi: cognoſce cetera. Ex fratris litteris incredibilia quædam de Cæſaris in me amore cognovi; eaque ſunt ipsius Cæſaris uberrimis litteris confirmata. Britannici belli exitus exſpectatur: conſtat enim aditus inſulæ eſſe munitos mirificis molibus: etiam illud jam cognitum eſt, neque argenti ſcrupulum eſſe ullum in illa inſula, neque ullam ſpem prædæ, niſi ex mancipiis; ex quibus nullos puto te litteris, aut muſicis eruditos exſpectare. Paulus in medio foro baſilicam jam pene texuit iiſdem antiquis columnis: illam autem, quam locavit, facit magnificen-

tiſſimam. Quid quæris? nihil gratius illo monumento, nihil gloriosius. Itaque Cæſaris amici (me dico & Oppium: diſrumparis licet) in monumentum illud, quod tu tollere laudibus ſolebas, ut forum laxaremus, & uſque ad atrium Libertatis explicaremus, contempsimus ſexcenties H-S: cum privatis non poterat transigi minore pecuniâ. Efficiemus rem gloriosissimam: nam in campo Martio ſepta tributis comitiis marmorea ſumus & tecta facturi; eaque cingemus excelsâ porticu; ut mille paſſuum conficiatur: simul adjungetur huic operi villa etiam publica. Dices, quid mihi hoc monumentum proderit? Quid? celabo te res Romanas? non enim te puto de luſtro, quod jam deſperatum eſt, aut de judiciis, quæ lege Cœlia fiant, quærere. Nunc te objurgari patere, si jure: ſcribis enim in epiſtola, quam C. Decimius mihi reddidit Buthroto datam, in Asiam tibi eundum eſſe te arbitrari: mihi mehercule nihil videbatur eſſe, in quo tantulum intereſſet, utrùm per procuratores ageres, an per te ipſum; ut abis toties, & tam longè abes. Sed hæc mallem integrâ re tecum egiſſe; profectò enim aliquid egiſſem: nunc reprimam ſuſceptam objurgationem: utinam valeat ad celeritatem reditûs tui. Ego ad te propterea minùs ſæpè ſcribo, quòd certum non

habeo ubi sis, aut ubi futurus sis: huic tamen neſcio cui, quòd videbatur is te viſurus eſſe, putavi dandas eſſe litteras. Tu, quoniam iturum te in Asiam eſſe putas, ad quæ tempora te exſpectemus, facias me certiorem velim, & de Eutychide quid egeris.

Cicero Attico Sal.

17. O exspectatas mihi tuas litteras! ô gratum adventum! ô conſtantiam promissi, & fidem miram! ô navigationem amandam! quam mehercule ego valde timebam, recordans ſuperioris tuæ tranſmissionis δέῤῥεις. Sed nisi fallor, citiùs te, quàm ſcribis, videbo: credo enim te putaſſe, tuas mulieres in Apulia eſſe; quod quum ſecus erit, quid te Apulia moretur? nam Veſtorio dandi ſunt dies, & ille Latinus ἀττικισμὸς ex intervallo reguſtandus. Quin tu huc advolas, & invisis illius noſtræ reipublicæ germanam? peti vide, nummis ante comitia tributim uno loco divisis palam: vide abſolutum Gabinium: detur etiam valiturum. De Meſſalla quod quæris, quid ſcribam neſcio: numquam ego vidi tam pares candidatos. Meſſallæ copias noſti: Scaurum Triarius reum fecit. Si quæris, nulla eſt magnopere commota συμπάθεια: ſed tamen habet ædilitas ejus memoriam non ingra-

tam ; & eſt pondus apud ruſticos in patris memoria. Reliqui duo plebeii sic exæquantur, ut Domitius valeat amicis, adjuvetur tamen non gratissimo munere ; Memmius Cæſaris commendetur militibus, Pompeii Galliâ nitatur : quibus si non valuerit, putant fore aliquem, qui comitia in adventum Cæſaris detrudat, Catone præſertim abſoluto. Ab Quinto fratre, & a Cæſare accepi a. d. IX Kal. Novembr. litteras, confectâ Britanniâ, obsidibus acceptis, nullâ prædâ, imperatâ tamen pecuniâ, datas a littoribus Britanniæ proximo a. d. VI Kalend. Octob. exercitum Britanniâ reportabant. Q. Pilius erat jam ad Cæſarem profectus. Tu, si aut amor in te eſt noſtri, ac tuorum ; aut ulla veritas, aut si etiam ſapis, ac frui tuis commodis cogitas, adventare & propè adeſſe jam debes : non mehercule æquo animo te careo : te autem quid mirum, qui Dionysium tantopere desiderem ? quem quidem abs te, quum dies venerit, & ego, & Cicero meus flagitabit. Abs te proximas litteras habebam Epheſo a. d. V Id. Sext. datas.

CICERO ATTICO SAL.

18. PUTO te exiſtimare me, nunc oblitum conſuetudinis & inſtituti mei, rarìus ad te ſcribere, quàm ſolebam : ſed, quum

loca & itinera tua nihil habere certi video, neque in Epirum, neque Athenas, neque in Asiam, neque cuiquam, nisi ad te ipſum proficiſcenti, dedi litteras: neque enim ſunt eæ epiſtolæ noſtræ, quæ si perlatæ non sint, nihil ea res nos offenſura sit; quæ tantum habent myſteriorum, ut eas ne librariis quidem ferè committamus. Lepidum quò excidat: conſules flagrant infamiâ, quòd C. Memmius candidatus pactionem in ſenatu recitavit, quam ipſe & ſuus competitor Domitius cum conſulibus feciſſent, uti ambo H-S quadragena conſulibus darent, si eſſent ipsi conſules facti, nisi tres augures dediſſent, qui ſe affuiſſe dicerent, quum lex curiata ferretur, quæ lata non eſſet; & duo conſulares, qui ſe dicerent in ornandis provinciis conſularibus ſcribendo affuiſſe, quum omnino ne ſenatus quidem fuiſſet. Hæc pactio non verbis, ſed nominibus & perſcriptionibus, multorum tabulis quum eſſe facta diceretur, prolata a Memmio eſt nominibus inductis, auctore Pompeio. Hîc Appius erat idem: nihil ſanè jacturæ. Corruerat alter, & planè, inquam, jacebat. Memmius autem, diremptâ coitione invito Calvino, planè refrixerat; & eò magis nunc cogitare dictaturam, tum favere juſtitio, & omnium rerum licentiæ. Perſpice æquitatem animi

mei, & ludum, & contemptionem Seleucianæ provinciæ, & mehercule cum Cæſare ſuavissimam conjunctionem; hæc enim me una ex hoc naufragio tabula delectat: qui quidem Quintum meum, tuumque, dii boni! quemadmodum tractat honore, dignitate, gratiâ? non ſecus ac si ego eſſem imperator. Hibernam legionem eligendi optio delata commodùm, ut ad me ſcribit. Hunc tu non ames? quem igitur iſtorum? Sed heus tu, ſcripſeramne tibi me eſſe legatum Pompeio? & extra urbem quidem fore ex Idib. Januariis? viſum eſt hoc mihi ad multa quadrare. Sed quid plura? coràm, opinor, reliqua; ut tu tamen aliquid exſpectes. Dionysio plurimam ſalutem; cui quidem ego non modò ſervavi, ſed etiam ædificavi locum. Quid quæris? ad ſummam lætitiam meam, quam ex tuo reditu capio, magnus illius adventu cumulus accedit. Quo die ad me venies, tu, si me amas, apud me cum tuis maneas.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER QUINTUS.

Ex antepenultima epiſtola ſuperioris libri, atque hujus ſecundâ, intelligimus ceſſatum eſſe ſcribi inter eos, annos ipſos duos, & menſes paulò ampliùs ſex: nimirum ex a. d. IX Kal. Nov. L. Domitio Ahenobarbo, & Ap. Claudio Pulchro coſſ. ad uſque menſem Maium, coſſ. M. Marcello, & Ser. Sulpicio: quo menſe Cicero proconſul, in provinciam Ciliciam, cum imperio, Româ profectus eſt, ſibi & S. C. & lege curiatâ traditam extra ſortem; Appioque ſuccessit. Scriptæ ſunt autem libri hujus epiſtolæ, ex itinere magna ex parte: reliquæ ex provincia, quò pervenit prid. Kal. Sext. quum Româ egreſſus eſſet, ut diximus, circiter Kal. Maii, Marcello & Sulp. coſſ. Quæ ex itinere ſcriptæ ſunt, nihil continent memorabile: quæ in provincia, tantùm, quâ moderatione, quâ abſtinentiâ illam gubernarit; quoque modo ſe comparaverit, si fortè Parthi in ſuam provinciam irruptionem facere conarentur. Nam quum ſuperiore anno, exercitum populi Romani, Craſſo duce interfecto, miſerabili clade affeciſſent, reliquiaſque illius, haud ſanè magnâ manu, in Syriam perſecuti, a C. Cassio Longino fortissimè repulsi fuiſſent; majori ac

rmiori vi, hoc anno redierunt; ab eodemque aſſio rurſum Syriâ excedere coacti ſunt. Ita im infrà Cicero: Interim rumore adventûs oſtri, & Caſſio, qui Antiochiæ tenebatur, imus acceſſit; & Parthis timor injectus eſt. aque cedentes ab oppido Caſſius inſecutus, m bene geſſit: quâ in fugâ, magnâ aucto-tate Oſaces dux Parthorum, vulnus acce-t, eoque interiit paucis pòſt diebus. *Conti-tur item his epiſtolis quomodo Cicero in Ama-, Pindeniſſo, oppido Eleuthero-Cilicum ca-o, nomen Imperatoris aſſecutus fuerit; & ædam alia, haud magni ad hiſtoriam mo-enti. Ceſſatum eſt autem ſcribi inter eos toto nſulatu Cn. Domitii Calvini, M. Valerii leſſallæ: item Cn. Pompeii Magni III, & . Metelli Scipionis. Malaspina.*

Cicero Attico Sal.

Ego verò & tuum in diſceſſu vidi ani-m, & meo ſum ipſe teſtis: quò magis tibi videndum, ne quid novi decer-ur; ut hoc noſtrum deſiderium ne plus annuum. De Annio Saturnino curaſti bè. De ſatiſdando verò te rogo, quoad Romæ, tu ut ſatiſdes: & ſunt ali-t ſatiſdationes ſecundùm mancipium, is & Memmianorum prædiorum, vel ianorum. De Oppio factum eſt ut vo-& maximè quòd DCCC aperuiſti: quæ dem ego utique vel verſurâ factâ ſolvi o; ne extrema exactio noſtrorum no-

minum exſpectetur. Nunc venio ad tranſverſum illum extremæ epiſtolæ tuæ verſiculum, in quo me admones de ſorore: quæ res ſe sic habet. Ut veni in Arpinas, quum ad me frater veniſſet, in primis nobis ſermo, iſque multus, de te fuit: ex quo ego veni ad ea, quæ fueramus ego & tu inter nos de ſorore in Tuſculano locuti: nihil tam vidi mitè, nihil tam placatum, quàm tum meus frater erat in ſororem tuam; ut etiam, si qua fuerat ex ratione ſumpta offensio, non appareret. Illo sic die. Poſtridie ex Arpinati profecti ſumus: ut in Arcano Quintus maneret, dies fecit; ego Aquini; ſed prandimus in Arcano: noſti hunc fundum; quò ut venimus, humanissimè Quintus, Pomponia, inquit, tu invita mulieres, ego arcivero viros. Nihil potuit, mihi quidem ut viſum eſt, dulcius, idque quum verbis, tum etiam animo, ac vultu. At illa, audientibus nobis, Ego ſum, inquit, hîc hoſpita: id autem ex eo, ut opinor, quòd anteceſſerat Statius, ut prandium nobis videret. Tum Quintus, En, inquit mihi, hæc ego patior quotidie. Dices, quid, quæſo, iſtuc erat? Magnum; itaque me ipſum commoverat: sic abſurdè & aſperè verbis vultuque reſponderat. Dissimulavi dolens: diſcubuimus omnes præter illam; cui tamen Quintus de menſa

miſit : illa rejecit. Quid multa ? nihil meo fratre lenius ; nihil aſperius tuâ ſorore mihi viſum eſt : & multa prætereo, quæ tum mihi majori ſtomacho, quàm ipsi Quinto fuerunt. Ego inde Aquinum ; Quintus in Arcano remansit, & Aquinum ad me poſtridie manè venit ; mihique narravit, nec ſecum illam dormire voluiſſe ; &, quum diſceſſura eſſet, fuiſſe ejuſmodi, qualem ego vidiſſem. Quid quæris ? vel ipsi hoc dicas licet, humanitatem ei, meo judicio, illo die defuiſſe. Hæc ad te ſcripsi fortaſſe pluribus, quàm neceſſe fuit, ut videres tuas quoque eſſe partes inſtituendi, & monendi. Reliquum eſt, ut, antè quàm proficiſcare, mandata noſtra exhaurias ; ſcribas ad me omnia ; Pomptinum extrudas ; quum profectus eris, cures ut ſciam. Sic habeas, nihil mehercule te mihi nec carius eſſe, nec ſuavius. A. Torquatum amantissimè dimisi Minturnis, optimum virum : cui me ad te ſcripsiſſe aliquid, in ſermone ſignifices velim.

CICERO ATTICO SAL.

2. ANTE diem VI Id. Maii quum has dabam litteras, ex Pompeiano proficiſcebar, ut eo die manerem in Trebulano apud Pontium : deinde cogitabam, sine ulla mora, juſta itinera facere. In Cumano quum eſſem, venit ad me, quod

mihi pergratum fuit, noſter Horten
cui depoſcenti mea mandata, cetera
versè mandavi; illud propriè, ne p
retur, quantum eſſet in ipſo; prov
nobis provincias: in quo eum tu v
confirmes, gratumque mihi feciſſe di
quòd & venerit ad me, & hoc m
prætereaque si quid opus eſſet, pro
rit: confirmavi ad eam cauſam etiam
nium noſtrum; quem ad annum tribu
plebis videbam fore. Habuimus in C
no quasi pusillam Romam: tanta er
his locis multitudo; quum interim I
noſter, quòd ſe a Veſtorio obſervar
debat, ſtratagemate hominem percu
nam ad me non accessit. Itane? q
Hortensius veniret, & infirmus, &
longè, & Hortensius, quum maxima
terea multitudo, ille non venit? N
inquam. Non vidiſti igitur hominem
quies? Quî potui non videre, quum
emporium Puteolanorum iter facerem
quo illum, agentem aliquid, credo
lutavi: poſtea etiam jussi valere, c
me exiens e ſua villa, num quid vel
rogaſſet. Hunc hominem parum gr
quiſquam putet? aut non in eo ipſo
dandum, quòd audiri non laborarit?
redeo ad illud. Noli putare mihi
conſolationem eſſe hujus ingentis m
tiæ, nisi quòd ſpero non longiorem

nuâ fore : hoc me ita velle multi non credunt ex conſuetudine aliorum : tu, qui ſcis, omnem diligentiam adhibebis, tum ſcilicet, quum id agi debebit. Quum ex Epiro redieris, de republica ſcribas ad me velim, si quid erit quod opperiare : nondum enim ſatis huc erat allatum, quomodo Cæſar ferret de auctoritate perſcripta; eratque rumor de Tranſpadanis, eos juſſos quatuorviros creare : quod si ita eſt, magnos motus timeo. Sed aliquid ex Pompeio ſciam.

CICERO ATTICO SAL.

3. ANTE diem VI Id. Maii veni in Trebulanum ad Pontium : ibi mihi tuæ litteræ binæ redditæ ſunt tertio abs te die : eodem autem exiens e Pompeiano, Philotimo dederam ad te litteras : nec verò nunc erat ſanè quod ſcriberem. Qui de republica rumores, ſcribe quæſo : in oppidis enim ſummum video timorem ; ſed multa inania : quid de iis cogites, & quando, ſcire velim. Ad quas litteras tibi reſcribi velis, neſcio : nullas enim adhuc acceperam, præter quæ mihi binæ ſemel in Trebulano redditæ ſunt : quarum alteræ edictum P. Licinii habebant (erant autem Non. Maii datæ) alteræ reſcriptæ ad meas Minturnenſes. Quàm vereor, ne quid fuerit σπουδαιότερον in iis, quas non

accepi, quibus reſcribi vis. Apud Le
lum ponam te in gratiam. Dionysius
bis cordi eſt. Nicanor tuus operam
dat egregiam. Jam deeſt quid ſcribam
lucet. Beneventi cogitabam hodie. N
continentiâ, & diligentiâ faciemus
A Pontio, ex Trebulano, a. d. v Id. I

CICERO ATTICO SAL.

4. BENEVENTUM veni a. d. v Id. I
ibi accepi eas litteras, quas tu ſupe
bus litteris significaveras te dediſſe
quas ego ipſe eo die dederam ex
bulano L. Pontii. Ac binas quidem
Beneventi accepi: quarum alteras Fu
lanus multo manè mihi dedit, al
ſcriba Tullius. Gratissima eſt mihi tua
de illo meo primo & maximo manc
ſed tua profectio ſpem meam deb
Ac me ille: illuc quidem labar, non
ſed inopiâ cogimur eo contenti eſſe
illo altero, quem ſcribis tibi viſum
non alienum, vereor, adduci ut 1
possit; & tuis δυσδιάγνωστον eſſet. I
dem ſum facilis; ſed tu aberis, & m
ſente res: habebis mei rationem:
poſſet aliquid, si utervis noſtrûm ad
agente Servilio, Servio fieri proba
nunc, si jam res placeat, agendi t
viam non video. Nunc venio ad
epiſtolam, quam accepi a Tullio. De

rem tamen conficies: mihi enim
oportebit, item Bibulo. Sed non
quin ſenatuſconſultum expeditum
quo præſertim compendium ſit po-
e Torquato, probè. De Maſone,
re, quum venerint. De illo quod
pus (quoniam hîc quoque πρόσ-
iſtuliſti) ô provincia! etiamne hîc
randus eſt? curandus autem? hac-
ne quid ad ſenatum: Conſule, aut
, Nam de ceteris..... Sed tamen
dè, quòd cum Scrofa. De Pom-
ctè ſcribis: eſt enim ita, ut si ante
. Jun. Brundisii futurus sit, minùs
fuerint M. Anneius, & Tullius.
e Sicinio audiſti, ea mihi proban-
odò ne illa exceptio in aliquem in-
bene de nobis meritum: ſed con-
imus; rem enim probo. De noſ-
re quod ſtatuero; de quinque præ-
uid Pompeius facturus sit, quum
cognôro, faciam, ut ſcias. De Op-
ne curaſti, quòd ei DCCC expo-
idque, quoniam Philotimum ha-
erfice, & cognoſce rationem: &,
ı ampliùs, si me amas, priùs quàm

ſiquidem ejus inopiâ minùs multa ad me ſcribis. Tu verò aufer ducentos: etsi meam in eo parcimoniam hujus paginæ contractio ſignificat, dum acta & rumores vellet. Jam ſi qua certa habes de Cæſare, exſpecto litteras: & alias Pomptino de omnibus rebus diligentes dabis.

CICERO ATTICO SAL.

5. PLANE deeſt, quod ſcribam; nam nec quid mandem habeo, nihil enim prætermiſſum eſt; nec quid narrem: novi enim nihil, nec jocandi locus eſt, ita me multa ſollicitant. Tantùm tamen ſcito, Idibus Maii nos Venuſiâ manè proficiſcentes has dediſſe: eo autem die credo aliquid actum in ſenatu. Sequantur igitur nos tuæ litteræ, quibus non modò res omnes, ſed etiam rumores cognoſcamus: eas accipiemus Brundiſii: ibi enim Pomptinum ad eam diem, quam tu ſcripsiſti, exſpectare conſilium eſt. Nos Tarenti, quos cum Pompeio διαλόγους de republica habuerimus, ad te perſcribemus; etsi id ipſum ſcire cupio, quod ad tempus rectè ad te ſcribere poſſim, id eſt, quàm diu Romæ futurus ſis, ut, aut quò dem poſthac litteras ſciam, aut ne dem fruſtra. Sed antè quàm proficiſcare, utique explicatum ſit illud H-S XX & DCCC: hoc velim in maximis rebus & maximè ne-

ceſſariis habeas ; ut, quod auctore te velle cœpi, adjutore aſſequar.

CICERO ATTICO SAL.

6. TARENTUM veni a. d. XV Kalend. Jun. quod Pomptinum ſtatueram exſpectare, commodissimum duxi dies eos, quoad ille veniret, cum Pompeio conſumere : eóque magis, quòd ei gratum eſſe id videbam, qui etiam a me petierit, ut ſecum & apud ſe eſſem quotidie ; quod concessi libenter : multos enim ejus præclaros de republica ſermones accipiam : inſtruar etiam consiliis idoneis ad hoc noſtrum negotium. Sed ad te brevior jam in ſcribendo incipio fieri, dubitans Romæne sis, an jam profectus, quod tamen quoad ignorabo, ſcribam aliquid potiùs, quàm committam ut, tibi quum possint reddi a me litteræ, non reddantur. Nec tamen jam habeo quid aut mandem tibi, aut narrem : mandavi omnia, quæ quidem tu, ut polliceris, exhauries : narrabo, quum aliquid habebo novi. Illud tamen non desinam, dum adeſſe te putabo, de Cæſaris nomine rogare, ut confectum relinquas. Avidè exſpecto tuas litteras, & maximè ut norim tempus profectionis tuæ.

CICERO ATTICO SAL.

7. QUOTIDIE, vel potiùs in dies ſ
gulos breviores litteras ad te mitto: qu
tidie enim magis magiſque ſuſpicor te
Epirum jam profectum. Sed tamen ut m
datum ſcias me curaſſe; quot antè, ait
Pompeius quinos præfectos delaturum 1
vos; vacationes, judiciariam cauſam. E
quum triduum cum Pompeio, & ap
Pompeium fuiſſem, proficiſcebar Brun
sium a. d. XIII Kal. Junias: civem ill
egregium relinquebam, & ad hæc, q
timentur, propulſanda paratissimum. T
litteras exſpectabo, quum ut, quid ag
tum ut, ubi sis, ſciam.

CICERO ATTICO SAL.

8. ME & incommoda valetudo, quâ j
emerſeram, ut pote quum sine febri
boraſſem, & Pomptini exſpectatio,
quo adhuc ne rumor quidem venera
tenebat duodecimum jam diem Brun
sii: ſed curſum exſpectabamus. Tu si n
dò es Romæ (vix enim puto) sin
hoc vehementer animadvertas velim. F
mâ acceperam litteras, Milonem me
queri per litteras injuriam meam, qu
Philotimus ſocius eſſet in bonis ſuis:
ego ita fieri volui de C. Duronii ſent
tia; quem & amicissimum Miloni p
ſpexera

ſperaram, & talem virum, qualem tu judicas, cognôram. Ejus autem conſilium, meumque hoc fuerat; primùm ut in poteſtate noſtra eſſet res, ne illum malus emptor & alienus mancipiis, quæ permulta ſecum habet, ſpoliaret: deinde ut Fauſtæ, cui cautum ille eſſe voluiſſet, ratum eſſet. Erat etiam illud, ut ipsi nos, si quid ſervari poſſet, quàm facillimè ſervaremus. Nunc rem totam perſpicias velim: nobis enim ſcribuntur ſæpè majora: ſed si ille queritur, si ſcribit ad amicos, si idem Fauſta vult, Philotimus, ut ego ei coràm dixeram, mihique ille receperat, ne sit invito Milone in bonis: nihil nobis fuerat tanti. Sin hæc leviora ſunt, tu judicabis. Loquere cum Duronio. Scripsi etiam ad Camillum, ad Lamiam; eóque magis, quòd non confidebam Romæ te eſſe. Summa erit hæc; ſtatues, ut ex fide, famâ, reque meâ videbitur.

CICERO ATTICO SAL.

9. ACTIUM venimus a. d. XVII Kal. Quint. quum quidem & Corcyræ, & Sybotis muneribus tuis, quæ & Areus & meus amicus Eutychides opiparè & φιλοπροσηνέστατα nobis congeſſerant, epulati eſſemus Saliarem in modum. Actio maluimus iter facere pedibus, qui incommodissimè navigaſſemus, & Leucaten flec-

abſtinentiâ muſhus hoc extraordinarii
ducamus. Parthus velim quieſcat,
tuna nos juvet: noſtra præſtabimu
quæſo, quid agas, ubi quoque te
futurus sis, quales res noſtras Ro
liqueris, maximè de XX & de 1
cura ut ſciamus: id unis diligente
ris datis, quæ ad me utique pe
tur, conſequêre: illud tamen (q
nunc abes, quum id non agitur:
autem ad tempus, ut mihi reſer
memento curare per te, & per
noſtros, in primis per Hortenſiu
annus noſter maneat ſuo ſtatu, r
novi decernatur: hoc tibi ita man
dubitem an etiam te rogem, ut
ne intercaletur. Sed non audeo tibi
onera imponere: annum quidem ut
neto. Cicero meus, modeſtiſsimus
viſsimus puer, tibi ſalutem dicit. 1

CICERO ATTICO SAL.

10. UT Athenas a. d. VII Kal. Quint.
eneram, exſpectabam ibi jam quartum
iem Pomptinum; neque de ejus adventu
erti quidquam habebam: eram autem to-
us, crede mihi, tecum; & quamquam
ine his per me ipſe, tamen acriùs veſti-
ſis tuis monitus de te cogitabam. Quid
uæris? non mehercule alius ullus ſermo
isi de te. Sed tu aliquid de me ſcire for-
iſſe mavis; hæc ſunt. Adhuc ſumptus nec
a me aut publicè, aut privatim, nec in
uemquam comitum: nihil accipitur lege
liâ, nihil ab hoſpite: perſuaſum eſt om-
ibus meis, ſerviendum eſſe famæ meæ:
ellè adhuc; hoc animadverſum, Græco-
um laude, & multo ſermone celebratur.
Quod ſupereſt, elaboratur in hoc a me,
icut tibi ſensi placere: ſed hæc tum lau-
lemus, quum erunt perorata. Reliqua ſunt
juſmodi, ut meum consilium ſæpe re-
rehendam, quòd non aliquâ ratione ex
oc negotio emerſerim. O rem minimè
ptam meis moribus! ô illum verum, ἔρδοι
ις. Dices, Quid adhuc? nondum in ne-
otio verſaris. Neſcio; & puto moleſtiora
ſtare: etsi hæc ipſa fero equidem fron-
, ut puto, & volo, bellissimè: ſed an-
or intimis ſensibus; ita multa vel ira-
undè, vel inſolenter, vel in omni ge-

miratione fecimus; nec mehercule habeo, quod adhuc quem accuſem meorum: videntur mihi noſſe nos, noſtram cauſam, & conditionem profectionis ſuæ: planè ſerviunt exiſtimationi meæ. Quod ſupereſt, si verum illud eſt, οἷα γ' ἡ δέσποινα, certè permanebunt: nihil enim a me fieri ita videbunt, ut sibi sit delinquendi locus: sin id parum profuerit, fiet aliquid a nobis ſeverius: nam adhuc lenitate dulces ſumus; &, ut ſpero, proficimus aliquantum. Sed ego hanc, ut singuli dicunt, ἀνεξίαν in unum annum meditatus ſum: proinde pugna, ne, si quid prorogatum sit, turpis inveniar. Nunc redeo ad quæ mihi mandas. In præfectis excuſatio: iis, quos voles, deferto: non ero tam μετέωρος, quàm in Apuleio fui. Xenonem tam diligo, quàm tu: quod ipſum ſentire certò ſcio. Apud Patronem, & reliquos barones te in maxima gratia poſui, & hercule merito tuo feci: nam mihi is ter, dixit, te ſcripsiſſe ad ſe, mihi ex illius litteris, rem illam curæ fuiſſe, quod ei pergratum erat. Sed quum Patron mecum egiſſet, ut peterem a veſtro Areopago, ὑπομνηματισμὸν tollerent, quem Polycharmo prætore fecerant, commodius viſum eſt & Xenoni, & pòſt ipſi Patroni, me ad Memmium ſcribere, qui pridie, quàm ego Athenas veni, Mity-

profectus erat, ut is ad ſuos ſcri-
, poſſe id ſuâ voluntate fieri: non
dubitabat Xeno, quin ab Areopa-
gvito Memmio impetrari non poſ-
[M]emmius autem ædificandi conſilium
rat; ſed erat Patroni iratus: itaque
ad eum accuratè: cujus epiſtolæ
d te exemplum. Tu, velim, Pi-
neis verbis conſolere; indicabo enim
u illi nihil dixeris. Accepi faſcicu-
in quo erat epiſtola Piliæ: abſtuli,
, legi; valde ſcripta eſt συμπαθῶς.
isio quæ tibi epiſtolæ redditæ ſunt
nea, tum videlicet datæ, quum ego
m bellè haberem; nam illam νομιμ-
excuſationem ne acceperis. Cura, ut
ſciam, ſed maximè, ut valeas.

CICERO ATTICO SAL.

[N]EGOTIUM magnum eſt navigare,
id menſe Quintili: ſexto die Delum
is venimus: pridie Nonas Quint.
eo ad Zoſtera, vento moleſto, qui
idem Nonis tenuit. A. d. VIII Idus
eo jucundè: inde Gyarum ſævo
, non adverſo: hinc Scyrum, inde
, utroque citiùs, quàm vellemus,
confecimus. Jam noſti ἄφρακτα
orum; nihil quod minùs fluctum
poſſit: itaque erat in animo nihil
re, Delo nec me movere, niſi om-

nia ἀκρωτηρίων ὕρια vidiſſem. De Meſſal
ad te ſtatim, ut audivi, de Gyaro de
litteras; & id ipſum conſilium noſtrum
etiam ad Hortensium: cui quidem valde
συνηγωνίων. Sed tuas de ejus judicii ſermo
nibus, & mehercule omni de reipublic
ſtatu litteras exſpecto, πολιτικώτερον qui
dem ſcriptas (quoniam meos cum Tha
lumeto noſtro pervolutas libros:) ejuſ
modi inquam litteras, ex quibus ego
non quid fiat (nam id vel Helenius, v
graviſſimus, poteſt efficere, cliens tuus,
ſed quid futurum sit. Etiam, quum ha
leges, habebimus conſules: omnia per
ſpicere poteris, de Cæſare, de Pompeic
de ipsis judiciis. Noſtra autem negotia
quoniam Romæ commoraris, amabo te
explica. Cui rei fugerat me reſcribere
de ſtrue laterum planè rogo. De aqua
si quid poterit fieri, eo sis animo, qu
ſoles eſſe; quam ego quum meâ ſponte
tum tuis ſermonibus æſtimo plurimi. Erg
aliquid conficies. Præterea, si quid Ph
lippus rogavit, quod in ſua re faceres
id velim facias. Plura ſcribam ad te
quum conſtitero: nunc eram planè in m
dio mari.

CICERO ATTICO SAL.

13. EPHESUM venimus a. d. XI K
Sext. ſexagesimo & quingenteſimo pc

pugnam Bovillam : navigavimus ſine timore, & ſine nauſea; ſed tardiùs, propter aphractorum Rhodiorum imbecillitatem. De concurſu legationum, privatorum, & de incredibili multitudine, quæ mihi jam Sami, ſed mirabilem in modum Epheſi præſtò fuit, aut audiſſe te puto, aut quid ad me attinet? Verumtamen decumani, ac ſi veniſſem cum imperio; Græci, quaſi Epheſio prætori ſe alacres obtulerunt : ex quo te intelligere certò ſcio, multorum annorum oſtentationes meas nunc in diſcrimen eſſe adductas: ſed, ut ſpero, utemur eâ palæſtrâ, quam a te didicimus; omnibuſque ſatisfaciemus; & eò faciliùs, quòd in noſtra provincia confectæ ſunt pactiones. Sed hactenus, præſertim quum cœnanti mihi nuntiaret Ce'tius, ſe de nocte proficiſci. Tua negotiola Epheſi curæ mihi fuerunt: Thermoque, tametſi ante adventum meum liberaliſſimè erat pollicitus tuis omnibus, tamen Philogenem, & Sejum tradidi: Apollonidenſem Xenonem commendavi: omnino omnia ſe facturum recepit. Ego præterea rationem Philogeni permutationis ejus, quam tecum feci, edidi. Ergo hæc quoque hactenus. Redeo ad urbana. Per fortunas (quoniam Romæ manes) primùm illud præfulci, atque præmuni, quæſo, ut ſimus annui; ne intercaletur qui-

dem : deinde exhauri mea mandata :
ximéque si quid poteſt, de illo dor
co, ſcrupulum, quem non ignoras ;
de de Cæſare, cujus in cupiditate
auctore incubui ; nec me piget : &
intelligis, quàm meum sit ſcire &
rare, quid in republica fiat ; fiat au
immo verò etiam quid futurum sit,
ſcribe ad me omnia ; ſed diligentiſſ
in primis ecquid judiciorum ſtatu
factorum, aut futurorum etiam lab
De aqua, si curæ eſt, si quid Phili
aget, animadvertas.

Cicero Attico Sal.

14. Ante quàm aliquo loco conſe
neque longas a me, neque ſemper
manu litteras exſpectabis : quum ſa
erit ſpatium, utrumque præſtabo. I
iter conficiebamus æſtuosâ & pulv
lentâ viâ : dederam Epheſo pridie
dedi Trallibus. In provincia mea for
putabam Kal. Sextilibus : ex ea di
me amas, παράγγελμα ἐνιαύσιον com
veto. Tamen interea hæc, quæ vell
mihi afferebantur ; primùm otium Pa
cum, dein confectæ pactiones publi
rum, poſtremò ſeditio militum ſeda
Appio, ſtipendiumque eis uſque ad
Quintiles perſolutum. Nos Aſia ac
admirabiliter : adventus noſter nemi

minimo quidem fuit ſumptui: ſpero meos omnes ſervire laudi meæ: tamen magno timore ſum; ſed bene ſperamus: omnes jam noſtri præter Tullium tuum venerunt. Erat mihi in animo rectà proficiſci ad exercitum, æſtivos menſes reliquos rei militari dare, hibernos juriſdictioni. Tu, velim, si me nihilò minùs noſti curioſum in republica quàm te, ſcribas ad me omnia quæ sint, quæ futura sint: nihil mihi gratius facere potes; nisi tamen id erit mihi gratissimum, si, quæ tibi mandavi, confeceris; in primiſque illud ἐνδόμυχον; quo mihi ſcis nihil eſſe carius. Habes epiſtolam plenam feſtinationis, & pulveris: reliquæ ſubtiliores erunt.

CICERO ATTICO SAL.

15. LAODICEAM veni pridie Kal. Sext. ex hoc die clavum anni movebis. Nihil exoptatius adventu meo, nihil carius: ſed eſt incredibile, quàm me negotii tædeat: non habet ſatis magnum campum ille tibi non ignotus curſus animi; & induſtriæ meæ præclara opera ceſſat: quippe jus Laodiceæ me dicere, quum Romæ A. Plotius dicat? & quum exercitum noſter amicus habeat tantum, me nomen habere duarum legionum exilium? Denique hæc non desidero: lucem, forum, urbem, domum, vos desidero: ſed feram, ut po-

tero ; sit modò annuum : si prorogatur, actum eſt : verùm perfacilè resiſti poteſt ; tu modò Romæ sis. Quæris, quid hîc agam ? Ita vivam ; ut maximos ſumptus facio : mirificè delector hoc inſtituto : admirabilis abſtinentia ex præceptis tuis ; ut verear, ne illud, quod tecum permutavi, verſurâ mihi ſolvendum sit. Appii vulnera non refrico : ſed apparent, nec occuli poſſunt. Iter Laodiceâ faciebam a. d. III Non. Sext. quum has litteras dabam ; in caſtra in Lycaoniam, inde ad Taurum cogitabam, ut cum Mœragene signis collatis, si poſſem, de ſervo tuo deciderem. Clitellæ bovi ſunt impositæ : planè non eſt noſtrum onus : ſed feremus ; modò, si me amas, sit annuum : adsis tu ad tempus, ut ſenatum totum excites. Mirificè ſollicitus ſum, quòd jam diu ignota ſunt mihi iſta omnia : quare, ut ad te antè ſcripsi, quum cetera, tum reſpublica cura ut mihi nota sit. Plura ſcribam tardè tibi reddituro ? ſed dabam familiari homini, ac domeſtico, C. Andronico Puteolano. Tu autem ſæpe dare tabellariis publicanorum poteris, per magiſtros ſcripturæ, & portus noſtrarum diœcesium.

CICERO ATTICO SAL.

ETSI in ipſo itinere & viâ diſcede-
: publicanorum tabellarii, & eramus
urſu; tamen ſurripiendum aliquid pu-
ſpatii, ne me immemorem mandati
putares: itaque ſubſedi in ipſa via,
haec, quae longiorem desiderant ora-
em, ſummatim tibi perſcriberem. Ma-
l exſpectatione in perditam, & planè
ſam in perpetuum provinciam nos ve-
ſcito pridie Kal. Sextiles. Morati tri-
n Laodiceæ, triduum Apameæ, to-
n dies Synnade, audivimus nihil aliud,
imperata ἐπικεφάλια ſolvere non poſ-
ǝ omnium venditas: civitatum ge-
s, ploratus, monſtra quædam non ho-
s, ſed feræ neſcio cujus immanis. Quid
ris? omnino eos tædet vitæ. Levan-
tamen miſeræ civitates, quòd nullus
umptus in nos, neque in legatos, ne-
in quæſtorem, neque in quemquam:
, non modò nos fœnum, aut quod
Juliâ dari ſolet, non accipere, ſed
gna quidem; nec præter quatuor lec-
& tectum, quemquam accipere quid-
n; multis locis ne tectum quidem, &
bernaculo manere plerumque. Itaque
:dibilem in modum concurſus fiunt ex
, ex vicis, ex domibus omnibus:
ercule etiam adventu noſtro reviviſ-

cunt : juſtitia, abſtinentia, clementia tu Ciceronis : itaque opiniones omnium ſuperavit. Appius, ut audivit nos venire, in ultimam provinciam ſe conjecit Tarſum uſque : ibi forum agit. De Partho ſilentium eſt ; ſed tamen conciſos equites noſtros a barbaris nuntiabant ii, qui veniebant. Bibulus ne cogitabat quidem etiam nunc in provinciam ſuam accedere : id autem facere ob eam cauſam dicebant, quòd tardiùs vellet decedere. Nos in caſtra properabamus, quæ aberant bidui.

CICERO ATTICO SAL.

17. ACCEPI Româ ſine epiſtola tua faſciculum litterarum : in quo, si modò valuiſti, & Romæ fuiſti, Philotimi duco eſſe culpam, non tuam. Hanc epiſtolam dictavi ſedens in rheda, quum in caſtra proficiſcerer, a quibus aberam bidui : paucis diebus habebam certos homines, quibus darem litteras : itaque eò me ſervavi. Nos tamen, etsi hoc te ex aliis audire malo, sic in provincia nos gerimus, quod ad abſtinentiam attinet, ut nullus teruntius inſumatur in quemquam : id fit etiam & legatorum, & tribunorum, & præfectorum diligentiâ : nam omnes mirificè συμφιλοδοξοῦσιν gloriæ meæ : Lepta noſter mirificus eſt : ſed nunc propero : perſcribam ad te paucis diebus omnia. Cicerones noſ-

vilum : amabo te, incumbe in eam
& ad me ſcribe, quid & poſsit, &
nſeas. Idem ſcripsit Hortensium de
ganda noſtra provincia dixiſſe neſcio
: mihi in Cumano diligentissimè ſe,
mi eſſemus, defenſurum receperat.
idquam me amas, hunc locum mu-
ici non poteſt, quàm invitus a vo-
ſim : & simul hanc gloriam juſti-
& abſtinentiæ fore illuſtriorem ſpe-
i citò deceſſerimus ; id quod Scæ-
contigit, qui ſolos novem menſes
præfuit. Appius noſter, quum me
tare videret, profectus eſt Tarſum
Laodiceâ : ibi forum agit, quum
sim in provincia ; quam ejus inju-
non inſector : ſatis enim habeo ne-
n ſanandis vulneribus, quæ ſunt im-
provinciæ ; quod, do operam, ut
quàm minimâ illius contumeliâ. Sed
Bruto noſtro velim dicas, illum fe-
ion bellè, qui adventu meo, quàm

CICERO ATTICO SAL.

18. QUAM vellem Romæ eſſes, si fortè non es: nihil enim certi habebamus, nisi accepiſſe nos tuas litteras a. d. XIV Kal. Sext. datas; in quibus ſcriptum eſſet, te in Epirum iturum circiter Kal. Sextiles. Sed sive Romæ es, sive in Epiro, Parthi Euphratem transierunt duce Pacoro, Orodis regis Parthorum filio, cunctis ferè copiis: Bibulus nondum audiebatur eſſe in Syria: Cassius in oppido Antiochiæ cum omni exercitu: nos in Cappadocia ad Taurum cum exercitu ad Cybiſtra. Hoſtis in Cyrrheſtica, quæ Syriæ pars proxima eſt provinciæ meæ. His de rebus ſcripsi ad ſenatum; quas litteras, si Romæ es, videbis puteſne reddendas; & multa, immo omnia: quorum κεφάλαιον, ne quid inter cæſa, & porrecta, ut aiunt, oneris mihi addatur, aut temporis. Nobis enim, hac infirmitate exercitûs, inopiâ ſociorum, præſertim fidelium, certissimum ſubsidium eſt hiems: ea si venerit, nec illi antè in meam provinciam transierint, unum vereor, ne ſenatus, propter urbanarum rerum metum, Pompeium nolit dimittere. Quòd si alium ad ver mittit, non laboro: nobis modò temporis ne quid prorogetur. Hæc igitur, si Romæ es: sin abes, aut etiam si ades; hæc negotia sic ſe habent.

Stamus animis; &, quia conſiliis, ut videmur, bonis utimur, ſperamus etiam manu: tuto conſedimus, copioſo a frumento, Ciliciam propè conſpiciente, expedito ad mutandum loco; parvo exercitu, ſed, ut ſpero, ad benevolentiam erga nos conſentiente: quem nos, Dejotari adventu cum ſuis omnibus copiis, duplicaturi eramus. Sociis multò fidelioribus utimur, quàm quiſquam uſus eſſet; quibus incredibilis videtur & noſtra manſuetudo, & abſtinentia. Delectus habetur civium Romanorum: frumentum ex agris in loca tuta comportatur: si fuerit occasio, manu; sin minùs, locis nos defendemus. Quare bono animo es: video enim te, &, quasi coràm adsis, ita cerno συμπάθειαν amoris tui. Sed te rogo (si ullo pacto fieri poterit) si integra in ſenatu noſtra cauſa ad Kal. Jan. manſerit, ut Romæ sis menſe Januario: profectò nihil accipiam injuriæ, si tu aderis. Amicos conſules habemus; noſtrùm tribunum plebis Furnium: verùm tuâ eſt opus assiduitate, prudentiâ, gratiâ. Tempus eſt neceſſarium: ſed turpe eſt, me pluribus verbis agere tecum. Cicerones noſtri ſunt apud Dejotarum; ſed, si opus erit, deducentur Rhodum. Tu, si es Romæ; ut ſoles, diligentissimè: si in Epiro; mitte tamen ad nos de tuis aliquem tabellarium; ut & tu, quid nos aga-

mus, & nos, quid tu agas, quidque acturus sis, ſcire poſſimus. Ego tui Bruti rem sic ago, ut ſuam ipſe non ageret. Sed jam exhibeo pupillum, neque defendo: ſunt enim negotia & lenta, & inania. Faciam tamen ſatis; tibi quidem, cui difficilius eſt, quàm ipsi: ſed certè ſatisfaciam utrique.

CICERO ATTICO SAL.

19. OBSIGNARAM jam epiſtolam eam, quam puto te modò perlegiſſe, ſcriptam meâ manu, in qua omnia continentur, quum ſubitò Appii tabellarius a. d. XI Kal. Oct. ſeptimo quadrageſimo die Româ celeriter (hui tam longè!) mihi tuas litteras reddidit; ex quibus non dubito, quin tu Pompeium exſpectâris, dum Arimino rediret, & jam in Epirum profectus sis: magiſque vereor, ut ſcribis, ne in Epiro ſollicitus sis non minùs, quàm nos hic ſumus. De Atiliano nomine ſcripsi ad Philotimum, ne appellaret Meſſallam. Itineris noſtri famam ad te perveniſſe lætor, magiſque lætabor, si reliqua cognôris. Filiolam tuam tibi jam Romæ jucundam eſſe gaudeo; eamque, quam numquam vidi, tamen & amo, & amabilem eſſe certè ſcio. Etiam atque etiam valete Patron, & tui condiſcipuli. Quæ de Tarentinis in militia laboravi, ea tibi grata eſſe gaudeo.

Quòd ſcribis libente te repulſam tuliſſe eum, qui cum ſororis tuæ filii patruo certaret; magni amoris ſignum: itaque me etiam admonuiſti, ut gauderem; nam mihi in mentem non venerat. Non credo, inquis. Ut libet: ſed planè gaudeo: quoniam τὸ νεμεσᾷν intereſt τοῦ φθονεῖν.

CICERO ATTICO SAL.

20. SATURNALIBUS manè ſe mihi Pindeniſſæ dediderunt, ſeptimo & quadrageſimo die, poſtquam oppugnare eos cœpimus. Qui (malum) iſti Pindeniſſæ? qui ſunt? inquies: nomen audivi numquam. Quid ego faciam? num potui Ciliciam, Ætoliam aut Macedoniam reddere? Hoc jam sic habeto, nec hoc exercitu hìc tanta negotia geri potuiſſe: quæ cognoſce ἐν ἐπιτομῇ; sic enim concedis mihi proximis litteris. Epheſum ut venerim noſti; qui etiam mihi gratulatus es illius diei celebritatem, quâ nihil me umquam delectavit magis. Inde oppidis iis, quà ieram, mirabiliter accepti, Laodiceam pridie Kal. Sext. venimus: ibi morati biduum, perilluſtres fuimus, honorificiſque verbis omnes injurias revellimus ſuperiores: quod idem dein Apameæ quinque dies morati, & Synnadis triduum, Philomeli quinque dies, Iconii decem fecimus: nihil eâ juriſdictione æquabilius, nihil lenius, nihil

gravius. Inde in caſtra veni a. d. VII Kal. Sept. A. d. III exercitum luſtravi apud Iconium. Ex his caſtris, quum graves de Parthis nuntii venirent, perrexi in Ciliciam per Cappadociæ partem eam, quæ Ciliciam attingit; eo conſilio, ut Armenius Artavaſdes, & ipsi Parthi Cappadociâ ſe excludi putarent. Quum dies quinque ad Cybiſtra Cappadociæ caſtra habuiſſem, certior ſum factus, Parthos ab illo aditu Cappadociæ longè abeſſe; Ciliciæ magis imminere: itaque confeſtim iter in Ciliciam feci per Tauri pylas. Tarſum veni a. d. III Non. Octob. inde ad Amanum contendi, qui Syriam a Cilicia aquarum divortio dividit; qui mons erat hoſtium plenus ſempiternorum. Hic a. d. III Idus Octob. magnum numerum hoſtium occidimus: caſtella munitissima, nocturno Pomptini adventu, noſtro matutino, cepimus, incendimus. *Imperatores* appellati ſumus. Caſtra paucos dies habuimus, ea ipſa, quæ contra Darium habuerat apud Iſſum Alexander, imperator haud paulò melior, quàm aut tu, aut ego: ibi dies quinque morati, direpto & vaſtato Amano, inde diſcessimus. Scis enim dici quædam πανικά: dici item τὰ κενὰ τοῦ πολέμου. Rumore adventûs noſtri, & Cassio, qui Antiochiæ tenebatur, animus accessit, & Parthis timor injectus eſt: itaque eos, ce-

; ab oppido Cassius inſecutus rem bene
: qua in fuga magnâ auctoritate Oſa-
ux Parthorum, vulnus accepit, eoque
t paucis pòſt diebus. Erat in Syria noſ-
nomen in gratia. Venit interim Bibu-
edo voluit appellatione hac inani no-
e par : in eodem Amano cœpit laureo-
i muſtaceo quærere : at ille cohortem
m totam perdidit, centurionemque
pili, nobilem ſui generis, Aſinium
onem, & reliquos cohortis ejuſdem,
xt. Lucilium, T. Gavii Cæpionis,
letis & ſplendidi hominis, filium,
num militum. Sanè plagam odioſam
erat quum re, tum tempore. Nos
niſſum, quod oppidum munitiſſi-
Eleutherocilicum omnium memoriâ
mis fuit (feri homines & acres, &
bus rebus ad defendendum parati)
mus vallo & foſsâ : aggere maximo,
s, turre altiſſimâ, magnâ tormento-
copiâ, multis ſagittariis, magno la-
, apparatu, multis ſauciis noſtris, in-
ni exercitu, negotium confecimus.
a ſanè Saturnalia. Militibus quoque,
exceptis, reliquam prædam conceſ-

recipiebam. Hæc adhuc. Sed ad præterita revertamur. Quòd me maximè hortaris; &, quod pluris eſt, quàm omnia, in quo laboras, ut etiam Ligurino μώμῳ ſatisfaciam; moriar, ſi quidquam fieri poteſt elegantius. Nec jam ego hanc continentiam appello, quæ virtus voluptati reſiſtere videtur; ego in vita mea nullâ umquam voluptate tantâ ſum affectus, quantâ afficior hac integritate; nec me tam fama, quæ ſumma eſt, quàm res ipſa, delectat. Quid quæris? fuit tanti. me ipſe non noram; nec ſatis ſciebam, quid in hoc genere facere poſſem: rectè πεφυσίωμαι: nihil eſt præclarius. Interim hæc λαμπρά. Ariobarzanes operâ meâ vivit, regnat: ἐν παρόδῳ, conſilio, & auctoritate, & quòd inſidiatoribus ejus ἀπρόσιτον me, non modò ἀδωροδόκητον præbui, regem regnumque ſervavi. Interea e Cappadocia ne pilum quidem: Brutum abjectum, quantùm potui, excitavi: quem non minùs amo, quàm tu; pene dixi, quàm te. Atque etiam ſpero toto anno imperii noſtri, teruntium ſumptûs in provincia nullum fore. Habes omnia. Nunc publicè litteras Romam mittere parabam: uberiores erunt, quàm ſi ex Amano miſiſſem. At te Romæ non fore? ſed eſt totum, quod Kal. Mart. futurum eſt: vereor enim, ne, quum de provincia agetur, ſi Cæſar reſiſtet, nos retineamur:

his tu si adeſſes, nihil timerem. Redeo ad urbana; quæ ego diu ignorans, ex tuis jucundissimis litteris a. d. V Kal. Jan. denique cognovi: eas diligentissimè Philogenes libertus tuus curavit perlongâ, & non ſatis tutâ viâ perferendas: nam quas Lenii pueris ſcribis datas, non acceperam. Jucundè de Cæſare, & quæ ſenatus decrevit, & quæ tu ſperas: quibus ille si cedit, ſalvi ſumus. Incendio Plætoriano quòd Leius aduſtus eſt, minùs moleſtè fero. Lucceius de Q. Cassio cur tam vehemens fuerit, & quid actum sit, aveo ſcire. Ego, quum Laodiceam venero, Quinto, ſororis tuæ filio, togam puram jubeor dare: cui moderabor diligentiùs. Dejotarus, cujus auxiliis magnis uſus ſum, ad me, ut ſcripsit, cum Ciceronibus Laodiceam venturus erat. Tuas etiam Epiroticas exſpecto litteras, ut habeam rationem non modò negotii, verùm etiam otii tui. Nicanor in officio eſt, & a me liberaliter tractatur: quem, ut puto, Romam cum litteris publicis mittam; ut diligentiùs perferantur, & idem ad me certa de te, & a te referat. Alexis quòd mihi toties ſalutem adſcribit, eſt gratum: ſed cur non ſuis litteris idem facit, quod meus ad te Alexis facit? Phemio quæritur κέρας. Sed hæc hactenus. Cura, ut valeas, & ut ſciam, quando cogites Romam. Etiam at-

que etiam vale. Tua, tuoſque Thermo & præſens Epheſi diligentiſſimè commendaram, & nunc per litteras; ipſumque intellexi eſſe perſtudioſum tui. Tu velim, quod antea ad te ſcripſi, de domo Pammeni, des operam, ut, quod tuo meoque beneficio puer habet, cures, ne quâ ratione convellatur: utrique noſtrum honeſtum exiſtimo; tum mihi erit pergratum.

CICERO ATTICO SAL.

21. TE in Epirum ſalvum veniſſe, &, ut ſcribis, ex ſententia navigaſſe, vehementer gaudeo: non eſſe Romæ meo tempore perneceſſario, ſubmoleſtè fero; hoc me tamen conſolor, quòd non ſpero te iſtic jucundè hiemare, & libenter requieſcere. Caſſius, frater Q. Caſſii, familiaris tui, pudentiores illas litteras miſerat (de quibus tu ex me requiris, quid ſibi voluerint) quàm eas, quas poſtea miſit, quibus per ſe ſcribit confectum eſſe Parthicum bellum: receſſerant illi quidem ab Antiochia ante Bibuli adventum, ſed nullo noſtro εὐημερήματι: hodie verò hiemant in Cyrrheſtica, maximumque bellum impendet: nam & Orodæ regis Parthorum filius in provincia noſtra eſt; nec dubitat Dejotarus, cujus filio pacta eſt Artavaſdis filia, ex quo ſciri poteſt, quin cum omnibus copiis ipſe primâ æſtate Euphratem tranſiturus

tranſiturus sit. Quo autem die Cassii litteræ victrices in ſenatu recitatæ ſunt, id eſt, Nonis Octobribus, eodem meæ tumultum nuntiantes. Axius noſter ait, noſtras auctoritatis plenas fuiſſe; illis negat creditum. Bibuli nondum erant allatæ; quas certò ſcio plenas timoris fore. Ex iis rebus hoc vereor, ne, quum Pompeius propter metum rerum novarum nuſquam dimittatur, Cæſari nullus honos a ſenatu habeatur, dum hic nodus expediatur, non putet ſenatus, nos, antè quàm ſucceſſum sit, oportere decedere; nec in tanto motu rerum tantis provinciis singulos legatos præeſſe. Hîc, ne quid mihi prorogetur, quod ne interceſſor quidem ſuſtinere poſsit, horreo; atque eò magis, quòd tu abes, qui consilio, gratiâ, ſtudio multis rebus occurreres. Sed dices, me ipſum mihi ſollicitudinem ſtruere. Cogor: & velim ita sit: ſed omnia metuo: etsi bellum ἀκροτελεύτιον habet illa tua epiſtola, quam dediſti nauſeans Buthroto: *Tibi, ut video, & ſpero, nulla ad decedendum erit mora.* Mallem, *ut video*: nihil opus fuit, *ut ſpero.* Acceperam autem ſatis celeriter Iconii per publicanorum tabellarios a Lentuli triumpho datas: in his γλυκύπικρον illud confirmas, moram mihi nullam fore: deinde addis, si quid ſecus, te ad me fore venturum. Pungunt me dubita-

tiones tuæ : ſimul & vides, quas acceperim litteras. Nam quas Hermoni centurionis Camulæ ipſe ſcribis te dediſſe, non accepi. Lenii pueris te dediſſe ſæpe ad me ſcripſeras : eas Laodiceæ denique, quum eò veniſſem, III Id. Febr. Lenius mihi reddidit, datas a. d. x Kal. Octobres. Lenio tuas commendationes & ſtatim verbis, & reliquo tempore re probabo. Hæ litteræ cetera vetera habebant, unum hoc novum, de Cybiratis pantheris. Multum te amo, quòd reſpondiſti M. Octavio, te non putare : ſed poſthac omnia, quæ certa non erunt, pro certo negato : nos enim & noſtrâ ſponte bene firmi, & mehercule auctoritate tuâ inflammati, vicimus omnes (hoc tu ita reperies) quum abſtinentiâ, tum juſtitiâ, facilitate, clementiâ. Cave putes quidquam homines magis umquam eſſe miratos, quàm nullum teruntium, me obtinente provinciam, ſumptûs factum eſſe, nec in rempublicam, nec in quemquam meorum, præterquam in L. Tullium legatum : is, ceteroqui abſtinens (ſed Juliâ lege transitans, ſemel tamen in diem, non, ut alii ſolebant, omnibus vicis) facit ut mihi excipiendus ſit, quum teruntium nego ſumptûs factum : præter eum accepit nemo : has a noſtro Q. Titinio ſordes accepimus. Ego, æſtivis confectis, Quintum fratrem hibernis,

& Ciliciæ præfeci. Q. Volusium, tui Tiberii generum, certum hominem, ſed mirificè etiam abſtinentem, misi in Cyprum, ut ibi pauculos dies eſſet; ne cives Romani pauci, qui illic negotiantur, jus sibi dictum negarent: nam evocari ex inſula Cyprios non licet. Ipſe in Asiam profectus ſum Tarſo Nonis Januariis; non mehercule dici poteſt, quâ admiratione Ciliciæ civitatum, maximéque Tarſensium. Poſtea verò quàm Taurum tranſgreſſus ſum, mirifica exſpectatio Asiæ noſtrarum dioecesium, quæ ſex mensibus imperii mei nullas meas acceperat litteras, numquam hoſpitem viderat. Illud autem tempus quotannis ante me fuerat in hoc quæſtu: civitates locupletes, ne in hiberna milites reciperent, magnas pecunias dabant: Cyprii talenta Attica CC; qua ex inſula (non ὑπερβολικῶς, ſed verissimè loquor) nummus nullus me obtinente erogabitur. Ob hæc beneficia, quibus illi obſtupeſcunt, nullos honores mihi, nisi verborum, decerni sino; ſtatuas, fana, τέθριππα prohibeo: nec ſum in ulla re alia moleſtus civitatibus; ſed fortaſſe tibi, qui hæc prædicem de me: perfer, si me amas: tu enim me hæc facere voluiſti. Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, quâ nihil miſerius eſt, quæ tum erat in hac mea Asia (messis enim nulla fuerat) mihi

optanda fuerit: quacumque iter feci, nullâ vi, nullo judicio, nullâ contumeliâ, auctoritate, & cohortatione perfeci, ut & Græci, & cives Romani, qui frumentum compreſſerant, magnum numerum populis pollicerentur. Idibus Februariis, quo die has litteras dedi, forum inſtitueram agere Laodiceæ Cybiraticum: Apamenſe ex Idibus Martii, ibidem Synnadenſe, Pamphylium (tum Phemio diſpiciam κέρας) Lycaonium, Iſauricum: ex idibus Maii, in Ciliciam, ut ibi Junius conſumatur: velim tranquillè a Parthis. Quintilis, si erit ut volumus, in itinere eſt per provinciam redeuntibus conſumendus: venimus enim in provinciam Laodiceam, Sulpicio & Marcello coſſ. pridie Kal. Sextiles: inde nos oportet decedere a. d. IV Kal. Sext. Primùm contendam a Quinto fratre, ut ſe præfici patiatur; quod & illo, & me invitissimo fiet: ſed aliter honeſtè fieri non poteſt, præſertim quum virum optimum, Pomptinum ne nunc quidem retinere possim: rapit enim hominem Poſtumius Romam, fortaſſe etiam Poſtumia. Habes consilia noſtra: nunc cognoſce de Bruto. Familiares habet Brutus tuus quoſdam creditores Salaminiorum ex Cypro, M. Scaptium, & P. Matinium, quos mihi majorem in modum commendavit. Matinium non novi: Scaptius ad me in caſ-

tra venit : pollicitus ſum curaturum me Bruti causâ , ut ei Salaminii pecuniam ſolverent : egit gratias : præfecturam petivit : negavi me cuiquam negotianti dare ; quod idem tibi oſtenderam. Cn. Pompeiò petenti probaram inſtitutum meum : quid dicam, Torquato, de M. Lenio tuo ? multis aliis : si præfectus vellet eſſe ſyngraphæ causâ, me curaturum ut exigeret : gratias egit : diſcessit. Appius noſter turmas aliquot equitum dederat huic Scaptio, per quas Salaminios coerceret ; & eumdem habuerat præfectum : vexabat Salaminios : ego equites ex Cypro decedere jussi : moleſtè tulit Scaptius. Quid multa ? ut ei fidem meam præſtarem ; quum ad me Salaminii Tarſum veniſſent, & in his Scaptius , imperavi ut pecuniam ſolverent : multa de ſyngrapha, de Scaptii injuriis. Negavi me audire : hortatus ſum ; petivi etiam pro meis in civitatem beneficiis , ut negotium conficerent : denique dixi me coacturum. Homines non modò non recuſare, ſed etiam hoc dicere , ſe a me ſolvere : quod enim prætori dare conſueſſent, quoniam ego non acceperam, ſe a me quodam modo dare ; atque etiam minùs eſſe aliquantò in Scaptii nomine, quàm in vectigali prætorio. Collaudavi homines. Rectè, inquit Scaptius : ſed ſubducamus ſummam. Interim quum ego in edicto tra-

latitio centesimas me obſervaturum haberem, cum anatociſmi anniverſario, ille ex ſyngrapha poſtulabat quaternas. Quid ais? inquam: poſſumne contra meum edictum? At ille profert ſenatuſconſultum, Lentulo Philippoque coſſ. ut, qui Ciliciam obtineret, jus ex illa ſyngrapha diceret. Cohorrui primò; erat enim interitus civitatis: reperio duo ſenatuſconſulta iiſdem conſulibus de eadem ſyngrapha. Salaminii quum Romæ verſuram facere vellent, non poterant; quòd lex Gabinia vetabat. Tum ii, Bruti familiares, freti gratiâ Bruti, dare volebant IV, si sibi ſenatuſconſulto caveretur. Fit gratiâ Bruti ſenatuſconſultum: *Ut neve Salaminiis, neve qui eis dediſſet, fraudi eſſet.* Pecuniam numerarunt: & poſtea venit in mentem fœneratoribus, nihil ſe juvare illud ſenatuſconſultum, quòd ex ſyngrapha jus dici lex Gabinia vetaret. Tum fit ſenatuſconſultum, *Ut & ea ſyngrapha eſſet, quâ vi ceteræ.* Sed ut eódem; quum hæc diſſeruiſſem, ſeducit me Scaptius; ait ſe nihil contradicere; ſed illos putare talenta CC ſe debere; ea ſe velle accipere: debere autem illos paulò minùs: rogat, ut eos ad CC perducam. Optimè, inquam: voco illos ad me, remoto Scaptio. Quid vos? quantum, inquam, debetis? Reſpondent, CVI. Refero ad Scaptium. Homo clamare.

l opus eſt ? inquam : rationes con-
is. Aſsidunt ; ſubducunt ; ad nummum
enit : illi ſe numerare velle, urgere
ceiperet. Scaptius me rurſus ſeducit ;
t, ut rem sic relinquam. Dedi ve-
hominí impudenter petenti : Græcis
entibus, ut in fano deponerent poſ-
tibus non concessi. Clamare omnes
derant, nihil impudentius Scaptio,
centesimis cum anatociſmo contentus
eſſet : alii, nihil ſtultius. Mihi autem
dens magis, quàm ſtultus, videba-
Nam aut bono nomine, centesimis
entus erat ; aut non bono quaternas
esimas ſperabat. Habes meam cau-
: quæ si Bruto non probatur, neſcio
llum amemus : ſed avunculo ejus certè
abitur, præſertim quum ſenatuſcon-
m modò factum sit, puto, poſtquam
s profectus, in creditorum cauſa, ut
esimæ perpetuo fœnore ducerentur.
quid intersit, si tuos digitos novi,
è habes ſubductum. In quo quidem
πάρεργον, Lucceius, M. filius, queri-
apud me per litteras, ſummum eſſe
culum, ne culpâ ſenatûs his decretis
ad tabulas novas perveniat : comme-
at, quid olim mali C. Julius fecerit,
n dieculam duxerit ; numquam reſpu-
l plus. Sed ad rem redeo. Meditare
rsùs Brutum cauſam meam ; si hæc

cauſa eſt, contra quam nihil honeſtè d
poteſt; præſertim quum integram rem
cauſam reliquerim. Reliqua ſunt domı
tica. De ἐνδομύχῳ probo idem, quod: ı
Poſtumiæ filius, ille quoniam Pontidiæ ı
gatur: ſed vellem adeſſes. A Quinto f
tre his mensibus nihil exſpectâris; n
Taurus propter nives ante menſem
nium transiri non poteſt. Thermum,
rogas, creberrimis litteris fulcio. P. V
lerium negat habere quidquam Dejota
rex, eumque ait a ſe ſuſtentari. Qu
ſcies Romæ intercalatum sit, necne,
lim ad me ſcribas certum, quo die m
teria futura sint. Litteras tuas minùs pa
exſpecto, quàm si Romæ eſſes; ſed
men exſpecto.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER SEXTUS.

Qui has M. Tullii epiſtolas in libros diſtribuit, is mihi videtur, libri aliùs initium hinc maximè feciſſe, quòd hæ aliis conſulibus, quàm ſuperioris libri ſcriptæ fuerint; nempe L. Æmilio Paulo, C. Claudio Marcello, quem Suetonius Marci Marcelli patruelem facit, Dio, ſobrinum, vel, ex aliorum opinione, fratrem. Hic igitur liber, certum argumentum nullum habet, quod ad remp. pertineat. Nam bellum Parthicum, cujus hic mentio fit, in metu potiùs, quàm re ipsâ fuit; quum anno ſuperiore, qui ab illo cœpto quartus fuit, finem acceperit. De rebus urbanis, quòd odioſa quædam ſe Cicero audiſſe ſcribit, tale fuit. Cæſar quum vereretur, ne ſe iniqui ſui provinciâ atque exercitu ſpoliarent; sicque cogeretur, si conſul fieri vellet, privatus ac præſens petere; L. Paulum conſulem, & C. Curionem tribunum pl. antea ſuis actionibus adverſantes, grandi mercede sibi conciliavit; quorum operâ factum eſt, ut retineret exercitum. Nam quum de illo dimittendo referretur, Curio ita eſt aſſenſus, si reliqui quoque dimitterent; Pompeium notans, sine dubio. Hoc anno Cicero de provincia decessit III Kal. Sext. atque Idib. Octobr. Athenis fuit, unde

L v

poſtrema libri hujus epiſtola data eſt. Reliquæ ſunt privata atque domeſtica: de Tullia Dolabellæ collocanda; & aliis rebus. MALASPINA.

CICERO ATTICO SAL.

I. ACCEPI tuas litteras a. d. quintum Terminalia Laodiceæ, quas legi libentissimè, plenissimas amoris, humanitatis, officii, diligentiæ: his igitur reſpondebo; ſic enim poſtulas: nec οἰκονομίαν meam inſtitutam, ſed ordinem conſervabo tuum. Recentissimas a Cybiſtris te meas litteras habere ais, a. d. x Kal. Octob. datas; & ſcire vis, tuas ego quas acceperim: omnes ferè quas commemoras, præter eas, quas ſcribis Lentuli pueris & Equotutico, & Brundisio datas: quare non εἴχεται tua induſtria, quod vereris, ſed præclarè ponitur; si quidem id egiſti, ut ego delectarer: nam nullâ re ſum delectatus magis. Quòd meam βαθύτητα in Appio tibi, libertatem etiam in Bruto probo; vehementer gaudeo: ac putaram ſecùs. Appius enim ad me ex itinere bis, terve ὑπομεμψιμοίρους litteras miſerat, quòd quædam a ſe conſtituta reſcinderem. Ut si medicus, quum ægrotus alii medico traditus sit, iraſci velit ei medico, qui sibi ſucceſſerit, si, quæ ipſe in curando conſtituerit, mutet ille; sic Appius, quum ἐξ ἀφαιρέσεως provinciam curarit, ſangui-

nem miſerit, quidquid potuit detraxerit, mihi tradiderit enectam, προσανατριφομένην eam a me non libenter videt; ſed modò ſuccenſet, modò gratias agit: nihil enim a me fit cum ulla illius contumelia: tantummodo dissimilitudo meæ rationis offendit hominem. Quid enim poteſt eſſe tam dissimile, quàm illo imperante, exhauſtam eſſe ſumptibus, & jacturis provinciam; nobis eam obtinentibus, nummum nullum eſſe erogatum nec privatim, nec publicè? Quid dicam de illius præfectis? comitibus? legatis? etiam de rapinis? de libidinibus? de contumeliis? nunc autem domus mehercule nulla tanto consilio, aut tantâ diſciplinâ gubernatur, aut tam modeſta eſt, quàm noſtra tota provincia. Hanc nonnulli amici Appii ridiculè interpretantur; qui me idcirco putent bene audire velle, ut ille malè audiat, & rectè facere non meæ laudis, ſed illius contumeliæ causâ. Sin Appius, ut Bruti litteræ, quas ad te misi, significabant, gratias nobis agit, non moleſtè fero: ſed tamen eo ipſo die, quo hæc ante lucem ſcribebam, cogitabam ejus multa, iniquè conſtituta & acta, tollere. Nunc venio ad Brutum, quem ego omni ſtudio, te auctore, ſum complexus: quem etiam amare cœperam: ſed.... dico? revocavi me, ne te offenderem. Noli enim putare, me

L vj

quidquam maluiſſe, quàm, ut mandatis, facere; nec ulla de re plus laboraſſe: mandatorum autem mihi libellum dedit; iiſdemque de rebus tu mecum egeras: omnia ſum diligentissimè perſecutus. Primùm ab Ariobarzane sic contendi, ut talenta, quæ mihi pollicebatur, illi daret: quoad mecum rex fuit, perbono loco res erat: pòſt a Pompeii procuratoribus ſexcentis premi cœptus eſt: Pompeius autem quum ob ceteras cauſas plus poteſt unus, quàm ceteri omnes, tum quòd putatur ad bellum Parthicum eſſe venturus: ei tamen sic nunc ſolvitur, tricesimo quoque die talenta Attica XXXIII, & hoc ex tributis: nec id ſatis efficitur in uſuram menſtruam: ſed Cnæus noſter clementer id fert: ſorte caret; uſurâ, nec eâ ſolidâ, contentus eſt: alii neque ſolvit cuiquam, nec poteſt ſolvere: nullum enim ærarium, nullum vectigal habet. Appii inſtituto tributa imperat: ea vix, in fœnus Pompeii quod ſatis sit, efficiunt. Amici regis duo treſve perdivites ſunt: ſed ii ſuum tam diligenter tenent, quàm ego, aut tu. Equidem non desino tamen per litteras rogare, ſuadere, accuſare regem: Dejotarus etiam mihi narravit, ſe ad eum legatos miſiſſe de re Bruti: eos sibi reſponſum retuliſſe, illum non habere: & mehercule ego ita judico, nihil illo regno ſpo-

, nihil rege egentius : itaque aut
cogito me abdicare , aut , ut pro
one Scævola , fœnus & impendium
re. Ego tamen , quas per te Bruto
ſeram præfecturas M. Scaptio , &
vio , qui in regno rem Bruti pro-
nt , detuli ; nec enim in provincia
egotiabantur : tu autem meminiſti
e agere , ut , quot vellet , præfec-
umeret , dum ne negotiatori : itaque
i præterea dederam ; ſed ii , quibus
t , de provincia deceſſerant. Nunc
ſce de Salaminiis : quod video tibi
novum accidiſſe , tamquam mihi :
am enim ex illo audivi , illam pe-
ı eſſe ſuam : quin etiam libellum
habeo , in quo eſt : *Salaminii pe-
ı debent M. Scaptio , & P. Mati-
miliaribus meis*. Eos mihi commen-
dſcribit etiam , & quasi calcar ad-
, intercessiſſe ſe pro iis magnam pe-
a. Confeceram , ut ſolverent cen-
ſexennii ductis cum renovatione
orum annorum : at Scaptius quater-
ſtulabat : metui , si impetraſſet , ne
me amare desineres : nam ab edicto
ecessiſſem ; & civitatem , in Cato-
t in ipsius Bruti fide locatam , meiſ-
eneficiis ornatam funditus perdidiſ-
Atque hoc tempore ipſo impingit
piſtolam Scaptius Bruti , rem illam

ſuo periculo eſſe ; quod nec mihi umquam Brutus dixerat, nec tibi : etiam, ut præfecturam Scaptio deferrem : id verò per te exceperamus, ne negotiatori : quòd si cuiquam, huic tamen non ; fuerat enim præfectus Appio ; & quidem habuerat turmas equitum, quibus incluſum in curia ſenatum Salamine obſederat, ut fame ſenatores quinque morerentur. Itaque ego, quo die tetigi provinciam, quum mihi Cyprii legati Epheſum obviam veniſſent, litteras miſi, ut equites ex inſula ſtatim decederent. His de causis credo Scaptium iniquius de me aliquid ad Brutum ſcripſiſſe : ſed tamen hoc ſum animo : si Brutus putabit me quaternas centesimas oportuiſſe decernere, qui in tota provincia ſingulas obſervarem, itáque edixiſſem, idque etiam acerbissimis fœneratoribus probaretur ; si præfecturam negotiatori denegatam queretur, quod ego Torquato noſtro in tuo Lenio, Pompeio ipsi in Sex. Statio negavi, & iis probavi ; si equites deductos moleſtè feret, accipiam equidem dolorem, mihi illum iraſci, ſed multò majorem, non eſſe eum talem, qualem putaſſem. Illud quidem fatebitur Scaptius, me jus dicente, sibi omnem pecuniam ex edicto meo auferendi poteſtatem fuiſſe. Addo etiam illud, quod vereor tibi ipsi ut probem : consiſtere uſura debuit, quæ

ini edicto meo: deponere volebant:
travi ab Salaminiis ut silerent: ve-
illi quidem mihi dederunt; ſed quid
et, si huc Paulus venerit? ſed to-
hoc Bruto dedi, qui de me ad te
nissimas litteras ſcripsit; ad me au-
etiam quum rogat aliquid, contu-
er, arroganter, ἀκοινωνήτως ſolet ſcri-
Tu autem velim ad eum ſcribas de
bus; ut ſciam quo modo hæc acci-
facies enim me certiorem. Atque
iperioribus litteris ad te diligenter
ipſeram: ſed planè te intelligere vo-
nihi non excidiſſe illud, quod tu ad
ibusdam litteris ſcripsiſſes; si nihil
de hac provincia, nisi illius bene-
iam, deportaſſem, mihi id ſatis eſſe.
iè, quoniam ita tu vis: ſed tamen
io credo, quod sine peccato meo
gitur meo decreto ſoluta res Scaptio
: quàm id rectum sit, tu judicabis:
Catonem quidem provocabo. Sed
ie putare ἐγκλείσματα illa tua ab-
, quæ mihi in viſceribus hærent:
mihi meam famam commendaſti.
epiſtola tua eſt, in qua mentionem
icias? Itaque iraſcatur qui volet,
τὸ γὰρ εὖ μετ' ἐμοῦ: præſertim quum
ris tamquam prædibus me ipſe ob-
rim, quos tibi tam valdè probari
: e quibus unum ἱστορικὸν requiris

tabulam , ut dies agendi peterentur a
cis. : nec verò pauci ſunt auctores
Flavium ſcribam faſtos protuliſſe ,
neſque compoſuiſſe ; ne me hoc , v
tiùs Africanum (is enim loquitur)
mentum putes. Οὐκ ἔλαθέ σε illud de
hiſtrionis : tu ſceleſtè ſuſpicaris , eg
λῶς ſcripsi. De me imperatore ſcri
ex Philotimi litteris cognoſſe : ſed
te , jam in Epiro quum eſſes , binas
de omnibus rebus accepiſſe , unas
deniſſo capto , alteras a Laodicea ,
que tuis pueris datas : quibus de
propter caſum navigandi , per bin
bellarios misi Romam litteras public
Tullia mea tibi aſſentior ; ſcripsi
eam , & ad Terentiam , mihi place
enim ad me jam antè ſcripſeras ,
lem te in tuum veterem gregem ret
Correctâ verò epiſtolâ Memmianâ
negotii fuit : multò enim malo h

rem erga me cum reliqua hereditate creviſſe ; qui declaravit quanti me faceret , quum ſæpe , tum in Burſa : næ tu me ſollicitudine magnâ liberâris. Furnii exceptio mihi non placet : nec enim ego ullum aliud tempus timeo , nisi quod ille ſolum excipit : ſed ſcriberem ad te de hoc plura , si Romæ eſſes. In Pompeium te ſpem omnem otii ponere non miror : ita res eſt ; removendumque cenſeo illud *dissimulantem.* Sed enim , οἰκονομία si perturbatior eſt , tibi assignato : te enim ſequor. σχεδιάζοντα. Cicerones pueri amant inter ſe , diſcunt , exercentur ; ſed alter , uti dixit Iſocrates in Ephoro & Theopompo , frenis eget , alter calcaribus. Quinto togam puram Liberalibus cogitabam dare ; mandavit enim pater : ea sic obſervabo , quasi intercalatum non sit. Dionysius mihi quidem in amoribus eſt ; pueri autem aiunt eum furenter iraſci : ſed homo nec doctior , nec ſanctior fieri poteſt , nec tui , meique amantior. Thermum , & Silium verè audis laudari ; valde ſe honeſtè gerunt : adde M. Nonium , Bibulum , me , si voles. Jam Scrofa vellem haberet , ubi poſſet : eſt enim lautum negotium : ceteri infirmant πολίτευμα Catonis. Hortensio quòd cauſam meam commendas , valde gratum. De Amiano ſpei nihil putat eſſe Dionysius. Terentii nul-

lum veſtigium agnovi. Mœragenes certè periit: feci iter per ejus poſſeſſionem, in qua animal reliquum nullum eſt; hæc non noram tum, quum cum Democrito tuo locutus ſum. Rhosiaca vaſa mandavi. Sed heus tu, quid cogitas? in ſilicatis lancibus & ſplendidissimis caniſtris, oluſculis nos ſoles paſcere: quid te in vasis fictilibus appositurum putem? Κέρας Phemio mandatum eſt: reperietur; modò aliquid illo dignum canat. Parthicum bellum impendet. Cassius ineptas litteras misit: nec dum Bibuli erant allatæ: quibus recitatis, puto fore, ut aliquando commoveatur ſenatus. Equidem ſum magnâ animi perturbatione: si, ut opto, non prorogatur noſtrum negotium, habeo Junium & Quintilem in metu: eſto; duos quidem menſes ſuſtinebit Bibulus: quid illo fiet, quem reliquero, præſertim si fratrem? quid me autem, si non tam citò decedo? Magna turba eſt: mihi tamen cum Dejotaro convenit, ut ille in meis caſtris eſſet cum ſuis copiis omnibus: habet autem cohortes quadringenarias noſtrâ armaturâ XXX; equitum CIↃ CIↃ: erit ad ſuſtentandum, quoad Pompeius veniat; qui litteris, quas ad me mittit, significat ſuum negotium illud fore. Hiemant in noſtra provincia Parthi: exſpectatur ipſe Orodes. Quid quæris? aliquantum eſt negotii. De Bibuli edicto nihil

movi, præter illam exceptionem, de qua tu ad me ſcripſeras, *nimis gravi præjudicio in ordinem noſtrum.* Ego tamen habeo ἰσοδυναμοῦσαν, ſed tectiorem, ex Q. Mucii P. filii edicto Aſiatico, *Extra quàm si ita negotium geſtum eſt, ut eo ſtari non oporteat; ex fide bona:* multaque ſum ſecutus Scævolæ; in iis illud, in quo sibi libertatem cenſent Græci datam, ut Græci inter ſe diſceptent ſuis legibus. Breve autem edictum eſt propter hanc meam διαίρεσιν, quòd duobus generibus edicendum putavi; quorum unum eſt provinciale, in quo eſt de rationibus civitatum, de ære alieno, de uſura, de ſyngraphis; in eodem omnia de publicanis: alterum, quod sine edicto ſatis commodè transigi non poteſt, de hereditatum poſſeſſionibus, de bonis possidendis, magiſtris faciendis, vendendis; quæ ex edicto & poſtulari, & fieri ſolent. Tertium de reliquo jure dicundo ἄγραφον reliqui. Dixi me de eo genere mea decreta ad edicta urbana accommodaturum; itáque curo, & ſatisfacio adhuc omnibus. Græci verò exſultant, quòd peregrinis judicibus utuntur. Nugatoribus quidem, inquies. Quid refert? tamen ſe αὐτονομίαν adeptos putant. Veſtri enim, credo, graves habent, Turpionem ſutorium, & Vectium mancipem. De publicanis quid agam, videris quærere. Ha-

beo in deliciis, obſequor, verbis la
orno; efficio ne cui moleſti sint. T
ϖαδοξότατον, uſuras eorum, quas pać
bus adſcripſerant, ſervavit etiam S
lius. Ego sic: diem ſtatuo ſatis la
quam ante si ſolverint, dico me ce
mas ducturum; si non ſolverint, e
tione. Itaque & Græci ſolvunt tol
fœnore, & publicanis res eſt grati
Sic illa jam habent, pleno modio v
rum honorem, invitationem crebram
plura? ſunt omnes ita mihi familiar
ſe quiſque maximè putet: ſed tamen
αὐτοῖς. Scis reliqua. De ſtatua Afric
ϖραγμάτων ἀσυγκλώςων! ſed me ipſu
lectavit in tuis litteris) ain' tu? Sci
Metellus proavum ſuum neſcit cen
non fuiſſe? atque nihil habuit alin
ſcriptum nisi *cos.* ea ſtatua, quæ ac
per te posita in excelſo eſt: in illa
quæ eſt ad Πολυδεύκυς, hercule inſc
eſt *cos.* quam eſſe ejuſdem, ſ
amictus, annulus, imago ipſa declar
mehercule ego, quum in turma i
tarum equeſtrium, quas hic Mete
Capitolio poſuit, animadvertiſſem
rapionis ſubſcriptione Africani imag
erratum fabrile putavi; nunc vide
telli. O ἀνιςορησίαν turpem! Nam il
Flavio & faſtis, si ſecus eſt, co
erratum eſt; & tu bellè ἠπόρηκας;

publicam propè opinionem ſecuti ſumus, ut multa apud Græcos. Quis enim non dixit, Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας ab Alcibiade navigante in Siciliam dejectum eſſe in mare? redarguit Eratoſthenes; affert enim quas ille poſt id tempus fabulas docuerit: num idcirco Duris Samius, homo in hiſtoria diligens, quòd cum multis erravit, irridetur? Quis Zaleucum leges Locris ſcripsiſſe non dixit? num igitur jacet Theophraſtus, si id a Timæo tuo familiari reprehenſum eſt? Sed neſcire proavum ſuum cenſorem non fuiſſe, turpe eſt; præſertim quum poſt eum conſulem, nemo Cornelius, illo vivo, cenſor fuerit. Quod de Philotimo, & de ſolutione H-S XXDC ſcribis, Philotimum circiter Kal. Januar. in Cherſoneſum audio veniſſe; ac mihi ab eo nihil adhuc: reliqua mea Camillus ſcribit ſe accepiſſe: ea quæ sint neſcio, & aveo ſcire: verùm hæc poſteriùs, & coràm fortaſſe commodiùs. Illud me, mi Attice, in extrema ferè parte epiſtolæ commovit: ſcribis enim sic, τί λοιπόν? deinde me obſecras amantissimè, ne obliviſcar vigilare, & ut animadvertam quæ fiant. Num quid de quo inaudiſti? etsi nihil ejuſmodi eſt: πολλοῦ γε καὶ δεῖ: nec enim me feſelliſſet, nec fallet: ſed iſta admonitio tua tam accurata, neſcio quid mihi significare viſa eſt. De

beo in deliciis, obſequor, verbis laudo; orno; efficio ne cui moleſti sint. Τὸ παραδοξότατον, uſuras eorum, quas pactionibus adſcripſerant, ſervavit etiam Servilius. Ego sic: diem ſtatuo ſatis laxam; quam ante si ſolverint, dico me centesimas ducturum; si non ſolverint, ex pactione. Itaque & Græci ſolvunt tolerabili fœnore, & publicanis res eſt gratissima. Sic illa jam habent, pleno modio verborum honorem, invitationem crebram: quid plura? ſunt omnes ita mihi familiares, ut ſe quiſque maximè putet: ſed tamen μηδὲν αὐτοῖς. Scis reliqua. De ſtatua Africani (ὢ πραγμάτων ἀσυγκλώςων! ſed me ipſum delectavit in tuis litteris) ain' tu? Scipio hic Metellus proavum ſuum neſcit cenſorem non fuiſſe? atque nihil habuit aliud inſcriptum nisi *cos.* ea ſtatua, quæ ad Opis per te posita in excelſo eſt: in illa item, quæ eſt ad Πολυδεύκους, hercule inſcriptum eſt *cos.* quam eſſe ejuſdem, ſtatus, amictus, annulus, imago ipſa declarat. At mehercule ego, quum in turma inauratarum equeſtrium, quas hic Metellus in Capitolio poſuit, animadvertiſſem in Serapionis ſubſcriptione Africani imaginem, erratum fabrile putavi; nunc video Metelli. O ἀνιςορησίαν turpem! Nam illud de Flavio & faſtis, si ſecus eſt, commune erratum eſt; & tu bellè ἠπόρησας; & nos

licam propè opinionem ſecuti ſumus, multa apud Græcos. Quis enim non t, Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας ab Alcile navigante in Siciliam dejectum eſſe mare? redarguit Eratoſthenes; affert n quas ille poſt id tempus fabulas dorit: num idcirco Duris Samius, homo iſtoria diligens, quòd cum multis erra, irridetur? Quis Zaleucum leges Loſcripsiſſe non dixit? num igitur jacet eophraſtus, si id a Timæo tuo famii reprehenſum eſt? Sed neſcire prom ſuum cenſorem non fuiſſe, turpe; præſertim quum poſt eum conſulem, no Cornelius, illo vivo, cenſor fue-Quod de Philotimo, & de ſolutione S XXDC ſcribis, Philotimum circiter L. Januar. in Cherſoneſum audio veſe; ac mihi ab eo nihil adhuc: reliqua a Camillus ſcribit ſe accepiſſe: ea quæ t neſcio, & aveo ſcire: verùm hæc ſteriùs, & coràm fortaſſe commodiùs. id me, mi Attice, in extrema ferè rte epiſtolæ commovit: ſcribis enim sic, λοιπόν? deinde me obſecras amantissi:, ne obliviſcar vigilare, & ut animadrtam quæ fiant. Num quid de quo indiſti? etsi nihil ejuſmodi eſt: πολλοῦ γε ἰδεῖν: nec enim me fefelliſſet, nec fal-: ſed iſta admonitio tua tam accurata, ſcio quid mihi significare viſa eſt. De

M. Octavio iterum jam tibi reſcribo, te illi probè reſpondiſſe: paulò vellem fidentiùs. Nam Cœlius libertum ad me miſit, & litteras accuratè ſcriptas: ſed de pantheris fœdè, ac de civitatibus. Reſcripsi alterum me moleſtè ferre, si ego in tenebris laterem, nec audiretur Romæ, nullum in mea provincia nummum, nisi in æs alienum, erogari; docuique nec mihi conciliare pecuniam licere, nec illi capere; monuique eum, quem planè diligo, ut, quum alios accuſaſſet, cautiùs viveret: illud autem alterum, alienum eſſe exiſtimatione meâ, Cybiratas imperio meo publicè venari. Lepta tuâ epiſtolâ gaudio exſultat: etenim ſcripta bellè eſt, meque apud eum magna in gratia poſuit. Filiola tua gratum mihi fecit, quòd tibi diligenter mandavit, ut mihi ſalutem adſcriberes; gratum etiam Pilia: ſed illa officiosiùs, quòd mihi, quem quidem numquam vidit: igitur tu quoque ſalutem utrique adſcribito. Litterarum datarum dies pridie Kal. Januar. ſuavem habuit recordationem clarissimi jurisjurandi, quod ego non eram oblitus; magnus enim prætextatus illo die fui. Habes ad omnia, non, ut poſtulaſti, χρύσεα χαλκείων; ſed paria paribus reſpondimus. Ecce autem alia pusilla epiſtola, quam non relinquam ἀναντιφώνητον. Bene mehercule potuit Lucceius

lanum ; niſi fortè ; ſolet enim cum bicine : & velim ſcire quis ſit ſtatus. Lentulum quidem noſtrum præ 'uſculanum proſcripsiſſe audio : cuos expeditos videre : cupio etiam m : adde, ſi vis, Cœlium : quibus ius eſt, ἀϊδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖ-ἀποδέχθαι. De Memmio reſtituendo mio cogitet, te audiſſe puto. De ij Sidicini nomine nec nullâ, nec à ſpe ſumus. Pinarium, quem mihi endas, diligentissimè Dejotarus cuaviter ægrum. Reſpondi etiam mi-Tu, velim, dum ero Laodiceæ, ad Idus Maias, quàm ſæpissime m: per litteras colloquare : & quum ias veneris (jam enim ſciemus de urbanis, de provinciis, quæ omnia ſem Martium ſunt collata) utique e tabellarios mittas. Sed heus tu, vos a Cæſare per Herodem talenta quinquaginta extorsiſtis ? in quo, dio, magnum odium Pompeii ſuſis : putat enim ſuos nummos vos coſe ; Cæſarem in Nemorensi ædifidiligentiorem fore. Hoc ego ex P. r, magno nebulone, ſed Pompeii r familiari, audivi. Hic Vedius veihi obviam cum duobus eſſedis, & equis juncta, & lectica, & familia a ; pro qua, ſi Curio legem pertu-

lerit , H-S centena pendat neceſſe eſt : erat præterea cynocephalus in eſſedo ; nec deerant onagri : numquam vidi hominem nequiorem : ſed extremum audi. Deverſatus eſt Laodiceæ apud Pompeium Vindullum : ibi ſua depoſuit , quum ad me profectus eſt. Moritur interim Vindullus : quæ res ad Magnum Pompeium pertinere putabatur. C. Vennonius domum Vindulli venit : quum omnia obſignaret , in Vedianas res incidit : in his inventæ ſunt quinque plangunculæ matronarum , in quibus una ſororis amici tui , hominis *bruti* , qui hoc utatur ; & illius *lepidi* , qui hæc tam negligenter ferat. Hæc te volui παριστορῆσαι : ſumus enim ambo bellè curioſi. Unum etiam velim cogites : audio Appium προπύλαιον Eleusine facere : num inepti fuerimus , ſi nos quoque Academiæ fecerimus ? Puto , inquies : ergo id ipſum ſcribes ad me. Equidem valde ipſas Athenas amo : volo eſſe aliquod monumentum : odi falſas inſcriptiones ſtatuarum alienarum. Sed ut tibi placebit : facieſque me , in quem diem Romana incidant myſteria , certiorem , & quo modo hiemaris. Cura ut valeas. Poſt Leuctricam pugnam die ſeptingentesimo ſexagesimo quinto.

CICERO

CICERO ATTICO SAL.

1. QUUM Philogenes libertus tuus Laodiceam ad me ſalutandi causâ veniſſet, & ſtatim ad te navigaturum eſſe diceret, has ei litteras dedi; quibus ad eas reſcripsi, quas acceperam a Bruti tabellario. Et reſpondebo primùm poſtremæ tuæ paginæ, quæ mihi magnæ moleſtiæ fuit, quòd ad te ſcriptum eſt a Cincio de Statii ſermone; in quo hoc moleſtissimum eſt, Statium dicere, a me quoque id consilium probari. Probari autem? de iſto hactenus. Dixerim me vel plurima vincula tecum ſummæ conjunctionis optare, etsi ſunt amoris arctissima; tantum abeſt, ut ego ex eo, quo adſtricti ſumus, laxari aliquid velim. Illum autem multa de iſtis rebus aſperiùs ſolere loqui ſæpe ſum expertus; ſæpe etiam lenivi iratum: id ſcire te arbitror: in hac autem peregrinatione, militiave noſtra, ſæpe incenſum irâ vidi, ſæpe placatum. Quid ad Statium ſcripſerit, neſcio: quidquid acturus de tali re fuit, ſcribendum tamen ad libertum non fuit: mihi autem erit maximè curæ, ne quid fiat ſecus, quàm volumus, quámque oportet. Nec ſatis eſt in ejuſmodi re, ſe quemque præſtare: ac maximè partes iſtius officii ſunt pueri Ciceronis, sive jam adoleſcentis; quod quidem illum ſoleo hor-

tari : ac mihi videtur matrem valde, ut debet, amare, teque mirificè : ſed eſt magnum illud quidem, verumtamen multiplex pueri ingenium; quo ego regendo habeo negotii ſatis. Quoniam reſpondi poſtremæ tuæ paginæ primâ meâ ; nunc ad primam revertar tuam. Peloponnesias civitates omnes maritimas eſſe, hominis non nequam, ſed etiam tuo judicio probati, Dicæarchi tabulis credidi : is multis nominibus, in Trophoniana Cheronis narratione, Græcos in eo reprehendit, quòd mare tam ſecuti ſunt ; nec ullum in Peloponneſo locum excipit : quum mihi auctor placeret (etenim erat ἱστορικώτατος, & vixerat in Peloponneſo) admirabar tamen, &, vix accredens, communicavi cum Dionysio : atque is primò eſt commotus; deinde, quòd tum de iſto Dicæarcho non minùs bene exiſtimabat, quàm tu de C. Veſtorio, ego de M. Cluvio, non dubitabat, quin ei crederemus. Arcadiæ cenſebat eſſe Lepreon quoddam maritimum: Tene autem & Aliphera, & Tritia νεόκτιστα ei videbantur ; idque τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ confirmabat, ubi mentio non fit iſtorum. Atque iſtum ego locum totidem verbis a Dicæarcho tranſtuli. Phliasios autem dici ſciebam, & ita fac ut habeas ; nos quidem sic habemus : ſed primò me ἀναλογία deceperat, Φλιοῦς, Ὀποῦς, Σιποῦς ; quòd

Ὀπούντιοι; Σιπούντιοι. Sed hoc continuò correximus. Lætari te noſtrâ moderatione & continentiâ video; tum id magis faceres, ſi adeſſes; atque hoc foro, quod egi ex Idibus Febr. Laodiceæ ad Kal. Maias omnium diœcesium, præter Ciliciæ, mirabilia quædam effecimus: ita multæ civitates omni ære alieno liberatæ, multæ valde levatæ ſunt: omnes ſuis legibus & judiciis uſæ, αὐτονομίαν adeptæ revixerunt. His ego duobus generibus facultatem ad ſe ære alieno liberandas, aut levandas dedi; uno, quòd omnino nullus in imperio meo ſumptus factus eſt: nullum quum dico, non loquor ὑπερβολικῶς: nullus, inquam, ne teruntius quidem: hac autem re incredibile eſt quantum civitates emerſerint. Acceſsit altera: mira erant in civitatibus ipſorum furta Græcorum, quæ magiſtratus ſui fecerant: quæsivi ipſe de iis, qui annis decem proximis magiſtratum geſſerant: apertè fatebantur: itaque sine ulla ignominia ſuis humeris pecunias populis retulerunt. Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipſo luſtro nihil ſolverant, etiam ſuperioris luſtri reddiderunt. Itaque publicanis in oculis ſumus. Gratis, inquis, viris. Sensimus. Jam cetera juriſdictio nec imperita, & clemens cum admirabili facilitate. Aditus autem ad me minimè provinciales: nihil per cubicula-

rium : ante lucem inambulabam domi, ut olim candidatus : grata hæc, & magna, mihique nondum laborioſa ex illa vetere militia. Nonis Maii in Ciliciam cogitabam : ibi quum Junium menſem conſumpsiſſem, atque utinam in pace (magnum enim bellum impendet a Parthis) Quintilem in reditu ponere : annuæ enim mihi operæ a. d. III Kal. Sext. emerentur : magna autem in ſpe ſum, mihi nihil temporis prorogatum iri. Habebam acta urbana uſque ad Nonas Martias ; e quibus intelligebam, Curionis noſtri conſtantiâ omnia potiùs actum iri, quàm de provinciis : ergo, ut ſpero, propediem te videbo. Venio ad Brutum tuum, immo noſtrum, sic enim mavis. Equidem omnia feci, quæ potui aut in mea provincia perficere, aut in regno experiri. Omni igitur modo egi cum rege, & ago quotidie, per litteras ſcilicet : ipſum enim triduum, quatriduumve mecum habui turbulentis in rebus, quibus eum liberavi · ſed & tum præſens, & poſtea creberrimis non deſtiti rogare, & petere meâ causâ ; ſuadere, & hortari ſuâ : multum profeci : ſed quantum, non planè, quia longè abſum, ſcio. Salaminios autem (hos enim poteram coercere) adduxi, ut totum nomen Scaptio vellent ſolvere ; ſed centesimis ductis a proxima quidem ſyngrapha, nec perpetuis, ſed

renovatis quotannis : numerabantur nummi : noluit Scaptius. Tun' qui ais Brutum cupere aliquid perdere ? quaternas habebat in ſyngrapha : fieri non poterat ; nec, si poſſet, ego pati poſſem. Audio omnino Scaptium pœnitere : nam quod ſenatuſconſultum eſſe dicebat, ut jus ex ſyngrapha diceretur, eo consilio factum eſt, quòd pecuniam Salaminii contra legem Gabiniam ſumpſerant : vetabat autem Auli lex, jus dici de ita ſumpta pecunia : decrevit igitur ſenatus, ut jus diceretur ex iſta ſyngrapha : nunc iſta habet juris idem, quod ceteræ, nihil præcipui. Hæc, a me ordine facta, puto me Bruto probaturum ; tibi neſcio ; Catoni certè probabo. Sed jam ad te ipſum revertor. Ain' tandem, Attice, laudator integritatis & elegantiæ noſtræ ? *auſus es hoc ex ore tuo*, inquit Ennius, ut equites Scaptio ad pecuniam cogendam darem, me rogare ? an tu, si mecum eſſes, qui ſcribis morderi te interdum quòd non simul sis, paterere me id facere, si vellem ? *Non amplius*, inquis, *quinquaginta*. Cum Spartaco minùs *multi* primò fuerunt. Quid tandem iſti mali in tam tenera inſula non feciſſent ? non feciſſent autem ? immo quid ante adventum meum non fecerunt ? incluſum in curia ſenatum habuerunt Salaminium ita multos dies, ut interierint nonnulli fame : erat

enim præfectus Appii Scaptius, & habebat turmas ab Appio. Id me igitur tu, cujus mehercule os mihi ante oculos ſolet verſari, quum de aliquo officio, ac laude cogito, tu me, inquam, rogas, præfectus ut Scaptius sit? aliàs hoc ſtatueramus, ut negotiatorem neminem; idque Bruto probaveramus. Habeat is turmas? cur potiùs, quàm cohortes? ſumptu jam nepos evadit Scaptius? Volunt, inquis, principes. Scio; nam ad me Epheſum uſque venerunt; flenteſque equitum ſcelera, & miſerias ſuas detulerunt: itaque ſtatim dedi litteras, ut ex Cypro equites ante certam diem decederent; ob eamque cauſam, tum ob ceteras, Salaminii nos in cœlum decretis ſuis ſuſtulerunt. Sed jam quid opus equitatu? ſolvunt enim Salaminii: nisi fortè id volumus armis efficere, ut fœnus quaternis centesimis ducant. Et ego audebo legere umquam, aut attingere eos libros, quos tu dilaudas, si tale quid fecero? Nimis, nimis, inquam, in iſto Brutum amaſti, dulcissime Attice: nos, vereor, ne parum. Atque hæc ſcripsi ego ad Brutum ſcripsiſſe te ad me. Cognoſce nunc cetera. Pro Appio nos hîc omnia facimus, honeſtè tamen, ſed planè libenter: nec enim ipſum odimus; & Brutum amamus; & Pompeius mirificè a me contendit; quem mehercule plus pluſque

in dies diligo. C. Cœlium quæſtorem huc venire audiſti : neſcio, quid ſit : ſed... Pammenia illa mihi non placent. Ego me ſpero Athenis fore menſe Septembri. Tuorum itinerum tempora ſcire ſanè velim. Εὐήθειαν Sempronii Rufi cognovi ex epiſtola tua Corcyræa. Quid quæris ? invideo potentiæ Veſtorii. Cupiebam etiam nunc plura garrire : ſed lucet : urget turba ; feſtinat Philogenes. Valebis igitur, & valere Piliam, & Cæciliam noſtram jubebis litteris ; & ſalvebis a meo Cicerone.

CICERO ATTICO SAL.

3. ETSI nil ſanè habebam novi, quod pòſt accidiſſet, quàm dediſſem ad te Philogeni liberto tuo litteras, tamen quum Philotimum Romam remitterem, ſcribendum aliquid ad te fuit : ac primum illud, quod me maximè angebat (non quò me aliquid juvare poſſes, quippe res eſt in manibus; tu autem abes longè gentium : Πολλὰ δ' ἐν μεταιχμίῳ Νότος κυλίνδει κύματ' εὐρείης ἁλὸς) obrepsit dies, ut vides (mihi enim a. d. III Kal. Sext. de provincia decedendum eſt) nec ſucceditur. Quem relinquam, qui provinciæ præſit ? Ratio quidem, & opinio hominum poſtulat fratrem : primùm, quòd videtur eſſe honos ; nemo igitur potior : deinde, quòd ſolum habeo prætorium : Pomptinus enim ex

pacto & conventu (nam eâ lege exierat) jam a me diſceſſerat. Quæſtorem nemo dignum putat; etenim eſt levis, libidinoſus, tagax. De fratre autem primùm illud eſt: perſuaderi ei non poſſe arbitror; odit enim provinciam; & hercule nihil odioſius, nihil moleſtius: deinde, ut mihi nolit negare, quidnam mei sit officii? quum bellum eſſe in Syria magnum putetur, & id videatur in hanc provinciam erupturum; hîc præsidii nihil sit; ſumptus annuus decretus sit; videaturne, aut pietatis eſſe meæ, fratrem relinquere; aut diligentiæ, nugarum aliquid relinquere? magnâ igitur, ut vides, ſollicitudine afficior, magnâ inopiâ consilii. Quid quæris? toto negotio nobis opus non fuit. Quantò tua provincia melior? decedes quum voles; nisi fortè jam decessiſti: quem videbitur, præficies Theſprotiæ & Chaoniæ. Nec dum tamen ego Quintum conveneram; ut jam, si id placeret, ſcirem, poſſetne ab eo impetrari: nec tamen, si poſſet, quid vellem habebam. Hoc eſt igitur ejuſmodi: reliqua plena adhuc & laudis & gratiæ, digna iis libris quos dilaudas. Conſervatæ civitates; cumulatè publicanis ſatisfactum: offenſus contumeliâ nemo; decreto juſto & ſevero perpauci; nec tamen quiſquam, ut queri audeat: res geſtæ dignæ triumpho, de

quo ipſo nihil cupidè agemus; sine tuo quidem consilio certè nihil. Clauſula eſt difficilis in tradenda provincia: ſed hæc Deus aliquis gubernabit. De urbanis rebus ſcilicet plura tu ſcis; ſæpius, & certiora audis. Equidem doleo, non me tuis litteris certiorem fieri: huc enim odioſa afferebantur de Curione, de Paulo: non quò ullum periculum videam ſtante Pompeio, vel etiam ſedente; valeat modò: ſed mehercule Curionis & Pauli meorum familiarium vicem doleo. Formam igitur mihi totius reipublicæ, si jam es Romæ, aut quum eris, velim mittas; quæ mihi obviam veniat, ex qua me fingere possim, & præmeditari, quo animo accedam ad urbem: eſt enim quiddam, advenientem non eſſe peregrinum atque hoſpitem. Et, quod pene præterii: Bruti tui causâ, ut ſæpe ad te ſcripsi, feci omnia: Cyprii numerabant: ſed Scaptius centesimis, renovato in singulos annos fœnore, contentus non fuit. Ariobarzanes non in Pompeium prolixior per ipſum, quàm per me in Brutum, quem tamen ego præſtare non poteram: erat enim rex perpauper; aberamque ab eo ita longè, ut nihil poſſem nisi litteris; quibus pugnare non deſtiti. Summa hæc eſt: pro ratione pecuniæ liberaliùs eſt Brutus tractatus, quàm Pompeius: Bruto curata hoc

anno talenta circiter centum; Pompeio in ſex menſibus promiſſa CC. Jam in Appii negotio quantum tribuerim Bruto, dici vix poteſt. Quid eſt igitur, quòd laborem? amicos habet meras nugas, Matinium, Scaptium; qui, quia non habuit a me turmas equitum, quibus Cyprum vexaret, ut ante me fecerat, fortaſſe ſuccenſet; aut quia præfectus non eſt, quod ego nemini tribui negotiatori; non C. Vennonio, meo familiari, non tuo M. Lenio; & quod tibi Romæ oſtenderam me ſervaturum; in quo perſeveravi: ſed quid poterit queri is, qui, auferre pecuniam quum poſſet, noluit? Scaptio, qui in Cappadocia fuit, puto eſſe ſatisfactum: is a me tribunatum quum accepiſſet, quem ego ex Bruti litteris ei detuliſſem, poſtea ſcripsit ad me, ſe uti nolle eo tribunatu. Gavius eſt quidam, cui quum præfecturam detuliſſem Bruti rogatu, multa Romæ & dixit, & fecit cum quadam mea contumelia, P. Clodii canis: is me nec proficiſcentem Apameam proſecutus eſt; nec, quum poſtea in caſtra veniſſet, atque inde diſcederet, num quid vellem, rogavit; & fuit apertè mihi neſcio quare non amicus. Hunc ego si in præfectis habuiſſem, quem tu me hominem putares? qui, ut ſcis, potentiſſimorum hominum contumaciam numquam tulerim, ferrem hujus aſſeclæ? etsi hoc

plus eſt quàm ferre, tribuere etiam beneficii aliquid & honoris. Is igitur Gavius, quum Apameæ me nuper vidiſſet Romam proficiſcens, me ita appellavit (Culleolum vix auderem) Unde, inquit, me jubes petere cibaria præfecti ? Reſpondi leniùs, quàm putabant oportuiſſe, qui aderant, me non inſtituiſſe iis dare cibaria, quorum operâ non eſſem uſus. Abiit iratus. Hujus nebulonis oratione si Brutus moveri poteſt, licebit eum ſolus ames; me æmulum non habebis : ſed illum eum futurum eſſe puto, qui eſſe debet : tibi tamen cauſam notam eſſe volui; & ad ipſum hæc perſcripsi diligentissimè. Omnino (ſoli enim ſumus) nullas umquam ad me litteras misit Brutus, ne proximè quidem de Appio, in quibus non ineſſet arrogans, ἀκοινώνητον aliquid. Tibi autem valde ſolet in ore eſſe,

Granius autem

Non contemnere ſe, & reges odiſſe ſuperbos :

in quo tamen ille mihi riſum magis, quàm ſtomachum movere ſolet : ſed planè parum cogitat, quid ſcribat, aut ad quem. Q. Cicero puer legit, ut opinor, & certè, epiſtolam inſcriptam patri ſuo : ſolet enim aperire, idque de meo consilio, si quid fortè sit, quod opus sit ſciri : in ea autem epiſtola erat illud idem de ſorore, quod ad me. Mirificè conturbatum vidi

puerum : lacrymans mecum eſt queſtus. Quid quæris ? miram in eo pietatem, ſuavitatem, humanitatemque perſpexi : quò majorem ſpem habeo, nihil fore aliter ac deceat. Id te igitur ſcire volui. Ne illud quidem prætermittam : Hortensius filius fuit Laodiceæ gladiatoribus flagitiosè & turpiter : hunc ego patris causâ vocavi ad cœnam, quo die venit ; & ejuſdem patris causâ, nihil ampliùs : is mihi dixit, ſe Athenis me exſpectaturum, ut mecum decederet. Rectè, inquam : quid enim dicerem ? omnino puto nihil eſſe quod dixit : nolo quidem ; ne offendam patrem, quem mehercule multum diligo : sin fuerit meus comes, moderabor ita, ne quid eum offendam, quem minimè volo. Hæc ſunt : etiam illud. Orationem Q. Celeris mihi velim mittas contra M. Servilium. Litteras mitte quamprimum : si nihil ; nihil fieri, vel per tuum tabellarium. Piliæ, & filiæ ſalutem. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO SAL.

4. TARSUM venimus Nonis Juniis. Ibi me multa moverunt : magnum in Syria bellum ; magna in Cilicia latrocinia ; mihi difficilis ratio adminiſtrandi, quòd paucos dies habebam reliquos annui muneris : illud autem difficillimum ; relinquendus erat ex ſenatuſconſulto, qui præeſſet. Nihil mi-

nùs probari poterat, quàm quæſtor Meſcinius : nam de Cœlio nihil audiebamus. Rectiſſimum videbatur fratrem cum imperio relinquere : in quo multa moleſta, diſceſſus noſter, belli periculum, militum improbitas, ſexcenta præterea. O rem totam odioſam! ſed hæc fortuna viderit; quoniam consilio non multum uti licet. Tu, quando Romam ſalvus, ut ſpero, veniſti, videbis, ut ſoles, omnia, quæ intelliges noſtrâ intereſſe, in primis de Tullia mea; cujus de conditione quid mihi placeret ſcripsi ad Terentiam, quum tu in Græcia eſſes : deinde de honore noſtro : quòd enim tu abfuiſti, vereor ut ſatis diligenter actum in ſenatu sit de litteris meis. Illud præterea μυστικώτερον ad te ſcribam; tu ſagaciùs odorabere. Τῆς δάμαρτός μου ὁ ἀπελεύθερος (οἶσθα ὃν λέγω) ἔδοξέ μοι πρώην, ἐξ ὧν ἀλογευόμενος παρεφθέγγετο, πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων τοῦ Κροτωνιάτου τυραννοκτόνου. Δέδοικα δή, μή τι νοήσῃς. Εἰς δήπου τοῦτο δὴ περισκεψάμενος, τὰ λοιπὰ ἐξασφάλισαι. Non queo tantum, quantum vereor ſcribere. Tu autem fac ut mihi tuæ litteræ volent obviæ. Hæc feſtinans ſcripsi in itinere, atque agmine. Piliæ, & puellæ Cæciliæ bellissimæ ſalutem dices.

CICERO ATTICO SAL.

5. NUNC quidem profectò Romæ es, quò te, si ita eſt, ſalvum veniſſe gaudeo: unde quidem quàm diu abfuiſti, magis a me abeſſe videbare, quàm si domi eſſes: minùs enim mihi meæ notæ res erant, minùs etiam publicæ. Quare velim, etsi, ut ſpero, te hæc legente aliquantum tamen viæ proceſſero, tamen obvias mihi litteras quàm argutissimas de omnibus rebus crebrò mittas, in primis de quo ſcripsi ad te antea. Τῆς ξυναόρου τῆς ἐμῆς ὁ ἐξελεύθερος, ἔδοξέ μοι θαμὰ βατταρίζων, καὶ ἀλύων τοῖς ξυλλόγοις καὶ ταῖς λέσχαις, ὑπό τι πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς τοῦ Κροτωνιάτου. Hoc tu indaga, ut ſoles; aſt hoc magis. Ἐξ ἄστεως ἐπταλόφου τοιχῶν παρέδωκεν μνῶν κ δ, μ η, ὀφειλημάτων Καμίλλῳ, ἑαυτόν τε ὀφείλοντα μνᾶς κ δ ἐκ τῶν Κροτωνιατικῶν, καὶ ἐκ τῶν Χερρονησιατικῶν μ η· καὶ μνᾶς κληρονομήσας χμ, χμ, τούτων δὲ μηδὲ ὀβολὸν διαλύσασθαι, πάντων ὀφειληθέντων τοῦ δευτέρου μηνὸς τῇ νουμηνίᾳ. Τὸν δὲ ἀπελεύθερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τῷ Κόνωνος πατρὶ, μηδὲν ὁλοσχερῶς πεφροντικέναι. Ταῦτα οὖν, πρῶτον μὲν, ἵνα πάντα σώζηται· δεύτερον δὲ, ἵνα μηδὲ τῶν τόκων ὀλιγωρήσῃς τῶν ἀπὸ τῆς προεκκειμένης ἡμέρας. Ὅσας αὐτὸν ἠνέγκαμεν, σφόδρα δέδοικα. Καὶ γὰρ παρῆν πρὸς ἡμᾶς κατασκεψόμενος, καί τι σχεδὸν ἐλπίσας-

Ἀποςγνοὺς δὲ, ἀλόγως ἀπίςῃ, ἐπειπὼν, ἔχων· αἰσχρὸν τοι δηρόν τε μένειν : meque objurgavit vetere proverbio, τὰ μὲν διδόμενα. Reliqua vide, & quantum fieri poteſt, perſpiciamus. Etsi annuum tempus propè jam emeritum habebamus ; dies enim XXXIII erant reliqui : ſollicitudine provinciæ tamen vel maximè urgebamur : quum enim arderet Syria bello ; & Bibulus in tanto mœrore ſuo maximam curam belli ſuſtineret ; ad meque legati ejus, & quæſtor, & amici litteras mitterent, ut ſubsidio venirem : etsi exercitum infirmum habebam ; auxilia ſanè bona, ſed ea Galatarum, Pisidarum, Lyciorum (hæc enim ſunt noſtra robora) tamen eſſe officium meum putavi, exercitum habere quàm proximè hoſtem, quoad mihi præeſſe provinciæ per ſenatuſconſultum liceret. Sed, quo ego maximè delectabar, Bibulus moleſtus mihi non erat ; de omnibus rebus ſcribebat ad me potiùs : & mihi decessionis dies λεληθότως obrepebat : qui quum advenerit, ἄλλο πρόβλημα, quem præficiam ; nisi Caldus quæſtor venerit ; de quo adhuc nihil certi habèbamus. Cupiebam mehercule longiorem epiſtolam facere : ſed nec erat res, de qua ſcriberem ; nec jocari præ cura poteram. Valebis igitur, & puellæ ſalutem Atticulæ dices, noſtræque Piliæ.

CICERO ATTICO SAL.

6. QUINTUS filius, piè ſanè, me quidem certè multum hortante, ſed currentem, animum patris ſui ſorori tuæ reconciliavit: eum valde etiam tuæ litteræ excitarunt. Quid quæris? confido rem, ut volumus, eſſe. Bis ad te antea ſcripsi de re mea familiari, si modò tibi redditæ litteræ ſunt, Græcè ἐν αἰνιγμοῖς. Scilicet nihil eſt movendum: ſed tamen ἀφελῶς percunctando de nominibus Milonis, & ut expediat, ut mihi recepit, hortando, aliquid ita tu proficies. Ego Laodiceæ quæſtorem Meſcinium exſpectare jussi, ut confectas rationes lege Juliâ apud duas civitates possim relinquere. Rhodum volo puerorum causâ; inde quamprimum Athenas, etsi Etesiæ valde reflant: ſed planè volo his magiſtratibus, quorum voluntatem in ſupplicatione ſum expertus. Tu tamen mitte mihi, quæſo, obviam litteras, num quid putes reipublicæ nomine tardandum eſſe nobis. Tiro ad te dediſſet litteras, nisi eum graviter ægrum Issi reliquiſſem: ſed nuntiant, meliùs eſſe: ego tamen angor: nihil enim illo adoleſcente caſtius, nihil diligentius.

CICERO ATTICO SAL.

7. EGO dum in provincia omnibus rebus Appium orno, ſubitò ſum factus accuſatoris ejus ſocer. Id quidem, inquis, dii approbent. Ita velim; teque ita cupere certò ſcio: ſed crede mihi, nihil minùs putaram ego, qui de Tib. Nerone, qui mecum egerat, certos homines ad mulieres miſeram; qui Romam venerunt factis ſponſalibus. Sed hoc ſpero melius: mulieres quidem valde intelligo delectari obſequio & comitate adoleſcentis: cetera noli ἐξακανθίζειν. Sed heus tu, πυρούς εἰς δῆμον Athenis? placet hoc tibi? etsi non impediebant mei certè libri: non enim iſta largitio fuit in cives, ſed in hoſpites liberalitas. Me tamen de Academiæ προπύλῳ jubes cogitare; quum jam Appius de Eleuſine non cogitet? De Hortensio te certò ſcio dolere: equidem excrucior: decreram enim cum eo valde familiariter vivere. Nos provinciæ præfecimus Cœlium: puerum, inquies, & fortaſſe fatuum, & non gravem, & non continentem. Aſſentior: fieri non potuit aliter. Nam quas multò antè tuas acceperam litteras, in quibus ἐπέχειν te ſcripſeras, quid eſſet mihi faciendum de relinquendo, eæ me pungebant: videbam enim, quæ tibi eſſent ἐποχῆς cauſæ (& erant eædem mihi) puero

tradere me; fratri autem, illud non utile nobis : nam præter fratrem nemo erat, quem sine contumelia quæſtori, nobili præſertim, anteferrem. Tamen, dum impendere Parthi videbantur, ſtatueram fratrem relinquere, aut etiam reipublicæ causâ contra ſenatuſconſultum ipſe remanere : qui poſtea quàm incredibili felicitate diſceſſerunt, ſublata dubitatio eſt : videbam ſermones : hui! fratrem reliquit? num eſt hoc non plus annum obtinere provinciam? quid, quòd ſenatus eos voluit præeſſe provinciis, qui non præfuiſſent? at hic triennium. Ergo hæc ad populum. Quid, quæ tecum? numquam eſſem sine cura, si quid iracundius, aut contumeliosius, aut negligentius; quæ fert vita hominum. Quid, si quid filius puer, & puer bene sibi fidens? qui eſſet dolor? quem pater non dimittebat; teque id cenſere moleſtè ferebat. At nunc Cœlius, non dico equidem quid egerit; ſed tamen multò minùs laboro. Adde illud, Pompeius eo robore vir, iis radicibus, Q. Cassium sine ſorte delegit, Cæſar Antonium : ego ſorte datum offenderem? ut etiam inquireret in eum, quem reliquiſſem? Hoc melius; & hujus rei plura exempla : ſenectuti quidem noſtræ profectò aptius. At te apud eum, dii boni! quanta in gratia poſui? eique legi litteras non tuas, ſed librarii tui. Amico-

rum litteræ me ad triumphum vocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc παλιγγενεσίαν noſtram, non negligendam: quare tu quoque, mi Attice, incipe id cupere, quò nos minùs inepti videamur.

CICERO ATTICO SAL.

8. QUUM inſtituiſſem ad te ſcribere, calamumque ſumpsiſſem, Batonius e navi rectà ad me venit domum Ephesi, & epiſtolam tuam reddidit prid. Kal. Octobres. Lætatus ſum felicitate navigationis tuæ, opportunitate Piliæ, etiam mehercule ſermone ejuſdem de conjugio Tulliæ meæ. Batonius autem miros terrores ad me attulit Cæſarianos: cum Lepta etiam plura locutus eſt; ſpero falſa, ſed certè horribilia: exercitum nullo modo dimissurum: cum illo prætores designatos, Caſſium tribunum plebis, Lentulum conſulem facere: Pompeio in animo eſſe urbem relinquere. Sed heus tu, num quid moleſtè fers de illo, qui ſe ſolet anteferre patruo ſororis tuæ filii? at a quibus victus? ſed ad rem. Nos Etesiæ vehementissimè tardarunt: detraxit XX ipſos dies etiam aphractus Rhodiorum. Kal. Octob. Epheſo conſcendentes hanc epiſtolam dedimus L. Tarquitio, simul e portu egredienti, ſed expeditiùs naviganti. Nos Rho-

diorum aphractis, ceteriſque longis navibus tranquillitates aucupaturi eramus: ita tamen properabamus, ut non poſſet magis. De rauduſculo Puteolano gratum. Nunc velim diſpicias res Romanas: videas, quid nobis de triumpho cogitandum putes; ad quem amici me vocant: ego, nisi Bibulus, qui, dum unus hoſpes in Syria fuit, pedem portâ non plus extulit, quàm domo ſuâ, adniteretur de triumpho, æquo animo eſſem: nunc verò αἰσχρὸν σιωπᾶν. Sed explora rem totam; ut, quo die congressi erimus, consilium capere possimus. At multa; qui & properarem, & ei litteras darem, qui aut mecum, aut paulò antè venturus eſſet. Cicero tibi plurimam ſalutem dicit: tu dices utriuſque noſtrûm verbis & Piliæ tuæ, & filiæ.

CICERO ATTICO SAL.

9. IN Piræea quum exiſſem prid. Idus Octob. accepi ab Acaſto, ſervo meo, ſtatim tuas litteras: quas quidem quum exſpectaſſem jam diu, admiratus ſum, ut vidi obsignatam epiſtolam, brevitatem ejus; ut aperui, rurſus σύγχυσιν litterularum, quæ ſolent tuæ compositissimæ & clarissimæ eſſe: ac, ne multa, cognovi ex eo, quòd ita ſcripſeras, te Romam veniſſe a. d. XII Kalend. Octob. cum febri. Percuſſus vehementer, nec magis quàm

debui, ſtatim quæro ex Acaſto. Ille & tibi, & sibi viſum, & ita ſe domi ex tuis audiſſe, ut nihil eſſet incommodè : id videbatur approbare, quod erat in extremo, febriculam tum te habentem ſcripsiſſe : ſed amavi tamen ; admiratuſque ſum, quòd nihilò minùs ad me tuâ manu ſcripsiſſes. Quare de hoc ſatis : ſpero enim, quæ tua prudentia & temperantia eſt, & hercule, ut me jubet Acaſtus, confido te jam, ut volumus, valere. A Turannio te accepiſſe meas litteras gaudeo. Παραφύλαξον, si me amas, τὴν τοῦ φυρατοῦ φιλοτιμίαν αὐτόπτα. Hanc, quæ mehercule mihi magno dolori eſt (dilexi enim hominem) procura, quantulacumque eſt, Præcianam hereditatem : prorſus ille ne attingat. Dices, nummos mihi opus eſſe ád apparatum triumphi ; in quo, ut præcipis, nec me κενὸν in expetendo cognoſces, nec ἄτυφον in abjiciendo. Intellexi ex tuis litteris, te ex Turannio audiſſe, a me provinciam fratri traditam. Adeón' ego non perſpexeram prudentiam litterarum tuarum ? Ἐπέχειν te ſcribebas : quid erat dubitatione dignum, si eſſet quidquam cur placeret, fratrem, & talem fratrem relinqui ? ἀθέτησις iſta mihi tua, non ἐποχὴ videbatur : monebas de Q. Cicerone puero, ut eum quidem neutiquam relinquerem. Τοὐμὸν ὄνειρον ἐμοί. Eadem omnia,

quaſi collocuti eſſemus, vidimus : non faciendum aliter, meque ἐπιχρονία ἐκ tua dubitatione liberavit. Sed puto te cepiſſe de hac re epiſtolam ſcriptam curatiùs. Ego tabellarios poſtero die vos eram miſſurus, quos puto antè . turos, quàm noſtrum Saufeium : ſed sine meis litteris ad te venire vix rec erat. Tu mihi, ut polliceris, de Tull mea, id eſt, de Dolabella, perſcrib de republica, quam prævideo in ſum periculis ; de cenſoribus, maximéque signis, tabulis quid fiat ; referaturne. bus Octob. has dedi litteras ; quo di ſcribis, Cæſar Placentiam legiones q tuor. Quæſo, quid nobis futurum eſt arce Athenis ſtatio mea nunc placet.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER SEPTIMUS.

Continentes *ſunt libri hujus epiſtolæ cum ſuperioribus, ut hæc ipſa prima illa eſſe videatur, quam proximâ ſuperiore, poſtero die ſe daturum, promiſerat. Scriptæ porrò ſunt partim ex itinere, dum ex provincia redit; partim ex fuga, quam, audito Cæſaris adventu, cum conſulibus totoque ſenatu exſecutus eſt. Nam quum ad urbem prid. Non. Januarii accessit, ibidemque ſpe triumphi, quem ſibi frequens ſenatus, ut ipſemet ſcribit ad Tironem, efflagitabat, moratur; XIII Kal. Febr. nuntio illo, ut diximus, accepto, coactus eſt exire, atque eam cogitationem omittere. Etenim, quum in ſententiam Scipionis S. C. factum eſſet, ut ante certam diem Cæſar exercitum dimitteret: si non faceret, eum adversùs remp. facturum videri; eique S. C. M. Antonius, Q. Cassius tribuni plebis intercessiſſent; de intercessione relatum, acerbissiméque decretum fuiſſet; illi, urbe cedentes, ad Cæſarem, ſe, qui tum erat Ravennæ, contuliſſent: Cæſar, iis maximè auctoribus, trajecto Rubicone, Ariminum, quod erat extra provinciam illius, quum veniſſet, tantus pavor repentè urbem invasit, ut passim fuga turpissima facta sit. Continent autem epiſtolæ*

si quid ſcripſero ; & sim
mea , quæ in agendo app
bendo sit oculatior ; & aliq
levitatis habere videatur. Se
Tu modò quàm ſæpissime ad
Epiſtolam , Lucceio nunc q
quâ meas res ut ſcribat rogo
eo ſumas : valde bella eſt :
approperet , adhorteris ; & , q
ita factum reſcripsit , agas g
mum noſtram , quoad poter
Veſtorio aliquid significes : val
in me liberalis.

CICERO ATTICO

7. NIHIL εὐκαιρότερον epiſto
me ſollicitum de Quinto no
optimo , valde levavit : venera
bus antè Chærippus ; mera m
tiarat. De Apollonio quod ſ
illi dii irati , homini Græco ,
bare quidem putat sibi licere ;
tibus Romanis. Nam Terenti
De Metello , οὐχ ὁσίη φθιμένοι
men multis annis civis nemo
tuus , qui quidem.... Tibi
periculo sint : quid enim vere
cumque heredem fecit ? nisi
cit. Verùm , fecit non impro
quàm fuit ipſe. Quare in
summariam non retexeris :

TOLÆ

TICUM.

TIMUS.

hujus epiſtolæ cum ſu-
rima illa eſſe videatur,
, poſtero die ſe datu-
æ porrò ſunt partim ex
cia redit; partim ex
aris adventu, cum con-
ſecutus eſt. Nam quum
anuarii accessit, ibi-
em sibi frequens ſena-
ad Tironem, efflagi-
al. Febr. nuntio illo,
actus eſt exire, atque
e. Etenim, quum in
. factum eſſet, ut ante
tum dimitteret: si non
emp. facturum videri;
, Q. Cassius tribuni
intercessione relatum,
fuiſſet; illi, urbe ce-
, qui tum erat Raven-
, iis maximè auctori-
Ariminum, quod erat
quum veniſſet, tantus
asit, ut passim fuga
tinent autem epiſtolæ

priores, a prima uſque ad decimam, quæ incipit ; Subitò conſilium cepi, *hæſitationem, ſollicitudinemque Ciceronis animi, quonam modo cum Cæſare Pompeioque ſe gereret, quum utrique eſſet amicus, & illum uterque ſuis annumeraret : poſteriores uſque ad finem libri, quum multa alia, tum querelam de Pompeio : tum ſine ratione geſta eſſe omnia ab illo atque geri : accuſationem Cæſaris impudentiæ : legationem L. Cæſaris ad Pompeium & conſules, C. Cæſaris nomine ; & quæ illi ad hæc reſponderint. Reliqua privata ſunt. Scriptæ porrò ſunt illæ, L. Paulo, C. Marcello coſſ. Illud etiam ſciendum, abſuiſſe Ciceronem annum & menſes circiter octo. Profectus eſt enim in provinciam ineunte Maio, Ser. Sulpicio & M. Marcello coſſ. in eaque & in itinere L. Pauli & C. Marcelli conſulatu conſumpto, ad urbem fuit prid. Non. Jan. conſulatum L. Lentulo & C. Marcello ineuntibus.* MALASPINA.

CICERO ATTICO SAL.

I. DEDERAM equidem L. Saufeio litteras, & dederam ad te unum, quòd, quum non eſſet temporis mihi ad ſcribendum ſatis, tamen hominem tibi tam familiarem ſine meis litteris ad te venire nolebam. Sed, ut philoſophi ambulant, has tibi redditum iri putabam priùs : ſin jam illas accepiſti, ſcis me Athenas veniſſe prid. Idus Octobres ; e navi egreſſum in Piræeum, tuas ab Acaſto noſtro litteras

litteras accepiſſe conturbatum, quòd cum febre Romam veniſſes; bono tamen animo eſſe cœpiſſe, quòd Acaſtus ea, quæ vellem, de allevato corpore tuo nuntiaret; cohorruiſſe autem me, quòd tuæ litteræ de legionibus Cæſaris afferrent; & egiſſe tecum, ut videres, ne quid φιλοτιμία ejus, quem noſti, nobis noceret; de quo jampridem ad te ſcripſeram. Turannius autem ſecus tibi Brundiſii dixerat; quod ex iis litteris cognovi, quas a Xenone optimo viro accepi. Cur fratrem provinciæ non præfeciſſem expoſui breviter. Hæc ferè ſunt in illa epiſtola. Nunc audi reliqua. Per fortunas, omnem tuum amorem, quo me es amplexus, omnemque tuam prudentiam, quam mehercule in omni genere judico ſingularem, confer ad eam curam, ut de omni ſtatu meo cogites: videre enim mihi videor tantam dimicationem (*nisi idem Deus, qui nos meliùs, quàm optare auderemus, Parthico bello liberavit, reſpexerit rempublicam*) quanta numquam fuit. Age, hoc malum mihi commune eſt cum omnibus: nihil tibi mando, ut de eo cogites. Illud meum proprium πρόβλημα, quæſo, ſuſcipe. Videſne, ut te auctore sim utrumque complexus? ac vellem a principio te audiſſe amicissimè monentem:

Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθ'
Πατρίδος.

Sed aliquando tamen perſuasiſti, ut
rum complecterer, quia de me erat
timè meritus; alterum, quia tantum
lebat. Feci igitur; itáque feci omni
quio, ut neutri illorum quiſquam
me carior: hæc enim cogitabamus;
mihi, conjuncto cum Pompeio, fore
ceſſe peccare in republica aliquando;
cum Cæſare ſentienti pugnandum eſſe
Pompeio: tanta erat illorum conjur
Nunc impendet, ut & tu oſtendis
ego video, ſumma inter eos conter
me autem uterque numerat ſuum,
fortè ſimulat alter: nam Pompeius
dubitat (verè enim judicat) ea, qu
republica nunc ſentiat, mihi valde
bari. Utriuſque autem accepi ejuſmod
teras eodem tempore, quo tuas; ut
ter quemquam omnium pluris fac
quàm me, videretur. Verùm quid ag
non quæro illa ultima (si enim caſtri
geretur, video cum altero vinci ſatius
quàm cum altero vincere) ſed illa
tum agentur, quum venero; ne ratic
ſentis habeatur, ut exercitum dim
Dic, Marce Tulli. Quid dicam? Exſp

ſarem ? ubi illæ ſunt denſæ dexteræ ? nam, ut illi hoc liceret, adjuvi, rogatus ab ipſo Ravennæ de Cœlio tribuno plebis : ab ipſo autem ? etiam a Cnæo noſtro, in illo divino tertio conſulatu. Aliter ſenſero ? αἰδέομαι non Pompeium modò, ſed Τρῶας, καὶ Τρῳάδας. Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην καταθήσει : quis ? tu ipſe ſcilicet, laudator & factorum & ſcriptorum meorum. Hanc ergo plagam effugi per duos ſuperiores Marcellorum conſulatus, quum eſt actum de provincia Cæſaris : nunc incido in diſcrimen ipſum. Itaque ut ſtultus primus ſuam ſententiam dicat, mihi valde placet de triumpho nos moliri aliquid ; extra urbem eſſe cum juſtissima cauſa : tamen dabunt operam, ut eliciant ſententiam meam. Ridebis hoc loco fortaſſe : quàm vellem etiam nunc in provincia morari ! planè opus fuit, si hoc impendebat : etsi nil miſerius ; nam οὐδὲ πάρεργον volo te hoc ſcire : omnia illa prima, quæ etiam tuis litteris in cœlum ferebas, ἐπίπλαστα fuerunt. Quàm non eſt facilis virtus ! quàm verò difficilis ejus diuturna ſimulatio ! Quum enim hoc rectum & glorioſum putarem ex annuo ſumptu, qui mihi decretus eſſet, me C. Cœlio quæſtori relinquere annuum, referre in ærarium ad H-S cIɔ ; ingemuit noſtra cohors, omne illud putans diſtribui sibi opor-

tere ; ut ego amicior invenirer Phry
& Cilicum ærariis, quàm noſtro. Se
non moverunt : nam & mea laus
me plurimùm valuit ; nec tamen
quam honorificè in quemquam fieri
tuit, quod prætermiſerim. Sed hæc
rit, ut ait Thucydides, ἐκβολὴ λόγου
inutilis. Tu autem de noſtro ſtatu
tabis : primùm, quo artificio tueamu
nevolentiam Cæſaris ; deinde, de
triumpho, quem video, nisi reipu
tempora impedient, εὐπόριστον : judic
tem quum ex litteris amicorum, tu
ſupplicatione ; quam qui non decr
plus decrevit, quàm si omnes dec
triumphos : ei porrò aſſenſus eſt u
familiaris meus, Favonius ; alter,
Hirrus. Cato autem & ſcribendo a
& ad me de ſententia ſua jucundis
litteras misit ; ſed tamen gratulans
Cæſar de ſupplicatione, triumphat de
tentia Catonis ; nec ſcribit, quid ille
tentiæ dixerit, ſed tantùm, ſupplic
nem eum mihi non decreviſſe. Rede
Hirrum. Cœperas eum mihi placare :
fice : habes Scrofam, habes Silium
eos ego etiam antea ſcripsi, & ad i
Hirrum : locutus enim erat cum iis
modè, ſe potuiſſe impedire, ſed nol
aſſenſum tamen eſſe Catoni, amici
meo ; quum is honorificentissimam i

ſententiam dixiſſet ; nec me ad ſe uſlas litteras misiſſe , quum ad omnes mitterem. Verum dicebat : ad eum enim ſolum , & ad Crassipedem non ſcripſeram. Atque hæc de rebus forensibus : redeamus domum. Dijungere me ab illo volo. Mirus eſt φυράτης , germanus Lartidius :

Ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν , ἀχνύμενοί περ.

Reliqua expediamus. Hoc primùm , quo accessit cura dolori meo , ſed hoc tamen , quidquid eſt , Præcianum cum iis rationibus , quas ille meas tractat , admiſceri nolo : ſcripsi ad Terentiam , ſcripsi etiam ad ipſum , me , quidquid poſſem nummorum , ad apparatum ſperati triumphi ad te redacturum. Iſta puto ἄμεμπτα fore : verùm ut lubebit. Hanc quoque ſuſcipe curam , quemadmodum experiamur : id & oſtendiſti quibuſdam litteris , ex Epiro , an Athenis datis ? *Et in eo ego te adjuvabo.*

CICERO ATTICO SAL.

2. BRUNDISIUM venimus VII Kalend. Decemb. usi tuâ felicitate navigandi : ita bellè nobis flavit ab Epiro lenissimus Oncheſmites. Hunc σπονδειάζοντα , si cui voles τῶν νεωτέρων , pro tuo vendito. Invaletudo tua me valde conturbat ; ſignificant enim tuæ litteræ te prorſus laborare.

Ego autem, quum ſciam quàm sis fortis, vehementius eſſe quiddam ſuſpicor, quod te cogat cedere, & propemodum infringat: etsi alteram quartanam Pamphilus tuus mihi dixit decessiſſe, & alteram leviorem accedere: Terentia verò, quæ quidem eodem tempore ad portam Brundisinam venit, quo ego in portum, mihique obvia in foro fuit, L. Pontium sibi in Trebulano dixiſſe narrabat, etiam eam decessiſſe. Quod si ita eſt, eſt quod maximè mehercule opto; idque ſpero tuâ prudentiâ & temperantiâ te conſecutum. Venio ad epiſtolas tuas, quas ego ſexcentas uno tempore accepi, aliam aliâ jucundiorem, quæ quidem erant tuâ manu: nam Alexidis manum amabam, quòd tam propè accedebat ad similitudinem tuæ litteræ; non amabam, quòd indicabat te non valere: cujus quoniam mentio facta eſt, Tironem Patris ægrum reliqui, adoleſcentem, ut noſti (& adde si quid vis) probum: nihil vidi melius: itaque careo ægrè. Quamquam videbatur ſe non graviter habere; tamen ſum ſollicitus, maximamque ſpem habeo in M'. Curii diligentia, de qua ad me ſcripsit Tiro, & multi nuntiarunt: Curius autem ipſe ſenſit, quàm tu velles ſe a me diligi; & eo ſum admodum delectatus; & mehercule eſt, quam facilè diligas, αὐτόχθων in

homine urbanitas. Ejus teſtamentum deporto Romam, Ciceronum signis obsignatum, cohortiſque prætoriæ: fecit palàm te ex libella, me ex teruntio. In Actio Corcyræ Alexion me opiparè muneratus eſt. Q. Ciceroni obsiſti non potuit, quò minùs Thyamim videret. Filiolâ tuâ te delectari lætor, & probari tibi φυσικὴν eſſe, τὴν πρὸς τὰ τέκνα. Etenim si hæc non eſt, nulla poteſt homini eſſe ad hominem naturæ adjunctio; quâ ſublatâ, vitæ ſocietas tollitur. Bene eveniat, inquit Carneades, ſpurcè; ſed tamen prudentiùs, quàm Lucius noſter, & Patron; qui quum omnia ad ſe referant, quidquam alterius causâ fieri putent; & quum eâ re bonum virum eſſe oportere dicant, ne malum habeat, non quò id naturâ rectum sit, non intelligant ſe de callido homine loqui, non de bono viro? Sed hæc, opinor, ſunt in iis libris, quos tu laudando animos mihi addidiſti. Redeo ad rem. Commodò exſpectabam epiſtolam, quam Philoxeno dediſſes: ſcripſeras enim in ea eſſe de ſermone Pompeii Neapolitano: eam mihi Patron Brundisii reddidit; Corcyræ, ut opinor, acceperat. Nihil potuit eſſe jucundius: erat enim de republica; de opinione, quam is vir haberet integritatis meæ; de benevolentia, quam oſtendit eo ſermone, quem habuit

de triumpho : ſed tamen hoc jucu
ſimum , quòd intellexi te ad eum ve
ut ejus animum erga me perſpiceres :
mihi , inquam , accidit jucundissimum
triumpho autem , nulla me cupiditas
quam tenuit ante Bibuli impudentis
litteras , quas amplissimè ſupplicatio
ſecuta eſt : a quo si ea geſta ſunt ,
ſcripsit , gauderem , & honori fave
nunc illum , qui pedem portâ , q
hoſtis cis Euphratem fuit , non extu
honore augeri ; me , in cujus exercitu
illius exercitus habuit , idem non aſſ
dedecus eſt noſtrum ; noſtrum , inq
te conjungens. Itaque omnia experiar
ut ſpero , aſſequar. Quòd si tu vale
jam mihi quædam explorata eſſent :
ut ſpero , valebis. De rauduſculo N
riano multum te amo. Hortensius quid
rit , aveo ſcire ; Cato quid agat : qui
dem in me turpiter fuit malevolus :
integritatis , juſtitiæ , clementiæ , fidei
teſtimonium , quod non quærebam ;
poſtulabam , negavit. Itaque Cæſar ii
teris , quibus mihi gratulatur , & o
pollicetur , quo modo exſultat Caton
me ingratissimi injuriâ ? At hic iden
bulo dierum xx. Ignoſce mihi , non
ſum hæc ferre , nec feram. Cupio ad
nes tuas epiſtolas ; ſed nihil neceſſe
jam enim te videbo. Illud tamen de C

ſippo ; nam de altero illo minùs ſum admiratus, operario homine : ſed tamen ne illo quidem quidquam improbius : Chryſippum verò, quem ego propter litterularum neſcio quid libenter vidi, in honore habui, diſcedere a puero, inſciente me ? Mitto alia quæ audio multa : mitto furta : fugam non fero, quâ mihi nihil viſum eſt ſceleratius : itaque uſurpavi vetus illud Drusi, ut ferunt, prætoris in eo, qui eadem liber non juraret ; me iſtos liberos non addixiſſe ; præſertim quum adeſſet nemo, a quo rectè vindicarentur. Id tu, ut videbitur, ita accipies : ego tibi aſſentiar. Uni tuæ diſertissimæ epiſtolæ non reſcripsi, in qua eſt de periculis reipublicæ. Quid reſcriberem ? valde eram perturbatus : ſed, ut nihil magnopere metuam, Parthi faciunt, qui repentè Bibulum ſemivivum reliquerunt.

CICERO ATTICO SAL.

3. ANTE diem VIII Id. Decemb. Herculanum veni, & ibi tuas litteras legi, quas Philotimus mihi reddidit ; e quibus hanc primo adſpectu voluptatem cepi, quòd erant a te ipſo ſcriptæ : deinde earum accuratissimâ diligentiâ ſum mirum in modum delectatus. Ac primum illud, in quo te Dicæarcho aſſentiri negas, etsi cupidissimè expetitum a me sit, & appro-

bante te, ne diutius anno in provi
eſſem, tamen non eſt noſtrâ content
perfectum: sic enim ſcito, verbum i
natu factum eſſe numquam de ullo
trûm, qui provincias obtinuimus, qu
his diutius, quàm ex ſenatuſconſulto,
neremus; ut jam ne iſtius quidem rei
pam ſuſtineam, quòd minùs diu fu
in provincia, quàm fortaſſe fuerit
Sed, *Quid si hoc melius?* ſæpe op
tunè dici videtur, ut in hoc ipſo.
enim ad concordiam res adduci po
sive ad bonorum victoriam; utriuſvi
me aut adjutorem velim eſſe, aut
non expertem: sin vincuntur boni;
cumque eſſem, unà cum iis victus e
Quare celeritas noſtri reditûs ἀμεταμέλ
debet eſſe. Quòd si iſta nobis cogi
de triumpho injecta non eſſet, qua
quoque approbas, næ tu haud mu
requireres illum virum, qui in ſexto
informatus eſt: quid enim tibi faciam
illos libros devoraſti? quin nunc i
non dubitabo rem tantam abjicere,
erit rectius. Utrumque verò simul agi
poteſt, & de triumpho ambitiosè,
republica liberè: ſed ne dubitaris,
quod honeſtius, id mihi futurum si
tiquius. Nam quòd putas utilius eſſe
mihi, quòd tutius sit, vel etiam ut r
blicæ prodeſſe possim, me eſſe cun

perio; id coràm conſiderabimus quale sit: habet enim res deliberationem; etsi ex parte magna tibi aſſentio. De animo autem meo erga rempublicam bene facis, quòd non dubitas; & illud probè judicas, nequaquam ſatis pro meis officiis, pro ipsius in alios effuſione illum in me liberalem fuiſſe: ejuſque rei cauſam verè explicas, & eis, quæ de Fabio, Caniniòque acta ſcribis, valde conſentiunt: quæ si ſecus eſſent, totumque ſe ille in me profudiſſet; tamen illa, quam ſcribis, cuſtos urbis me præclaræ inſcriptionis memorem eſſe cogeret; nec mihi concederet, ut imitarer Volcatium, aut Servium, quibus tu es contentus; ſed aliquid nos vellet nobis dignum & ſentire, & defendere: quod quidem agerem, si liceret alio modo ac nunc agendum eſt. De ſua potentia dimicant homines hoc tempore periculo civitatis: nam si reſpublica defenditur; cur ea conſule iſto ipſo defenſa non eſt? cur ego, in cujus cauſa reipublicæ ſalus consiſtebat, defenſus poſtero anno non ſum? cur imperium illi, aut cur illo modo prorogatum eſt? cur tantopere pugnatum eſt, ut de ejus abſentis ratione habenda decem tribuni plebis ferrent? His ille rebus ita convaluit, ut nunc in uno civi res ad resiſtendum sit; qui mallem tantas ei vires non de-

diſſet, quàm nunc tam valenti reſiſteret. Sed quoniam res eò deducta eſt, non quæram, ut ſcribis, τοῦ σκάφος τὸ τῶν Ἀτρειδῶν; mihi σκάφος unum erit, quod a Pompeio gubernabitur. Illud ipſum, quod ais, Quid fiet, quum erit dictum, *Dic, M. Tulli*, σύνθεμα: Cn. Pompeio aſſentio. Ipſum tamen Pompeium ſeparatim ad concordiam hortabor: sic enim ſentio, maximo in periculo rem eſſe. Vos ſcilicet plura, qui in urbe eſtis: verumtamen hoc video, cum homine audaciſsimo, paratiſsimoque negotium eſſe; omnes damnatos, omnes ignominiâ affectos, omnes damnatione, ignominiâque dignos illac facere, omnem ferè juventutem, omnem illam urbanam ac perditam plebem, tribunos valentes, addito C. Caſſio, omnes, qui ære alieno premantur; quos plures eſſe intelligo, quàm putaram: cauſam ſolùm illa cauſa non habet; ceteris rebus abundat. Hîc omnia facere omnes, ne armis decernatur; quorum exitus ſemper incerti, nunc verò in alteram partem magis timendi. Bibulus de provincia deceſsit, Vejentonem præfecit: in decedendo erit, ut audio, tardior: quem quum ornavit Cato, declaravit iis ſe ſolis non invidere, quibus nihil, aut non multum ad dignitatem poſſet accedere. Nunc venio ad privata: ferè enim reſpondi tuis litte-

ris de republica, & iis, quas in ſuburbano, & iis, quas poſtea ſcripsiſti: ad privata venio. Unum etiam de Cœlio. Tantum abeſt ut meam ille ſententiam moveat, ut valde ego ipsi, quòd de ſua ſententia deceſſerit, pœnitendum putem. Sed quid eſt, quòd ejus vici Lucceiis sint addicti? hoc te prætermisiſſe miror. De Philotimo faciam equidem, ut mones: ſed ego mihi ab illo hoc tempore non rationes exſpectabam, quas tibi edidit; verùm id reliquum, quod ipſe in Tuſculano me referre in commentarium meâ manu voluit, quodque idem in Asia mihi ſuâ manu ſcriptum dedit, id si præſtaret, quantum mihi æris alieni eſſe ibi edidit, tantum, & plus etiam ipſe mihi deberet. Sed in hoc genere, si modò per rempublicam licebit, non accuſabimur poſthac: neque hercule antea negligentes fuimus, ſed amicorum multitudine occupati. Ergo utemur, ut polliceris, & operâ & consilio tuo; nec tibi erimus, ut ſpero, in eo moleſti. De Serperaſtris cohortis meæ, nihil eſt quod doleas; ipsi enim ſe collegerunt admiratione integritatis meæ: ſed me moverat nemo magis, quàm is, quem tu neminem putas: idem & initio fuerat, & nunc eſt egregius; ſed in ipſa deceſsione significavit, ſperaſſe ſe aliquid; & id, quod animum induxerat pauliſper,

non tenuit : ſed citò ad ſe rediit ; meiſque honorificentissimis erga ſe officiis victus, pluris ea duxit, quàm omnem pecuniam. Ego a Curio tabulas accepi, quas mecum porto. Hortensii legata cognovi: nunc aveo ſcire quid hominis sit, & quarum rerum auctionem inſtituat : neſcio enim cur, quum portam Flumentanam Cœlius occuparit, ego Puteolos non meos faciam. Venio ad Piræea, in quo magis reprehendendus ſum, quòd homo Romanus Piræea ſcripſerim, non Piræeum (sic enim omnes noſtri locuti ſunt) quàm quòd *in* addiderim : non enim hoc ut oppido præpoſui, ſed ut loco ; & tamen Dionysius noſter, qui eſt nobiſcum, & Nicias Cous non rebatur oppidum eſſe Piræea. Sed de re videro : noſtrum quidem si eſt peccatum, in eo eſt, quòd, non ut de oppido, locutus ſum, ſed ut de loco ; ſecutuſque ſum, non dico Cæcilium, *Manè ut ex portu in Piræeum* (malus enim auctor latinitatis eſt) ſed Terentium, cujus fabellæ propter elegantiam ſermonis putabantur a C. Lælio ſcribi, *Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Piræeum* ; & idem, *Mercator hoc addebat, captam e Sunio.* Quòd si δήμους oppida volumus eſſe ; tam eſt oppidum Sunium, quàm Piræeus. Sed, quoniam grammaticus es, si hoc mihi ζήτημα perſolveris, magnâ me moleſtiâ

liberâris. Ille mihi litteras blandas mittit: facit idem pro eo Balbus: mihi certum eſt, ab honeſtissima ſententia digitum nuſquam: ſed ſcis illi reliquum quantum sit. Putaſne igitur verendum eſſe, ne aut objiciat id nobis aliquis, si languidiùs; aut repetat, si fortiùs? Quid ad hæc reperis? Solvamus, inquis. Age, a Cœlio mutuabimur. Hoc tu tamen consideres velim. Puto enim, in ſenatu si quando præclarè pro republicâ dixero, Tartessium iſtum tuum mihi exeunti, Jube ſodes nummos curare. Quid ſupereſt? etiam. Gener eſt ſuavis mihi, Tulliæ, Terentiæ: quantumvis vel ingenii, vel humanitatis, ſatis: reliqua, quæ noſti, ferenda. Scis enim, quos aperuerimus: qui omnes, præter eum, de quo per te egimus, reum me facerent: ipsis enim expenſum nemo ferret. Sed hæc coràm: nam multi ſermonis ſunt. Tironis reficiendi ſpes eſt in M'. Curio; cui ego ſcripsi, tibi eum gratissimum facturum. Dat. v Id. Decemb. a Pontio ex Trebulano.

CICERO ATTICO SAL.

4. DIONYSIUM, flagrantem desiderio tui, misi ad te, nec mehercule æquo animo; ſed fuit concedendum: quem quidem cognovi quum doctum, quod mihi jam antè erat notum, tum ſanctum, ple-

num officii, ſtudioſum etiam meæ laudis; frugi hominem, ac, ne libertinum laudare videar, planè virum bonum. Pompeium vidi IV Id. Decembres: fuimus unà horas duas fortaſſe: magnâ lætitiâ mihi viſus eſt affici meo adventu: de triumpho hortari, ſuſcipere partes ſuas; monere, ne antè in ſenatum accederem, quàm rem confeciſſem; ne dicendis ſententiis aliquem tribunum alienarem. Quid quæris? in hoc officio ſermonis nihil potuit eſſe prolixius. De republica autem ita mecum locutus eſt, quaſi non dubium bellum haberemus: nihil ad ſpem concordiæ: planè illum ab ſe alienatum, quum antè intelligeret, tum verò proximè judicaſſe: veniſſe Hirtium a Cæſare, qui eſſet illi familiarissimus; ad ſe non accessiſſe: &, quum ille a. d. VIII Idus Decemb. veſperi veniſſet, Balbus de tota re conſtituiſſet a. d. VII ad Scipionem ante lucem ut veniret; multâ de nocte eum profectum eſſe ad Cæſarem. Hoc illi τεκμηριῶδες videbatur eſſe alienationis. Quid multa? nihil me aliud conſolatur, nisi quòd illum, cui etiam inimici alterum conſulatum, fortuna ſummam potentiam dederit, non arbitror fore tam amentem, ut hæc in diſcrimen adducat. Quòd si ruere cœperit, næ ego multa timeo, quæ non audeo ſcribere. Sed, ut nunc eſt, a. d. III Nonas Jan. ad urbem cogito.

CICERO ATTICO SAL.

5. MULTAS uno tempore accepi epiſtolas tuas, quæ mihi, quamquam recentiora audiebam ex iis, qui ad me veniebant, tamen erant jucundæ: ſtudium enim & benevolentiam declarabant. Invaletudine tuâ moveor; & Piliam in idem genus morbi delapſam, curam tibi afferre majorem ſentio: date igitur operam ut valeatis. De Tirone video tibi curæ eſſe: quem quidem ego, etsi mirabiles utilitates mihi præbet, quum valet, in omni genere vel negotiorum, vel ſtudiorum meorum, tamen propter humanitatem, & modeſtiam malo ſalvum, quàm propter uſum meum. Philogenes mecum nihil umquam de Luſcieno locutus eſt: de ceteris rebus habes Dionysium. Sororem tuam non veniſſe in Arcanum miror. De Chrysippo meum consilium probari tibi non moleſtè fero. Ego in Tuſculanum nihil ſanè hoc tempore: devium eſt τοῖς ἀπαντῶσιν, & habet alia δύσχρηστα. Sed de Formiano Tarracinam pridie Kal. Januar. inde Pomptinam ſummam: inde Albanum Pompeii: ita ad urbem III Nonas natali meo. De republica quotidie magis timeo: non enim boni, ut putant, conſentiunt: quos ego equites Romanos, quos ſenatores vidi, qui acerrimè quum cetera,

tum hoc iter Pompeii vituperarent? Pace opus eſt: ex victoria quum multa mala, tum certè tyrannus exſiſtet. Sed hæc propediem coràm. Jam planè mihi deeſt, quod ad te ſcribam: nec enim de republica, quòd uterque noſtrûm ſcit eadem; & domeſtica nota ſunt ambobus. Reliquum eſt jocari, si hic sinat: nam ego is ſum, qui illi concedi putem utilius eſſe quod poſtulat, quàm signa conferri: ſerò enim resiſtimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos. Quid ſentis igitur? inquis. Nihil ſcilicet, nisi de ſententia tua; nec priùs quidem, quàm noſtrum negotium aut confecerimus, aut depoſuerimus. Cura igitur, ut valeas. Aliquando ἀποτρέψαι quartanam iſtam diligentiâ, quæ in te ſumma eſt.

CICERO ATTICO SAL.

6. PLANE deeſt, quod ad te ſcribam: nota omnia tibi ſunt; nec ipſe habeo a te quid exſpectem. Tantùm igitur noſtrum illud ſolenne ſervemus, ut ne quem iſtuc euntem sine litteris dimittamus. De republica valde timeo: nec adhuc ferè inveni, qui non concedendum putaret Cæſari quod poſtularet, potiùs, quàm depugnandum. Eſt illa quidem poſtulatio opinione valentior: cur autem nunc primùm ei resiſtamus? οὐ γὰρ ἂν τόδε μεῖζον ἔπι

κακὸν, quàm quum quinquennium prorogabamus; aut quum, ut abſentis ratio haberetur, ferebamus: niſi fortè hæc illi tum arma dedimus, ut nunc cum bene parato pugnaremus. Dices, quid tu igitur ſenſurus es? Non idem, quod dicturus. Sentiam enim omnia facienda, ne armis decertetur; dicam idem, quod Pompeius; neque id faciam humili animo. Sed rurſus hoc permagnum reipublicæ malum eſt: at quodam modo mihi præter ceteros non rectum, me in tantis rebus a Pompeio diſsidere.

CICERO ATTICO SAL.

7. *DIONYSIUS vir optimus, ut mihi quoque eſt perſpectus, & doctiſſimus, tuique amantiſſimus, Romam venit XV Kal. Januar. & litteras a te mihi reddidit:* tot enim verba ſunt de Dionyſio in epiſtola tua. Illud, puto, tu non adſcribis, *& tibi gratias egit:* atqui certè ille agere debuit; &, ſi eſſet factum, quæ tua eſt humanitas, adſcripſiſſes. Mihi autem nulla de eo παλινῳδία datur propter ſuperioris epiſtolæ teſtimonium: ſit igitur ſanè bonus vir: hoc enim ipſum bene fecit, quòd mihi ſui cognoſcendi penitus etiam iſtam facultatem dedit. Philogenes rectè ad te ſcripſit: curavit enim, quod debuit: eum ego uti eâ pecuniâ volui, quoad liceret:

itaque uſus eſt menſes XIII. Pompti
cupio valere; &, quòd ſcribis in u
introiſſe, vereor quid sit: nam id
gravi de cauſa non feciſſet. Ego,
niam IV Nonas Januar. Compitalitius
eſt, nolo eo die in Albanum venire
moleſtus sim familiæ: veniam III N
igitur: inde ad urbem pridie Nonas.
λῆψις quem in diem incurrat, neſcio
prorſus te commoveri incommodo
tudinis tuæ nolo. De honore noſtro
quid occultè Cæſar per ſuos tribunos
litus erit, cetera videntur eſſe tranq
tranquillissimus autem animus meus
totum iſtuc æqui boni facit; & eò m
quòd jam a multis audio conſtitutum
Pompeio & ejus consilio, in Siciliam
mittere, quòd imperium habeam. I
Ἀϐδηριτικὸν: nec enim ſenatus decr
nec populus jussit, me imperium i
cilia habere: sin hoc reſpublica ad
peium defert, quî me magis, quàm
vatum aliquem mittat? Itaque, si
imperium mihi moleſtum erit; ut
portâ, quam primùm videro. Nam
ſcribis, mirificam exſpectationem eſſe
neque tamen quemquam bonorum
ſatis bonorum dubitare, quid ſenſurus
ego, quos tu bonos eſſe dicas, no
telligo: ipſe nullos novi; ſed ita, s
dines bonorum quærimus: nam sin

res ſunt boni viri : verùm in diſſensionibus ordines bonorum & genera quærenda ſunt. Senatum bonum putas, per quem sine imperio provinciæ ſunt ? numquam enim Curio ſuſtinuiſſet, si cum eo agi cœptum eſſet ; quam ſententiam ſenatus ſequi noluit : ex quo factum eſt, ut Cæſari non ſuccederetur. An publicanos ? qui numquam firmi, ſed nunc Cæſari ſunt amicissimi. An fœneratores ? an agricolas ? quibus optatissimum eſt otium ; nisi eos timere putas, ne ſub regno sint, qui id numquam, dum modò otiosi eſſent, recuſarunt. Quid ergo ? exercitum retinentis, quum legis dies transierit, rationem haberi placet ? mihi verò ne abſentis quidem : ſed, quum id datum eſt, illud unà datum eſt. Annorum enim decem imperium : & ita latum placet ? placet igitur etiam me expulſum, & agrum Campanum periiſſe, & adoptatum patricium a plebeio, Gaditanum a Mitylenæo : & Labieni divitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tuſculanum. Sed horum omnium fons unus eſt : imbecillo reſiſtendum fuit, & id erat facile : nunc legiones XI, equitatus tantus, quantum volet ; Tranſpadani, plebes urbana, tot tribuni plebis, tam perdita juventus, tantâ auctoritate dux, tantâ audaciâ : cum hoc aut depugnandum eſt, aut habenda e lege

boni, ſequar, etiam si ruent. (
optimum, malè contractis rebus
video : nemini eſt enim exploratum
ad arma ventum eſt, quid futur
at illud omnibus, si boni victi ſu
in cæde principum clementiore
fore, quàm Cinna fuerit, nec n
tiorem, quàm Sulla, in pecuniis l
tium. Ἐμπολιτεύομαί σοι jamdudu
facerem diutius, nisi me lucerna
ret. Ad ſummam, *Dic, M. Tulli.*
tior Cn. Pompeio, id eſt, T. l
nio. Alexim, humanissimum puer
fortè, dum ego abſum, adoleſcen
eſt (id enim agere videbatur)
jubeas velim.

Cicero Attico Sa

8. Quid opus eſt de Dionysio t
de affirmare ? an mihi nutus tuus

bis locutum audiebam : ſed prorſus ita eſſe, ut ſcribis, mihi perſuades ; itaque ego is in illum ſum , quem tu me eſſe vis. Diem tuum ego quoque ex epiſtola quadam tua , quam incipiente febriculâ ſcripſeras , mihi notaveram ; & animadverteram , poſſe, pro re nata, te non incommodè ad me in Albanum venire III Nonas Jan. ſed , amabo te, nihil incommodo valetudinis feceris : quid enim eſt tantum in uno , aut altero die ? Dolabellam video Liviæ teſtamento cum duobus coheredibus eſſe in triente ; ſed juberi mutare nomen. Eſt πολιτικὸν σκέμμα, rectumne ſit nobili adoleſcenti mutare nomen mulieris teſtamento : ſed id φιλοσοφώτερον διευκρινήσομεν, quum ſciemus, quantum quaſi ſit in trientis triente. Quòd putaſti fore , ut antè quàm iſtuc venirem , Pompeium viderem ; factum eſt ita: nam VI Kal. ad Lavernium me conſecutus eſt: unà Formias venimus, & ab hora octava ad veſperum ſecretò collocuti ſumus. Quòd quæris, ecqua ſpes pacificationis ſit ; quantum ex Pompeii multo & accurato ſermone perſpexi, ne voluntas quidem eſt: ſic enim exiſtimat , ſi ille , vel dimiſſo exercitu conſul factus ſit , σύγχυσιν τῆς πολιτείας fore : atque etiam putat eum , quum audierit contra ſe diligenter parari, conſulatum hoc anno neglecturum , ac po-

tiùs exercitum provinciamque retenturum: ſin autem ille fureret, vehementer hominem contemnebat; & ſuis, & reipublicæ copiis confidebat. Quid quæris? etsi mihi crebrò ξυνὸς ἐνυάλιος occurrebat; tamen levabar curâ, virum fortem & peritum, & plurimùm auctoritate valentem audiens πολιτικῶς de pacis ſimulatæ periculis diſſerentem. Habebamus autem in manibus Antonii concionem, habitam x Kal. Januar. in qua erat accuſatio Pompeii uſque a toga pura, querela de damnatis, terror armorum: in quibus ille, Quid cenſes, aiebat, facturum eſſe ipſum, ſi in poſſeſſionem reipublicæ venerit, quum hæc quæſtor ejus infirmus & inops audeat dicere? Quid multa? non modò non expetere pacem iſtam, ſed etiam timere viſus eſt. Ex illa autem ſententia, ira relinquendæ urbis movet hominem, ut puto. Mihi autem moleſtissimum eſt, quòd ſolvendi ſunt nummi Cæſari, & inſtrumentum triumphi eò conferendum: eſt enim ἄμορφον, ἀντιπολιτευομένου χρεοφειλέτην eſſe. Sed hæc, & multa alia coràm.

CICERO ATTICO SAL.

9. QUOTIDIENE, inquis, a te accipiendæ litteræ ſunt? Si habebo cui dem, quotidie. At jam ipſe ades. Tum igitur, quum venero, deſinam. Unas video mihi

a te

a te non eſſe redditas ; quas L. Quintius familiaris meus quum ferret, ad buſtum Basili vulneratus & deſpoliatus eſt. Videbis igitur num quid fuerit in his, quod me ſcire opus sit ; & simul tu hoc διευκρινήσεως πρόβλημα ſanè πολιτικὸν : quum sit neceſſe, aut haberi Cæſaris rationem, illo exercitum vel per ſenatum, vel per tribunos plebis obtinente ; aut perſuaderi Cæſari, ut tradat provinciam atque exercitum, & ita conſul fiat ; aut, si id non perſuadeatur, haberi comitia sine illius ratione, illo patiente, atque obtinente provinciam ; aut, si per tribunos plebis non patiatur, & tamen quieſcat, rem adduci ad interregnum ; aut, si ob eam cauſam, quòd ratio ejus non habeatur, exercitum adducat, armis cum eo contendere ; illum autem initium facere armorum, aut ſtatim nobis minùs paratis, aut tum, quum comitiis, amicis ejus poſtulantibus, ut e lege ratio habeatur, impetratum non sit ; ire autem ad arma, aut hanc unam ob cauſam, quòd ratio non habeatur ; aut additâ causâ, si fortè tribunus plebis ſenatum impediens, aut populum incitans, notatus, aut ſenatuſconſulto circumſcriptus, aut ſublatus, aut expulſus sit, dicenſve ſe expulſum, ad illum confugerit : ſuſcepto autem bello, aut tenenda sit urbs, aut eâ relictâ, ille commeatu, & reliquis copiis interclu-

dendus : quod horum malorum, quorum aliquod certè ſubeundum eſt, minimum putes. Dices profectò, perſuaderi illi, ut tradat exercitum, & ita conſul fiat. Eſt omnino id ejuſmodi, ut, si ille eò deſcendat, contrà dici nihil possit; idque eum, si non obtinet ut ratio habeatur retinentis exercitum, non facere miror. Nobis autem, ut quidam putant, nihil eſt timendum magis, quàm ille conſul. At sic malo, inquies, quàm cum exercitu. Certè: ſed iſtuc ipſum, sicut eſt, magnum malum putet aliquis; neque ei remedium eſt ullum: cedendum eſt, si id volet. Vide conſulem illum iterum, quem vidiſti conſulatu priore. At tum imbecillus plus, inquis, valuit, quàm tota reſpublica: quid nunc putas? & eo conſule, Pompeio certum eſt eſſe in Hiſpania. O rem miſeram! si quidem id ipſum deterrimum eſt, quod recuſari non poteſt; & quod ille si faciat, jam a bonis omnibus ſummam ineat gratiam. Tollamus igitur hoc, quò illum poſſe adduci negant: de reliquis, quid eſt deterrimum? concedere illi, quod, ut idem dicit, impudentissimè poſtulat: nam quid impudentius? tenuiſti provinciam per decem annos, non tibi a ſenatu, ſed a te ipſo per vim, & per factionem datos: præteriit tempus, non legis, ſed libidinis tuæ: fac tamen, legis. Ut ſuccedatur de-

cernitur : impedis ; & ais, Habe mei rationem. Habe tu noſtrûm. Exercitum habeas diutius, quàm populus jussit, invito ſenatu ? Depugnes oportet, nisi concedis. Cum bona quidem ſpe, ut ait idem, vel vincendi, vel in libertate moriendi. Jam si pugnandum eſt ; quo tempore, in caſu ; quo consilio, in temporibus situm eſt. Itaque te in ea quæſtione non exerceo. Ad ea, quæ dixi, affer si quid habes : equidem dies noctesque torqueor.

CICERO ATTICO SAL.

10. SUBITO consilium cepi, ut, antè quàm luceret, exirem ; ne qui conſpectus fieret, aut ſermo, lictoribus præſertim laureatis. De reliquo, neque hercule quid agam, nec quid acturus sim, ſcio : ita ſum perturbatus temeritate noſtri amentissimi consilii. Tibi verò quid ſuadeam, cujus ipſe consilium exſpecto ? Cnæus noſter quid consilii ceperit, capiatve, neſcio, adhuc in oppidis coarctatus, & ſtupens. Omnes, si in Italia consiſtat, erimus unà : sin cedet, consilii res eſt. Adhuc certè, nisi ego inſanio, ſtultè omnia & incautè. Tu, quæſo, crebrò ad me ſcribe, vel quod in buccam venerit.

CICERO ATTICO SAL.

11. QUÆSO, quid hoc eſt? aut quid agitur? mihi enim tenebræ ſunt. *Cingulum*, inquis, *nos tenemus: Anconem amiſimus. Labienus diſceſſit ab Cæſare.* Utrùm de imperatore populi Romani, an de Annibale loquimur? ô hominem amentem & miſerum, qui ne umbram quidem umquam τοῦ καλοῦ viderit! atque hæc ait omnia facere ſe dignitatis causâ: ubi eſt autem dignitas, niſi ubi honeſtas? num honeſtum igitur, habere exercitum nullo publico conſilio? occupare urbes civium, quò facilior ſit aditus ad patriam? χρεῶν ἀποκοπὰς, φυγάδων καθόδους, ſexcenta alia ſcelera moliri, τὴν θεῶν μεγίστην ὥστ' ἔχειν τυραννίδα? ſibi habeat ſuam fortunam: unam mehercule tecum apricationem in illo Lucretino tuo ſole malim, quàm omnia iſtiuſmodi regna; vel potiùs mori millies, quàm ſemel iſtiuſmodi quidquam cogitare. Quid, ſi tu velis? inquis. Age quis eſt, cui velle non liceat? ſed ego, hoc ipſum velle, miſerius eſſe duco, quàm in crucem tolli. Una res eſt eâ miſerior, adipiſci quod ita volueris. Sec hæc hactenus: libenter enim in his moleſtiis ἐνσχολάζω σοι. Redeamus ad noſtrum. Per fortunas, quale tibi conſilium Pompeii videtur? hoc quæro, quòd urbem reliquerit:

ego enim ἀπορῶ: tum nihil abſurdius. Urbem tu relinquas? ergo idem, si Galli venirent. Non eſt, inquit, in parietibus reſpublica. At in aris & focis. Fecit idem Themiſtocles: fluctum enim totius barbariæ ferre urbs una non poterat: at idem Pericles non fecit, annum ferè poſt quinquagesimum, quum præter mœnia nihil teneret. Noſtri olim, urbe reliquâ captâ, arcem tamen retinuerunt.

Οὕτω που τῶν πρόσθεν ἐπευθόμεθα κλέα ἀνδρῶν.

Rurſus autem ex dolore municipali, ſermonibuſque eorum, quos convenio, videtur hoc consilium exitum habiturum. Mira hominum querela eſt (neſcio iſtic: ſed facies ut ſciam) sine magiſtratibus urbem eſſe, sine ſenatu: fugiens denique Pompeius mirabiliter homines movet. Quid quæris? alia cauſa facta eſt: nihil jam concedendum putant Cæſari. Hæc tu mihi explica qualia sint. Ego negotio præſum non turbulento: vult enim me Pompeius eſſe, quem tota hæc Campana & maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quem delectus, & ſumma negotii referatur: itaque vagus eſſe cogitabam. Te puto jam videre, quæ ſit ὁρμὴ Cæſaris, qui populus, qui totius negotii ſtatus: ea velim ſcribas ad me, & quidem, quoniam mutabilia ſunt, quàm ſæpiſſime: acquieſco enim & ſcribens ad te, & legens tua.

CICERO ATTICO SAL.

12. UNAM adhuc a te epiſtolam acceperam, datam XII Kal. in qua ſignificabatur, aliam te antè dediſſe, quam non acceperam: ſed quæſo, ut ſcribas quàm ſæpiſſime, non modò si quid ſcies, aut audieris; ſed etiam si quid ſuſpicabere; maximéque quid nobis faciendum, aut non faciendum putes. Nam quod rogas, curem ut ſcias, quid Pompeius agat; ne ipſum quidem ſcire puto; noſtrûm quidem nemo. Vidi Lentulum cos. Formiis X Kal. vidi Libonem: plena timoris & erroris omnia. Ille iter Larinum: ibi enim cohortes, & Luceriæ, & Theani, reliquaque in Apulia: inde utrùm conſiſtere uſpiam velit, an mare tranſire, neſcitur. Si manet, vereor, ne exercitum firmum habere non poſſit: sin diſcedit, quò, aut quà, aut quid nobis agendum sit, neſcio. Nam iſtum quidem, cujus φαλαρισμὸν times, omnia teterrimè facturum puto: nec eum rerum prolatio, nec ſenatûs magiſtratuumque diſceſſus, nec ærarium clauſum tardabit: ſed hæc, ut ſcribis, citò ſciemus. Interim velim mihi ignoſcas, quòd ad te ſcribo tam multa toties: acquieſco enim, & tuas volo elicere litteras; maximéque conſilium, quid agam, aut quo me pacto geram. Demittamne me penitus

in cauſam ? non deterreor periculo, ſed dirumpor dolore. Tamne nullo consilio, aut tam contra meum consilium geſta eſſe omnia ! An cunčter, & tergiverſer, & iis me dem, qui tenent, qui potiuntur ? Αἰδέομαι Τρῶας; nec ſolùm civis, ſed etiam amici officio revocor : etsi frangor ſæpe miſericordiâ puerorum. Ut igitur ita perturbato, etsi te eadem ſollicitant, ſcribe aliquid, & maximè, si Pompeius Italiâ cedit, quid nobis agendum putes. M' quidem Lepidus (nam fuimus unà) eum finem ſtatuit, L. Torquatus eumdem. Me quum multa, tum etiam lictores impediunt : nihil vidi umquam quòd minùs explicari poſſet : itaque a te nihil dum certi exquiro, ſed quid videatur : denique ipſam ἀπορίαν tuam cupio cognoſcere. Labienum ab illo diſcessiſſe propemodum conſtat : si ita factum eſſet, ut ille Romam veniens magiſtratum & ſenatum Romæ offenderet, magno uſui cauſæ noſtræ fuiſſet : damnaſſe enim ſceleris hominem amicum reipublicæ causâ videretur ; quod nunc quoque videtur ; ſed minùs prodeſt : non enim habet, cui prosit ; eumque arbitror pœnitere : nisi fortè id ipſum eſt falſum, diſcessiſſe illum : nos quidem pro certo habebamus. Et velim (quamquam, ut ſcribis, domeſticis te finibus tenes) formam mihi urbis exponas, ecquod Pom-

peii deſiderium, ecqua Cæſaris invidia appareat; etiam quid cenſeas de Terentia & Tullia, Romæ eas eſſe, an mecum, an aliquo tuto loco. Et hæc, & si quid aliud, ad me ſcribas velim, vel potiùs ſcriptites.

CICERO ATTICO SAL.

13. De Vennonianis rebus tibi aſſentior. Labienum ἥρωα judico: facinus jam diu nullum civile præclarius: qui, ut aliud nihil, hoc tamen profecit; dedit illi dolorem: ſed etiam ad ſummam profectum aliquid puto. Amo etiam Piſonem; cujus judicium de genero ſuſpicor viſum iri grave. Quamquam genus belli quod sit, vides: ita civile eſt, ut non ex civium diſſensione, ſed ex unius perditi civis audacia natum sit: is autem valet exercitu; tenet multos ſpe & promissis; omnia omnium concupivit: huic tradita urbs eſt, nuda præſidio, referta copiis. Quid eſt, quod ab eo non metuas, qui illa templa, & tecta non patriam, ſed prædam putet? quid autem sit acturus, aut quo modo, neſcio, sine ſenatu, sine magiſtratu: ne simulare quidem poterit quidquam πολιτικῶς. Nos autem ubi exſurgere poterimus? aut quando? quorum dux quàm ἀστρατήγητος, tu quoque animadvertis; cui ne Picena quidem nota fue-

rint: quàm autem sine consilio, res teſtis. Ut enim alia omittam decem annorum peccata, quæ conditio non huic fugæ præſtitit? nec verò nunc quid cogitet, ſcio; ac non desino per litteras ſciſcitari. Nihil eſſe timidius conſtat, nihil perturbatius. Itaque nec præsidium, cujus parandi causâ ad urbem retentus eſt, nec locum ac ſedem præsidii ullam video: ſpes omnis in duabus invidiosè retentis pene alienis legionibus. Nam delectus adhuc quidem invitorum eſt, & a pugnando abhorrentium: conditionum autem amiſſum tempus eſt: quid futurum sit, non video. Commiſſum quidem a nobis certè eſt, sive a noſtro duce, ut, e portu sine gubernaculis egressi, tempeſtati nos traderemus. Itaque de Ciceronibus noſtris dubito quid agam: nam mihi interdum amandandi videntur in Græciam. De Tullia autem & Terentia, quum mihi barbarorum adventus ad urbem proponitur, omnia timeo: quum autem Dolabellæ venit in mentem, paulùm reſpiro. Sed velim consideres quid faciendum putes: primùm περὶ τὰ ἀσφαλὲς (aliter enim mihi de illis ac de me ipſo conſulendum eſt) deinde ad opiniones, ne reprehendamur, quòd eas Romæ velimus eſſe in communi bonorum fuga. Quin etiam tibi & Peduceo (ſcripsit enim ad me) quid faciatis vi-

dendum eſt : is enim ſplendor eſt veſtrûm , ut eadem poſtulentur a vobis , quæ ab ampliſſimis civibus. Sed de hoc tu videbis, quippe quum de meipſo, ac de meis te conſiderare velim. Reliquum eſt ut & quid agatur, quoad poteris, explores, ſcribaſque ad me , & quid ipſe conjecturâ aſſequare; quod etiam a te magis exſpecto : nam acta omnibus nuntiantibus, a te exſpecto futura. *Μάντις δ' ἄριστος.* Loquacitati ignoſces , quæ & me levat ad te quidem ſcribentem , & elicit tuas litteras. Ænigma Oppiorum ex Velia planè non intellexi; eſt enim numero Platonis obſcurius. Jam intellexi tuum : Oppios enim de Velia ſuccones dicis : in eo æſtuavi diu: quo aperto reliqua patebant , & cum Terentiæ ſumma congruebant. L. Cæſarem vidi Minturnis a. d. VIII Kal. Febr. manè, cum abſurdiſſimis mandatis , non hominem, ſed ſcopas ſolutas : ut id ipſum ille videatur irridendi causâ feciſſe, qui tantis de rebus huic mandata dederit; niſi fortè non dedit, & hic ſermone aliquo arrepto pro mandatis abuſus eſt. Labienus , vir meâ ſententiâ magnus, Theanum venit a. d. IX Kal. ibi Pompeium, conſuleſque convenit: qui ſermo fuerit, & quid actum ſit, ſcribam ad te, quum certum ſciam. Pompeius a Theano Larinum versùs profec-

tus eſt a. d. VIII Kal. eo die mansit Venafri. Aliquantum animi videtur nobis attuliſſe Labienus : ſed ego nondum habeo, quid ad te ex his locis ſcribam : iſta magis exſpecto , quid illim afferatur ; quo pacto de Labieno ferat ; quid agat Domitius in Marsis, Iguvii Thermus, P. Attius Cinguli ; quæ sit populi urbani voluntas ; quæ tua conjectura de rebus futuris : hæc velim crebrò , & quid tibi de mulieribus noſtris placeat, & quid acturus ipſe sis , ſcribas. Si ſcriberem ipſe , longior epiſtola fuiſſet : ſed dictavi propter lippitudinem.

CICERO ATTICO SAL.

14. ANTE diem VI Kal. Febr. Capuam Calibus proficiſcens, quum leviter lippirem , has litteras dedi. L. Cæſar mandata Cæſaris detulit ad Pompeium a. d. VIII Kal. quum is eſſet cum conſulibus Theani. Probata conditio eſt ; ſed ita , ut ille de iis oppidis, quæ extra ſuam provinciam occupaviſſet, præsidia deduceret : id si feciſſet, reſponſum eſt ad urbem nos redituros eſſe, & rem per ſenatum confecturos. Spero etiam in præſentia pacem nos habere : nam & illum furoris, & hunc noſtrum copiarum ſuppœnitet. Me Pompeius Capuam venire voluit, & adjuvare delectum ; in quo parum

O vj

prolixè reſpondent Campani coloni. Gladiatores Cæſaris, qui Capuæ ſunt, de quibus antè ad te falſum ex Torquati litteris ſcripſeram, ſanè commodè Pompeius diſtribuit, binos singulis patribus familiarum. Scutorum in ludo M. fuerunt: eruptionem facturi fuiſſe dicebantur. Sanè multum in eo reipublicæ proviſum eſt. De mulieribus noſtris, in quibus eſt tua ſoror, quæſo videas, ut ſatis honeſtum nobis sit, eas Romæ eſſe, quum ceteræ ulla dignitate diſceſſerint; hoc ſcripsi ad eas, & ad te ipſum antea: velim eas cohortere, ut exeant; præſertim quum ea prædia in ora maritima habeamus, cui ego præſum, ut in his pro re nata non incommodè possint eſſe. Nam si quid offendimus, in genero noſtro; quod quidem ego præſtare non debeo: ſed id fit majus, quòd mulieres noſtræ præter ceteras Romæ remanſerunt. Tu ipſe cum Sexto ſcire velim quid cogites de exeundo, deque totaque re quid exiſtimes. Equidem ad pacem hortari non desino: quæ vel injuſta utilior eſt, quàm juſtissimum bellum. Sed hæc ut fors tulerit.

CICERO ATTICO SAL.

15. UT ab urbe diſcessi, nullum adhuc intermisi diem, quin aliquid ad te litterarum darem: non quò haberem magno-

pere quid ſcriberem; ſed ut loquerer tecum abſens, quo mihi, quum coràm id non licet, nihil eſt jucundius. Capuam quum veniſſem a. d. VI Kal. pridie, quàm has litteras dedi, conſules conveni, multoſque noſtri ordinis. Omnes cupiebant Cæſarem, abductis præsidiis, ſtare conditionibus iis, quas tuliſſet: uni Favonio leges ab illo nobis imponi non placebat; ſed is haud auditus in consilio: Cato enim ipſe jam ſervire, quàm pugnare mavult: ſed tamen ait, in ſenatu ſe adeſſe velle, quum de conditionibus agatur, si Cæſar adductus sit ut præsidia deducat. Ita, quod maximè opus eſt, in Siciliam ire non curat: quod metuo ne obsit, in ſenatu eſſe vult. Poſtumus autem, de quo nominatim ſenatus decrevit, ut ſtatim in Siciliam iret, Furſanioque ſuccederet, negat ſe sine Catone iturum; & ſuam in ſenatu operam, auctoritatemque quàm magni æſtimat. Ita res ad Fannium pervenit: is cum imperio in Siciliam præmittitur. In diſputationibus noſtris ſumma varietas eſt. Plerique negant, Cæſarem in conditione manſurum; poſtulataque hæc ab eo interposita eſſe, quò minùs, quod opus eſſet ad bellum, a nobis pararetur. Ego autem eum puto facturum, ut præsidia deducat: vicerit enim, si conſul factus erit; & minore ſcelere vicerit, quàm quo

ingreſſus eſt. Sed accipienda plaga eſt: ſumus enim flagitiosè imparati quum a militibus, tum a pecunia: quam quidem omnem, non modò privatam, quæ in urbe eſt, ſed etiam publicam, quæ in ærario eſt, illi reliquimus. Pompeius ad legiones Attianas eſt profectus: Labienum ſecum habet. Ego tuas opiniones de his rebus exſpecto. Formias me continuò recipere cogitabam.

CICERO ATTICO SAL.

16. OMNES arbitror mihi tuas litteras redditas eſſe, ſed primas præpoſterè, reliquas ordine, quo ſunt miſſæ per Terentiam. De mandatis Cæſaris, adventuque Labieni, & reſponsis conſulum ac Pompeii, ſcripsi ad te litteris iis, quas a. d. v Kal. Capuâ dedi; pluraque præterea in eamdem epiſtolam conjeci. Nunc has exſpectationes habemus duas; unam, quid Cæſar acturus sit, quum acceperit ea, quæ referenda ad illum data ſunt L. Cæſari; alteram, quid Pompeius agat: qui quidem ad me ſcribit, paucis diebus ſe firmum exercitum habiturum, ſpemque affert, si in Picenum agrum ipſe venerit, nos Romam redituros eſſe. Labienum ſecum habet, non dubitantem de imbecillitate Cæſaris copiarum; cujus adventu Cnæus noſter multò animi plus habet. Nos

a conſulibus Capuam venire juſſi ſumus ad Nonas Febr. Capuâ profectus ſum Formias a. d. III Kal. Eo die quum Calibus tuas litteras horâ ferè nonâ accepiſſem, has ſtatim dedi. De Terentia & Tullia tibi aſſentior; ad quas ſcripſeram, ad te ut referrent: si nondum profectæ ſunt, nihil eſt quòd ſe moveant, quoad perſpiciamus, quo loci sit res.

CICERO ATTICO SAL.

17. TUÆ litteræ mihi gratæ, jucundæque ſunt. De pueris in Græciam tranſportandis tum cogitabam, quum fuga ex Italia quæri videbatur: nos enim Hiſpaniam peteremus; illis hoc æquè commodum non erat. Tu ipſe cum Sexto etiam nunc mihi videris Romæ rectè eſſe poſſe: etenim minimè amici Pompeio noſtro eſſe debetis: nemo enim umquam tantum de urbanis præsidiis detraxit. Videſne me etiam jocari? Scire jam te oportet, L. Cæſar quæ reſponſa referat a Pompeio, quas ab eodem ad Cæſarem ferat litteras: ſcriptæ enim & datæ ita ſunt, ut proponerentur in publico: in quo accuſavi mecum ipſe Pompeium, qui, quum ſcriptor luculentus eſſet, tantas res, atque eas, quæ in omnium manus venturæ eſſent, Seſtio noſtro ſcribendas dederit: itaque nihil umquam legi ſcriptum σηστιωδέστερον.

Perſpici tamen ex litteris Pompeii poteſt, nihil Cæſari negari, omniaque & cumulatè, quæ poſtulet, dari; quæ ille amentissimus fuerit, nisi acceperit, præſertim quum impudentissimè poſtulaverit. Quis enim tu es, qui dicas, Si in Hiſpaniam profectus erit, si præsidia dimiſerit? Tamen conceditur; minùs honeſtè nunc quidem, violatâ jam ab illo republicâ, illatoque bello, quàm si olim de ratione habenda impetraſſet; & tamen vereor, ut his ipsis contentus sit: nam quum iſta mandata dediſſet L. Cæſari, debuit eſſe paulò quietior, dum reſponſa referrentur: dicitur autem nunc eſſe acerrimus. Trebatius quidem ſcribit, ſe ab illo IX. Kal. Febr. rogatum eſſe, ut ſcriberet ad me, ut eſſem ad urbem: nihil ei me gratius facere poſſe: hæc verbis plurimis. Intellexi ex dierum ratione, ut primùm de diſceſſu noſtro Cæſar audiſſet, laborare eum cœpiſſe, ne omnes abeſſemus: itaque non dubito quin ad Piſonem, quin ad Servium ſcripſerit: illud admiror non ipſum ad me ſcripsiſſe, non per Dolabellam, non per Cœlium egiſſe: quamquam non aſpernor Trebatii litteras, a quo me unicè diligi ſcio. Reſcripsi ad Trebatium (nam ad ipſum Cæſarem, qui mihi nihil ſcripsiſſet, nolui) quàm illud hoc tempore eſſet difficile: me tamen

in prædiis meis eſſe, neque delectum ullum, neque negotium ſuſcepiſſe. In quo quidem manebo, dum ſpes pacis erit: ſin bellum geretur; non deero officio, nec dignitati meæ, pueros ὑπεκθέμενος in Græciam: totam enim Italiam flagraturam bello intelligo. Tantum mali excitatum partim ex improbis, partim ex invidis civibus. Sed hæc paucis diebus ex illius ad noſtra reſponſa reſponſis intelligentur, quorſum evaſura ſint: tum ad te ſcribam plura, si erit bellum; ſin autem etiam induciæ, te ipſum, ut ſpero, videbo. Ego IV Non. Febr. quo die has litteras dedi, in Formiano, quò Capuâ redieram, mulieres exſpectabam; quibus quidem ſcripſeram tuis litteris admonitus, ut Romæ manerent; ſed audio majorem quemdam in urbe timorem eſſe. Capuæ Non. Febr. eſſe volebam, quia conſules juſſerant. Quidquid huc erit a Pompeio allatum, ſtatim ad te ſcribam; tuaſque de iſtis rebus litteras exſpectabo.

CICERO ATTICO SAL.

18. QUARTO Non. Febr. mulieres noſtræ Formias venerunt, tuaque erga ſe officia plena tui ſuavissimi ſtudii attulerunt: quas ego, quoad ſciremus utrùm turpi pace nobis, an miſero bello eſſet utendum, in Formiano eſſe volui, & unà Cicero-

nes : ipſe cum fratre Capuam ad conſules (Nonis enim adeſſe jussi ſumus) III Non. profectus ſum , quum has litteras dedi. Reſponſa Pompeii grata populo , & probata concioni eſſe dicuntur. Ita putaram. Quæ quidem ille si repudiarit, jacebit : si acceperit. ... Utrum igitur, inquies, mavis? Reſponderem, si, quemadmodum parati eſſemus, ſcirem. Caſsium erat hîc auditum expulſum Ancone, eamque urbem a nobis teneri. Si bellum futurum eſt, negotium utile. Cæſarem quidem, L. Cæſare cum mandatis de pace miſſo, tamen aiunt acerrimè delectum habere, loca occupare, vinciri præsidiis. O perditum latronem! O vix ullo otio compenſandam hanc reipublicæ turpitudinem! Sed ſtomachari desinamus, tempori pareamus, cum Pompeio in Hiſpaniam eamus : hæc opto in malis ; quoniam illius alterum conſulatum a republica, ne datâ quidem occasione repulimus. Sed hæc hactenus. De Dionysio fugit me ad te antea ſcribere : ſed ita conſtitui, exſpectare reſponſa Cæſaris ; ut, si ad urbem rediremus, ibi nos exſpectaret ; sin tardiùs id fieret, tum eum arceſſeremus : omnino quid ille facere debuerit in noſtra illa fuga, quid docto homine & amico dignum fuerit, quum præſertim rogatus eſſet, ſcio. Sed hæc non nimis

exquiro a Græcis : tu tamen videbis, si erit, quod nolim, arceſſendus, ne moleſti ſimus invito. Quintus frater laborat, ut tibi quod debet ab Egnatio ſolvat : nec Egnatio voluntas deeſt, nec parum locuples eſt ; ſed quum tale tempus ſit, ut Q. Titinius (multum enim eſt nobiſcum) viaticum ſe neget habere, idemque debitoribus ſuis denuntiarit, ut eodem fœnore uterentur ; atque hoc idem etiam L. Ligus feciſſe dicatur, nec hoc tempore aut domi nummos Quintus habeat, aut exigere ab Egnatio, aut verſuram uſquam facere possit ; miratur, te non habuiſſe rationem hujus publicæ difficultatis. Ego autem, etsi illud ψευδησιόδειον (ita enim putatur) obſervo, μηδὲ δίκην, præſertim in te, a quo nihil umquam vidi temerè fieri ; tamen illius querelâ movebar. Hoc quidquid eſt, te ſcire volui.

CICERO ATTICO SAL.

19. NIHIL habeo, quod ad te ſcribam : quin etiam epiſtolam, quam eram elucubratus, ad te non dedi : erat enim plena ſpei bonæ ; quòd & concionis voluntatem audieram, & illum conditionibus uſurum putabam, præſertim ſuis. Ecce tibi II Non. Febr. manè accepi litteras tuas, Philotimi, Furnii, Curionis ad Furnium, quibus irridet L. Cæſaris legationem. Planè op-

preſſi videmur; nec, quid conſilii capiam, ſcio: nec mehercule de me laboro; de pueris quid agam, non habeo. Capuam tamen proficiſcebar hæc ſcribens; quò faciliùs de Pompeii rebus cognoſcerem.

CICERO ATTICO SAL.

20. BREVILOQUENTEM jam me tempus ipſum facit: pacem enim deſperavi; bellum noſtri nullum adminiſtrant: cave enim putes quidquam eſſe minoris his conſulibus; quorum ego ſpe audiendi, & cognoſcendi noſtri apparatûs, maximo imbri Capuam veni pridie Nonas, ut eram juſſus: illi autem nondum venerant, ſed erant venturi inanes, imparati. Cnæus autem Luceriæ dicebatur eſſe, & adire cohortes legionum Attianarum, non firmissimarum. At illum ruere nuntiant, & jam jamque adeſſe, non ut manum conſerat (quicum enim?) ſed ut fugam intercludat. Ego autem in Italia καὶ συναποθανεῖν: nec te id conſulo: ſin extra, quid ago? Ad manendum hiems, lictores, improvidi & negligentes duces; ad fugam hortatur amicitia Cnæi, cauſa bonorum, turpitudo conjungendi cum tyranno; qui quidem incertum eſt Phalarimne, an Piſiſtratum ſit imitaturus. Hæc velim explices, & me juves consilio: etſi te ipſum iſtic jam ca-

lere puto : ſed tamen, quantum poteris. Ego si quid hîc hodie novi cognoro, ſcies: jam enim aderunt conſules ad ſuas Nonas. Tuas quotidie litteras exſpectabo: ad has autem, quum poteris, reſcribes. Mulieres & Cicerones in Formiano reliqui.

CICERO ATTICO SAL.

21. DE malis noſtris tu priùs audis, quàm ego : iſtinc enim emanant : boni autem hinc quod exſpectes, nihil eſt. Veni Capuam ad Nonas Febr. ita ut juſſerant conſules : eò die Lentulus venit ſerò : alter conſul omnino non venerat VII Idus. Eo enim die ego Capuâ diſcessi, & mansi Calibus : inde has litteras poſtridie ante lucem dedi. Hæc, Capuæ dum fui, cognovi, nihil in conſulibus, nullum uſquam delectum : nec enim conquiſitores φαινοπροσωπεῖν audent, quum ille adsit contrà ; quum noſter dux nuſquam sit, nihil agat : nec nomina dant : deficit enim non voluntas, ſed ſpes. Cnæus autem noſter (ô rem miſeram & incredibilem!) ut totus jacet! non animus eſt, non consilium, non copiæ, non diligentia. Mittam illa, fugam ab urbe turpissimam, timidissimas in oppidis conciones, ignorationem non ſolùm adverſarii, ſed etiam ſuarum copiarum : hoc cujuſmodi eſt? VII Id. Febr. Capuam C. Cassius tribunus plebis venit,

attulit mandata ad conſules, ut R
venirent, pecuniam de ſanctiore
auferrent, ſtatim exirent urbe relict
deant; quo præsidio? deinde ex
quis sinat? Conſul ei reſcripsit, ut
ipſe in Picenum: at illud totum erat
ſum: ſciebat nemo, præter me ex
ris Dolabellæ. Mihi dubium non erat
ille jam jamque foret in Apulia, C
noſter in navi. Ego quid agam,
magnum; neque mehercule mihi q
ullum, nisi omnia eſſent acta turpis
neque ego ullius consilii particeps
tamen, quod me deceat. Ipſe me
ad pacem hortatur: ſed antiquiores
ræ, quàm ruere cœpit. Dolabella,
lius, me illi valde ſatisfacere. Mi
ἀπορία torquet. Juva me consilio, si p
& tamen iſta, quantum potes, pr
Nihil habeo, tantâ rerum perturbati
quod ſcribam. Tuas litteras exſpecto

CICERO ATTICO SAL.

22. PEDEM in Italia video nullum
qui non in iſtius poteſtate sit. De
peio ſcio nihil; eumque, nisi in
ſe contulerit, exceptum iri puto. O
ritatem incredibilem! hujus autem n
ſed non poſſum sine dolore accuſare
de quo angor & crucior. Tu cæder
sine cauſa times: non quò minùs quid

Cæſari expediat ad diuturnitatem victoriæ & dominationis; ſed video, quorum arbitrio ſit acturus. Rectè ſit. Cenſeo cedendum de oppidis his: egeo consilii: quod optimum factu videbitur, facies: cum Philotimo loquere: atque adeo Terentiam habebis Idibus. Ego quid agam? quâ aut terrâ, aut mari perſequar eum, qui ubi ſit neſcio? etsi terrâ quidem quî poſſum? mari quo? Tradam igitur iſti me? fac poſſe tutò; multi enim hortantur: num etiam honeſtè? nullo modo. Quid? a te petam consilium, ut ſoleo? explicari res non poteſt. Sed tamen, si quid in mentem venit, velim ſcribas, & ipſe quid sis acturus.

CICERO ATTICO SAL.

23. QUINTO Id. Febr. veſperi a Philotimo litteras accepi; Domitium exercitum firmum habere; cohortes ex Piceno, Lentulo & Thermo ducentibus, cum Domitii exercitu conjunctas eſſe; Cæſarem intercludi poſſe, eumque id timere; bonorum animos recreatos Romæ, improbos quasi perculſos. Hæc metuo equidem ne sint ſomnia: ſed tamen M'. Lepidum, L. Torquatum, C. Cassium tribunum plebis (hi enim ſunt nobiſcum, id eſt in Formiano) Philotimi litteræ ad vitam revocaverunt. Ego autem illa metuo ne ve-

ſti quoque ingemiſcis. Sed quid faci
victi, oppreſſi, capti planè ſumu
tamen, Philotimi litteris lectis,
conſilium de mulieribus; quas, ut
ram ad te, Romam remittebam: ſe
venit in mentem, multum fore ſerm
me judicium jam de cauſa publica
ſe; quâ deſperatâ, quaſi hunc grad
reditûs eſſe, quòd mulieres reve
De me autem ipſo tibi aſſentior,
dem incertæ & periculoſæ fugæ,
reipublicæ nihil proſim, nihil Po
pro quo emori quum piè poſſum, t
benter. Manebo igitur: etſi vivere..
quæris, hîc quid agatur; tota Cap
omnis hic delectus jacet: deſperata
in fuga omnes ſunt; niſi quid ej
fuerit, ut Pompeius iſtas Domitii
cum ſuis conjungat: ſed videbamur
biduo triduove ſcituri. Cæſaris litt
exemplum tibi miſi; rogaras enir
nos valde ſatisfacere multi ad me
runt: quod patior facilè, dum ut

CICERO ATTICO SAL.

24. PHILOTIMI litteræ me quidem non nimis, ſed eos, qui in his locis erant, admodum delectarunt. Ecce poſtridie Caſsii litteræ Capuâ, a Lucretio, familiari ejus, Nigidium a Domitio Capuam veniſſe; eum dicere, Vibullium cum paucis militibus e Piceno currere ad Cnæum, confeſtim ſequi Cæſarem, Domitium non habere militum III millia. Idem ſcripsit conſules Capuâ diſcessiſſe. Non dubito quin Cnæus in fuga sit; modò effugiat. A consilio fugiendi, ut tu cenſes, abſum.

CICERO ATTICO SAL.

25. QUUM dediſſem ad te litteras triſtes, & metuo ne veras, de Lucretii ad Caſſium litteris Capuâ missis; Cephalio venit a vobis, attulit etiam a te litteras hilariores, nec tamen firmas, ut ſoles. Omnia faciliùs credere poſſum, quàm quod ſcribitis Pompeium exercitum habere: nemo huc ita affert; omniaque, quæ nolim. O rem miſeram! malas cauſas ſemper obtinuit, in optima concidit: quid dicam? niſi illud eum ſciſſe; neque enim erat difficile: hoc neſciſſe; erat enim ars difficilis rectè rempublicam gerere. Sed jam jamque omnia ſciemus, & ſcribemus ad te ſtatim.

CICERO ATTIC

26. NON venit idem uſu
tibi ſcribis, *quoties exorior:* e
paulùm exorior, & maxim
litteris, quæ Româ afferunt
tio, de Picentium cohortibus
facta hoc biduo lætiora: itaq
parabatur, repreſſa eſt. Cæſ
Si te ſecundo lumine hîc offen
tur. Bona de Domitio, præ
nio fama eſt. Quòd me ami
nes, ut me integrum, quoa
vem; gratum eſt: quòd a
penſior ad turpem cauſam
videri poſſum. Ego me du
bello, quoad de pace age
eſſe: non quin rectum eſſe
quod multò rectius fuit, id
tulit: planè eum, cui noſter
ſulatum deferret, & triumph
bus verbis? *pro ſuis rebus g*
mis) inimicum habere noluer
& quem metuam, & quam
erit bellum, ut video fore;
non desiderabuntur. De H-S
Terentia tibi reſcripsit. Dion
exiſtimabam vagos nos fore, n
tus eſſe: tibi autem crebrò
benti de ejus officio nihil reſ
diem ex die exſpectabam, u

quid eſſet faciendum : nunc, ut video, pueri certè in Formiano videntur hiematuri : num & ego, neſcio : si enim erit bellum, cum Pompeio eſſe conſtitui. Quod habebo certi, faciam ut ſcias. Ego bellum fœdissimum futurum puto, nisi qui, ut tu ſcis, Parthicus caſus exſtiterit.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER OCTAVUS.

Scriptæ ſunt libri hujus epiſtolæ, conſulibus item L. Cornelio Lentulo, & C. Claudio Marcello; continentque hiſtoriam dierum XVI, Pompeii videlicet, Pompeianorumque trepidationem: curam in delectu habendo: geſta a Cæſare in Piceno, & in Pelignis ad Corfinium; Domitii, Domitianorumque deditionem: ſollicitudinem Ciceronis, aut potiùs æſtum, Atticum conſulentis, si Pompeius Italiâ excedat, quid sibi faciendum sit; navigandumne cum illo, an in ſuis prædiis manendum; & multa in utramque partem diſputantis. MALASPINA.

CICERO ATTICO SAL.

1. QUUM ad te litteras dediſſem, redditæ mihi litteræ ſunt a Pompeio: cetera de rebus in Piceno geſtis, quæ ad ſe Vibullius ſcripsiſſet; de delectu Domitii, quæ ſunt vobis nota: nec tamen tam læta erant in his litteris, quàm ad me Philotimus ſcripſerat. Ipſam tibi epiſtolam misiſſem; ſed ſubitò fratris puer proficiſcebatur: cras igitur mittam: ſed in ea Pompeii epiſtola erat in extremo, ipsius manu: *Tu cenſeo*

Luceriam venias : nuſquam eris tutiùs. Id ego in eam partem accepi ; hæc oppida, atque oram maritimam illum pro derelicto habere : nec ſum miratus, eum, qui caput ipſum reliquiſſet, reliquis membris non parcere. Ei ſtatim reſcripsi, hominemque certum misi de comitibus meis, non me quærere, ubi tutissimò eſſem : si me vellet ſuâ, aut reipublicæ causâ Luceriam venire, ſtatim eſſe venturum : hortatuſque ſum, ut oram maritimam retineret, si rem frumentariam sibi ex provinciis ſuppeditari vellet. Hæc me fruſtra ſcribere videbam : ſed uti in urbe retinenda tunc, sic nunc in Italia non relinquenda teſtificabar ſententiam meam : sic enim parari video, ut Luceriam omnes copiæ contrahantur ; & ne is quidem locus ſtabilis ; ſed ex eo ipſo, si urgeamur, paretur fuga : quò minùs mirere, si invitus in eam cauſam deſcendo, in qua neque pacis, neque victoriæ ratio quæsita sit umquam, ſed ſemper flagitioſæ & calamitoſæ fugæ. Eundum ; ut, quemcumque fors tulerit, caſum ſubeam potiùs cum iis, qui dicuntur eſſe boni, quàm videar a bonis diſſentire : etsi propediem video bonorum, id eſt lautorum, & locupletum, urbem refertam fore ; municipiis verò his relictis, refertissimam. Quo ego in numero eſſem, si hos lictores moleſtissimos non

haberem ; nec me M'. Lepidi, L. Volcatii, Ser. Sulpicii comitum pœniteret : quorum nemo nec ſtultior eſt, quàm L. Domitius ; nec inconſtantior, quàm App. Claudius. Unus Pompeius me movet, beneficio, non auctoritate : quam enim ille habeat auctoritatem in hac cauſa, qui, quum omnes Cæſarem metuebamus, ipſe eum diligebat ? poſtquam verò ipſe metuere cœpit, putat omnes hoſtes illi oportere eſſe ? Ibimus tamen Luceriam ; nec eum fortaſſe delectabit noſter adventus : dissimulare enim non potero, mihi, quæ adhuc acta ſunt, diſplicere. Ego, si ſomnum capere poſſem, tam longis te epiſtolis non obtunderem : tu, si tibi eadem cauſa eſt, me remunerere ſanè velim.

CICERO ATTICO SAL.

2. MIHI verò omnia grata ; & quòd ſcripsiſti ad me, quæ audieras ; & quòd non credidiſti, quæ digna diligentiâ meâ non erant ; & quòd monuiſti, quod ſentiebas. Ego ad Cæſarem unas Capuâ litteras dedi, quibus ad ea reſcripsi, quæ mecum ille de gladiatoribus ſuis egerat ; breves, ſed benevolentiam significantes, non modò sine contumelia, ſed etiam cum maxima laude Pompeii : id enim illa ſententia poſtulabat, quâ illum ad concordiam hortabar : eas si quò ille misit, in

publico proponat velim. Alteras eodem die dedi, quo has ad te: non potui non dare, quum & ipſe ad me ſcripsiſſet, & Balbus. Earum exemplum ad te misi. Nihil arbitror fore, quod reprehendas: si qua erunt, doce me quo modo ea effugere possim. Nihil, inquies, omnino ſcripſeris. Quî magis effugias eos, qui volent fingere? verumtamen ita faciam, quoad fieri poterit. Nam quòd me hortaris ad memoriam factorum, dictorum, ſcriptorum etiam meorum; facis amicè tu quidem, mihique gratissimum: ſed mihi videris aliud tu honeſtum, meque dignum in hac cauſa judicare, atque ego exiſtimem. Mihi enim nihil ulla in gente umquam ab ullo auctore reipublicæ ac duce turpiùs factum eſſe videtur, quàm a noſtro amico factum eſt; cujus ego vicem doleo: qui urbem reliquit, id eſt patriam; pro qua, & in qua mori præclarum fuit. Ignorare mihi videris, hæc quanta sit clades: es enim etiam nunc domi tuæ: ſed invitis perditissimis hominibus eſſe diutius non potes. Hòc miſerius, hòc turpius quidquam? vagamur egentes cum conjugibus & liberis: in unius hominis, quotannis periculosè ægrotantis, animâ poſitas omnes noſtras ſpes habemus, non expulsi, ſed evocati e patria, quam non ſervandam ad reditum noſtrum, ſed diri-

piendam & inflammandam reliquimus: ita multi nobiſcum ſunt, non in ſuburbanis, non in hortis, non in ipſa urbe; &, si nunc ſunt, non erunt. Nos interea ne Capuæ quidem, ſed Luceriæ; & oram quidem maritimam jam relinquemus; Afranium exſpectabimus, & Petreium: nam in Labieno parum eſt dignitatis. Hîc tu in me illud: *Des, id feras.* Nihil de me dico: alii viderint. Hîc quidem quæ eſt? domi veſtræ eſtis, & eritis omnes boni. Quis tum ſe mihi non oſtendit? quis nunc adeſt hoc bello? sic enim jam appellandum eſt. Vibullii res geſtæ ſunt adhuc maximæ: id ex Pompeii litteris cognoſces; in quibus animadvertito illum locum, ubi erit διπλῆ: videbis de Cnæo noſtro ipſe Vibullius quid exiſtimet. Quò igitur hæc ſpectat oratio? Ego pro Pompeio lubenter emori poſſum: facio pluris omnium hominum neminem: ſed non ita, uno in eo judico ſpem de ſalute reipublicæ. Significas enim aliquantò ſecus, quàm ſolebas, ut etiam Italiâ si ille cedat, putes cedendum: quod ego nec reipublicæ puto eſſe utile, nec liberis meis: præterea neque rectum, neque honeſtum. Sed cur.... *Poteriſne igitur videre tyrannum?* Quasi interſit, audiam, an videam; aut locupletior mihi sit quærendus auctor, quàm Socrates, qui, quum XXX tyranni eſſent,

pedem portâ non extulit. Eſt mihi præterea præcipua cauſa manendi; de qua utinam aliquando tecum loquar. Ego XIII Kalend. quum eâdem lucernâ hanc epiſtolam ſcripsiſſem, quâ inflammaram tuam, Formiis ad Pompeium, si de pace ageretur, profectus; si de bello, quid erit?

CICERO ATTICO SAL.

3. MAXIMIS & miſerrimis rebus perturbatus, quum coràm tecum mihi poteſtas deliberandi non eſſet, uti tamen tuo consilio volui: deliberatio autem omnis hæc eſt; si Pompeius Italiâ cedat, quod eum facturum eſſe ſuſpicor, quid mihi agendum putes: & quò faciliùs consilium dare possis; quid in utramque partem mihi in mentem veniat, explicabo brevi. Quum merita Pompeii ſumma erga ſalutem meam, familiaritaſque, quæ mihi cum eo eſt, tum ipſa reipublicæ cauſa me adducit, ut mihi consilium meum cum illius consilio, vel fortuna conjungenda eſſe videatur. Accedit illud: si maneo, & illum comitatum optimorum & clarissimorum civium deſero, cadendum eſt in unius poteſtatem: qui, etsi multis rebus significat ſe nobis eſſe amicum; &, ut eſſet, a me eſt (tute ſcis) propter ſuſpicionem hujus impendentis tempeſtatis multò antè proviſum: tamen utrumque consideran-

dum eſt, & quanta fides ei ſit habenda; &, si maximè exploratum eum nobis amicum fore, sitne viri fortis & boni civis, eſſe in ea urbe, in qua quum ſummis honoribus imperiiſque uſus sit, res maximas geſſerit, ſacerdotio sit amplissimo præditus, non futurus sit ſui juris, ſubeundumque periculum sit, cum aliquo fortè dedecore, quando Pompeius rempublicam recuperarit. In hac parte hæc ſunt. Vide nunc, quæ sint in altera. Nihil actum eſt a Pompeio noſtro ſapienter, nihil fortiter, addo etiam, nihil nisi contra consilium auctoritatemque meam. Omitto illa vetera, quòd iſtum in rempublicam ille aluit, auxit, armavit: ille legibus per vim, & contra auſpicia ferendis auctor; ille Galliæ ulterioris adjunctor; ille gener; ille in adoptando P. Clodio augur; ille reſtituendi mei, quàm retinendi ſtudiosior; ille provinciæ propagator; ille abſentis in omnibus adjutor: idem etiam tertio conſulatu, poſtquam eſſe defenſor reipublicæ cœpit, contendit, ut decem tribuni plebis ferrent, ut abſentis ratio haberetur: quod idem ipſe ſanxit lege quadam ſuâ; Marcoque Marcello conſuli, finienti provincias Gallias, Kalendis Martiis reſtitit. Sed, ut hæc omittam, quid fœdius, quid perturbatius hoc ab urbe diſceſſu, sive potiùs turpissimâ fugâ? quæ conditio non

accipienda fuit potiùs, quàm relinquenda patria? malæ conditiones erant, fateor; ſed num quid hòc pejus? At recuperabit rempublicam. Quando? aut quid ad eam ſpem eſt parati? non ager Picenus amiſſus? non patefactum iter ad urbem? non pecunia omnis, & publica, & privata, adverſario tradita? denique nulla cauſa; nullæ vires, nulla ſedes, quò concurrant, qui rempublicam defenſam velint. Apulia delecta eſt, inaniſſima pars Italiæ, & ab impetu hujus belli remotiſſima: fuga, & maritima opportunitas viſa quæri deſperatione. Invitè cepi Capuam, non quò munus illud defugerem, ſed sic, ne cauſam: in qua nullus eſſet ordinum, nullus apertus privatorum dolor; bonorum autem eſſet aliquis, ſed hebes, ut ſolet; &, ut ipſe ſenſiſſem, multitudo, & infimus quiſque propenſus in alteram partem, multi mutationis rerum cupidi. Dixi ipsi, me nihil ſuſcepturum sine præſidio, & sine pecunia: itaque habui nihil omnino negotii; quòd ab initio vidi, nihil quæri præter fugam. Eam si nunc ſequor, quónam? cum illo non: ad quem quum eſſem profectus, cognovi in iis locis eſſe Cæſarem, ut tutò Luceriam venire non poſſem. Infero mari nobis, incerto curſu, hieme maximâ navigandum eſt. Age jam, cum fratre, an sine? cum filio, aut quo modo?

in utraque enim re ſumma difficultas erit, ſummus animi dolor. Qui autem impetus illius erit in nos abſentes, fortunaſque noſtras? acrior, quàm in ceterorum; quòd putabit fortaſſe in nobis violandis aliquid ſe habere populare. Age jam, has compedes, faſces inquam hos laureatos, efferre ex Italia, quàm moleſtum eſt? qui autem locus erit nobis tutus (ut jam placatis utamur fluctibus) antequam ad illum venerimus? quà autem, aut quò, nihil ſcimus. At si reſtitero, & fuerit nobis in hac parte locus; idem fecero, quod in Cinnæ dominatione Philippus, quod L. Flaccus, quod Q. Mucius; quoquo modo ea res huic quidem cecidit: qui tamen ita dicere ſolebat, ſe id fore videre, quod factum eſt, ſed hoc malle, quàm armatum ad patriæ mœnia accedere. Aliter Thraſybulus, & fortaſſe meliùs. Sed eſt certè quædam illa Mucii ratio, atque ſententia; eſt illa etiam Thraſybuli; &, quum sit neceſſe, ſervire tempori; & non amittere tempus, quum sit datum. Sed in hoc ipſo habent tamen iidem faſces moleſtiam: sit enim nobis amicus, quod incertum eſt; ſed sit: deferet triumphum. Non accipere ne periculoſum sit; an accipere, invidioſum ad bonos? O rem, inquis, difficilem, & inexplicabilem! atqui explicanda eſt. Quî enim fieri poteſt? Ac ne

me exiſtimâris ad manendum eſſe propenſiorem, quòd plura in eam partem verba fecerim, poteſt fieri, quod fit in multis quæſtionibus, ut res verboſior hæc fuerit, illa verior. Quamobrem ut maxima de re æquo animo deliberanti, ita mihi des conſilium velim. Navis & in Cajeta eſt parata nobis, & Brundisii. Sed ecce nuntii, ſcribente me hæc ipſa noctu in Caleno, ecce litteræ, Cæſarem ad Corfinium, Domitium Corfinii cum firmo exercitu, & pugnare cupiente. Non puto etiam hoc Cnæum noſtrum commiſſurum, ut Domitium relinquat: etsi Brundisium Scipionem cum cohortibus duabus præmiſerat; legionem a Fauſto conſcriptam in Siciliam sibi placere a conſule duci, ſcripſerat ad conſules: ſed turpe Domitium deſerere erit, implorantem ejus auxilium. Eſt quædam ſpes mihi quidem non magna, ſed in his locis firma, Afranium in Pirenæo cum Trebonio pugnaſſe, pulſum Trebonium, etiam Fabium tuum transiſſe cum cohortibus: ſumma autem, Afranium cum magnis copiis adventare. Id si eſt, in Italia fortaſſe manebitur. Ego autem, quum eſſet incertum iter Cæſaris, quòd vel ad Capuam, vel ad Luceriam iturus putabatur, Leptam ad Pompeium misi, & litteras; ipſe, ne quò inciderem, reverti Formias. Hæc te ſcire volui, ſcripsique ſe-

datiore animo, quàm proximè ſcripſeram; nullum meum judicium interponens, ſed exquirens tuum.

CICERO ATTICO SAL.

4. DIONYSIUS quidem tuus potiùs, quàm noſter, cujus ego quum ſatis cognoſſem mores, tuo tamen potiùs ſtabam judicio, quàm meo, ne tui quidem teſtimonii, quod ei ſæpe apud me dederas, veritus, ſuperbum ſe præbuit in fortuna, quam putavit noſtram fore: cujus fortunæ nos, quantum humano consilio effici poterit, motum ratione quadam gubernabimus. Cui qui noſter honos, quod obſequium, quæ etiam ad ceteros contempti cujuſdam hominis commendatio defuit? ut meum judicium reprehendi a Quinto fratre, vulgóque ab omnibus mallem, quàm illum non efferre laudibus; Ciceroneſque noſtros meo potiùs labore ſubdoceri, quàm me aliumvis magiſtrum quærere. Ad quem ego quas litteras, dii immortales, miſeram? quantum honoris significantes? quantum amoris? Dicæarchum mehercule, aut Ariſtoxenum diceres arceſſi, non unum omnium loquaciſſimum, & minimè aptum ad docendum. Sed eſt memoriâ bonâ. Me dicet eſſe meliore. Quibus litteris ita reſpondit, ut ego nemini, cujus cauſam non reciperem: ſem-

per enim, *si potero, si antè ſuſceptâ cauſâ non impediar* : numquam reo cuiquam tam humili, tam ſordido, tam nocenti, tam alieno, tam præcisè negavi, quàm hic mihi : planè ſine ulla exceptione præcidit. Nihil cognovi ingratius ; in quo vitio nihil mali non ineſt. Sed de hoc nimis multa. Ego navem paravi : tuas litteras tamen exſpecto, ut ſciam, quid reſpondeant conſultationi meæ. Sulmone C. Attium Pelignum aperuiſſe Antonio portas, quum eſſent cohortes quinque ; Q. Lucretium inde effugiſſe ſcis : Cnæum ire Brundisium ; Domitium deſertum. Confecta res eſt.

CICERO ATTICO SAL.

5. QUUM ante lucem VIII Kal. litteras ad te de Dionysio dediſſem, veſperi ad nos eodem die venit ipſe Dionysius, auctoritate tuâ permotus, ut ſuſpicor : quid enim putem aliud ? etsi ſolet eum, quum aliquid furiosè fecit, pœnitere : numquam autem certior fuit, quàm in hoc negotio. Nam, quod ad te ſcripſeram, poſtea audivi, a tertio milliario tum eum ῥίψαι Πολλὰ μάτην κεράεσσιν ἐς ἠέρα θυμήναντα : multa, inquam, mala eum dixiſſe, ſuo capiti, ut aiunt. Sed ô meam manſuetudinem ! conjeceram in faſciculum unà cum tua venientem ad illum epiſtolam : hanc ad me referri volo ; nec ullam ob aliam cauſam

iiii exſpectatione Corfiniensi ; in
ſalute reipublicæ decernitur. Tu
lum, qui eſt *M' CURIO* inſcrip
lim cures ad eum perferendum ; T
que Curio commendes ; ut ei,
si quid opus erit in ſumptum, e

CICERO ATTICO SA

6. OBSIGNATA jam epiſtolâ, q
noćte daturus eram, sicut dedi (
veſperi ſcripſeram) C. Sosius p
Formianum venit ad M' Lepidu
num noſtrum, cujus quæſtor fuit
peii litterarum ad conſulem exem
tulit.

Litteræ mihi a L. Domitio a.
Kalend. Mart. allatæ ſunt : ear
plum infrà ſcripsi. Nunc, ut ego
bam, tuâ ſponte te intelligere ſcio
reipublicæ intersit, omnes copias
locum primo quoque tempore conve
si tibi videbitur, dabis operam

Dii immortales, qui me horror perfudit! quàm ſum ſollicitus quidnam futurum ſit! Hoc tamen ſpero, magnum nomen imperatoris fore, magnum in adventu terrorem.... Spero etiam, quoniam adhuc nihil nobis obfuit, nihil mutaſſe. Nec tegentia hoc, quod quum fortiter & diligenter, tum etiam mehercule.... Modò enim audivi quartanam a te diſcessiſſe: moriar, si magis gauderem, si id mihi accidiſſet. Piliæ dic non eſſe æquum, eam diutius habere, nec id eſſe veſtræ concordiæ. Tironem noſtrum ab altera relictum audio: ſed eum video in ſumptum ab aliis mutuatum; ego autem Curium noſtrum, si quid opus eſſet, rogaram. Malo Tironis verecundiam in culpa eſſe, quàm illiberalitatem Curii.

CICERO ATTICO SAL.

7. UNUM etiam reſtat amico noſtro ad omne dedecus, ut Domitio non ſubveniat: at nemo dubitat, quin ſubsidio venturus sit: ego non puto. Deſeret igitur talem civem, & eos, quos unà ſcis eſſe? quum habeat præſertim & ipſe cohortes XXX? nisi me omnia fallunt, deſeret. Incredibiliter pertimuit: nihil ſpectat nisi fugam; cui tu (video enim quid ſentias) me comitem putas debere eſſe: ego verò quem fugiam, habeo; quem ſequar, non

noſtra tradidit ; qui patriam reliqu
liam relinquit , si malui ; contigit
ſum. Quod ſupereſt, nec iſta vide
ſum , quæ numquam timui , ne vi
nec mehercule iſtum , propter que
non modò meis, ſed memet ipſo
dum eſt. Ad Philotimum ſcripsi d
co , sive a Moneta (nemo enim
sive ab Oppiis , tuis contubernalib
tera apposita tibi mandabo.

Cicero Attico Sal

8. O rem turpem , & eâ re mi
sic enim ſentio , id demum , aut
id ſolum eſſe miſerum , quod tu
Aluerat Cæſarem : eumdem repe
mere cœperat : conditionem pacis
probarat : nihil ad bellum pararat
reliquerat : Picenum amiſerat cul
Apuliam ſe compegerat : ibat in Gr
omnes nos ἀπροσφωνήτους , expertes ſu
tam inusitati consilii relinquebat.Ecc

oculos ejus, & exclamaſſe ille vir, qui eſſe debuit,

> Πρὸς τοῦθ' ὅ, τι χρὴ καὶ παλαμᾶσθαι,
> Καὶ πάντ' ἐπ' ἐμοὶ τεκταινέσθων.
> Τὸ γὰρ εὖ μετ' ἐμοῦ.

At ille tibi πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ dicens, pergit Brundiſium: Domitium autem aiunt, te auditâ, & eos, qui unà eſſent, ſe tradidiſſe. O rem lugubrem? itaque intercludor dolore, quò minùs ad te plura ſcribam. Tuas litteras exſpecto.

CICERO ATTICO SAL.

9. EPISTOLAM meam quòd pervulgatam ſcribis eſſe, non fero moleſtè: quin etiam ipſe multis dedi deſcribendam: ea enim & acciderunt jam, & impendent, ut teſtatum eſſe velim de pace quid ſenſerim. Quum autem ad eam hortarer eum præſertim hominem, non videbar ullo modo faciliùs moturus, quàm si id, ad quod eum hortarer, convenire ejus ſapientiæ dicerem: eam si *admirabilem* dixi, quum eum ad ſalutem patriæ hortabar, non ſum veritus, ne viderer aſſentari; cui tali in re lubenter me ad pedes abjeciſſem. Quà autem eſt, *aliquid impertias temporis*, non eſt de pace, ſed de me ipſo, & de meo officio ut aliquid cogitet. Nam quòd teſ-

tificor, me expertem belli fuiſſe; etsi id re perſpectum eſt, tamen eò ſcripsi, quò in ſuadendo plus auctoritatis haberem; eódemque pertinet, quòd cauſam ejus probo. Sed quid hæc nunc? utinam aliquid profectum eſſet: næ ego iſtas litteras in concione recitari velim; si quidem ille ipſe ad eumdem ſcribens in publicò propoſuit epiſtolam illam, in qua eſt, *prò tuis rebus geſtis amplissimis*: amplioribuſne, quàm ſuis, quàm Africani? ita tempeſtas ferebat: si quidem etiam vos duo tales ad quintum milliarium: quid nunc ipſum unde ſe recipienti? quid agenti? quid acturo? quantò autem ferociùs ille cauſæ ſuæ confidet, quum vos, quum veſtri similes non modò frequentes, ſed læto vultu gratulantes viderit? Num igitur peccamus? Minimè vos quidem: ſed tamen signa conturbantur, quibus voluntas a simulatione diſtingui poſſet. Quæ verò ſenatuſconſulta video? Sed apertiùs, quàm propoſueram. Ego Arpini volo eſſe pridie Kal. deinde circum villulas noſtras errare, quas viſurum me poſtea deſperavi. Εὐγενῆ tua consilia, & tamen pro temporibus non incauta, mihi valde probantur. Lepido quidem (nam ferè συνδιημερεύομεν: quod gratissimum illi eſt) numquam placuit ex Italia exire; Tullo multò minùs: crebrò enim illius litteræ ab aliis ad nos commeant.

me illorum ſententiæ minùs move-
: minùs multa dederant illi reipubli-
ignora : tua mehercule auctoritas ve-
enter movet ; affert enim & reliqui
oris recuperandi rationem , & præ-
s tuendi. Sed , obſecro te , quid hòc
rius , quàm alterum plauſus in fœdiſ-
. cauſa quærere , alterum offensiones
ptima ? alterum exiſtimari conſerva-
m inimicorum , alterum deſertorem
orum ? Et mehercule quamvis ame-
Cnæum noſtrum , ut & facimus , &
mus ; tamen hoc , quòd talibus viris
ſubvenit , laudare non poſſum : nam
timuit ; quid ignavius ? sive , ut qui-
putant , meliorem ſuam cauſam illo-
cæde fore putavit ; quid injuſtius ?
hæc omittamus : augemus enim dolo-
retractando. Sexto Kalend. veſperi
us minor ad me venit , occultâ viâ
ens ad Lentulum coſ. miſſu Cæſaris ,
. litteris , cum mandatis , cum promiſ-
e provinciæ , Romam ut redeat : cui
uaderi poſſe non arbitror , nisi erit
ventus. Idem aiebat , nihil malle Cæ-
m , quàm ut Pompeium *aſſequeretur* ,
redo ; & *rediret in gratiam* , id non
lo : & metuo , ne omnis hæc clemen-
d unam illam crudelitatem colligatur.
us quidem major ad me ſcribit , ni-
malle Cæſarem , quàm principe Pom-

peio sine metu vivere. Tu, puto, hæc credis. Sed, quum hæc ſcribebam v Kal. Pompeius jam Brundisium veniſſe poterat: expeditus enim anteceſſerat legiones Luceriâ. Sed hoc τέρας horribili vigilantiâ, celeritate, diligentiâ eſt. Planè, quid futurum sit, neſcio.

CICERO ATTICO SAL.

10. DIONYSIUS quum ad me præter opinionem meam veniſſet, locutus ſum cum eo liberalissimè: tempora expoſui: rogavi, ut diceret quid haberet in animo: me nihil ab ipſo invito contendere. Reſpondit, ſe, quod in nominibus haberet, neſcire quo loci eſſet; alios non ſolvere, aliorum diem nondum eſſe: dixit etiam alia quædam de ſervulis ſuis, quare nobiſcum eſſe non poſſet. Morem gessi: dimisi a me, ut magiſtrum Ciceronum, non lubenter; ut hominem ingratum, non invitus. Volui te ſcire, quid ego de ejus facto judicarem.

CICERO ATTICO SAL.

11. QUOD me magno animi motu perturbatum putas; ſum equidem, ſed non tam magno, quàm tibi fortaſſe videor: levatur enim omnis cura, quum aut conſtitit consilium, aut cogitando nihil explicatur: lamentari autem licet: illud ta-

men totos dies ; ſed vereor , ne , nihil quum proficiam , etiam dedecori sim ſtudiis ac litteris noſtris. Conſumo igitur omne tempus , considerans , quanta vis sit illius viri , quem noſtris libris ſatis diligenter , ut tibi quidem videmur , expressimus. Teneſne igitur , moderatorem illum reipublicæ quò referre velimus omnia ? nam sic quinto , ut opinor , in libro loquitur Scipio : *Ut enim gubernatori curſus ſecundus , medico ſalus , imperatori victoria ; sic huic moderatori reipublicæ beata civium vita propoſita eſt ; ut opibus firma , copiis locuples , gloriâ ampla , virtute honeſta sit : hujus enim operis , maximi inter homines atque optimi , illum eſſe perfectorem volo.* Hoc Cnæus noſter quum antea numquam , tum in hac cauſâ minimè cogitavit. Dominatio quæsita ab utroque eſt : non id actum , beata & honeſta civitas ut eſſet. Nec verò ille urbem reliquit , quòd eam tueri non poſſet ; nec Italiam , quòd eâ pelleretur : ſed hoc a primo cogitavit , omnes terras , omnia maria movere , reges barbaros incitare , gentes feras armatas in Italiam adducere , exercitus conficere maximos. Genus illud Sullani regni jam pridem appetitur , multis , qui unà ſunt , cupientibus. An cenſes , nihil inter eos convenire ? nullam pactionem fieri potuiſſe ? hodie poteſt :

ſed conjecturâ proſpiciens ; *Jam magno.* Non multò , inquam , ſe ſum vaticinari : tanta malorum i Ἰλιάς. Atque hòc noſtra gravior ſa , qui domi ſumus , quàm illor unà transierunt , quòd illi quidem metuunt , nos utrumque. Cur igi quis , remansimus ? Vel tibi pa vel non occurrimus ; vel hoc fui Conculcari , inquam , miſeram It debis proximâ æſtate , & quati vi , mancipiis ex omni genere c nec tam proſcriptio pertimeſcen Luceriæ multis ſermonibus denun quàm univerſus interitus : tantas fligendo utriuſque vires video futu bes conjecturam meam : tu autem lationis fortaſſe aliquid exſpectaſ invenio ; nihil fieri poteſt miſeri perditius ; nihil fœdius. Quòd quid Cæſar ad me ſcripſerit : qu gratissimum sibi eſſe , quòd quier

ſaris, præmiorumque promissis, si Romam revertiſſet: verùm, quum habeo rationem dierum, antè puto tranſmiſſurum, quàm potuerit conveniri. Epiſtolarum Pompeii duarum, quas ad me misit, negligentiam, meamque in ſcribendo diligentiam volui tibi notam eſſe: earum exempla ad te misi. Cæſaris hic per Apuliam ad Brundisium curſus quid efficiat, exſpecto. Utinam aliquid simile Parthicis rebus. Simul aliquid audiero, ſcribam ad te. Tu ad me velim bonorum ſermones: Romæ frequentes eſſe dicuntur. Scio equidem, te in publicum non prodire; ſed tamen audire te multa, neceſſe eſt. Memini librum tibi afferri, a Demetrio Magnete ad te miſſum, περὶ Ὁμονοίας. Eum mihi velim mittas. Vides, quam cauſam mediter.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. M. CICERONI IMP.

QUINTUS Fabius ad me venit a. d. IV Id. Febr. Is nuntiat L. Domitium cum ſuis cohortibus XI, & cum cohortibus XIV, quas Vibullius adduxit, ad me iter habere: habuiſſe in animo proficiſci Corfinio, a. d. V Id. Febr. C. Hirrum cum V cohortibus ſubſequi. Cenſeo ad nos Luceriam venias: nam te hîc tutissimè puto fore.

nuntiatum ; Vibulliique virtutem
triamque libenter agnovi. Nos a
ea ora , ubi præpoſiti ſumus , ita
ut navem paratam haberemus :
audiebamus , & ea verebamur , ut
cumque tu conſilium præcepiſſes
bis perſequendum putaremus. Nun
niam auctoritate & conſilio tuo
firmiore ſumus , si teneri poſſe pu
racinam , & oram maritimam , in
nebo ; etsi præsidia in oppidis nu
nemo enim noſtri ordinis in his l
præter M. Eppium , quem ego
nis eſſe volui , vigilantem homi
induſtrium. Nam L. Torquatum
fortem & cum auctoritate , Forr
habemus : ad te profectum arl
Ego omnino , ut proximè tibi pl
Capuam veni eo ipſo die , quo tu
Sidicino es profectus : volueras en
cum M. Considio proprætore ,

ligentiâ, & in illa colonia auctoritate. Fui Capuæ, quoad conſules. Iterum, ut erat dictum ab conſulibus, veni Capuam ad Nonas Februar. cum fuiſſem triduum, recepi me Formias. Nunc quod tuum conſilium, aut quæ ratio belli ſit, ignoro. Si tenendam hanc oram putas, quæ & opportunitatem & dignitatem habet, & egregios cives, &, ut arbitror, teneri poteſt; opus eſt eſſe, qui præſit: ſin omnia in unum locum contrahenda ſunt; non dubito, quin ad te ſtatim veniam, quo mihi nihil optatius eſt; idque tecum, quo die ab urbe diſceſſimus, locutus ſum. Ego, ſi cui adhuc videor ſegnior fuiſſe, dum ne tibi videar, non laboro: & tamen, ſi, ut video, bellum gerendum eſt; confido me omnibus facilè ſatisfacturum. M. Tullium, meum neceſſarium, ad te miſi: cui tu, ſi tibi videretur, ad me litteras dares.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. M. CICERONI IMP.

Si vales, bene eſt. Tuas litteras libenter legi: recognovi enim tuam priſtinam virtutem etiam in ſalute communi. Conſules ad eum exercitum, quem in Apulia habui, venerunt. Magnopere te hortor pro tuo ſingulari perpetuoque ſtudio in rempublicam, ut te ad nos conferas; ut communi conſilio reipublicæ afflictæ opem atque auxilium fera-

Canusii redditæ ſunt, ſuſpicionem
habebam, te reipublicæ causâ mar
iturum ; eramque in ſpe magna
in Italia poſſemus aut concordia
ſtituere, quâ mihi nihil utilius vic
aut rempublicam ſumma cum c
defendere. Interim, nondum me
ris ad te perlatis, ex his mandat
D. Lælio ad conſules dederas,
tui consilii factus, non exſpectav
mihi a te litteræ redderentur; co
que cum Quinto fratre, & cum
noſtris iter ad te in Apuliam fac
pi. Quum Teanum Sidicinum ve
C. Messius familiaris tuus mihi di
que complures, Cæſarem iter hab
puam; & eo ipſo die manſurum eſſ
niæ. Sanè ſum commotus; quòd
eſſet, non modò iter meum inter
ſed meipſum planè exceptum p
Itaque tum Cales processi, ut ib
simùm conſiſterem, dum certu

tu ad Lentulum conſulem miſiſſes. Hæ ſcriptæ sic erant: *Litteras tibi a L. Domitio a. d. XIII Kal. Mart. allatas eſſe;* earumque exemplum ſubſcripſeras: *magnique intereſſe reipublicæ* ſcripſeras, *omnes copias prima quoque tempore in unum locum convenire; & ut præsidii, quod ſatis eſſet, Capuæ relinqueret.* His ego litteris lectis in eadem opinione fui, quâ reliqui omnes, te cum omnibus copiis ad Corfinium eſſe venturum; quò mihi, quum Cæſar ad oppidum caſtra haberet, tutum iter eſſe non arbitrabar. Quum res in ſumma exſpectatione eſſet, utrumque simul audimus, & quæ Corfinii acta eſſent, & te iter Brundisium facere cœpiſſe: quumque nec mihi, nec fratri meo dubium eſſet, quin Brundisium contenderemus; a multis, qui e Samnio Apuliaque veniebant, admoniti ſumus, ut caveremus, ne exciperemur a Cæſare; quòd is in eadem loca, quæ nos petebamus, profectus, celeriùs etiam, quàm nos poſſemus, eò, quò intenderat, venturus eſſet. Quod quum ita eſſet; nec mihi, nec fratri meo, nec cuiquam amicorum, placuit committere, ut temeritas noſtra non ſolùm nobis, ſed etiam reipublicæ, noceret; quum præſertim non dubitaremus, quin, si etiam tutum nobis iter fuiſſet, te tamen jam conſequi non poſſemus. Interim accepimus

tuas litteras, Canuſio a. d. x Kalend. Mart. datas, quibus nos hortaris, ut celeriùs Brundisium veniamus: quas quum accepiſſemus a. d. III Kalend. Mart. non dubitabamus, quin tu jam Brundisium perveniſſes; nobiſque iter illud omnino interclusum videbatur; neque minùs nos eſſe captos, quàm qui Corfinii fuiſſent: neque enim eos ſolos arbitrabamur capi, qui in armatorum manus incidiſſent, ſed eos nihilò minùs, qui regionibus excluſi, intra præsidia, atque intra arma aliena veniſſent. Quod quum ita sit, maximè vellem primùm ſemper tecum fuiſſe; quod quidem tibi oſtenderam, quum a me Capuam rejiciebam: quod feci non vitandi oneris causâ, ſed quòd videbam teneri illam urbem sine exercitu non poſſe: accidere autem mihi nolebam, quod doleo viris fortissimis accidiſſe. Quando autem tecum ut eſſem non contigit; utinam tui consilii certior factus eſſem: nam ſuſpicione aſſequi non potui; quòd omnia priùs arbitratus ſum fore, quàm ut hæc reipublicæ cauſa in Italia non poſſet duce tè conſiſtere. Neque verò nunc consilium tuum reprehendo, ſed fortunam reipublicæ lugeo: nec, si ego, quid tu sis ſecutus, non perſpicio, idcircò minùs exiſtimo, te nihil nisi ſummâ ratione feciſſe. Mea quæ ſemper fuerit ſententia,

primùm de pace vel iniquâ conditione retinenda, deinde de urbe (nam de Italia quidem nihil mihi umquam oſtenderas) meminiſſe te arbitror. Sed mihi non ſumo, ut meum consilium valere debuerit: ſecutus ſum tuum; neque id reipublicæ cauſâ, de qua deſperavi, quæ & nunc afflicta eſt, nec excitari sine civili perniciosissimo bello poteſt: ſed te quærebam; tecum eſſe cupiebam: neque ejus rei facultatem, si qua erit, prætermittam. Ego me in hac omni cauſa facilè intelligebam pugnandi cupidis hominibus non ſatisfacere: primùm enim præ me tuli, me nihil malle quàm pacem; non quin eadem timerem, quæ illi: ſed ea bello civili leviora ducebam. Inde ſuſcepto bello, quum pacis conditiones ad te afferri, a teque ad ea honorificè & largè reſponderi viderem, duxi meam rationem; quam tibi facilè me probaturum pro tuo in me beneficio arbitrabar. Memineram me eſſe unum, qui pro meis maximis in rempublicam meritis ſupplicia miſerrima & crudelissima pertuliſſem: me eſſe unum, qui, si offendiſſem ejus animum, cui tum, quum jam in armis eſſemus, conſulatus tamen alter, & triumphus amplissimus deferebatur, ſubjicerer eiſdem prœliis: ut mea perſona ſemper ad improborum civium impetus aliquid videretur habere populare. Atque

hæc non ego priùs ſum ſuſpicatus, quàm mihi palam denuntiata ſunt: neque ea tam pertimui, si ſubeunda eſſent, quàm declinanda putavi, si honeſtè vitare poſſem. Quam brevem illius temporis, dum in ſpe pax fuit, rationem noſtram vides; reliqui facultatem res ademit. Iis autem, quibus non ſatisfacio, facilè reſpondeo: neque enim ego amicior C. Cæſari umquam fui, quàm illi; neque illi amiciores reipublicæ, quàm ego. Hoc inter me, & illos intereſt, quòd, quum & illi cives optimi sint, & ego ab iſta laude non absim, ego conditionibus, quod idem te intellexeram velle, illi armis diſceptari maluerunt. Quæ quoniam ratio vicit; perficiam profectò, ut neque reſpublica civis a me animum, neque tu amici desideres.

CICERO ATTICO SAL.

12. MIHI moleſtior lippitudo erat etiam, quàm antè fuerat: dictare tamen hanc epiſtolam malui, quàm Gallo Fabio, amantiſsimo utriuſque noſtrûm, nihil ad te litterarum dare. Nam pridie quidem, quoquo modo potueram, ſcripſeram ipſe eas litteras, quarum vaticinationem falſam eſſe cupio. Hujus autem epiſtolæ non ſolùm ea cauſa eſt, ut ne quis a me dies intermittatur, quin dem ad te litteras; ſed etiam hæc juſtior, ut a te impetrarem,

ut ſumeres aliquid temporis ; quo quia ibi perexiguo opus eſt , explicari mihi tuum consilium planè volo , ut penitus intelligam. Omnia ſunt integra nobis : nihil prætermiſſum eſt , quod non habeat ſapientem excuſationem , non modò probabilem. Nam certè neque tum peccavi , quum imparatam Capuam , non ſolùm ignaviæ delectûs , ſed etiam perfidiæ ſuſpicionem fugiens , accipere nolui ; neque quum poſt conditiones pacis per L. Cæſarem & Fabatum allatas cavi , ne animum ejus offenderem , cui Pompeius jam armatus armato conſulatum triumphumque deferret. Nec verò hæc extrema quiſquam poteſt jure reprehendere , quòd mare non transirem : id enim , etsi erat deliberationis ; tamen obire non potui. Neque enim ſuſpicari debui ; præſertim quum ex ipsius Pompeii litteris , idem quod video te exiſtimaſſe , non dubitarim , quin is Domitio ſubventurus eſſet. Et planè quid rectum , & quid faciendum mihi eſſet , diutius cogitare malui. Primùm igitur , hæc qualia tibi eſſe videantur , etsi ſignificata ſunt a te , tamen accuratiùs mihi perſcribas velim : deinde aliquid etiam in poſterum proſpicias , fingaſque , quem me eſſe deceat , & ubi me plurimùm prodeſſe reipublicæ ſentias ; ecquæ pacifica perſona desideretur ; an in bellatore sint

ſeonem , itaque ſæpe ingemiſcens
cordatus. Quare nunc ſaltem ad il
culos revertamur , quos tum abje
ut non ſolùm glorioſis conſiliis u
ſed etiam paulò ſalubrioribus. Se
præſcribo : accuratè velim perſcrib
ad me ſententiam. Volo etiam ex
quàm diligentiſſimè poteris (habe
tem , per quos poſſis) quid L
noſter , quid Domitius agat , quid
ſit , quemadmodum nunc ſe geran
quem accuſent , num cui ſuccenſean
dico , num cui ? num Pompeio ? .
culpam omnem Pompeius in Do
confert , quod ipſius litteris cogno
teſt , quarum exemplum ad te mitt
igitur videbis ; &, quod ad te an
pſi , Demetrii Magnetis librum ,
ad te miſit de concordia , velin
mittas.

Cn. Magnus Procos. M. Marc
L. Lentulo Coss. S. D.

litteras miſi, primùm uti ipſe cum omni copia ad nos veniret: ſi de ſe dubitaret, ut cohortes XIV, quæ ex Piceno ad me iter habebant, ad nos mitteret. Quod veritus ſum, factum eſt, ut Domitius implicaretur; neque ipſe ſatis firmus eſſet ad caſtra facienda, quòd meas XIV, & ſuas XI cohortes tribus in oppidis diſtributas haberet: nam partim Albæ, partim Sulmone collocavit: neque, ſi vellet, expedire poſſet. Nunc ſcitote, me eſſe in ſumma ſollicitudine: nam & tot & tales viros periculo obſidionis liberare cupio; neque ſubſidio ire poſſum, quòd his duabus legionibus non puto eſſe committendum, ut illuc ducantur: ex quibus tamen non amplius XIV cohortes contrahere potui; quòd Brundiſium præſidium miſi, neque Canuſium ſine præſidio, dum abeſſem, putavi eſſe dimittendum. D. Lælio mandaram, quòd majores copias ſperabam nos habituros, ut, ſi vobis videretur, alteruter veſtrûm ad me veniret; alter in Siciliam cum ea copia, quam Capuæ, & circum Capuam comparaſtis, & cum iis militibus, quos Fauſtus legit, proficiſceretur; Domitius cum XII ſuis cohortibus eódem adjungeretur; reliqua copia omnes Brundiſium cogerentur; & inde navibus Dyrrhachium tranſportarentur. Nunc, quum hoc tempore nihilò magis ego, quàm vos, ſubſidio Domitio ire poſ-

tri ordinis , qui hîc ſunt , ut Brun
ducerem hanc copiam , quam mecum
Vos hortor , ut quodcumque militun
trahere poteritis , contrahatis , & eóa
niatis quamprimum. Arma quæ ad n
ſuri eratis , iis , cenſeo , armetis m
quos vobiſcum habetis : quæ arma j
bunt , ea si Brundisium jumentis d
ritis , vehementer reipublicæ profueri
hac re velim noſtros certiores faciati
ad P. Lupum ; & C. Coponium p
misi , ut ſe nobis conjungerent ; & n
quod haberent , ad vos deducerent.

CN. MAGNUS PROCOS. S.
L. DOMITIO PROCOS.

MIROR , te ad me nihil ſcr
& potiùs ab aliis , quàm a te , de
blica me certiorem fieri. Nos , disjec
nu , pares adverſariis eſſe non poſſi
contractis noſtris copiis , ſpero nos &
blicæ & communi ſaluti prodeſſe.

ror quid cauſæ fuerit, quare consilium mutâris. Nam illa cauſa, quam mihi Vibullius ſcribit, levis eſt, te propterea moratum eſſe, quòd audieris Cæſarem Firmo progreſſum in Caſtrum Truentinum veniſſe. Quantò enim magis appropinquare adverſarius cœpit, eò tibi celeriùs agendum erat, ut te mecum conjungeres priùs, quàm Cæſar aut tuum iter impedire, aut me abs te excludere poſſet. Quamobrem etiam & etiam te rogo & hortor, id quod non deſtiti ſuperioribus litteris a te petere, ut primo quoque die Luceriam advenires, antequam copiæ, quas inſtituit Cæſar contrahere, in unum locum coactæ, nos a nobis diſtrahant. Sed si erunt, qui te impediant, ut illas ſuas ſervent, æquum eſt me a te impetrare ut cohortes, quæ ex Piceno & Camerino venerunt, quæ fortunas ſuas reliquerunt, ad me miſſum facias.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO PROCOS.

LITTERAS abs te M. Calenius ad me attulit a. d. XIV Kalend. Mart. in quibus litteris ſcribis, tibi in animo eſſe obſervare Cæſarem; &, si ſecundùm mare ad me ire cœpiſſet, confeſtim in Samnium ad me venturum; sin autem ille circum iſtæc loca commoraretur, te ei, si propiùs acceſſiſſet, resiſtere velle. Te animo magno &

præſentia cohortes contra te habeat C
ſed quantas brevi tempore equitum &
tum copias contracturus ſit. Cui rei
monio ſunt litteræ, quas Buſſenius
miſit; in quibus ſcribit, id quod al
quoque mihi ſcribitur, præſidia Curi
quæ in Umbria & Tuſcis erant, e
here, & ad Cæſarem iter facere: q
copiæ in unum locum fuerint coacta
pars exercitûs ad Albam mittatur,
ad te accedat; ut non pugnet, ſed
ſuis repugnet, hærebis: neque ſolu
iſta copia tantam multitudinem ſuſtine
teris, ut frumentatum eas. Quamob
magnopere hortor, ut quamprimum cu
ni copia huc venias. Conſules conſtit
idem facere. Ego Metuſcilio ad te ma
dedi, providendum eſſe, ne duæ le
sine Picentinis cohortibus in conſpectu
ſaris committerentur. Quamobrem noli
moveri, si audieris me regredi, si for

contrahere copias expedit; ne receptum amittam. Itaque non amplius XIV cohortes Luceriam coëgi. Conſules præsidia omnia deducturi ſunt, aut in Siciliam ituri. Nam aut exercitum firmum habere oportet, quo confidamus perrumpere nos poſſe; aut regiones ejuſmodi obtinere, e quibus repugnemus. Id quod neutrum nobis hoc tempore contingit; quòd & magnam partem Italiæ Cæſar occupavit; & nos non habemus exercitum tam amplum, neque tam magnum, quàm ille. Itaque nobis providendum eſt, ut ſummam reipublicæ rationem habeamus. Etiam atque etiam te hortor, ut cum omni copia quamprimum ad me venias. Poſſumus etiam nunc rempublicam erigere, si communi consilio negotium adminiſtrabimus: sin diſtrahemur, infirmi erimus. Mihi hòc conſtitutum eſt.

His litteris ſcriptis, Sica a te mihi litteras attulit & mandata. Quòd me hortare, ut iſtuc veniam, id me facere non arbitror poſſe; quòd non magnopere his legionibus confido.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO PROCOS.

LITTERÆ mihi a te redditæ ſunt a. d. XIII Kal. Mart. in quibus ſcribis, Cæſarem apud Corfinium caſtra poſuiſſe. Quod putavi & præmonui, fit, ut nec in præ-

ſentia committere tecum prœlium velit; &, omnibus copiis conductis, te implicet, ne ad me iter tibi expeditum sit, atque iſtas copias conjungere optimorum civium possis cum his legionibus, de quarum voluntate dubitamus: quò etiam magis tuis litteris ſum commotus. Neque enim eorum militum, quos mecum habeo, voluntati ſatis confido, ut de omnibus fortunis reipublicæ dimicem; neque etiam, qui ex delectibus conſcripti ſunt a conſulibus, convenerunt. Quare da operam, si ullâ ratione etiam nunc efficere potes, ut te explices, huc quamprimum venias, antequam omnes copiæ adverſariûm conveniant. Neque enim celeriter ex delectibus huc homines convenire poſſunt; &, si convenirent, quantum iis committendum sit, quòd inter ſe ne noti quidem ſunt, contra veteranas legiones, non te præterit.

Cicero Attico Sal.

13. Lippitudinis meæ signum tibi sit librarii manus, & eadem cauſa brevitatis: etsi nunc quidem, quod ſcriberem, nihil erat. Omnis exſpectatio noſtra erat in nuntiis Brundisinis. Si nactus hic eſſet Cnæum noſtrum, ſpes dubia pacis: sin ille antè tranſmisiſſet, exitiosi belli metus. Sed videſne, in quem hominem inciderit reſpublica? quàm acutum, quàm vigilantem, quàm paratum? Si mehercule neminem

occiderit, nec cuiquam quidquam ademerit, ab his, qui eum maximè timuerant, maximè diligetur. Multum mecum municipales homines loquuntur, multum ruſticani : nihil prorſus aliud curant nisi agros, nisi villulas, nisi nummulos ſuos. Et vide, quàm converſa res eſt. Illum, quo antea confidebant, metuunt ; hunc amant, quem timebant. Id quantis noſtris peccatis vitiiſque evenerit, non poſſum sine moleſtia cògitare. Quæ autem impendere putarem, ſcripſeram ad te ; & jam tuas litteras exſpectabam.

CICERO ATTICO SAL.

14. NON dubito, quin tibi odioſæ sint epiſtolæ quotidianæ, quum præſertim neque nova de re aliqua certiorem te faciam, neque novam denique jam reperiam ſcribendi ullam ſententiam. Sed si, deditâ operâ, quum cauſa nulla eſſet, tabellarios ad te cum inanibus epiſtolis mitterem ; facerem ineptè : euntibus verò, domeſticis præſertim, ut nihil ad te dem litterarum, facere non poſſum : & simul (crede mihi) requieſco paulùm in his miſeriis, quum quasi tecum loquor : quum verò tuas epiſtolas lego, multò etiam magis. Omnino intelligo, nullum fuiſſe tempus poſt has fugas & formidines, quod magis debuerit mutum eſſe a litteris ;

omnia antè nos ſciemus. Eoden
video Cæſarem a Corfinio poſt
profectum eſſe, id eſt Feralibus
nusio manè Pompeium: eo mo
ambulat Cæſar, & iis diariis n
leritatem incitat, ut timeam, n
Brundisium, quàm opus sit,
Dices: Quid igitur proficis, o
pes ejus rei moleſtiam, quam
turus sis? Nihil equidem: ſed
dixi, tecum perlibenter loquor
ſcito, labare meum consilium,
ſatis jam fixum videbatur: no
tis idonei ſunt auctores ii, qui
bantur: quod enim umquam ec
publica forte factum exſtitit?
his ullam rem laude dignam
Nec mehercule laudandos exi
trans mare belli parandi causâ p
(quamquam hæc ferenda non
deo enim quantum id bellum
peſtiferum futurum sit. Sed me

m, tamquam mecum loquor : quis au-
m eſt, tanta quidem de re, quin variè
um ipſe diſputet? Simul & elicere cu-
b; ſententiam tuam : si manet, ut fir-
ior sim ; si mutata eſt, ut tibi aſſen-
r. Omnino ad id, de quo dubito, per-
iet, me ſcire, quid Domitius acturus sit,
id noſter Lentulus. De Domitio varia
diebamus, modò eſſe in Tiburtino Le-
di ; modò cum Lepido accessiſſe ad ur-
m : quod item falſum video eſſe. Ait
im Lepidus, eum neſcio quò penetraſſe
ineribus ; occultandi ſui causâ, an maris
iſcendi, ne id quidem ſcit : ignorat enim
: filio : addit illud, ſanè moleſtum ; pe-
iniam Domitio ſatis grandem, quam is
orfinii habuerit, non eſſe redditam. De
ntulo autem nihil audimus : hæc velim
quiras, ad meque perſcribas.

CICERO ATTICO SAL.

5. ANTE diem v Non. Mart. epiſtolas
ihi tuas Ægypta reddidit, unam vete-
m IV Kal. quam te ſcribis dediſſe Pina-
o, quem non vidimus ; in qua exſpec-
is, quidnam præmiſſus agat Vibullius ;
ui omnino non eſt viſus a Cæſare (in
ltera epiſtola video te ſcire ita eſſe) &
uemadmodum redeuntem excipiam Cæ-
rem ; quem omnino vitare cogito : &
ut Hæmonis fugam intendis, commuta-

jam tamen, ut antè ad te ſcripsi,
tem. Nec me movet, quod ſcribi
ipsi iniquum : nam periculum in u
iracundia positum eſt ; victoria au
incerta, ut deterior cauſa parati
eſſe videatur. Nec me conſules m
qui ipsi plumâ aut folio faciliùs mo
officii me deliberatio cruciat, cruci
adhuc. Cautior certè eſt mansio ; h
exiſtimatur trajectio : malo interdum
me non cautè, quàm pauci non
feciſſe exiſtiment. De Lepido &
quod quæris ; illi verò non dubitan
Cæſari præſtò futuri, in ſenatumq
turi sint. Recentissima tua eſt epiſt
data ; in qua optas congreſſum,
que non deſperas : ſed ego, quu
ſcribebam, nec illos congreſſuros
si congressi eſſent, Pompeium ad
conditionem acceſſurum putabam.
videris non dubitare, si conſules
eant, quid nos facere oporteat.

tranſeundi. Nam aut cum imperio ſunt, ut Pompeius, ut Scipio, Setenas, Fannius, Voconius, Seſtius, ipsi conſules; quibus more majorum conceſſum eſt vel omnes adire provincias; aut legati ſunt eorum. Sed nihil diſſero: quid placeat tibi, & quid propemodum rectum sit, intelligo. Plura ſcriberem, si ipſe poſſem: ſed, ut mihi videor, potero biduo. Balbi Cornelii litterarum exemplum, quas eodem die accepi, quo tuas, misi ad te, ut meam vicem doleres, quum me rideri videres.

BALBUS CICERONI IMP. S.

OBSECRO te, Cicero, ſuſcipe curam & cogitationem dignissimam tuæ virtutis, ut Cæſarem & Pompeium, perfidiâ hominum diſtractos, rurſus in priſtinam concordiam reducas. Crede mihi, Cæſarem non ſolùm fore in tua poteſtate, ſed etiam maximum beneficium te sibi dediſſe judicaturum, si huc te rejicis. Velim, idem Pompeius faciat; qui ut adduci tali tempore ad ullam conditionem possit, magis opto, quàm ſpero. Sed quum conſtiterit, & timere desierit, tum incipiam non deſperare tuam auctoritatem plurimùm apud eum valituram. Quòd Lentulum coſ. meum voluiſti hîc remanere, Cæſari gratum, mihi verò gratissimum medius fidius feciſti: nam illum tanti facio, qui non Cæſarem magis diligam: qui si paſ-

ſus eſſet, nos ſecum, ut conſueramus, loqui; & non ſe totum etiam & etiam ab ſermone noſtro avertiſſet, minùs miſer, quàm ſum, eſſem. Nam cave putes hoc tempore plus me quemquam cruciari, quòd eum, quem ante me diligo, video in conſulatu quidvis potiùs eſſe, quàm conſulem. Quòd si tibi voluerit obtemperare, & nobis de Cæſare credere, & conſulatum reliquum Romæ peragere, incipiam ſperare, etiam conſilio ſenatûs, auctore te, illo relatore, Pompeium & Cæſarem conjungi poſſe: quod si factum erit, me ſatis vixiſſe putabo. Factum Cæſaris de Corfinio totum te probaturum ſcio: quo modo in hujuſmodi re, commodiùs cadere non potuit, quàm ut res sine ſanguine conficeretur. Balbi mei tuique adventu delectatum te valde gaudeo. Is quæcumque tibi de Cæſare dixit, quæque Cæſar ſcripsit, ſcio, re tibi probabit, quæcumque fortuna ejus fuerit, verissimè ſcripsiſſe.

CICERO ATTICO SAL.

16. OMNIA mihi proviſa ſunt, prætèr occultum, & tutum iter ad mare ſuperum: hoc enim mari uti non poſſumus hoc tempore anni. Illuc autem, quò ſpectat animus, & quò res vocat, quà veniam? cedendum enim eſt celeriter; ne fortè quâ re impediar, atque alliger. Nec verò ille me ducit, qui videtur; quem ego hominem ἀπολιτικώτατον omnium jam antè co-

gnoram ; nunc verò etiam ἀστρατηγικώτατον. Non me igitur is ducit, ſed ſermo hominum, qui ad me a Philotimo ſcribitur : is enim me ab optimatibus ait conſcindi. Quibus optimatibus, dii boni ! qui nunc quo modo occurrunt, quo modo autem ſe venditant Cæſari ? Municipia verò Deum : nec ſimulant, ut quum de illo ægroto vota faciebant ; ſed planè, quidquid mali hic Piſiſtratus non fecerit, tam gratum eſt, quàm si alium facere prohibuerit : hunc propitium ſperant ; illum iratum putant. Quas fieri cenſes ἀπαντήσεις ex oppidis ? quos honores ? Metuunt, inquies : credo ; ſed mehercule illum magis. Hujus insidiosâ clementiâ delectantur ; illius iracundiam formidant. Judices DCCCL, qui præcipuè Cnæo noſtro delectabantur, ex quibus quotidie aliquem video, neſcio quas ejus Lucerias horrent. Itaque quæro, qui sint iſti optimates, qui me exturbent, quum ipsi domi maneant. Sed tamen, quicumque ſunt, αἰδέομαι Τρῶας. Etsi, quâ ſpe proficiſcar, video ; conjungoque me cum homine magis ad vaſtandam Italiam, quàm ad vincendum parato : demum, quem exſpecto . . . Et quidem, quum hæc ſcribebam IV Nonas, jam exſpectabam aliquid a Brundisio. Quid autem aliquid ? quàm inde turpiter fugiſſet, & victor hic quà ſe referret, & quò : quod ubi audiſſem, si ille Appiâ veniret, ego Arpinum cogitabam.

Continentur item hoc libro Cnæi
diſium , atque inde in Macedonian
ſio , quæ fuit Idibus Martiis , præ
conſulibus L. Cornelio Lentulo , &
Marcello , cum omnibus pene ma
cunctoque ſenatu : æſtus animi ægri
ceronis , Atticum conſulentis , quun
Italiâ ceſſerit , quid ſibi faciendum
temque Cæſarem a Brundiſio , quò
fuerat perſecutus , exſpectarene debe
maximè in loco , quo vultu ſermon
pere : denique congreſſus ipſe cum
utriuſque diſceſſus. Quæ omnia acci
bus paulò plus viginti. Nam quoti
eos erant litteræ. Malaspina.

Cicero Attico S

1. Etsi, quum tu has litteras
putabam fore, ut ſcirem jam, quic
ſii actum eſſet (nam Canuſio
profectus erat Cnæus ; hæc aute

nihil allatum eſſe ne rumoris quidem : nam erat mirum silentium. Sed hæc fortaſſe κενόσπουδα ſunt ; quæ tamen jam ſciantur neceſſe eſt. Illud moleſtum, me adhuc inveſtigare non poſſe, ubi P. Lentulus noſter ſit, ubi Domitius : quæro autem, quò faciliùs ſcire possim, quid acturi sint ; iturine ad Pompeium ; &, ſi ſunt, quà, quandove ituri ſunt. Urbem quidem jam refertam eſſe optimatium audio ; Sosium & Lupum, quos Cnæus noſter antè putabat Brundisium venturos eſſe quàm ſe, jus dicere. Hinc verò vulgò vadunt : etiam M' Lepidus, quocum diem conterere ſolebam, cras cogitabat. Nos autem in Formiano morabamur, quò citiùs audiremus : deinde Arpinum volebamus : inde, iter quà maximè ἀναπάντητον eſſet, ad mare ſuperum, remotis, sive omnino missis lictoribus. Audio enim bonis viris, qui & nunc, & ſæpe antea magno præsidio reipublicæ fuerunt, hanc cunctationem noſtram non probari, multaque in me, & ſeverè in conviviis tempeſtivis quidem diſputari. Cedamus igitur ; &, ut boni cives simus, bellum Italiæ terrâ marique inferamus ; & odia improborum rurſus in nos, quæ jam exſtincta erant, incendamus ; & Lucceii consilia, ac Theophani perſequamur. Nam Scipio vel in Syriam proficiſcitur ſorte ; vel cum genero honeſtè ; vel

Cæſarem fugit iratum. Marcelli quidem, niſi gladium Cæſaris timuiſſent, manerent. Appius & eodem timore, & inimicitiarum recentium; & tamen præter hunc, & C. Caſſium, reliqui legati; Fauſtus proquæſtor: ego unus, cui utrumvis liceret. Frater accedet; quem ſocium hujus fortunæ eſſe non erat æquum: cui magis etiam Cæſar iraſcetur: ſed impetrare non poſſum, ut maneat. Dabimus hoc Pompeio, quod debemus: nam me quidem alius nemo movet; non ſermo bonorum, qui nulli ſunt; non cauſa, quæ acta timidè eſt, agetur improbè. Uni, uni hoc damus, ne id quidem roganti, nec ſuam cauſam (ut ait) agenti, ſed publicam. Tu quid cogites de tranſeundo in Epirum, ſcire ſanè velim.

Cicero Attico Sal.

2. Etsi Nonis Mart. die tuo, ut opinor, exſpectabam epiſtolam a te longiorem; tamen ad eam ipſam brevem, quam III Nonas ὑπὸ τὴν διάληψιν dediſti, reſcribendum putavi. Gaudere ais te, manſiſſe me; & ſcribis in ſententia te manere: mihi autem ſuperioribus litteris videbare non dubitare, quin cederem, ita, ſi & Cnæus bene comitatus conſcendiſſet, & conſules tranſiſſent. Utrùm hoc tu parum commeminiſti, an ego non ſatis intellexi,

an mutaſti ſententiam ? ſed aut ex epiſtola, quam exſpecto, perſpiciam, quid ſentias; aut alias abs te litteras eliciam. Brundiſio nihil dum erat allatum. O rem difficilem, planéque perditam! quàm nihil prætermittis in consilio dando! quàm nihil tamen, quod tibi placeat, explicas. Non eſſe me unà cum Pompeio gaudes; ac proponis quàm sit turpe me adeſſe, quum quid de illo detrahatur, nec fas eſſe approbare. Certè contrà igitur? Dii, inquis, averruncent. Quid ergo fiet, si in altero ſcelus eſt, in altero ſupplicium? Impetrabis, inquis, a Cæſare, ut tibi abeſſe liceat, & eſſe otioſo. Supplicandum igitur? Miſerum! quid si non impetraro? Et de triumpho erit, inquis, integrum. Quid si hoc ipſo premar? Accipiam? quid fœdius? Negem? repudiari ſe totum, magis etiam quàm olim in XX-viratu, putabit: ac ſolet, quum ſe purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuiſſe inimicum, ut ne honorem quidem a ſe accipere vellem. Quantò nunc hoc idem accipiet aſperiùs? tantò ſcilicet, quantò & honor hic illo eſt amplior, & ipſe robuſtior. Nam quòd negas te dubitare, quin magna in offenſa sim apud Pompeium hoc tempore, non video cauſam, cur ita sit, hoc quidem tempore. Qui enim amiſſo Corfinio deni-

que certiorem me ſui consilii fecit, is queretur Brundisium me non veniſſe, quum inter me & Brundisium Cæſar eſſet? deinde etiam ſcit ἀπαῤῥησίαστον eſſe in ea cauſa querelam ſuam; me putat de municipiorum imbecillitate, de delectibus, de pace, de urbe, de pecunia, de Piceno occupando plus vidiſſe, quàm ſe. Sin quum potuero, non venero, tum erit inimicus: quod ego non eò vereor, ne mihi noceat (quid enim faciet?

Τίς δ' ἐστι δοῦλος, τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν;)

ſed quia ingrati animi crimen horreo. Confido igitur adventum noſtrum illi, quoquo tempore fuerit, ut ſcribis, ἀσμένιστον fore. Nam quod ais, si hic temperantiùs egerit, consideratius consilium te daturum; quî hic poteſt ſe gerere non perditè? vita, mores, antè facta, ratio ſuſcepti negotii, ſocii, vires bonorum, aut etiam conſtantia. Vix dum epiſtolam tuam legeram, quum ad me currens ad illum Poſtumus Curtius venit, nihil nisi claſſes loquens & exercitus: eripiebat Hiſpanias: tenebat Asiam, Siciliam, Africam, Sardiniam: confeſtim in Græciam perſequebatur. Eundum igitur eſt, nec tam ut belli, quàm ut fugæ ſocii simus: nec enim ferre potero ſermones iſtorum, quicumque ſunt: non ſunt enim certè, ut appellan-

tur, boni. Sed tamen id ipſum ſcire cupio, quid loquantur; idque ut exquiras, meque certiorem facias, te vehementer rogo. Nos adhuc, quid Brundisii actum eſſet, planè neſciebamus. Quum ſciemus, tum ex re, & ex tempore consilium capiemus; ſed utemur tuo.

CICERO ATTICO SAL.

3. DOMITII filius transiit Formias VIII Id. currens ad matrem Neapolim, mihique nuntiari jussit, patrem ad urbem eſſe; quum de eo curiosè quæſiſſet ſervus noſter Dionysius. Nos autem audieramus eum profectum, sive ad Pompeium, sive in Hiſpaniam. Id cujuſmodi sit, ſcire ſanè velim: nam ad id, quod delibero, pertinet, si ille certè nuſquam diſcessit, intelligere Cnæum, non eſſe faciles nobis ex Italia exitus, quum ea tota armis, præsidiiſque teneatur, hieme præſertim: nam, si commodius anni tempus eſſet, vel infero mari liceret uti: nunc nihil poteſt, nisi ſupero, tranſmitti; quò iter intercluſum eſt. Quæres igitur & de Domitio, & de Lentulo. A Brundisio nulla adhuc fama venerat; & erat hic dies VII Id. quo die ſuſpicabamur, aut pridie Brundisium veniſſe Cæſarem: nam Kal. Arpis manſerat. Sed si Poſtumum audire velles, perſecuturus erat Cnæum: transiſſe enim jam putabat, con-

jeƈturâ tempeſtatum ac dierum. Ego nautas eum non putabam habiturum : ille confidebat, & eò magis, quòd audita naviculariis hominis liberalitas eſſet. Sed tota res Brundisina jam quo modo habeat ſe, diutius neſcire non poſſum.

CICERO ATTICO SAL.

4. EGO etsi tam diu requieſco, quàm diu aut ad te ſcribo, aut tuas litteras lego; tamen & ipſe egeo argumento epiſtolarum, & tibi idem accidere certè ſcio: quæ enim ſoluto animo familiariter ſcribi ſolent, temporibus his excluduntur; quæ autem ſunt horum temporum, ea jam contrivimus. Sed tamen, ne me totum ægritudini dedam, ſumpsi mihi quaſdam tamquam θέσεις, quæ & politicæ ſunt, & temporum horum; ut & abducam animum ab querelis, & in eo ipſo, de quo agitur, exerceat. Eæ ſunt hujuſmodi. Εἰ μενετέον ἐν τῇ πατρίδι τυραννουμένης. Τυραννουμένης δ' αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πραγματευτέον, κἂν μέλλῃ διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδυνεύσειν. Εἰ εὐλαβητέον τὸν καταλύοντα, μὴ αὐτὸς αἴρηται. Εἰ πειρατέον ἀρήγειν τῇ πατρίδι τυραννουμένῃ καιρῷ καὶ λόγῳ μᾶλλον, ἢ πολέμῳ. Εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν, ἀναχωρήσαντά ποι, τῆς πατρίδος τυραννουμένης. Εἰ διὰ παντὸς ἰτέον κινδύνου τῆς ἐλευθερίας πέρι. Εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ, καὶ

πολιορκητέον ταύτην τυραννουμένην. Εἰ καὶ μὴ δοκιμάζοντα τὴν διὰ πολέμου κατάλυσιν τῆς τυραννίδος, συναπογράφεσθαι ὅμως τοῖς ἀρίστοις. Εἰ τοῖς εὐεργέταις, καὶ φίλοις συγκινδυνευτέον ἐν τοῖς πολιτικοῖς, κἂν μὴ δοκῶσιν εὖ βεβουλεῦσθαι περὶ τῶν ὅλων. Εἰ ὁ μεγάλα τὴν πατρίδα εὐεργετήσας, δι' αὐτό τε τοῦτο ἀνήκεστα παθὼν, καὶ φθονηθεὶς, κινδυνεύσειεν ἂν ἐθελοντὴς ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Εἰ ἐφετέον αὐτῷ ἑαυτοῦ ποτε, καὶ τῶν οἰκειοτάτων ποιεῖσθαι πρόνοιαν, ἀφεμένῳ τὰς πρὸς τοὺς ἰσχύοντας διαπολιτείας. In his ego me conſolationibus exercens, & diſſerens in utramque partem tum Græcè, tum Latinè, & abduco parumper animum a moleſtiis, & τῶν προὔργου τι delibero. Sed vereor ne tibi ἄκαιρος ſim: ſi enim rectè ambulaverit is, qui hanc epiſtolam tulit, in ipſum tuum diem incidit.

CICERO ATTICO SAL.

5. NATALI die tuo ſcripſiſti epiſtolam ad me plenam conſilii, ſummæque quum benevolentiæ, tum etiam prudentiæ: eam mihi Philotimus poſtridie quàm a te acceperat, reddidit. Sunt iſta quidem quæ diſputas difficillima, iter ad ſuperum, navigatio infero, diſceſſus Arpinum, ne hunc fugiſſe; manſio Formiis, ne obtuliſſe nos gratulationi videamur: ſed miſerius nihil, quàm ea videre; quæ tamen jam, jam, inquam, videnda erunt. Fuit apud

me Poſtumus : ſcripsi ad te quàm gravis. Venit ad me etiam Q. Fuſius, quo vultu ! quo ſpiritu ! properans Brundiſium, ſcelus accuſans Pompeii, levitatem & ſtultitiam ſenatûs. Hæc qui in mea villa non feram, Curtium in curia potero ferre ? Age, finge me quamvis εὐστομάχως hæc ferentem ; quid illa, *Dic, M. Tulli*, quem habebunt exitum ? Et omitto cauſam reipublicæ, quam ego amiſſam puto quum vulneribus ſuis, tum medicamentis iis, quæ parantur. De Pompeio quid agam ? cui planè (quid enim hoc negem ?) ſuccenſui : ſemper enim cauſæ eventorum magis movent, quàm ipſa eventa. Hæc igitur mala (quibus majora eſſe quæ poſſunt ?) conſiderans, vel potiùs judicans ejus operâ accidiſſe & culpâ, inimicior eram huic, quàm ipsi Cæſari. Ut majores noſtri funeſtiorem diem eſſe voluerunt Alliensis pugnæ, quàm urbis captæ, quòd hoc malum ex illo; itaque alter religioſus etiam nunc dies, alter in vulgus ignotus : sic ego, decem annorum peccata recordans, in quibus inerat ille etiam annus, qui nos, hoc non defendente, ne dicam graviùs, afflixerat ; præſentiſque temporis cognoſcens temeritatem, ignaviam, negligentiam, ſuccenſebam. Sed ea jam mihi exciderunt : beneficia ejuſdem cogito : cogito etiam dignitatem. Intelligo

ſeriùs equidem quàm vellem, propter epiſtolas ſermoneſque Balbi; ſed video planè nihil aliud agi, nihil actum ab initio, quàm ut hunc occideret. Ego igitur, si quis apud Homerum, quum ei & mater & dea dixiſſet,

> Αὐτίκα γάρ τοι ἔπειτα μεθ' Ἕκτορα πότμος
> ἕτοιμος:

matri ipſe reſpondit,

> Αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρῳ

Κτεινομένῳ ἐπαμῦναι: quid si non ἑταίρῳ ſolùm, ſed etiam εὐεργέτῃ? adde, tali viro, talem cauſam agenti: & ego verò hæc officia mercanda vitâ puto. Optimatibus verò tuis nihil confido, nihil jam ne inſervio quidem: video ut ſe huic dent, ut daturi sint. Quidquam tu illa putas fuiſſe de valetudine decreta municipiorum, præ his de victoria gratulationibus? Timent, inquies. At ipsi tum ſe timuiſſe dicunt. Sed videamus quid actum sit Brundisii: ex eo fortaſſe mea consilia naſcentur, aliæque litteræ.

CICERO ATTICO SAL.

6. NOS adhuc Brundisio nihil. Româ ſcripsit Balbus, putare jam Lentulum coſ. tranſmisiſſe, nec eum a minore Balbo conventum, quòd is hoc jam Canusii audiſ-

ſet : inde ad ſe eum ſcripsiſſe : cohortes ſex, quæ Albæ fuiſſent, ad Curium viâ Minuciâ transiſſe ; id Cæſarem ad ſe ſcripſiſſe, & brevi tempore eum ad urbem futurum. Ergo utar tuo consilio ; neque me Arpinum hoc tempore abdam : etsi Ciceroni meo togam puram quum dare Arpini vellem, hanc eram ipſam excuſationem relicturus ad Cæſarem : ſed fortaſſe in eo ipſo offendetur, cur non Romæ potiùs. Sed tamen si eſt conveniendus, hîc potissimùm. Tum reliqua videbimus, id eſt, & quò, & quà, & quando. Domitius, ut audio, in Coſano, & quidem, ut aiunt, paratus ad navigandum : si in Hiſpaniam, non probo ; si ad Cnæum, laudo : quóvis potiùs certè, quàm ut Curtium videat ; quem ego patronus adſpicere non poſſum. Quid alios ? Sed, opinor, quieſcamus ; ne noſtram culpam coarguamus, qui, dum urbem, id eſt patriam, amamus, dumque rem conventuram putamus, ita nos gessimus, ut planè interclusi captique simus. Scriptâ jam epiſtolâ, Capuâ litteræ ſunt allatæ hoc exemplo. *Pompeius mare transiit cum omnibus militibus, quos ſecum habuit : hic numerus eſt hominum millia XXX ; & conſules, duo & tribuni plebis, & ſenatores, qui fuerunt cùm eo, omnes cum uxoribus & liberis. Conſcendiſſe dicitur a. d. IV Nonas Mart. Ex ea die fuere*

Septemtrionis ventis. Naves, quibus uſus non eſt, omnes aut præcidiſſe, aut incendiſſe dicunt. De hac re litteræ L. Metello tribuno plebis Capuam allatæ ſunt ab Clodia ſocru, quæ ipſa tranſiit. Antè ſollicitus eram & angebar, ſicut res ſcilicet ipſa cogebat, quum conſilio explicare nihil poſſem : nunc autem, poſtquam Pompeius & conſules ex Italia exierunt, non angor, ſed ardeo dolore :

οὐδέ μοι ἦτορ
Ἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτημαι.

Non ſum, inquam, mihi crede, mentis compos : tantum mihi dedecoris admiſiſſe videor. Me non primùm cum Pompeio, qualicumque conſilio uſo, deinde cum bonis eſſe, quamvis cauſâ temerè inſtitutâ ? præſertim quum ii ipſi, quorum ego cauſâ timidiùs me fortunæ committebam, uxor, filia, Cicerones pueri, me illud ſequi mallent ? hoc turpe, & me indignum putarent ? Nam Quintus quidem frater, quidquid mihi placeret, id rectum ſe putare aiebat, id animo æquiſſimo ſequebatur. Tuas nunc epiſtolas a primo lego : hæ me paulùm recreant. Primæ monent & rogant, ne me projiciam ; proximæ te gaudere oſtendunt, me remanſiſſe : eas quum lego, minùs mihi turpis videor, ſed tam diu dum lego : deinde emergit rurſum dolor, & αἰσχροῦ φαντασία.

ſperaſque fieri poſſe , ut mihi Cæſa
cedat ut abſim , quum aliquid in
contra Cnæum agatur : ſed timeo
impetrem. Venit ab eo Furnius (
dem ſcias , quos ſequamur) Q. Ti
lium cum Cæſare eſſe nuntiat : ſe
majores mihi gratias agere , quàm
Quid autem me roget (paucis ille
verbis , ἐν δυνάμει) cognoſce ex ipsi
tola. Me miſerum ! quòd tu non
Unà fuiſſemus : conſilium certè n
fuiſſet , Σύν τε δύ' ἐρχομένω. Sed acta
mus : reliqua paremus. Me adhuc h
fefellerunt , initio ſpes compoſitioni
factâ volebam uti populari vitâ , &
citudine ſenectutem noſtram liberari
de bellum crudele , & exitioſum fu
Pompeio intelligebam. Melioris me
dius civis , & viri putabam , quovi
plicio affici , quàm illi crudelitati n
lùm præeſſe , verùm etiam intereſſ
detur vel mori ſatius fuiſſe ; quàm

CÆSAR IMP. S. D. CICERONI IMP.

QUUM Furnium noſtrum tantùm vidiſſem, neque loqui, neque audire meo commodo potuiſſem; properarem, atque eſſem in itinere, præmissis jam legionibus; præterire tamen non potui, quin & ſcriberem ad te, & illum mitterem, gratiaſque agerem: etsi hoc & feci ſæpe, & ſæpiùs mihi facturus videor; ita de me mereris. In primis a te peto, quoniam confido me celeriter ad urbem venturum, ut te ibi videam; ut tuo consilio, gratiâ, dignitate, ope omnium rerum uti possim. Ad propositum revertar: feſtinationi meæ, brevitatique litterarum ignoſces. Reliqua ex Furnio cognoſces.

CICERO ATTICO SAL.

7. SCRIPSERAM ad te epiſtolam, quam darem IV Id. ſed eò die is, cui dare volueram, non eſt profectus. Venit autem eo ipſo die ille celeripes, quem Salvius dixerat: attulit uberrimas tuas litteras, quæ mihi quiddam quasi animulæ reſtillarunt. Recreatum enim me non queo dicere: ſed planè τὸ συνέχον effeciſti. Ego enim non jam id ago, mihi crede, ut proſperos exitus conſequar: sic enim video, nec duobus his vivis, nec hoc uno, nos umquam rempublicam habituros. Ita

neque de otio noſtro ſpero jam, nec ullam acerbitatem recuſo. Unum illud extimeſcebam, ne quid turpiter facerem, vel, dicam, jam effeciſſem. Sic ergo habeto, ſalutares te mihi litteras miſiſſe: neque ſolùm has longiores, quibus nihil poteſt eſſe explicatius, nihil perfectius; ſed etiam illas breviores, in quibus hoc mihi jucundissimum fuit, conſilium factumque noſtrum a Sexto probari: pergratumque mihi tu feciſti, a quo diligi me, & quid rectum ſit, intelligi ſcio. Longior verò tua epiſtola non me ſolùm, ſed meos omnes ægritudine levavit. Itaque utar tuo conſilio, & ero in Formiano; ne aut ad urbem ἀπάντησις mea animadvertatur; aut ſi nec hîc, nec illic eum videro, devitatum ſe a me putet. Quod autem ſuades, ut ab eo petam, ut mihi concedat, ut idem tribuam Pompeio, quod ipſi tribuerim; id me jampridem agere intelliges ex litteris Balbi & Oppii, quarum exempla tibi miſi: miſi etiam Cæſaris ad eos ſanâ mente ſcriptas, quo modo in tanta inſania. Sin mihi Cæſar hoc non concedat; video tibi placere illud, me πολίτευμα de pace ſuſcipere: in quo non extimeſco periculum: quum enim tot impendeant, cur non honeſtissimo depaciſci velim? Sed vereor ne Pompeio quid oneris imponam;

Μή μοι γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου

intorqueat. Mirandum enim in modum Cnæus noſter Sullani regni similitudinem concupit. Εἰδώς σοι λέγω. Nihil ille umquam minùs obſcurè tulit. Cum hocne igitur, inquies, eſſe vis? Beneficium ſequor, mihi crede, non cauſam, ut in Milone, ut in.... Sed hæc hactenus. Cauſa igitur non bona eſt? immo optima; ſed agetur (memento) fœdissimè. Primum consilium eſt ſuffocare urbem & Italiam fame; deinde agros vaſtare, urere, pecuniis locupletum non abſtinere. Sed quum eadem metuam ab hac parte; si illinc beneficium non sit, rectiùs putem quidvis domi perpeti. Sed ita meruiſſe illum de me puto, ut ἀχαριστίας crimen ſubire non audeam. Quamquam a te ejus quoque rei juſta defensio eſt explicata. De triumpho tibi aſſentior; quem quidem totum facilè & libenter abjecero. Egregiè probo fore ut, dum agamus, ὁ πλοῦς ὡραῖος obrepat: si modò, inquis, ſatis ille erit firmus. Eſt firmior etiam, quàm putabamus: de iſto licet bene ſperes: promitto tibi, si valebit, tegulam illum in Italia nullam relicturum. Tene igitur ſocio? Contra mehercule meum judicium, & contra omnium antiquorum auctoritatem; nec tam ut illa adjuvem, quàm ut hæc ne videam, cupio diſcede-

re : noli enim putare tolerabiles horum inſanias, nec uniuſmodi fore. Etsi quid te horum fugit? legibus, judiciis, ſenatu ſublato, libidines, audacias, ſumptus, egeſtates tot egentissimorum hominum, nec privatas poſſe res, nec rempublicam ſuſtinere. Abeamus igitur inde qualibet navigatione : etsi id quidem, ut tibi videbitur : ſed certè abeamus. Sciemus enim, id quod exſpectas, quid Brundisii actum sit. Bonis viris quòd ais probari, quæ adhuc fecerimus, ſcirique ab iis nos non profectos, valde gaudeo ; si eſt nunc ullus gaudendi locus. De Lentulo inveſtigabo diligentiùs : id mandavi Philotimo, homini forti, ac nimiùm optimati. Extremum eſt, ut tibi argumentum ad ſcribendum fortaſſe jam desit : nec enim alia de re nunc ulla ſcribi poteſt ; & de hac quid jam amplius inveniri poteſt ? Sed quoniam & ingenium ſuppeditat (dico mehercule, ut ſentio) & amor, quo & meum ingenium incitatur ; perge, ut facis, & ſcribe quantum potes. In Epirum quòd me non invitas, comitem non moleſtum, *ſubiraſcor* : ſed vale : nam, ut tibi ambulandum, ungendum, sic mihi dormiendum : Etenim litteræ tuæ mihi ſomnum attulerunt.

BALBUS, ET OPPIUS, S. D. M. CICERONI.

NEDUM hominum humilium, ut nos ſumus, ſed etiam ampliſsimorum virorum conſilia ex eventu, non ex voluntate, a pleriſque probari ſolent. Tamen freti tuâ humanitate, quod veriſsimum nobis videbitur, de eo, quod ad nos ſcripsiſti, tibi conſilium dabimus; quod ſi non fuerit prudens, at certè ab optima fide & optimo animo proficiſcetur. Nos niſi id, quod noſtro judicio Cæſarem facere oportere exiſtimamus, ut, ſimul Romam venerit, agat de reconciliatione gratiæ ſuæ, & Pompeii, id eum facturum ex ipſo cognoviſſemus, te hortari deſineremus, ut velles iis rebus intereſſe, quò faciliùs, & majore cum dignitate per te, qui utrique es conjunctus, res tota confieret: aut, ſi ex contrario putaremus Cæſarem id non facturum, & eum velle cum Pompeio bellum gerere, ſciremus; numquam tibi ſuaderemus, contra hominem optimè de te meritum arma ferres; ſicuti te ſemper oravimus, ne contra Cæſarem pugnares. Sed quum etiamnum, quid facturus Cæſar ſit, magis opinari, quàm ſcire poſſimus; non poſſumus niſi hoc, non videri eam tuam eſſe dignitatem, neque fidem omnibus cognitam, ut contra alterutrum, quum utrique ſis maximè neceſſarius, arma feras:

& hoc non dubitamus, quin Cæſar pro ſua humanitate maximè ſit probaturus. Nos tamen (si tibi videbitur) ad Cæſarem ſcribemus, ut nos certiores faciat, quid hac re acturus ſit: a quo ſi erit nobis reſcriptum, ſtatim, quæ ſentiemus, ad te ſcribemus; & tibi fidem faciemus nos ea ſuadere, quæ nobis videntur tuæ dignitati, non Cæſaris actioni eſſe utiliſſima: & hoc Cæſarem, pro ſua indulgentia in ſuos, probaturum putamus.

BALBUS CICERONI IMP. S.

Si vales, bene eſt. Poſtea quàm litteras communes cum Oppio ad te dedi, ab Cæſare epiſtolam accepi, cujus exemplum tibi miſi; ex quibus perſpicere poteris, quàm cupiat concordiam, & Pompeium reconciliare, & quàm remotus ſit ab omni crudelitate: quod eum ſentire, ut debeo, valde gaudeo. De te & tua fide, & pietate idem mehercule, mi Cicero, ſentio, quod tu, non poſſe tuam famam & officium ſuſtinere, ut contra eum arma feras, a quo tantum beneficium te accepiſſe prædices. Cæſarem hoc idem probaturum, exploratum pro ſingulari ejus humanitate habeo; eique cumulatiſſimè ſatisfacturum te certò ſcio, quum nullam partem belli contra eum ſuſcipias, neque ſocius ejus adverſariis fueris. Atque hoc non ſolùm in te, tali & tanto viro, ſatis habebit, ſed etiam mihi ipſe ſuâ con-

ceſsit voluntate, ne in iis caſtris eſſem, quæ contra Lentulum, aut Pompeium futura eſſent; quorum beneficia maxima haberem: ſibique ſatis eſſe dixit, si togatus urbana officia sibi præſtitiſſem; quæ etiam illis, id si vellem, præſtare poſſem. Itaque nunc Romæ omnia negotia Lentuli procuro, ſuſtineo; meumque officium, fidem, pietatem his præſto. Sed mehercule rurſus jam abjectam compositionis ſpem non deſperatissimam eſſe puto; quoniam Cæſar eſt eâ mente, quâ optare debemus. Hac re mihi placet, si tibi videtur, te ad eum ſcribere, & ab eo præsidium petere, ut petiſti a Pompeio, me quidem approbante, temporibus Milonianis. Præſtabo (si Cæſarem bene novi) eum priùs tuæ dignitatis, quàm ſuæ utilitatis rationem habiturum. Hæc quàm prudenter tibi ſcribam, neſcio: ſed illud certè ſcio, me ab singulari amore ac benevolentiâ, quæcumque ſcribo, tibi ſcribere: quòd te, ita incolumi Cæſare moriar, tanti facio, ut paucos æquè ac te caros habeam. De hac re quum aliquid conſtitueris, velim mihi ſcribas: nam non mediocriter laboro, ut utrique, ut vis, tuam benevolentiam præſtare possis: quam mehercule te præſtaturum confido. Fac ut valeas.

CÆSAR OPPIO, CORNELIO S.

GAUDEO mehercule vos ſignificare litteris, quàm valde probetis ea, quæ apud Corfinium ſunt geſta. Conſilio veſtro utar libenter, & hòc libentiùs, quòd meâ ſponte facere conſtitueram, ut quàm leniſſimum me præberem; & Pompeiüm darem operam ut reconciliarem. Tentemus hoc modo, ſi poſſumus omnium voluntates recuperare, & diuturnâ victoriâ uti; quoniam reliqui crudelitate odium effugere non potuerunt, neque victoriam diutius tenere, præter unum L. Sullam, quem imitaturus non ſum. Hæc nova ſit ratio vincendi, ut miſericordiâ & liberalitate nos muniamus. Id quemadmodum fieri poſſit, nonnulla mî in mentem veniunt, & multa reperiri poſſunt. De his rebus rogo vos, ut cogitationem ſuſcipiatis. Cn. Magium, Pompeii præfectum, deprehendi: ſcilicet meo inſtituto uſus ſum, & eum ſtatim miſſum feci. Jam duo præfecti fabrûm Pompeii in meam poteſtatem venerunt, & a me miſſi ſunt. Si volent grati eſſe, debebunt Pompeium hortari, ut malit mihi eſſe amicus, quàm his, qui & illi, & mihi ſemper fuerunt inimiciſſimi: quorum artificiis effectum eſt, ut reſpublica in hunc ſtatum perveniret.

CICERO ATTICO SAL.

8. CŒNANTIBUS II Idus nobis, ac noctu quidem, Statius a te epiſtolam brevem attulit. De Lucio Torquato quod modò quæris, non modò Lucius, ſed etiam Aulus profectus eſt; alter multos dies. De Reatinorum corona quod ſcribis, moleſtè fero in agro Sabino ſementem fieri proſcriptionis. Senatores multos eſſe Romæ, nos quoque audieramus: ecquid potes dicere cur exierint? In his locis opinio eſt, conjecturâ magis, quàm nuntio, aut litteris, Cæſarem Formiis a. d. XI Kal. Apr. fore. Hîc ego vellem habere Homeri illam Minervam ſimulatam Mentori, cui dicerem:

Μέντορ πῶς τ' ἄρ ἴω, πῶς τ' ἄρ προσπτύξομαι αὐτόν;

Nullam rem umquam difficiliorem cogitavi; ſed cogito tamen; nec ero ut in malis imparatus. Sed cura ut valeas: puto enim diem tuum heri fuiſſe.

CICERO ATTICO SAL.

9. TRES epiſtolas tuas accepi poſtridie Idus: erant autem IV, III, pridie Idus datæ: igitur antiquissimæ cuique primùm reſpondebo. Aſſentio tibi, ut in Formiano potissimùm commorer; etiam de ſupero

rantur ſecus ab eo in me ipſum
ſe , non memini : tantò plus ap
lere beneficii gratiam , quàm in
lorem volo. Faciamus igitur , u
colligamuſque nos. Σοφιςεύω en
ut rus decurro , atque in dec
meas commentari non desino :
quædam earum perdifficiles ad
dum. De optimatibus sit ſanè it
ſed noſti illud , Διονύσιος ἐν Κορί
filius apud Cæſarem eſt. Quòd au
vereri videris , ne mihi tua cons
ceant ; me verò nihil delectat a
consilium & litteræ tuæ : quar
oſtendis , ne deſtiteris ad me ,
tibi in mentem venerit , ſcribe
nihil poteſt eſſe gratius. Venio a
nunc epiſtolam. Rectè non cred
mero militum : ipſo dimidio pl
Clodia. Falſum etiam de corru
bus. Quòd consules laudas ; eg
animum laudo , ſed consilium rep

dia tibi remiſi, & Philotimo dedi. Nec verò dubito, quin exitioſum bellum impendeat, cujus initium ducetur a fame. Et me tamen doleo non intereſſe huic bello; in quo tanta vis ſceleris futura eſt, ut, quum parentes non alere nefarium sit, noſtri principes antiquissimam & ſanctissimam parentem patriam fame necandam putent. Atque hoc non opinione timeo, ſed interfui ſermonibus: omnis hæc classis Alexandriâ, Colchis, Tyro, Sidone, Arado, Cypro, Pamphyliâ, Lyciâ, Rhodo, Chio, Byzantio, Lesbo, Smyrnâ, Mileto, Coo, ad intercludendos commeatus Italiæ, & ad occupandas frumentarias provincias comparatur. At quàm veniet iratus! & iis quidem maximè, qui eam maximè ſalvam volebant, quasi relictus ab iis quos reliquit. Itaque mihi dubitanti, quid me facere par sit, permagnum pondus affert benevolentia erga illum; quâ demptâ, perire melius eſſet in patria, quàm patriam ſervando evertere. De Septemtrione planè ita eſt. Metuo, ne vexetur Epirus. Sed quem tu locum Græciæ non direptum iri putas? prædicat enim palam, & militibus oſtendit, ſe largitione ipsâ ſuperiorem, quàm hunc, fore. Illud me præclarè admones, quum illum videro, ne nimis indulgenter, & ut cum gravitate potiùs loquar: planè sic faciendum. Arpinum,

quum eum convenero, cogito, ne fortè aut abſim quum veniet, aut curſem huc illuc viâ deterrimâ. Bibulum, ut ſcribis, audio veniſſe, & rediſſe pridie Idus. Philotimum, ut ais epiſtolâ tertiâ, exſpectabas: at ille Idib. a me profectus eſt: eò feriùs ad tuam illam epiſtolam, cui ego ſtatim reſcripſeram, redditæ ſunt meæ litteræ. De Domitio ut ſcribis, ita opinor eſſe, ut & in Coſano ſit, & consilium ejus ignoretur. Iſte omnium turpissimus & ſordidissimus, qui conſularia comitia a prætore ait haberi poſſe: eſt ille quidem, qui ſemper in republica fuit. Itaque nimirum hoc illud eſt, quod Cæſar ſcribit in ea epiſtola, cujus exemplum ad te misi, ſe velle uti *conſilio meo*: age, eſto hoc, commune: *gratiâ*: ineptum id quidem; ſed, puto hoc ſimulat ad quaſdam ſenatorum ſententias: *dignitate*, fortaſſe ſententiâ conſularis. Illud extremum eſt, *ope omnium rerum*. Id ego ſuſpicari cœpi tum ex tuis litteris, aut hoc ipſum eſſe, aut non multò ſecus: nam permagni ejus intereſt, rem ad interregnum non venire. Id aſſequitur, si per prætorem conſules creantur. Nos autem in libris habemus non modò conſules a prætore, ſed ne prætores quidem creari jus eſſe, idque factum eſſe numquam: conſules, eò non eſſe jus, quòd majus imperium a minore

nore rogari non ſit jus; prætores autem, quum ita rogentur ut collegæ conſulum ſint, quorum eſt majus imperium. Aberit non longè, quin hoc a me decerni velit, neque ſit contentus Galbâ, Scævolâ, Caſſio, Antonio. Τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών. Sed quanta tempeſtas impendeat, vides. Qui tranſierint ſenatores ſcribam ad te, quum certum habebo. De re frumentaria rectè intelligis; quæ nullo modo adminiſtrari ſine vectigalibus poteſt: nec ſine cauſa & eos, qui circum illum ſunt, omnia poſtulantes, & bellum nefarium times. Trebatium noſtrum, etſi, ut ſcribis, nihil bene ſperat, tamen videre ſanè velim: quem fac horteris, ut properet: opportunè enim ad me ante adventum Cæſaris venerit. De Lanuvino ſtatim ut audivi Phameam mortuum, optavi, ſi modò eſſet futura reſpublica, ut id aliquis emeret meorum; neque tamen de te, qui maximè meus, cogitavi: ſciebam enim te quoto anno, & quantum in ſolo, ſolere quærere; neque ſolùm Romæ, ſed etiam Deli tuum digamma videram. Verumtamen ego illud, quamquam eſt bellum, minoris æſtimo, quàm æſtimabatur Marcellino conſule, quum ego iſtos hortulos propter domum, Antii quam tum habebam, jucundiores mihi fore putabam, & minore impensâ,

quàm si Tuſculanum refeciſſem. Volui H-S quingentis: egi per prædem ille daret, Antii quum haberet venale: noluit: ſed nunc omnia iſta jacere puto propter nummorum caritatem. Mihi quidem erit aptissimum, vel nobis potiùs, si tu emeris. Sed ejus dementias cave contemnas: valde eſt venuſtum: quamquam mihi iſta omnia jam addicta vaſtitati videntur. Reſpondi epiſtolis tribus; ſed exſpecto alias: nam me adhuc tuæ litteræ ſuſtentarunt. Data Liberalibus.

Cicero Attico Sal.

10. Nihil habebam, quod ſcriberem: neque enim novi quidquam audieram, & ad tuas omnes reſcripſeram pridie. Sed quum me ægritudo non ſolùm ſomno privaret, verùm ne vigilare quidem sine ſummo dolore pateretur, tecum ut quasi loquerer, in quo uno acquieſco, hoc neſcio quid, nullo argumento proposito, ſcribere inſtitui. Amens mihi fuiſſe videor à principio, & me una hæc res torquet, quòd non omnibus in rebus labentem, vel potiùs ruentem Pompeium tamquam ùnus manipularis ſecutus sim. Vidi hominem XIV Kal. Febr. plenum formidinis: illo ipſo die ſensi quid ageret: numquam mihi poſtea placuit; nec umquam aliud in alio peccare deſtitit. Nihil interim ad

me ſcribere, nihil nisi fugam cogitare. Quid quæris : sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς alienant immundæ, inſulſæ, indecoræ ; sic me illius fugæ negligentiæque deformitas avertit ab amore : nihil enim dignum faciebat, quare ejus fugæ comitem me adjungerem. Nunc emergit amor ; nunc deſiderium ferre non poſſum ; nunc mihi nihil libri, nihil litteræ, nihil doctrina prodeſt : ita dies & noctes tamquam avis illa mare proſpecto ; evolare cupio. Do, do pœnas temeritatis meæ : etsi quæ fuit illa temeritas ? quid feci non consideratissimè ? Si enim nihil præter fugam quæreretur, fugiſſem libentissimè : ſed genus belli crudelissimi & maximi, quod nondum vident homines quale futurum sit, perhorrui. Quæ minæ municipiis ? quæ nominatim viris bonis ? quæ denique omnibus, qui remanſiſſent ? quàm crebrò illud : *Sulla potuit, ego non potero ?* Mihi autem hæſerunt illa : malè Tarquinius, qui Porſennam, qui Octavium Manilium contra patriam ; impiè Coriolanus, qui auxilium petiit a Volſcis : rectè Themiſtocles, qui mori maluit ; nefarius Hippias, Piſiſtrati filius, qui in Marathonia pugna cecidit, arma contra patriam ferens. At Sulla, at Marius, at Cinna rectè ? immo jure fortaſſe : ſed quid eorum victoriâ crudelius ? quid funeſtius ?

Hujus belli genus fugi; & eò magis, quòd crudeliora etiam cogitari, & parari videbam. Me, quem nonnulli conſervatorem iſtius urbis, quem parentem eſſe dixerunt, Getarum, & Armeniorum, & Colchorum copias ad eam adducere? me meis civibus famem, vaſtitatem inferre Italiæ? Hunc primùm mortalem eſſe, deinde etiam multis modis poſſe exſtingui, cogitabam: urbem autem, & populum noſtrum ſervandum ad immortalitatem, quantum in nobis eſſet, putabam; & tamen ſpes quædam me obtentabat fore, ut aliquid conveniret potiùs, quàm aut hic tantum ſceleris, aut ille tantum flagitii admitteret. Alia res nunc tota eſt, alia mens mea. Sol, ut eſt in tua quadam epiſtola, excidiſſe mihi e mundo videtur. Ut ægroto dum anima eſt, ſpes eſſe dicitur; sic ego, quoad Pompeius in Italia fuit, ſperare non deſtiti. Hæc, hæc me fefellerunt; &, ut verum loquar, ætas jam a diuturnis laboribus devexa ad otium, domeſticarum me rerum delectatione molliit. Nunc, si vel periculo experiundum erit, experiar certè, ut hinc avolem: antè oportuit fortaſſe; ſed ea, quæ ſcripsi, me tardarunt, & auctoritas maximè tua. Nam quum ad hunc locum veniſſem, evolvi volumen epiſtolarum tuarum, quod ego ſub signo habeo, ſervo-

que diligentiſſimè. Erat igitur in ea, quam x Kalend. Febr. dederas, hoc modo, *Sed videamus & Cnæus quid agat, & illius rationes quorſum fluant. Quòd ſi iſte Italiam relinquet; faciet omnino malè, &, ut ego exiſtimo, ἀλογίστως. Sed tum demum conſilia noſtra commutanda erunt.* Hoc ſcribis poſt diem quartum, quàm ab urbe diſceſſimus. Deinde VIII Kalend. Febr. *Tantummodo, Cnæus noſter, ne, ut urbem ἀλογίστως reliquit, ſic Italiam relinquat.* Eodem die das alteras, quibus mihi conſulenti planiſſimè reſpondes: eſt enim ſic, *Sed venio ad conſultationem tuam. Si Cnæus Italiâ cedit, in urbem redeundum puto: quæ enim finis peregrinationis?* Hoc mihi planè hæſit: & nunc ita video, infinitum bellum junctum miſerrimâ fugâ; quam tu peregrinationem ὑποκορίζῃ. Sequitur χρησμὸς VI Kalend. Febr. *Ego, ſi Pompeius manet in Italia, nec res ad pactionem venit, longius bellum puto fore: ſin Italiam relinquit, ad poſterum bellum ἄσπονδον ſtrui exiſtimo.* Hujus igitur belli ego particeps, & ſocius, & adjutor eſſe cogor, quod & ἄσπονδον, & cum civibus. Deinde VII Idus Febr. quum jam plura audires de Pompeii conſilio, concludis epiſtolam quamdam hoc modo: *Ego quidem tibi non ſim auctor, ſi Pompeius Italiam relinquit, te quoque profu-*

gere : ſummo enim periculo facies, nec reipublicæ proderis ; cui quidem poſteriùs poteris prodeſſe, ſi manſeris. Quem φιλόπατριν, ac πολιτικὸν hominis prudentis & amici, tali admonitu, non moveret auctoritas ? Deinceps tertio Idus Februarias iterum mihi reſpondes conſulenti sic, *Quòd quæris a me fugamne fidam, an moram deſerendam utiliorem putem, ego verò in præſentia ſubitum diſceſſum, & præcipitem profectionem quum tibi, tum ipsi Cnæo inutilem, & periculoſam puto ; & ſatius eſſe exiſtimo, vos diſpertitos, & in ſpeculis eſſe. Sed medius fidius turpe nobis puto eſſe de fuga cogitare.* Hoc turpe Cnæus noſter biennio antè cogitavit, ita ſullaturit animus ejus, & proſcripturit diu. Inde, ut opinor, quum tu ad me quædam γενικώτερον ſcripsiſſes, & ego mihi a te quædam significari putaſſem, ut Italiâ cederem ; deteſtaris hoc diligenter XI Kalendas Martias, *Ego verò nullâ epiſtolâ significavi, si Cnæus Italiâ cederet, ut tu unà cederes ; aut si significavi, non dico fui inconſtans, ſed demens.* In eadem epiſtola alio loco, *Nihil relinquitur nisi fuga : cui te ſocium neutiquam puto eſſe oportere, nec umquam putavi.* Totam autem hanc deliberationem evolvis accuratiùs in litteris VIII Kalendas Martias datis : *Si M' Lepidus, & L. Volcatius remanent,*

manendum puto, ita ut, ſi ſalvus ſit Pompeius, & conſtiterit alicubi, hanc νεκυίαν relinquas, & te in certamine vinci cum illo faciliùs patiaris, quàm cum hoc, in ea, quæ perſpicitur futura, colluvie regnare. Multa diſputas huic ſententiæ convenientia. Inde ad extremum; *Si*, inquis, *Lepidus, & Volcatius diſcedunt, planè ἀπορῶ. Quod evenerit igitur, & quod egeris, id στερκτέον putabo.* Si tum dubitares, nunc certè non dubitas, iſtis manentibus. Deinde in ipſa fuga v Kalendas Martias: *Interea non dubito, quin in Formiano manſurus ſis. Commodissimè enim τὸ μέλλον ibi καραδοκήσεις.* Ad Kalendas Martias quum ille quintum jam diem Brundiſii eſſet, *Tum poterimus deliberare, non ſcilicet integrâ re, ſed certè minùs infractâ, quàm ſi unà projeceris te.* Deinde IV Nonas Martias, ὑπὸ τὴν λῆψιν quum breviter ſcriberes, tamen ponis hoc, *Cras ſcribam plura, & ad omnia. Hoc tamen dicam, non pœnitere me conſilii de tua manſione, &, quamquam magnâ ſollicitudine, tamen, quia minùs mali puto eſſe, quàm in illa profectione, maneo in ſententia, & gaudeo te manſiſſe.* Quum verò jam angerer, & timerem, ne quid a me dedecoris eſſet admiſſum, III Nonas Martias, *Tamen te non eſſe unà cum Pompeio non fero moleſtè. Poſtea ſi opus fuerit, non erit difficile; & illi, quo-*

quo tempore fiet, erit ἀσμένιστον. *Sed hoc ita dico, si hic, quâ ratione initium fecit, eâdem cetera aget, sincerè, temperatè, prudenter; valde videro, & consideratiùs utilitati noſtræ conſuluero.* VII Idus Martias ſcribis Peduceo quoque noſtro probari, quòd quierim, cujus auctoritas multum apud me valet. His ego tuis ſcriptis me conſolor, ut nihil a me adhuc delictum putem. Tu modò auctoritatem tuam defendito; adversùs me nihil opus eſt: ſed conſciis egeo aliis. Ego, si nihil peccavi, reliqua tuebor. Ad ea tute hortare, & me omnino tuâ cogitatione adjuva. Hîc nihil dum de reditu Cæſaris audiebatur. Ego his litteris hoc tamen profeci; perlegi omnes tuas, & in eo acquievi.

CICERO ATTICO SAL.

II. LENTULUM noſtrum ſcis Puteolis eſſe: quod quum e viatore quodam eſſet auditum, qui ſe diceret eum in Appia, quum is paulùm lecticam aperuiſſet, cognoſſe; etsi vix verisimile, misi tamen Puteolos pueros, qui perveſtigarent, & ad eum litteras. Inventus eſt vix in hortis ſuis ſe occultans, litteraſque mihi remisit, mirificè gratias agens Cæſari: de ſuo autem consilio C. Cæicio mandata ad me dediſſe. Eum ego hodie exſpectabam, id eſt XIII Kal. April. Venit etiam

ad me Matius Quinquatribus, homo mehercnle, ut mihi viſus eſt, temperatus & prudens; exiſtimatus quidem eſt ſemper auctor otii. Quàm ille hæc non probare mihi quidem viſus eſt! quàm illam νεκυίαν, ut tu appellas, timere! Huic ego in multo ſermone epiſtolam ad me Cæſaris oſtendi, eam, cujus exemplum ad te antea misi; rogavique, ut interpretaretur, quid eſſet quod ille ſcriberet, *conſilio meo* ſe uti velle, *gratiâ, dignitate, ope rerum omnium.* Reſpondit, ſe non dubitare quin & opem & gratiam meam ille ad pacificationem quæreret. Utinam aliquod in hac miſeria reipublicæ πολιτικὸν opus efficere, & navare mihi liceat. Matius quidem & illum in ea ſententia eſſe confidebat, & ſe auctorem fore pollicebàtur. Pridie autem apud me Crassipes fuerat, qui ſe pridie Nonas Mart. Brundisio profectum, atque ibi Pompeium reliquiſſe dicebat: quòd etiam qui VIII Idus illinc profecti erant, nuntiabant: illa verò omnes, in quibus etiam Crassipes (quâ prudentiâ, potes attendere) ſermones minaces, inimicos optimatium, municipiorum hoſtes, meras proſcriptiones, meros Sullas: quæ Lucceium loqui? quæ totam Græciam? quæ verò Theophanem? Et tamen omnis ſpes ſalutis in illis eſt; & ego excubo animo, nec partem ca-

pio quietis ; & ut has peſtes effugiam, cum diſſimillimis noſtri eſſe cupio. Quid enim tu illic Scipionem, quid Fauſtum, quid Libonem prætermiſſurum ſceleris putas? quorum creditores convenire dicuntur. Quid eos autem, quum vicerint, in cives effecturos? quam verò μακροψυχίαν Cnæi noſtri eſſe? Nuntiant Ægyptum, & Arabiam εὐδαίμονα, & Μεσοποταμίαν cogitare, Hiſpaniam abjeciſſe. Monſtra narrant; quæ falſa eſſe poſſunt. Sed certè & hæc perdita ſunt, & illa non ſalutaria. Tuas litteras jam deſidero. Poſt fugam noſtram numquam jam noſtrum earum intervallum fuit. Miſi ad te exemplum litterarum mearum ad Cæſarem; quibus me aliquid profecturum puto.

CICERO IMP. S. D. CÆSARI IMP.

Ut legi tuas litteras, quas a Furnio noſtro acceperam, quibus mecum agebas, ut ad urbem eſſem; te velle uti conſilio & dignitate mea, minùs ſum admiratus: de gratia, & de ope quid ſignificares mecum ipſe quærebam: ſpe tamen deducebar ad eam cogitationem, ut te pro tua admirabili ac ſingulari ſapientia de otio, de pace, de concordia civium agi velle arbitrarer; & ad eam rationem exiſtimabam ſatis aptam eſſe & naturam & perſonam meam. Quod ſi ita eſt; & ſi qua

de Pompeio noſtro tuendo, & tibi ac reipublicæ reconciliando cura te attingit; magis idoneum, quàm ego ſum, ad eam cauſam profectò reperies neminem: qui & illi ſemper, & ſenatui, quum primùm potui, pacis auctor fui; nec, ſumptis armis, belli ullam partem attigi, judicavique eo bello te violari, contra cujus honorem, populi Romani beneficio conceſſum, inimici atque invidi niterentur. Sed ut eo tempore non modò ipſe fautor dignitatis tuæ fui, verùm etiam ceteris auctor ad te adjuvandum; sic me nunc Pompeii dignitas vehementer movet: aliquot enim ſunt anni, quum vos duo delegi, quos præcipuè colerem, & quibus eſſem, sicut ſum, amicissimus. Quamobrem a te peto, vel potiùs omnibus etiam precibus oro & obteſtor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi, ut tuo beneficio bonus vir, gratus, pius denique eſſe in maximi beneficii memoria possim; quæ si tantùm ad me ipſum pertinerent, ſperarem me a te tamen impetraturum. Sed, ut arbitror, & ad tuam fidem, & ad rempublicam pertinet, me e paucis, & ad utriuſque veſtrûm, & ad civium concordiam, per te quàm accommodatissimum conſervari. Ego, quum antea tibi de Lentulo gratias egiſſem, quum ei ſaluti, qui mihi

fuerat, fuiſſes; tamen lectis ejus litteris, quas ad me gratissimo animo de tua liberalitate beneficioque misit, eamdem me ſalutem a te accepiſſe putavi, quam ille: in quem si me intelligis eſſe gratum, cura, obſecro, ut etiam in Pompeium eſſe possim.

CICERO ATTICO SAL.

12. LEGEBAM tuas litteras XIII Kalend. quum mihi epiſtola affertur a Lepta, circumvallatum eſſe Pompeium; ratibus etiam exitus portûs teneri. Non medius fidius præ lacrymis poſſum reliqua nec cogitare, nec ſcribere: misi ad te exemplum. Miſeros nos! cur non omnes fatum illius unà exſecuti ſumus? Ecce autem a Matio & Trebatio eadem: quibus Minturnis obvii Cæſaris tabellarii. Torqueor infelix, ut jam illum Mucianum exitum exoptem. At quàm honeſta, at quàm expedita tua consilia, quàm evigilata tuis cogitationibus, quà itineris, quà navigationis, quà congreſsûs, ſermoniſque cum Cæſare? omnia tum honeſta, tum cauta. In Epirum verò invitatio quàm ſuavis, quàm liberalis, quàm fraterna! De Dionysio ſum admiratus; qui apud me honoratior fuit, quàm apud Scipionem Panætius: a quo impurissimè hæc noſtra fortuna deſpecta eſt: odi hominem, & odero; utinam ul-

ciſci poſſem : ſed illum ulciſcentur mores ſui. Tu , quæſo , nunc vel maximè quid agendum nobis sit , cogita. Populi Romani exercitus Cn. Pompeium circumsidet ; foſsâ & vallo ſeptum tenet ; fugâ prohibet ; nos vivimus , & ſtat urbs iſta ? Prætores jus dicunt ? ædiles ludos parant ? viri boni uſuras perſcribunt ? ego ipſe ſedeo ? Coner illuc ire , ut inſanus ? implorare fidem municipiorum ? boni non ſequentur ; leves irridebunt ; rerum novarum cupidi , victores præſertim & armati , vim & manus afferent. Quid cenſes igitur ? ecquidnam eſt tui consilii ad fines hujus miſerrimæ vitæ ? Nunc doleo , nunc torqueor , quum quibuſdam aut ſapiens videor , quod unà non ierim , aut felix fuiſſe : mihi contrà : numquam enim illius victoriæ ſocius eſſe volui ; calamitatis mallem fuiſſe. Quid ego nunc tuas litteras , quid tuam prudentiam , aut benevolentiam implorem ? Actum eſt : nullâ re jam poſſum juvari , qui , ne quid optem quidem , jam habeo , nisi ut aliquâ inimici miſericordiâ liberetur. Οὐκ ἔς' ἔτυμος λόγος , ut opinor , ille de ratibus : quid enim eſt , quòd Dolabella his litteris , quas III Idus Mart. a Brundisio dedit , hanc εὐημερίαν quasi Cæſaris ſcriberet , Pompeium in fuga eſſe ? eumque primo vento navigaturum ? quod valde diſcrepat ab iis epiſto-

lis, quarum exempla antea ad te miſi. Hîc quidem, mera ſcelera loquuntur: ſed non erat nec recentior auctor, nec hujus rei quidem melior Dolabellâ.

CICERO ATTICO SAL.

13. TUAS XI Kalend. accepi litteras, quibus omnia consilia differs in id tempus, quum ſcierimus, quid actum sit: & certè ita eſt: nec interim poteſt quidquam ſtatui, ſed ne cogitari quidem: quamquam hæ mihi litteræ Dolabellæ jubent ad priſtinas cogitationes reverti: fuit enim pridie Quinquatrûs egregia tempeſtas, quâ ego illum uſum puto. Συναγωγὴ consiliorum tuorum non eſt a me collecta ad querelam, ſed magis ad conſolationem meam: nec enim me tam hæc mala angebant, quàm ſuſpicio culpæ, ac temeritatis meæ: eam nullam puto eſſe; quoniam cum consiliis tuis mea facta & consilia conſentiunt. Quòd meâ prædicatione factum eſſe ſcribis magis, quàm illius merito, ut tantum ei debere viderer; eſt ita: ego illa extuli ſemper, & eò quidem magis, ne quid ille ſuperiorum meminiſſe me putaret: quæ si maximè meminiſſem; tamen illius temporis similitudinem jam ſequi deberem. Nihil me adjuvit, quum poſſet; & poſtea fuit amicus, & quàm valde, & quam ob cauſam, planè neſcio. Ergo ego

quoque illi. Quin etiam illud par in utroque noſtrûm, quòd ab eiſdem illecti ſumus. Sed utinam tantum ego ei prodeſſe potuiſſem, quantum mihi ille potuit. Mihi tamen, quod fecit, gratissimum : nec ego nunc eum juvare quâ re possim, ſcio ; nec, si poſſem, quum tam peſtiferum bellum pararet, adjuvandum putarem : tantùm offendere animum ejus hic manens nolo. Nec mehercule iſta videre, quæ tu potes jam animo providere, nec intereſſe iſtis malis poſſem. Sed eò tardior ad diſcedendum fui, quòd difficile eſt de diſceſſu voluntario sine ulla ſpe reditûs cogitare : nam ego hunc ita paratum video peditatu, equitatu, classibus, auxiliis Gallorum, quos Matius ἰλάπιζεν, ut puto ; ſed certè dicebat, peditum CCIↃↃ, equitum ſex polliceri ſumptu ſuo annos decem : ſed sit hoc λάπισμα. Magnas habet certè copias : & habebit, non ut ille, vectigal, ſed civium bona. Adde confidentiam hominis ; adde imbecillitatem bonorum virorum ; qui quidem, quòd illum sibi meritò iratum putant, oderunt, ut tu ſcribis, ludum : ac vellem, ſcribis, quiſnam hic significaſſet. Sed & iſte, quia plus oſtenderat, quàm fecit ; & vulgò illum, qui amarunt, non amant. Municipia verò, & ruſtici Romani illum metuunt, hunc adhuc diligunt. Quare ita

paratus eſt, ut, etiam si vincere non poſſit, quo modo tamen ipſe vinci poſsit non videam. Ego autem non tam γοητείαν hujus timeo, quàm πανθανάτην. Αἱ γὰρ τῶν τυράννων δεήσεις, inquit Πλάτων, οἶσθ' ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις. Illa ἀλίμενα video tibi non probari; quæ ne mihi quidem placebant: ſed habebam in illis & occultationem, & ὑπηρεσίαν fidelem: quæ si mihi Brundisii ſuppetant, mallem: ſed ibi occultatio nulla eſt. Verùm ut ſcribis, quum ſcierimus. Viris bonis me non nimis excuſo: quas enim eos cœnas & facere & obire ſcripsit ad me Sextus? quàm lautas? quàm tempeſtivas? Sed sint quamvis boni, non ſunt meliores quàm nos: moverent me, si eſſent fortiores. De Lanuvino Phameæ erravi; Trojanum ſomniaveram: id ego volui Q. ſed pluris eſt: iſtud tamen cuperem emeres, si ullam ſpem fruendi viderem. Nos quæ monſtra quotidie intelligamus, ex illo libello, qui in epiſtolam conjectus eſt. Lentulus noſter Puteolis eſt ἀδημονῶν, ut Cæicius narrat. Quid agat? διατροπὴν Corfinienſem reformidat: Pompeio nunc putat ſatisfactum: beneficio Cæſaris movetur; ſed tamen movetur magis perſpectâ re. Tene hæc ferre poſſe? Omnia miſera; ſed hòc nihil miſerius: Pompeius Cn. Magium de pace misit; & tamen oppugnatur; quod

ego non credebam : ſed habeo a Balbo litteras, quarum ad te exemplum miſi : lege, quæſo, & illud infimum caput ipſius Balbi optimi, cui Cnæus noſter locum, ubi hortos ædificaret, dedit : quem cui noſtrûm non ſæpe prætulit ? itaque miſer torquetur. Sed, ne bis eadem legas, ad ipſam te epiſtolam rejicio. Spem autem pacis habeo nullam. Dolabella ſuis litteris, Idibus Mart. datis, merum bellum loquitur. Maneamus ergo in illa eadem ſententia miſera & deſperata ; quando hòc miſerius eſſe nihil poteſt.

BALBUS CICERONI IMP. S.

CÆSAR nobis litteras perbreves miſit, quarum exemplum ſubſcripsi. Brevitate epiſtolæ ſcire poteris eum valde eſſe diſtentum, qui tanta de re tam breviter ſcripſerit. Si quid præterea novi fuerit, ſtatim tibi ſcribam.

CÆSAR OPPIO, CORNELIO. S.

» A. d. VII Id. Mart. Brundisium veni : » ad murum caſtra poſui. Pompeius eſt » Brundisii. Miſit ad me Cn. Magium de » pace : quæ viſa ſunt reſpondi. Hoc vos » ſtatim ſcire volui. Quum in ſpem ve» nero de compoſitione aliquid me con» ficere, ſtatim vos certiores faciam ».

Quomodo me nunc putas, mi Cicero, torqueri, poſtquam rurſus in ſpem pacis

veni, ne qua res eorum compoſitionem impediat? Namque, quod abſens facere poſſum, opto: quòd si unà eſſem, aliquid fortaſſe proficere poſſem videri: nunc exſpectatione crucior.

CICERO ATTICO SAL.

14. MISERAM ad te IX Kalend. exemplum epiſtolæ Balbi ad me, & Cæſaris ad eum: ecce tibi eodem die Capuâ litteras accepi ab Q. Pedio, Cæſarem ad ſe pridie Idus Mart. miſiſſe hoc exemplo: *Pompeius ſe oppido tenet. Nos ad portas caſtra habemus: conamur opus magnum, & multorum dierum, propter altitudinem maris: ſed tamen nihil eſt, quod potiùs faciamus. Ab utroque portûs cornu moles jacimus, ut aut illum quamprimum trajicere quod habet Brundisii copiarum cogamus, aut exitu prohibeamus.* Ubi eſt illa pax, de qua Balbus ſcripſerat torqueri ſe? ecquid acerbius? ecquid crudelius? Atque eum loqui quidam αὐθεντικῶς narrabant; Cn. Carbonis, M. Bruti ſe pœnas perſequi, omniumque eorum, in quos Sulla crudelis hoc ſocio fuiſſet: nihil Curionem ſe duce facere, quod non hic Sullâ duce feciſſet: ad ambitionem, quibus exsilii pœna ſuperioribus legibus non fuiſſet; ab illo patriæ proditores de exsilio reductos eſſe: queri de Milone per

vim expulſo : neminem tamen ſe violaturum, nisi qui arma. Hæc contra Bæbius quidam, a Curione III Id. profectus, homo non infans, ſed quis, ulli non dicat. Planè neſcio quid agam. Illim equidem Cnæum profectum puto : quidquid eſt biduo ſciemus. A te nihil, ne Anteros quidem, qui a te, litterarum : nec mirum : quid enim eſt quod ſcribamus ? ego tamen nullum diem prætermitto. Scriptâ epiſtolâ, litteræ mihi ante lucem a Lepta Capuâ redditæ ſunt Idib. Mart. Pompeium a Brundisio conſcendiſſe, at Cæſarem a. d. VII Kal. Apr. Capuæ fore.

CICERO ATTICO SAL.

15. QUUM dediſſem ad te litteras, ut ſcires Cæſarem Capuæ VII Kalend. fore, allatæ mihi Capuâ ſunt litteræ eum in Albano apud Curionem V Kalend. fore. Eum quum videro, Arpinum pergam. Si mihi veniam, quam peto, dederit, utar illius conditione : sin minùs, impetrabo aliquid a me ipſo. Ille, ut ad me ſcripsit, legiones singulas poſuit Brundisii, Tarenti, Siponti. Claudere mihi videtur maritimos exitus, & tamen ipſe Græciam ſpectare potiùs, quàm Hiſpanias : ſed hæc longiùs abſunt. Me nunc & congreſſus hujus ſtimulat (is verò adeſt) & primas ejus actiones horreo : volet enim credo

ſenatuſconſultum facere : volet augurum decretum : rapiemur, aut abſentes vexabimur : vel ut conſules roget prætor, vel dictatorem dicat ; quorum neutrum jus eſt. Sed, si Sulla potuit efficere ab interrege ut dictator diceretur, cur hic non poſsit ? Nihil expedio, nisi ut aut ab hoc, tamquam Q. Mucius, aut ab illo, tamquam L. Scipio. Quum tu hæc leges, ego illum fortaſſe convenero. Τέτλα, ἀντερον. Ne illud quidem noſtrum proprium : erat enim ſpes propinqui reditûs ; erat hominum querela : nunc exire cupimus ; quâ ſpe reditûs mihi quidem numquam in mentem venit : non modò autem nulla querela eſt municipalium hominum, ac ruſticorum, ſed contrà metuunt ut crudelem, iratum. Nec tamen mihi quidquam eſt miſerius, quàm remansiſſe ; nec optatius, quàm evolare, non tam ad belli, quàm ad fugæ ſocietatem. Sed tu omnia consilia differebas in id tempus, quum ſciremus, quæ Brundisii acta eſſent. Scimus nempe : hæremus nihilò minùs. Vix enim ſpero mihi hunc veniam daturum, etsi multa affero juſta ad impetrandum. Sed tibi omnem illius meumque ſermonem, omnibus verbis expreſſum, ſtatim mittam : tu nunc omni amore enitere, ut nos curâ tuâ & prudentiâ juves. Ita ſubitò accurrit, ut ne T. Rebilum qui-

dem, ut conſtitueram, possim videre. Omnia nobis imparatis agenda: ſed tamen, ἄλλα μὲν αὐτὸς, ut ait ille, Α'λλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται. Quidquid egero, continuò ſcies. Mandata Cæſaris ad conſules & ad Pompeium, quæ rogas, nulla habeo; quæ Ægypta attulit, illa e via misi ad te antè; e quibus mandata puto intelligi poſſe. Philippus Neapoli eſt, Lentulus Puteolis. De Domitio, ut facis, ſciſcitare ubi sit, quid cogitet. Quod ſcribis, aſperiùs me, quàm mei patiantur mores, de Dionysio ſcripsiſſe, vide quàm sim antiquorum hominum. Te medius fidius hanc rem graviùs putavi laturum eſſe, quàm me: nam præterquam quòd te moveri arbitror oportere injuriâ, quæ mihi a quoquam facta sit; præterea, te ipſum quòdam modo hic violavit, quum in me tam improbus fuit. Sed tu id quanti æſtimes, tuum judicium eſt: nec tamen in hoc tibi quidquam oneris impono. Ego autem illum malè ſanum ſemper putavi; nunc etiam impurum & ſceleratum puto: nec tamen mihi inimiciorem, quàm sibi. Philargyro bene: cauſam certè habuiſti & veram, & bonam; relictum eſſe me potiùs, quàm reliquiſſe. Quum dediſſem jam litteras a. d. VIII Kalend. quos cum Matio pueri, & Trebatio miſeram, epiſtolam mihi attulerunt hoc exemplo.

MATIUS ET TREBATIUS CICERONI IMP. S.

QUUM Capuâ exiſſemus, in itinere audivimus Pompeium Brundiſio a. d. XVI Kalend. April. cum omnibus copiis, quas habuerit, profectum eſſe: Cæſarem poſtero die in oppidum introiſſe; concionatum eſſe: inde Romam contendiſſe; velle ante Kalend. eſſe ad urbem, & paucos dies ibi commorari, deinde in Hiſpanias proficiſci. Nobis non alienum viſum eſt, quoniam de adventu Cæſaris pro certo habebamus, pueros ad te remittere, ut id tu quamprimum ſcires. Mandata tua nobis curæ ſunt, eaque, ut tempus poſtularit, agemus. Trebatius Scævola facit ut antecedat. Epiſtolâ conſcriptâ, nuntiatum eſt nobis, Cæſarem a. d. VIII Kalend. April. Beneventi manſurum, a. d. VII Capuæ, a. d. VI Sinueſſæ. Hoc pro certo putamus.

CICERO ATTICO SAL.

16. QUUM, quod ſcriberem ad te, nihil haberem; tamen, ne quem diem intermitterem, has dedi litteras. A. d. VI Kal. Cæſarem Sinueſſæ manſurum nuntiabant. Ab eo mihi litteræ redditæ ſunt a. d. VII Kal. quibus jam *opes* meas, non, ut ſuperioribus litteris, *opem*, exſpectat. Quum

ejus clementiam Corfinienſem illam per litteras collaudaviſſem, reſcripsit hoc exemplo.

CÆSAR IMP. CICERONI IMP. S. D.

RECTE auguraris de me (bene enim tibi cognitus ſum) nihil a me abeſſe longiùs crudelitate. Atque ego quum ex ipſa re magnam capio voluptatem; tum meum factum probari abs te, triumpho gaudio: neque illud me movet, quòd ii, qui a me dimissi ſunt, diſcessiſſe dicuntur, ut mihi rurſus bellum inferrent: nihil enim malo, quàm & me mei similem eſſe, & illos ſui. Tu velim mihi ad urbem præſto sis, ut tuis consiliis, atque opibus, ut conſuevi, in omnibus rebus utar. Dolabellâ tuo nihil ſcito mihi eſſe jucundius. Hanc adeo habebo gratiam illi; neque enim aliter facere poterit: tanta ejus humanitas, is ſenſus, ea in me eſt benevolentia.

CICERO ATTICO SAL.

17. TREBATIUM VI Kal. quo die has litteras dedi, exſpectabam: ex ejus nuntio, Matiique litteris meditabor, quomodo cum illo loquar. O tempus miſerum! nec dubito quin a me contendat, ad urbem veniam: ſenatum enim Kalend. velle ſe frequentem adeſſe, etiam Formiis proſcribi jussit. Ergo ei negandum eſt? ſed quid

præcipio ? ſtatim ad te perſcribam omnia. Ex illius ſermone ſtatuam, Arpinumne mihi eundum sit, an quò aliò: volo Ciceroni meo togam puram dare: iſtim puto. Tu, quæſo, cogita quid deinde; nam me hebetem moleſtiæ reddiderunt. A Curio velim ſcire ecquid ad te ſcriptum sit de Tirone: ad me enim ipſe Tiro ita ſcripsit, ut verear quid agat: qui autem veniunt inde, id modò nuntiant. Sanè in magnis curis etiam hæc me ſollicitat: in hac enim fortuna, perutilis ejus & opera, & fidelitas eſſet.

CICERO ATTICO SAL.

18. UTRUMQUE ex tuo conſilio: nam & oratio fuit ea noſtra, ut bene potiùs ille de nobis exiſtimaret, quàm gratias ageret; & in eo mansimus, ne ad urbem. Illa fefellerunt, facilem quòd putaramus: nihil vidi minùs: damnari ſe noſtro judicio, tardiores fore reliquos, si nos non venerimus, dicere. Ego, dissimilem illorum eſſe cauſam. Quum multa; Veni igitur, & age de pace. *Meone*, inquam, arbitratu ? An tibi, inquit, ego præſcribam ? Sic, inquam, agam: ſenatui non placere in Hiſpanias iri, nec exercitus in Græciam tranſportari; multaque, inquam, de Cnæo deplorabo. Tum ille, Ego verò iſta dici nolo. Ita putabam, inquam:

quam : ſed ego eò nolo adeſſe, quòd'aut sic mihi dicendum eſt, multaque, quæ nullo modo poſſem silere, si adeſſem, aut non veniendum. Summa fuit, ut ille, quasi exitum quærens, ut deliberarem. Non fuit negandum. Ita diſcessimus. Credo igitur hunc me non amare. At ego me amavi; quod mihi jam pridem uſu non venit. Reliqua, ô dii, qui comitatus! quæ, ut tu ſoles dicere, νεκυία! in qua erat Eros Celeris. O rem perditam! ô copias deſperatas! Quid, quòd Servii filius? quòd Titinii? quot in his caſtris fuerunt, quibus Pompeius circumsideretur? ſex legiones. Multum vigilat, audet : nullum video finem mali. Nunc certè promenda tibi ſunt consilia : hoc fuerat extremum. Illa tamen κατακλεὶς illius eſt odioſa, quam pene præterii; *Si sibi consiliis noſtris uti non liceret, uſurum, quorum poſſet, ad omniaque eſſe deſcenſurum.* Vidiſti igitur virum, ut ſcripſeras? Ingemuiſti? certè. Cedo reliqua. Quid? continuò ipſe in Pedanum, ego Arpinum. Inde exſpecto quidem λαλαγεῦσαν illam tuam. Tu (malum) inquies, actum ne agas. Etiam illum ipſum, quem ſequimur, multa fefellerunt. Sed ego tuas litteras exſpecto : nihil eſt enim jam, ut antea, *videamus hoc quorſum evadat :* extremum fuit de congreſſu noſtro; quo quidem non dubito quin iſtum

offenderim. Eò maturiùs agendum eſt. Amabo te epiſtolam, & πολιτικὴν. Valde tuas litteras nunc exſpecto.

CICERO ATTICO SAL.

19. Ego meo Ciceroni, quoniam Româ caremus, Arpini potissimùm togam puram dedi; idque municipibus noſtris fuit gratum: etsi omnes, & illos, & quà iter feci, mœſtos afflictoſque vidi: tam triſtis & tam atrox est ἀνοθεώρησις hujus ingentis mali. Delectus habentur: in hiberna deducuntur: ea, quæ etiam quum a bonis viris, quum juſto in bello, quum modeſtè fiunt, tamen ipſa per ſe moleſta ſunt, quàm cenſes acerba nunc eſſe, quum a perditis in civili nefario bello petulantissimè fiant? Cave autem putes, quemquam hominem in Italia turpem eſſe, qui hinc absit: vidi ipſe Formiis univerſos: neque mehercule umquam homines putavi; & nôram omnes; ſed numquam uno loco videram. Pergamus igitur quò placet, & noſtra omnia relinquamus: proficiſcamur ad eum, cui gratior noſter adventus erit, quàm si unà fuiſſemus: tum enim eramus in maxima ſpe; nunc, ego quidem, in nulla: nec, præter me, quiſquam Italiâ cessit, nisi qui hunc inimicum sibi putaret. Nec mehercule hoc facio reipublicæ causâ, quam funditus de-

letam puto : ſed ne quis me putet ingratum in eum, qui me levavit iis incommodis, quibus idem affecerat : & ſimul quòd ea, quæ fiunt, aut quæ certè futura ſunt, videre non poſſum. Etiam equidem ſenatuſconſulta facta quædam jam puto ; utinam in Volcatii ſententiam : ſed quid refert ? eſt enim una ſententia omnium. Sed erit injuſtissimus Servius, qui filium misit ad effligendum Cn. Pompeium, aut certè capiendum, cum Pontio Titiniano : etsi hic quidem timoris causâ, ille verò ? Sed ſtomachari desinamus, & aliquando ſententiam, ut nihil novi, nisi id, quòd minimum vellem, ſpiritum reliquum eſſe. Nos, quoniam ſuperum mare obsidetur, infero navigabimus ; &, si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios ; & boni cives, amantes patriæ, mare infeſtum habebimus : aliam rationem hujus belli gerendi nullam video. In Ægyptum nos abdimus : exercitu pares eſſe non poſſumus : pacis fides nulla eſt. Sed hæc ſatis deplorata ſunt. Tu velim litteras Cephalioni des de omnibus rebus actis ; denique etiam de ſermonibus hominum ; nisi planè obmutuerunt. Ego tuis consiliis uſus ſum, maximéque quod gravitatem in congreſſu noſtro tenui, quam debui ; & ad urbem ut non accederem, perſeveravi.

Quod ſupereſt, ſcribe, quæſo, quàm accuratissimè (jam enim extrema ſunt) quid placeat, quid cenſeas: etsi jam nulla dubitatio eſt. Tamen si quid, vel potiùs quidquid veniet in mentem, ſcribas velim.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER DECIMUS.

Argumentum idem ferè eſt libri hujus & ſuperioris : querimoniæ de perditis Cæſaris & Pompeii conſiliis : Curionis congreſſus , proprætoris in Siciliam proficiſcentis , largéque & liberaliter de ſua Cæſariſque in Ciceronem voluntate pollicentis : Quinti filii ſcelus , Romam profecti , Hirtioque , tum patris tum patrui excedendi conſilia indicantis : deliberatio , an , quæ in Hiſpania gerantur , exſpectandum ſit , ad quod & ſui & multi alii hortabantur : Cæſaris litteræ , ne quò progrediatur , monentis : Cælii , ut aliquod oppidum eligat , vacuum a bello , rogantis ; Antonii id ipſum , & mandatum ſibi ſignificantis , ne quem Italiâ excedere permittat : congreſſus cum Servio Sulpicio : fuga Catonis ex Sicilia in Africam tranſmittentis : firmum propoſitum proficiſcendi , primùm occultè , poſtea palam. Scriptæ ſunt epiſtolæ ex ante diem III *Non. Aprilis , ad* XIII *Kalendas Junias plus minùs , iiſdem L. Cornelio Lentulo , C. Claudio Marcello coſſ.* Malaspina.

Cicero Attico Sal.

I. Tertio Nonas quum in Laterium fratris veniſſem , accepi litteras , & pau.

lùm reſpiravi ; quod poſt has ruinas mihi non acciderat : per enim magni æſtimo, tibi firmitudinem animi noſtri, & factum noſtrum probari. Sexto enim noſtro quod ſcribis probari, ita lætor, ut me quaſi patris ejus, cui ſemper uni plurimùm tribui, judicio comprobari putem : qui mihi, quod ſæpe ſoleo recordari, dixit olim, Nonis illis, illis Decembribus, quum ego, Sexte, quidnam ergo?

> Μὴ μὰν, inquit ille, *ἀσπουδεῖ γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην,*
> *Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.*

Ejus igitur mihi vivit auctoritas ; & ſimillimus ejus filius eodem eſt apud me pondere, quo fuit ille : quem ſalvere velim jubeas plurimùm. Tu tuum conſilium etſi non in longinquum tempus differs (jam enim illum emptum pacificatorem peroraſſe puto ; jam actum aliquid eſſe in conſeſſu ſenatorum ; ſenatum enim non puto) tamen ſuſpenſum me inde tenes, ſed eò minùs, quòd non dubito, quid nobis agendum putes. Quid enim Flavio legionem & Siciliam dari ſcribas, & id jam fieri? quæ tu ſcelera partim parari, & jam cogitari, partim ex tempore futura cenſes? Ego verò Solonis, popularis tui, & ut

puto, etiam mei, legem negligam, qui capite ſanxit, ſi qui in ſeditione non alterius utrius partis fuiſſet; niſi tu aliter cenſes, & hinc abero, & filii. Sed alterum mihi eſt certius: nec præripiam tamen; exſpectabo tuum conſilium, & eas litteras, niſi alias jam dediſti, quas ſcripſi ut Cephalioni dares. Quod ſcribis, non quò alicunde audieris, ſed te ipſum putare, me attractum iri, ſi de pace agatur; mihi omnino non venit in mentem, quæ poſſit actio eſſe de pace, quum illi certiſſimum ſit, ſi poſſit, exſpoliare exercitu & provinciâ Pompeium: niſi fortè iſte ſummarius ei poteſt perſuadere, ut, dum oratores eant, & redeant, quieſcat. Nihil video quod ſperem, aut quod jam putem fieri poſſe; ſed tamen hoc ipſum eſt unum τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων, *Veniendumne ſit in conſilium tyranni, ſi is aliqua de re bona deliberaturus ſit.* Quare ſi quid ejuſmodi evenerit ut arceſſamur (quod equidem non curo: quid enim eſſem de pace dicturus, dixi; ipſe valde repudiavit) ſed tamen ſi quid acciderit, quid cenſeas mihi faciendum utique ſcribito: nihil enim mihi adhuc accidit, quod majoris conſilii eſſet. Trebatii, boni viri & civis, verbis te gaudeo delectatum; tuaque iſta crebra ἐκφωνήσεις, ὑπέρευ, me ſola adhuc delectavit. Litteras tuas vehe-

menter exſpecto, quas quidem credo jam datas eſſe. Tu cum Sexto ſervaſti gravitatem eamdem, quam mihi præcipis. Celer tuus diſertus magis eſt, quàm ſapiens. De juvenibus quæ ex Tullia audiſti, vera ſunt. M. Antonii iſtud, quod ſcribis, non mihi videtur tam re eſſe triſte quàm verbo. Hæc eſt ἀσὴ, in qua nunc ſumus, mortis inſtar: aut enim mihi liberè inter malos πολιτευτέον fuit, aut vel periculosè cum bonis. Aut nos temeritatem bonorum ſequamur; aut audaciam improborum inſectemur: utrumque periculoſum eſt: at hoc quod agimus, & turpe, nec tamen tutum. Iſtum, qui filium Brundiſium de pace miſit (de pace idem ſentio quod tu; ſimulationem eſſe apertam, parari autem bellum acerrimè) me legatum iri non arbitror; cujus adhuc, ut optavi, mentio facta nulla ſit: eò minùs habeo neceſſe ſcribere, aut etiam cogitare, quid ſim facturus, ſi acciderit ut leger.

CICERO ATTICO SAL.

2. EGO quum accepiſſem tuas litteras Nonis April. quas Cephalio attulerat, eſſemque Minturnis poſtridie manſurus, & inde protinus; ſuſtinui, me in Arcano fratris, ut, dum aliquid certius afferretur, occultiore in loco eſſemus, agerenturque nihilò minùs, quæ ſine nobis agi poſſunt.

Λαλαγεῖσθαι jam adeſt, & animus ardet; nec eſt quidquam quò, & quà: ſed hæc noſtra erit cura, & peritorum. Tu tamen, quod poteris, ut adhuc feciſti, nos conſiliis juvabis. Res ſunt inexplicabiles. Fortunæ ſunt committenda omnia. Sine ſpe conamur ullâ: si melius quid acciderit, mirabimur. Dionyſium nolim ad me profectum; de quo ad me Tullia mea ſcripsit: ſed & tempus alienum eſt; & homini non amico noſtra incommoda, tanta præſertim, ſpectaculo eſſe nollem: cui te meo nomine inimicum eſſe nolo.

CICERO ATTICO SAL.

3. QUUM, quod ſcriberem, planè nihil haberem; hæc autem reliqua eſſent, quæ ſcire cuperem; profectuſne eſſet; quo in ſtatu urbem reliquiſſet; in ipſa Italia quem cuique regioni, aut negotio præfeciſſet; ecqui eſſent ad Pompeium & ad conſules ex ſenatuſconſulto de pace legati: quum igitur hæc ſcire, deditâ operâ has ad te litteras miſi. Feceris igitur commodè, mihique gratum, si me de his rebus, & si quid erit aliud, quod ſcire opus ſit, feceris certiorem. Ego in Arcano opperior, dum iſta cognoſco. A. d. VII Id. alteram tibi eodem die hanc epiſtolam dictavi; & pridie dederam meâ manu longiorem. Viſum te aiunt in re-

gia; nec reprehendo; quippe quum ipſe iſtam reprehensionem non fugerim. Sed exſpecto tuas litteras; neque jam ſanè video quid exſpectem: ſed tamen etiam si nihil erit, id ipſum ad me velim ſcribas. Cæſar mihi ignoſcit per litteras, quod non venerim; ſeſeque in optimam partem id accipere dicit. Facilè patior quod ſcribit, ſecum Tullum & Servium queſtos eſſe, quia non idem sibi, quod mihi, remisiſſet. Homines ridiculos, qui quum filios misiſſent ad Cn. Pompeium circumsidendum, ipsi in ſenatum venire dubitarent. Sed tamen exemplum misi ad te Cæſaris litterarum.

CICERO ATTICO SAL.

4. MULTAS a te accepi epiſtolas eodem die, omnes diligenter ſcriptas: eam verò, quæ voluminis inſtar erat, ſæpe legendam, sicuti facio; in qua non fruſtra laborem ſuſcepiſti: mihi quidem pergratum feciſti. Quare ut id quoad licebit, id eſt, quoad ſcies ubi simus, quàm ſæpissime facias, te vehementer rogo. At deplorandi quidem, quod quotidie facimus, sit jam nobis aut finis omnino, si poteſt, aut moderatio quædam, quod profectò poteſt: non enim jam quam dignitatem, quos honores, quem vitæ ſtatum amiſerim cogito, ſed quid conſecutus sim,

quid præſtiterim, qua in laude vixerim; his denique in malis, quid interſit inter me & iſtos, quos propter omnia amiſimus. Hi ſunt qui, niſi me civitate expuliſſent, obtinere ſe non poſſe putaverunt licentiam cupiditatum ſuarum; quorum ſocietatis & ſceleratæ conſenſionis fides quò eruperit, vides. Alter ardet furore & ſcelere, nec remittit aliquid, ſed in dies ingraveſcit: modò Italiâ expulit; nunc alia ex parte perſequi, ex alia provinciâ ſpoliare conatur; nec jam recuſat, ſed quodam modo poſtulat, ut, quemadmodum eſt, ſic etiam appelletur tyrannus: alter, is qui nos ſibi quondam ad pedes ſtratos ne ſublevabat quidem, qui ſe nihil contra hujus voluntatem aiebat facere poſſe, elapſus e ſoceri manibus ac ferro, bellum terrâ & mari comparat, non injuſtum ille quidem, ſed quum pium, tum etiam neceſſarium, ſuis tamen civibus exitiabile, niſi vicerit; calamitoſum etiam, ſi vicerit. Horum ego ſummorum imperatorum non modò res geſtas non antepono meis, ſed ne fortunam quidem ipſam, quâ illi florentiſſimâ, nos duriore conflictari videmur. Quis enim poteſt, aut deſertâ per ſe patriâ, aut oppreſsâ beatus eſſe? & ſi, ut nos a te admonemur, rectè in illis libris diximus, nihil eſſe bonum, niſi quod honeſtum; nihil malum,

niſi quod turpe ſit ; certè uterque iſtorum eſt miſerrimus ; quorum utrique ſemper patriæ ſalus, & dignitas poſterior ſuâ dominatione, & domeſticis commodis fuit. Præclarâ igitur conſcientiâ ſuſtentor, quum cogito me de republica aut meruiſſe optimè, quum potuerim ; aut certè numquam, niſi divinè cogitaſſe ; eâque ipsâ tempeſtate everſam eſſe rempublicam, quam ego XIV annis antè proſpexerim. Hac igitur conſcientiâ comite proficiſcar, magno equidem cum dolore, nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum jam acta ætas, quàm propter pueros, quibus interdum videmur præſtare etiam rempublicam debuiſſe : quorum quidem alter, non tam quia majore pietate eſt, me mirabiliter excruciat ; alter (ô rem miſeram ! nihil enim mihi accidit in omni vita acerbius) indulgentiâ videlicet noſtrâ depravatus eò progreſſus eſt, quò non audeo dicere : & exſpecto tuas litteras ; ſcripsiſti enim te ſcripturum eſſe plurima, quum ipſum vidiſſes. Omne meum obſequium in illum fuit cum multa ſeveritate ; neque unum ejus, nec parvum, ſed multa magna delicta compressi : patris autem lenitas amanda potiùs ab illo, quàm tam crudeliter negligenda. Nam litteras ejus ad Cæſarem miſſas ita graviter tulimus, ut te quidem celaremus ; ſed ipsius videmus

vitam inſuavem reddidiſſe. Hoc verò ejus iter, simulatioque pietatis, qualis fuerit, non audeo dicere: tantùm ſcio poſt Hirtium conventum, arcessitum ab Cæſare: cum eo de meo animo ab ſuis rationibus alienissimo, & consilio relinquendi Italiam. Et hæc ipſa timidè: ſed nulla noſtra culpa eſt: natura metuenda eſt: hæc Curionem, hæc Hortensii filium, non patrum culpa corrupit. Jacet in mœrore meus frater, neque tam de ſua vita, quàm de mea metuit. Huic tu malo affer conſolationes, si ullas potes: maximè quidem illam velim, ea, quæ ad nos delata sint, aut falſa eſſe, aut minora: quæ si vera sint; quid futurum sit in hac vita & fuga, neſcio. Nam si haberemus rempublicam, consilium mihi non deeſſet nec ad ſeveritatem, nec ad indulgentiam. Hæc, sive iracundiâ, sive dolore, sive metu permotus, graviùs ſcripsi, quàm aut tuus in illum amor, aut meus poſtulabat. Si vera ſunt, ignoſces; si falſa, me libente eripies mihi hunc errorem: quoquo modo verò ſe res habeat, nihil assignabis nec patruo, nec patri.

Quum hæc ſcripsiſſem, a Curione mihi nuntiatum eſt, eum ad me venire: venerat enim is in Cumanum veſperi pridie, id eſt, Idibus. Si quid ejus igitur ſermo ejuſmodi attulerit, quod ad te ſcribendum

ſit; id in litteris adjungam. Præteriit villam meam Curio, juſſitque mihi nuntiari mox ſe venturum; cucurritque Puteolos, ut ibi concionaretur. Concionatus eſt, rediit, fuit ad me ſanè diu. O rem fœdam! noſti hominem: nihil occultavit; in primis nihil eſſe certius, quàm ut omnes, qui lege Pompeiâ condemnati eſſent, reſtituerentur; itaque ſe in Sicilia eorum operâ uſurum. De Hiſpaniis non dubitabat, quin Cæſaris eſſent: inde ipſum cum exercitu, ubicumque Pompeius eſſet: ejus interitu finem belli fore: propiùs factum eſſe nihil: eum planè iracundiâ elatum voluiſſe occidi Metellum tribunum plebis; quod ſi eſſet factum, cædem magnam futuram fuiſſe: permultos hortatores eſſe cædis; ipſum autem non voluntate, aut naturâ non eſſe crudelem, ſed quòd putaret popularem eſſe clementiam: quòd ſi populi ſtudium amiſiſſet, crudelem fore: eumque perturbatum, quòd intelligeret ſe apud ipſam plebem offendiſſe de ærario: itaque ei quum certiſſimum fuiſſet antè quàm proficiſceretur concionem habere, auſum non eſſe, vehementerque animo perturbato profectum. Quum autem ex eo quærerem, quid videret? quod exemplum? quam rempublicam? planè fatebatur nullam ſpem reliquam: Pompeii claſſem timebat; quæ ſi eſſet, ſe de Sicilia abiturum. Quid iſti,

inquam, ſex tui faſces? si ab ſenatu, cur laureati? si ab ipſo, cur ſex? Cupivi, inquit, ex ſenatuſconſulto ſurrepto; nam aliter non poterat. At ille impendio nunc magis odit ſenatum: A me, inquit, omnia proficiſcentur: ſex autem, quia duodecim nolui; nam licebat. Tum ego, Quàm vellem, inquam, petiiſſe ab eo, quod audio Philippum impetraſſe: ſed veritus ſum, quia ille a me nihil impetrabat. Libenter, inquit, tibi concessiſſet: verùm puta te impetraſſe: ego enim ad eum ſcribam, ut tu ipſe voles, de ea re nos inter nos locutos: quid autem illius intereſt, quoniam in ſenatum non venis, ubi sis? quin nunc ipſum minimè offendiſſes ejus cauſam, si in Italia non fuiſſes. Ad quæ ego, me receſſum & ſolitudinem quærere, maximè quòd lictores haberem. Laudabat conſilium. Quid ergo, inquam? nam mihi curſus in Græciam per tuam provinciam eſt; quoniam ad mare ſuperum milites ſunt. Quid mihi, inquit, optatius? Hoc loco multa perliberaliter. Ergo hoc quidem eſt verum profectò, ut non modò tutò, verùm etiam palam navigaremus. Reliqua in poſterum diem diſtulit; ex quibus ſcribam ad te, si quid erit epiſtolâ dignum. Sunt autem quæ præterii, interregnumne eſſet exſpectaturus; an, quomodo dixerit ille quidem, sibi deferri con-

ſulatum, ſed ſe nolle in proximum annum. Et alia ſunt, quæ exquiram. Jurabat ad ſummam, quod nullo negotio faceret, amicissimum mihi Cæſarem eſſe debere. Quid enim, inquit, ſcripsit ad me Dolabella? Dico, quid? Affirmabat, quum ſcripsiſſet, quòd me cuperet ad urbem venire, illum quidem gratias agere maximas, & non modò probare, ſed etiam gaudere. Quid quæris? acquievi: levata eſt enim ſuſpicio illa domeſtici mali, & ſermonis Hirtiani. Quàm cupio illum dignum eſſe nobis: & quàm ipſe me invito, quà pro illo sit ſuſpicandum! ſed opus fuit Hirtio convento: eſt profectò neſcio quid; ſed velim quàm minimo: & tamen eum nondum rediſſe miramur. Sed hæc videbimus. Tu Oppios Terentiæ dabis: jam enim urbis unum periculum eſt. Me tamen consilio juva, pedibusne Rhegium, an hinc ſtatim in navem. Ceterùm quoniam commoror, ego ad te ſtatim habebo quod ſcribam, simul ut videro Curionem. De Tirone cura, quæſo, quod facis, ut ſciam *quid is agat.*

CICERO ATTICO SAL.

5. DE tota mea cogitatione ſcripsi ad te antea ſatis, ut mihi viſus ſum, diligenter: de die nihil ſanè poteſt ſcribi certi, præter hoc, non ante lunam novam. Cu-

rionis ſermo poſtridie eamdem habuit ferè ſummam, nisi quòd apertiùs significavit, ſe harum rerum exitum non videre. Quod mihi mandas de Quinto regendo, Ἀρκαδίαν. Tamen nihil prætermittam: atque utinam tu: ſed modeſtior non ero. Epiſtolam ad Veſtorium ſtatim de Tullia: ac valde requirere ſolebat. Commodiùs tecum Vectenus eſt locutus, quàm ad me ſcripſerat; ſed mirari ſatis hominis negligentiam non queo: quum enim mihi Philotimus dixiſſet H-S L emere de Canuleio deverſorium illud poſſe, minoris etiam empturum, si Vectenum rogaſſem; rogavi ut, si quid poſſet, ex ea ſumma detraheret: promisit: ad me nuper, ſe H-S XXX emiſſe: ut ſcriberem, cui vellem addici: diem pecuniæ Id. Novemb. eſſe. Reſcripſi ei ſtomachosiùs, cum joco tamen familiari. Nunc, quoniam agit liberaliter, nihil accuſo hominem, ſcripſique ad eum, me a te certiorem eſſe factum. Tu de tuo itinere quid & quando cogites, velim me certiorem facias. A. d. XV. Kal. Maii.

Cicero Attico Sal.

6. Me adhuc nihil præter tempeſtatem moratur: aſtutè nihil ſum acturus: fiat in Hiſpania quidlibet. Et tamen retice. Meas cogitationes omnes explicavi tibi ſuperio-

ribus litteris : quocirca hæ ſunt breves ; & tamen, quia feſtinabam, eramque occupatior. De Quinto filio, *fit* a me quidem *ſedulò ;* noſti reliqua. Quod dein me mones, & amicè & prudenter mones : ſed erunt omnia facilia, si ab uno illo cavero. Magnum opus eſt : mirabilia multa : nihil simplex, nihil sincerum. Vellem ſuſcepiſſes juvenem regendum : pater enim nimis indulgens, quidquid ego adſtrinxi, relaxat : si sine illo poſſem, regerem ; quod tu potes : ſed ignoſco : magnum, inquam, opus eſt. Pompeium pro certo habemus per Illyricum proficiſci in Galliam. Ego nunc quà, & quò videbo.

CICERO ATTICO SAL.

7. EGO verò Apuliam, & Sipontum ; & tergiverſationem iſtam probo ; nec tuam rationem eamdem eſſe duco, quàm meam : non quin in republica rectum idem sit utrique noſtrûm ; ſed ea non agitur : regnandi contentio eſt ; in qua pulſus eſt modeſtior rex, & probior, & integrior, & is, qui nisi vincit, nomen populi *Romani* deleatur neceſſe eſt : sin autem vincit, Sullano more, exemploque vincet : ergo hac in contentione neutrum tibi palam ſentiendum, & tempori ſerviendum eſt. Mea cauſa autem alia eſt, quòd, beneficio vinctus, ingratus eſſe non poſſum :

nec tamen in acie, ſed Melitæ, aut alio in loco ſimili oppidulo, futurum puto. Nihil, inquies, juvas eum, in quem ingratus eſſe non vis: immo minùs fortaſſe voluiſſet. Sed de hoc videbimus. Exeamus modò: quod ut meliore tempore poſſimus, facit Adriano mari Dolabella, Fretenſi Curio. Injecta autem mihi ſpes quædam eſt, velle mecum Servium Sulpicium colloqui: ad eum miſi Philotimum libertum cum litteris. Si vir eſſe volet, præclara συνοδία: ſin autem; erimus nos, qui ſolemus. Curio mecum vixit, jacere Cæſarem putans offenſione populari, Siciliæque diffidens, ſi Pompeius navigare cœpiſſet. Quintum puerum accepi vehementer: avaritiam video fuiſſe, & ſpem magni congiarii: magnum hoc malum eſt; ſed ſcelus illud, quod timueramus, ſpero nullum fuiſſe: hoc autem vitium puto te exiſtimare non noſtrâ indulgentiâ, ſed a natura profectum: quem tamen nos diſciplinâ regimus. De Oppiis Velienſibus quid placeat, cum Philotimo videbis. Epirum noſtram putabimus; ſed alios curſus videbamur habituri.

CICERO ATTICO SAL.

8. ET res ipſa monebat, & tu oſtenderas, & ego videbam, de iis rebus, quas intercipi periculoſum eſſet, finem inter

nos ſcribendi fieri tempus eſſe : ſed, quum ad me ſæpe mea Tullia ſcribat, orans ut quid in Hiſpania geratur exſpectem, & ſemper adſcribat idem videri tibi, idque ipſe etiam ex tuis litteris intellexerim, non puto eſſe alienum, me ad te, quid de ea re ſentiam, ſcribere. Conſilium iſtud tunc eſſet prudens, ut mihi videtur, si noſtras rationes ad Hiſpanienſem caſum accommodaturi eſſemus; quod fieri dicitis oportere: neceſſe eſt enim aut, id quod maximè velim, pelli iſtum ab Hiſpania; aut trahi id bellum; aut iſtum, ut, confidere videtur, apprehendere Hiſpanias. Si pelletur, quàm gratus, aut quàm honeſtus tum erit ad Pompeium noſter adventus; quum ipſum Curionem ad eum tranſiturum putem? si trahitur bellum, quid exſpectem, aut quàm diu? Relinquitur, ut si vincimur in Hiſpania, quieſcamus. Id ego contrà puto: iſtum enim victorem magis relinquendum puto, quàm victum, & dubitantem magis, quàm fidentem ſuis rebus: nam cædem video, si vicerit, & impetum in privatorum pecunias, & exſulum reditum, & tabulas novas, & turpiſſimorum honores, & regnum non modò Romano homini, ſed ne Perſæ quidem cuiquam tolerabile. Tacita eſſe poterit indignitas noſtra? pati poterunt oculi, me cum Gabinio ſententiam

dicere ? & quidem illum rogári priùs ? præſtò eſſe clientem tuum Clœlium ? C. Ateii Plaguleium ? ceteros ? Sed cur inimicos colligo ? qui meos neceſſarios a me defenſos nec videre in curia sine dolore, nec verſari inter eos sine dedecore potero. Quid si ne id quidem eſt exploratum, fore ut mihi liceat ? ſcribunt enim ad me amici ejus, me illi nullo modo ſatisfeciſſe, quòd in ſenatum non venerim : tamenne dubitemus, an ei nos etiam cum periculo venditemus, quicum conjuncti ne cum præmio quidem voluimus eſſe ? Deinde hoc vide, non eſſe judicium de tota contentione in Hiſpaniis : nisi fortè, iis amissis, arma Pompeium abjecturum putas ; cujus omne consilium Themiſtocleum eſt : exiſtimat enim, qui mare teneat, eum neceſſe rerum potiri : itaque qui numquam id egit, ut Hiſpaniæ per ſe tenerentur, navalis apparatûs ei ſemper antiquissima cura fuit. Navigabit igitur, quum erit tempus, maximis classibus, & ad Italiam accedet ; in qua nos ſedentes quid erimus ? nam medios eſſe jam non licebit. Classibus adverſabimur igitur ? Quod malum majus ſcilicet tantum ? denique quid turpius ? An qui ejus abſentis ſolus tuli ſcelus, ejuſdem cum Pompeio & cum reliquis principibus non feram ? Quòd si jam, miſſo

officio, periculi ratio habenda eſt, ab illis eſt periculum, si peccaro; ab hoc, si rectè fecero: nec ullum in his malis consilium periculo vacuum inveniri poteſt: ut non sit dubium, quin turpiter facere cum periculo fugiamus, quod fugeremus etiam cum ſalute. Non simul cum Pompeio mare transierimus? Omnino non potuimus: exſtat ratio dierum. Sed tamen (fateamur enim quod eſt; ne condamus quidem, ut poſſumus) fefellit ea me res, quæ fortaſſe non debuit, ſed fefellit: pacem putavi fore; quæ si eſſet, iratum mihi Cæſarem eſſe, quum idem amicus eſſet Pompeio, nolui: ſenſeram enim, quàm iidem eſſent: hoc verens in hanc tarditatem incidi. Sed aſſequor omnia, si propero; si cunctor, amitto. Et tamen, mi Attice, auguria quoque me incitant quadam ſpe non dubiâ, non hæc collegii noſtri ab Appio, ſed illa Platonis de tyrannis: nullo enim modo poſſe video ſtare iſtum diutius, quin ipſe per ſe, etiam languentibus nobis, concidat; quippe qui florentissimus ac novus ſex, ſeptem diebus ipsi illi egenti ac perditæ multitudini in odium acerbissimum venerit; qui duarum rerum simulationem tam citò amiſerit, manſuetudinis in Metello, divitiarum in ærario. Jam quibus utatur vel ſociis, vel miniſtris, si ii provincias, si

rempublicam regent, quorum nemo duos menſes potuit patrimonium ſuum gubernare? Non ſunt omnia colligenda; quæ tu acutissimè perſpicis: ſed tamen ea pone ante oculos; jam intelliges id regnum vix ſemeſtre eſſe poſſe. Quod si me fefellerit, feram, sicut multi clarissimi homines, in republica excellentes, tulerunt: nisi fortè me Sardanapali vice in ſuo lectulo mori malle cenſueris, quàm exsilio Themiſtocleo: qui quum fuiſſet, ut ait Thucydides, τῶν μὲν παρόντων δι' ἐλαχίστης βουλῆς κράτιστος γνώμων, τῶν δὲ μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστής, tamen incidit in eos caſus, quos vitaſſet, si eum nihil fefelliſſet. Etsi is erat (ut ait idem) qui τὸ ἄμεινον, καὶ τὸ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἔτι προεώρα μάλιστα: tamen non vidit, nec quo modo Lacedæmoniorum, nec quo modo ſuorum civium invidiam effugeret, nec quid Artaxerxi polliceretur. Non fuiſſet & illa nox tam acerba Africano, ſapientissimo viro, non tam dirus ille dies Sullanus callidissimo viro C. Mario, si nihil utrumque eorum fefelliſſet. Nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus; nec nos fallit, nec aliter accidet: corruat iſte neceſſe eſt, aut per adverſarios, aut ipſe per ſe, qui quidem ſibi eſt adverſarius unus acerrimus: id ſpero vivis nobis fore: quamquam tem-

[illegible]

pus eſt nos de illa perpetua jam, non de hac exigua vita cogitare: ſin quid acciderit maturius, haud ſanè meâ multum interfuerit, utrùm factum videam, an futurum eſſe multò antè viderim. Quæ quum ita ſint, non eſt committendum, ut iis pareamus, quos contra me ſenatus, ne quid reſpublica detrimenti acciperet, armavit. Tibi ſunt omnia commendata; quæ commendationis meæ pro tuo in nos amore non indigent. Ne hercle ego quidem reperio, quod ſcribam: ſedeo enim πλωιδοκῶν: etsi nihil umquam tam fuit ſcribendum, quàm nihil mihi umquam ex plurimis tuis jucunditatibus gratius accidiſſe, quàm quòd meam Tulliam ſuavissimè diligentissiméque coluiſti: valde eo ipſa delectata eſt; ego autem non minùs: cujus quidem virtus mirifica. Quo modo illa fert publicam cladem? quo modo domeſticas tricas? quantus autem animus in diſceſſu noſtro? ſit ϛοργὴ, ſit ſumma σύντηξις: tamen nos rectè facere, & bene audire vult. Sed hac ſuper re nimis; ne meam ipſe συμπάθειαν jam evocem. Tu, si quid de Hiſpaniis certius, & si quid aliud, dum adſumus, ſcribes: & ego fortaſſe diſcedens dabo ad te aliquid; eò etiam magis, quòd Tullia te non putabat hoc tempore ex Italia. Cum Antonio item eſt agendum, ut cum Curione, Melitæ me velit

velit eſſe ; huic bello nolle intereſſe : eo velim tam facili uti poſſem, & tam bono in me, quàm Curione : is ad Miſenum VI Nonas venturus dicebatur, id eſt hodie : ſed præmiſit mihi odioſas litteras hoc exemplo :

ANTONIUS TRIB. PLEB. PROPRÆT. CICERONI IMP. S.

NISI te valde amarem, & multò quidem plus, quàm tu putas, non extimuiſſem rumorem, qui de te prolatus eſt, quum præſertim falſum eſſe exiſtimarem ; ſed quia te nimiò plus diligo, non poſſum diſſimulare, mihi famam quoque, quamvis ſit falſa, magni eſſe. Te iturum trans mare credere non poſſum, quum tanti facias Dolabellam, & Tulliam tuam, feminam lectiſſimam, tantique ab omnibus nobis fias ; quibus mehercule dignitas, amplitudoque tua pene carior eſt, quàm tibi ipſi : ſed tamen non ſum arbitratus eſſe amici, non commoveri etiam improborum ſermone ; atque eò feci ſtudioſiùs, quòd judicabam duriores partes mihi impoſitas eſſe ab offenſione noſtra, quæ magis a ζηλοτυπία mea, quàm ab injuria tua, nata eſt. Sic enim volo te tibi perſuadere, mihi neminem eſſe cariorem te, excepto Cæſare meo ; meque illud unà judicare, Cæſarem maximè in ſuis M. Ciceronem reponere. Quare, mi Cicero, te ro-

go, ut tibi omnia integra ſerves: ejus fidem improbes, qui tibi, ut beneficium daret, priùs injuriam fecit: contra eum ne profugias, qui te, etsi non amabit (quod accidere non poteſt) tamen ſalvum amplissimumque eſſe cupiet. Deditâ operâ ad te Calpurnium, familiarissimum meum, misi; ut mihi magnæ curæ tuam vitam ac dignitatem eſſe ſcires.

Eodem die a Cæſare Philotimus litteras attulit, hoc exemplo.

CÆSAR IMP. CICERONI IMP. S.

Etsi te nihil temerè, nihil imprudenter facturum judicaram; tamen permotus hominum famâ, ſcribendum ad te exiſtimavi, & pro noſtra benevolentia petendum, ne quò progredereris proclinatâ jam re, quâ integrâ etiam progrediendum tibi non exiſtimaſſes. Namque & amicitiæ graviorem injuriam feceris; & tibi minùs commodè conſulueris, si non fortunæ obſecutus videbere (omnia enim ſecundissima nobis, adversissima illis accidiſſe videntur) nec cauſam ſecutus (eadem enim tum fuit, quum ab eòrum consiliis abeſſe judicaſti) ſed meum aliquod factum condemnaviſſe; quo mihi gravius abs te nil accidere poteſt. Quod ne facias, pro jure noſtræ amicitiæ a te peto. Poſtremò, quid viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, quàm abeſſe a civili-

bus, controverſiis? quod nonnulli quum probarent, periculi cauſâ ſequi non potuerunt. Tu, explorato & vitæ meæ teſtimonio, & amicitiæ judicio, neque tutius, neque honeſtius reperies quidquam, quàm ab omni contentione abeſſe. XVI Kal. Mai. ex itinere.

CICERO ATTICO SAL.

9. ADVENTUS Philotimi (at cujus hominis, quàm inſulſi, & quàm ſæpe pro Pompeio mentientis!) exanimavit omnes, qui mecum erant: nam ipſe obdurui. Dubitabat noſtrûm nemo, quin Cæſar itinera repreſſiſſet; volare dicitur: Petreius cum Afranio conjunxiſſet ſe; nihil affert ejuſmodi. Quid quæris? etiam illud erat perſuaſum, Pompeium cum magnis copiis iter in Germaniam per Illyricum feciſſe; id enim αὐθεντικῶς nuntiabatur. Melitam igitur opinor capeſſamus, dum quid in Hiſpania; quod quidem propemodum videor ex Cæſaris litteris ipsius voluntate facere poſſe, qui negat neque honeſtius, neque tutius mihi quidquam eſſe, quàm ab omni contentione abeſſe. Dices, ubi ergo tuus ille animus, quem proximis litteris? Adeſt, & idem eſt: ſed utinam meo ſolùm capite decernerem: lacrymæ meorum me interdum molliunt, precantium ut de Hiſpaniis exſpectemus. M. Cœlii quidem epiſtolam, ſcriptam miſerabi-

liter, quum hoc idem obſecraret, ut exſpectarem, ne fortunas meas, ne unicum filium, ne meos omnes tam temerè proderem, non sine magno fletu legerunt pueri noſtri: etsi meus quidem eſt fortior, eoque ipſo vehementiùs commovet; nec quidquam nisi de dignatione laborat. Melitam igitur, deinde quò videbitur. Tu tamen etiam nunc mihi aliquid litterarum, & maximè si quid ab Afranio. Ego, si cum Antonio locutus ero, ſcribam ad te, quid actum sit: ero tamen in credendo, ut mones, cautus: nam occultandi ratio quum difficilis, tum etiam periculoſa eſt. Servium exſpecto ad Nonas; & adigit ita Poſtumia, & Servius filius. Quartanam leviorem eſſe gaudeo. Misi ad te Cœlii etiam litterarum exemplum.

Cœlius Ciceroni S.

Exanimatus tuis litteris quibus te nonnihil triſte cogitare oſtendiſti; neque id quid eſſet, perſcripsiſti; neque non tamen, quale eſſet quod cogitares, aperuiſti; has ad te illico litteras ſcripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos oro, obſecro, ne quid gravius de ſalute & incolumitate tua conſulas. Nam deos, hominesque, amicitiamque noſtram teſtificor, me tibi prædixiſſe, neque temerè monuiſſe; ſed, poſtquam Cæſarem convenerim, ſententiamque

ejus, qualis futura eſſet partâ victoriâ, cognoverim, te certiorem feciſſe. Si exiſtimas eamdem rationem fore Cæſaris in dimittendis adverſariis, & conditionibus ferendis, erras: nihil niſi atrox & ſævum cogitat, atque etiam loquitur. Iratus ſenatui exiit: his intercessionibus planè incitatus eſt: non, mehercule, erit deprecationi locus. Quare si tibi tu, si filius unicus, si domus, si ſpes tuæ reliquæ tibi caræ ſunt; si aliquid apud te nos, si vir optimus gener tuus valet, quorum fortunam non debes velle conturbare, ut eam cauſam, in cujus victoria ſalus noſtra eſt, odiſſe, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra ſalutem tuam habeamus. Denique illud cogita, quod offenſæ fuerit, in iſta cunctatione te ſubiiſſe. Nunc te contra victorem Cæſarem facere, quem dubiis rebus lædere noluiſti; & ad eos fugatos accedere, quos reſiſtentes ſequi nolueris, ſummæ ſtultitiæ eſt. Vide, ne, dum pudet te parum optimatem eſſe, parum diligenter, quod optimum ſit, eligas. Quod si totum tibi perſuadere non poſſum; ſaltem, dum quid de Hiſpaniis agamus ſcitur, exſpecta; quas tibi nuntio adventu Cæſaris fore noſtras. Quam iſti ſpem habeant, amissis Hiſpaniis, neſcio. Quod porrò tuum conſilium ſit ad deſperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu, non dicendo, mihi

ſignificaſti, Cæſar audierat; ac, ſimul atque, Ave, mihi dixit; ſtatim quid de te audiſſet, expoſuit: negavi me ſcire; tamen ab eo petivi, ut ad te literas mitteret, quibus maximè ad remanendum commoveri poſſes. Me ſecum in Hiſpaniam ducit: nam, nisi ita faceret, ego priùs, quàm ad urbem accederem, ubicumque eſſes, ad te percurriſſem, & hoc à te præſens contendiſſem, atque omni vi te retinuiſſem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuoſque omnes funditus evertas; ne te ſciens prudenſque eò demittas, unde exitum vides nullum eſſe. Quòd si te aut voces optimatium commovent, aut nonnullorum hominum inſolentiam & jactationem ferre non potes, eligas cenſeo aliquod oppidum vacuum a bello, dum hæc decernuntur, quæ jam erunt confecta. Id si feceris, & ego te ſapienter feciſſe judicabo, & Cæſarem non offendes.

CICERO ATTICO SAL.

10. Me cæcum, qui hæc antè non viderim! Misi ad te epiſtolam Antonii: ei quum ego ſæpissime ſcripſiſſem, nihil me contra Cæſaris rationes cogitare; meminiſſe me generi mei, meminiſſe amicitiæ; potuiſſe, si aliter ſentirem, eſſe cum Pompeio; me autem, quia cum lictoribus invitus curſarem, abeſſe velle, nec

idipſum certum etiam nunc habere; vide quàm ad hæc παρανόμως:

Tuum conſilium quàm verum eſt: nam qui ſe medium eſſe vult, in patria manet; qui proficiſcitur, aliquid de altera utra parte judicare videtur: ſed ego is non ſum, qui ſtatuere debeam, jure quis proficiſcatur, necne. Partes mihi Cæſar has impoſuit, ne quem omnino diſcedere ex Italia paterer: quare parvi refert me probare cogitationem tuam, ſi nihil tamen tibi remittere poſſum. Ad Cæſarem mittas cenſeo, & ab eo hoc petas: non dubito quin impetraturus ſis, quum præſertim te amicitiæ noſtræ rationem habiturum eſſe pollicearis.

Habes σκυτάλην Λακωνικήν. Omnino excipiam hominem. Erat autem v Non. venturus veſperi, id eſt, hodie: cras igitur ad me fortaſſe veniet: tentabo, ac dicam, me nihil properare; miſſurum ad Cæſarem: clam ibo; cum pauciſſimis alicubi occultabor: certè hinc iſtis invitiſſimis evolabo; atque utinam ad Curionem. σὺν θεῷ τοι λέγω: magnus dolor acceſſit: efficietur aliquid dignum nobis. Δυσουρία tua mihi valde moleſta. Medere amabo, dum eſt ἀρχή. De Maſſilienſibus gratæ tuæ mihi litteræ: quæſo ut ſciam quidquid audieris. Siciliam cuperem, ſi poſſem palam; quod a Curione effeceram. Hîc ego Servium exſpecto: rogor enim ab ejus uxore &

filio : & puto opus eſſe. Hic tamen Cytheridem ſecum lecticâ apertâ portat, alterâ uxorem : ſeptem præterea conjunctæ lecticæ amicarum ſunt, an amicorum ? Vide quàm turpi letho pereamus : & dubita, si potes, quin ille, ſeu victus, ſeu victor redierit, cædem facturus sit. Ego verò vel lintriculo, si navis non erit, eripiam me ex iſtorum parricidio. Sed plura ſcribam, quum illum convenero. Juvenem noſtrum non poſſum non amare; ſed ab eo nos non amari planè intelligo : nihil ego vidi tam *ἀνηθοποίητον*, tam averſum a ſuis, tam neſcio quid cogitans. Vim incredibilem moleſtiarum ! Sed erit curæ, & eſt, ut regatur : mirum eſt enim ingenium : *ἦθους ἐπιμελητέον*.

CICERO ATTICO SAL.

III. OBSIGNATA jam epiſtolâ ſuperiore, non placuit ei dari, cui conſtitueram, quòd erat alienus : itaque eo die data non eſt. Interim venit Philotimus, & mihi a te litteras reddidit; quibus quæ de fratre meo ſcribis, ſunt ea quidem parum firma, ſed habent nihil *ὕπουλον*, nihil fallax, nihil non flexibile ad bonitatem, nihil quod non quò velis uno ſermone poſſis perducere : ne multa; omnes ſuos, etiam quibus iraſcitur crebriùs, tamen caros habet, me quidem ſe ipſo cariorem.

Quòd de puero aliter ad te ſcripsit, & ad matrem de filio, non reprehendo. De itinere, & de ſorore quæ ſcribis, moleſta ſunt, eóque magis, quòd ea tempora noſtra ſunt, ut ego his mederi non possim; nam certè mederer: ſed quibus in malis, & qua in deſperatione rerum simus, vides. Illa de ratione nummaria non ſunt ejuſmodi (ſæpe enim audio ex ipſo) ut non cupiat tibi præſtare, & in eo laboret: ſed si mihi Q. Axius in hac mea fuga H-S XIII non reddit, quæ dedi ejus filio mutua, & utitur excuſatione temporis; si Lepta; si ceteri; ſoleo mirari, de neſcio queis H-S XX, quum audio ex illo ſe urgeri; vides enim profectò anguſtias: curari tamen ea tibi utique jubet. An exiſtimas illum in iſto genere lentulum, aut reſtrictum? nemo eſt minùs. De fratre ſatis. De ejus filio, indulsit illi quidem ſuus pater ſemper; ſed non facit indulgentia mendacem, aut avarum, aut non amantem ſuorum; ferocem fortaſſe, atque arrogantem, & infeſtum facit. Itaque habet hæc quoque, quæ naſcuntur ex indulgentia; ſed ea ſunt tolerabilia (quid enim dicam, hac juventute?) ea verò, quæ mihi quidem, qui illum amo, ſunt his ipsis malis, in queis ſumus, miſeriora, non ſunt ab obſequio noſtro, non; ſuas radices habent; quas

tamen evellerem profectò, si liceret: ſed ea tempora ſunt, ut omnia mihi ſint patienda. Ego meum facilè teneo: nihil eſt enim eo tractabilius: cujus quidem miſericordiâ languidiora adhuc consilia cepi; &, quò ille me certiorem vult eſſe, eò magis timeo ne in eum exsiſtam crudelior. Sed Antonius venit heri veſperi: jam fortaſſe ad me veniet; aut ne id quidem, quoniam ſcripsit quid fieri vellet: ſed ſcies continuò quid actum sit. Nos jam nihil nisi occultè. De pueris quid agam? parvone navigio committam? quid mihi animi in navigando cenſes fore? recordor enim, æſtate cum illo Rhodiorum ἀφράκτῳ navigans, quàm fuerim ſollicitus: quid, duro tempore anni, actuariolo fore cenſes? Rem undique miſeram! Trebatius erat mecum, vir planè & civis bonus. Quæ ille monſtra, dii immortales! Etiamne Balbus in ſenatum venire cogitet? Sed ei ipsi cras ad te litteras dabo. Veſtenium mihi amicum, ut ſcribis, ita puto eſſe: cum eo, quòd ἀποτόμως ad me ſcripſerat de nummis curandis, θυμικώτερον eram jocatus: id tu, si ille aliter acceperit ac debuit, lenies. *Monetali* autem adſcripsi, quòd ille ad me, *Proconſuli*. Sed quoniam eſt homo, & nos diligit, ipſe quoque a nobis diligatur. Vale.

CICERO ATTICO SAL.

12. QUIDNAM mihi futurum eſt? aut quis me non ſolùm infelicior, ſed jam etiam turpior? Nominatim de me ſibi imperatum dicit Antonius; nec me tamen ipſe adhuc viderat, ſed hoc Trebatio narravit. Quid agam nunc, cui nihil procedit, caduntque ea, quæ diligentissimè ſunt cogitata, teterrimè? ego enim Curionem nactus, omnia me conſecutum putavi: is de me ad Hortensium ſcripſerat: Rheginus erat totus noſter: huic nihil ſuſpicabamur cum hoc mari negotii fore. Quò me nunc vertam? undique cuſtodior: ſed ſatis lacrymis. Πάρωρα πλευςέον igitur, & occultè in aliquam onerariam corrependum: non committendum, ut etiam compacto prohibiti videamur. Sicilia petenda; quam ſi erimus nacti, majora quædam conſequemur. Sit modò rectè in Hiſpaniis: quamquam de ipſa Sicilia utinam ſit verum! ſed adhuc nihil ſecundi. Concurſus Siculorum ad Catonem dicitur factus; oraſſe, ut reſiſteret; omnia pollicitos: commotum illum, delectum habere cœpiſſe. Non credo, ut eſt luculentus auctor: potuiſſe certè teneri illam provinciam ſcio: ab Hiſpaniis autem jam audietur. Hîc nos C. Marcellum habemus eadem de re cogitantem, aut bene ſimu-

lantem : quamquam ipſum non videram, ſed ex familiariſſimo ejus audiebam. Tu, quæſo, si quid habebis novi : ego, si quid moliti erimus, ad te ſtatim ſcribam. Quintum filium ſeveriùs adhibebo : utinam proficere possim ! tu tamen eas epiſtolas, quibus aſperiùs de eo ſcripsi aliquando, concerpito, ne quando quid emanet : ego item tuas. Servium exſpecto, nec ab eo quidquam ὑγιὲς : ſcies quidquid erit. Sine dubio erraſſe nos confitendum eſt. At ſemel ? at una in re ? immo omnia, quò diligentiùs cogitata, eò facta ſunt imprudentiùs.

> Ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν ἀχνύμε-
> νοί περ :

in reliquis modò ne ruamus : jubes enim de profectione mea providere. Quid provideam ? ita patent omnia, quæ accidere poſſunt, ut ea si vitem, ſedendum sit cum dedecore & dolore ; si negligam, periculum eſt ne in manus incidam perditorum. Sed vide, quantis in miſeriis simus: optandum interdum videtur, ut aliquam accipiamus ab iſtis quamvis acerbam injuriam, ut tyranno in odio fuiſſe videamur. Quòd si nobis curſus, quem ſperaram, pateret; effeciſſem aliquid profectò, ut tu optas & hortaris, dignum noſtrâ morâ : ſed mirificæ ſunt cuſtodiæ ; & qui-

dem ille ipſe Curio ſuſpectus : quare vi, aut clam agendum eſt; & si vi, fortè & cum tempeſtate : clam autem iſtis ? in quo si quod σφάλμα, vides quàm turpe eſt. Trahimur : nec fugiendum, si quid violentius. De Cœlio, ſæpe mecum agito; nec, si quid habuero tale, dimittam. Hiſpanias ſpero firmas eſſe. Maſſilienſium factum quum ipſum per ſe luculentum eſt, tum mihi argumento eſt rectè eſſe in Hiſpaniis : minùs enim auderent, si aliter eſſet : & ſcirent; nam & juncti, & diligentes ſunt. Odium autem rectè animadvertis ſignificatum theatro. Legiones etiam has, quas in Italia aſſumpſit, alieniſſimas eſſe video : ſed tamen nihil inimicius, quàm ſibi ipſe. Illud rectè times, ne ruat : si deſperarit, certè ruet : quò magis efficiendum aliquid eſt, fortunâ velim meliore, animo Cœliano : ſed primum quidque ; quod, qualecumque erit, continuò ſcies. Nos juveni, ut rogas, ſuppeditabimus, & Peloponneſum ipſam ſuſtinebimus : eſt enim indoles; modò aliquod hoc ſit ἦθος διδαχῇ ἁλωτόν : quod si adhuc nullum eſt, eſſe tamen poteſt ; aut ἀρετὴ non eſt διδακτόν : quod mihi perſuaderi non poteſt.

CICERO ATTICO SAL.

13. EPISTOLA tua gratiſſima fuit meæ Tulliæ, & mehercule mihi : ſemper ſecum

aliquid afferunt tuæ litteræ. Scribes igitur ; ac si quid ad ſpem poteris , ne dimiſeris. Tu Antonii leones pertimeſcas cave : nihil eſt illo homine jucundius : attende πρᾶξιν πολιτικοῦ. Evocavit litteris e municipiis denos : & quatuorviri venerunt ad villam ejus manè. Primùm dormiit ad horam tertiam : deinde , quum eſſet nuntiatum , veniſſe Neapolitanos & Cumanos (his enim eſt Cæſar iratus) poſtridie redire jussit : lavari ſe velle , & περὶ κοιλιολυσίαν γίνεσθαι. Hoc herè effecit. Hodie autem in Ænariam transire conſtituit. Exſulibus reditum pollicetur. Sed hæc omittamus ; de nobis aliquid agamus. Ab Axio accepi litteras. De Tirone gratum. Veſtenum diligo. Veſtorio reddidi. Servius pridie Nonas Maii Minturnis manſiſſe dicitur , hodie in Liternino manſurus apud C. Marcellum : cras igitur nos maturè videbit , mihique dabit argumentum ad te epiſtolæ : jam enim non reperio quid tibi ſcribam. Illud admiror , quòd Antonius ad me ne nuntium quidem , quum præſertim me valde obſervarit. Videlicet aliquid atrocius de me imperatum eſt : coràm negare mihi non vult ; quod ego nec rogaturus eram , nec , si impetraſſem , crediturus. Nos tamen aliquid excogitabimus. Tu , quæſo , si quid in Hiſpaniis : jam enim poterit audiri ; &

omnes ita exſpectant, ut ſi rectè fuerit, nihil negotii futurum putent: ego autem nec retentis his confectam rem puto; neque amissis deſperatam. Silium, & Ocellam, & ceteros credo retardatos. Te quoque a Curtio impediri video: etsi, ut opinor, habes κέλητα ἄπνοον.

CICERO ATTICO SAL.

14. O VITAM miſeram! majuſque malum, tam diu timere, quàm eſt illud ipſum, quod timetur! Servius, ut antea ſcripsi, quum veniſſet Nonis Maii, poſtridie ad me venit. Ne diutius te teneam, nullius consilii exitum invenimus: numquam vidi hominem perturbatiorem metu; neque hercule quidquam timebat, quod non eſſet timendum; illum sibi iratum, hunc non amicum; horribilem utriuſque victoriam, quum propter alterius crudelitatem, alterius audaciam, tum propter utriuſque difficultatem pecuniarum, quâ erui nuſquam, nisi ex privatorum bonis, poſſet. Atque hæc ita multis cum lacrymis loquebatur, ut ego mirarer eas tam diuturnâ miſeriâ non exaruiſſe. Mihi quidem etiam lippitudo hæc, propter quam non ipſe ad te ſcribo, sine ulla lacryma eſt, ſed ſæpiùs odioſa eſt propter vigilias: quamobrem quidquid habes ad conſolandum collige, & illa ſcribe, non ex

doctrina, neque ex libris; nam id quidem domi eſt; ſed neſcio quo modo imbecillior eſt medicina, quàm morbus: hæc potiùs conquire, de Hiſpaniis, de Maſſilia: quæ quidem ſatis bella Servius affert: qui etiam de duabus legionibus luculentos auctores eſſe dicebat. Hæc igitur si habebis, & talia: & quidem paucis diebus aliquid audiri neceſſe eſt. Sed redeo ad Servium. Diſtulimus omnino ſermonem in poſterum: ſed tardus ad exeundum: multò ſe in ſuo lectulo malle, quidquid foret. Odioſus ſcrupulus de filii militia Brundisina. Unum illud firmissimè aſſeverabat, si damnati reſtituerentur, in exsilium ſe iturum. Nos autem ad hæc, & id ipſum certò fore, &, quæ jam fiebant, non eſſe leviora; multaque colligebamus: verùm ea non animum ejus augebant, ſed timorem, ut jam celandus magis de noſtro consilio, quàm ad idem videretur: quare in hoc non multum eſt. Nos a te admoniti de Cœlio cogitabimus.

CICERO ATTICO SAL.

15. SERVIUS quum eſſet apud me, Cephalio cum tuis litteris VI Id. venit; quæ nobis magnam ſpem attulerunt meliorum rerum de octo cohortibus: etenim hæ quoque, quæ in his locis ſunt, labare dicuntur. Eodem die Funiſulanus a te attu-

lit litteras, in quibus erat confirmatius idem illud : ei de ſuo negotio reſpondi cumulatè, cum omni tua gratia : adhuc non ſatisfaciebat : debet autem mihi multos nummos, nec habetur locuples. Nunc ait ſe daturum : cui expenſum tulerit, morari : tabellariis, si apud te eſſet, quum ſatisfeciſſet, dares : quantum sit, Eros Philotimi tibi dicet. Sed ad majora redeamus. Quod optas, Cœlianum illud matureſcit : itaque torqueor, utrùm ventum exſpectem : vexillo opus eſt : convolabunt. Quod ſuades, ut palam ; prorſus aſſentior : itaque me profecturum puto. Tuas tamen interim litteras exſpecto. Servii consilio nihil expeditur : omnes captiones in omni ſententia occurrunt : unum C. Marcello cognovi timidiorem ; quem conſulem fuiſſe pœnitet. Ὢ πολλῆς ἀγεννείας! qui etiam Antonium confirmaſſe dicitur, ut me impediret ; quò ipſe, credo, honeſtiùs. Antonius autem VI Id. Capuam profectus eſt : ad me misit, ſe pudore deterritum ad me non veniſſe, quòd me sibi ſuccenſere putaret. Ibitur igitur, & ita quidem, ut cenſes ; nisi cujus gravioris perſonæ ſuſcipiendæ ſpes erit antè oblata : ſed vix erit tam citò : Allienus autem prætor putabat aliquem, si ego non, ex collegis ſuis : quivis licet, dummodo aliquis. De ſorore laudo. De Quinto puero

datur opera : ſpero eſſe meliora. De Quinto fratre ſcito eum non mediocriter laborare de uſura : ſed adhuc nihil a L. Egnatio expressit. Axius de XII millibus pudens : ſæpe enim adſcripsit, ut Gallio, quantum is vellet, darem : quod si non ſcripsiſſet, poſſemne aliter ? & quidem ſæpe ſum pollicitus : ſed tantum voluit citò. Me verò adjuvarent his in anguſtiis. Sed dii iſtos ! Verùm aliàs. Te a quartana liberatum gaudeo, itemque Piliam. Ego, dum panes, & cetera in navem parantur, excurro in Pompeianum. Vecteno velim gratias, quòd ſtudioſus sit. Si quemquam nactus fueris, qui perferat, litteras des antè quàm diſcedimus.

CICERO ATTICO SAL.

16. COMMODUM ad te dederam litteras de pluribus rebus, quum ad me bene manè Dionysius fuit : cui quidem ego non modò placabilem me præbuiſſem, ſed totum remisiſſem, si adveniſſet quâ mente tu ad me ſcripſeras : erat enim sic in tuis litteris, quas Arpini acceperam, eum venturum, facturumque, quod ego vellem : ego volebam autem, vel cupiebam potiùs eſſe eum nobiſcum : quod quia planè, quum in Formianum veniſſet, præciderat, aſperiùs ad te de eo ſcribere ſolebam. At ille perpauca locutus, hanc

ſummam habuit orationis, ut ſibi ignoſcerem; ſe rebus ſuis impeditum nobiſcum ire non poſſe. Pauca reſpondi; magnum accepi dolorem: intellexi fortunam ab eo noſtram deſpectam eſſe. Quid quæris? fortaſſe miraberis: in maximis horum temporum doloribus hunc mihi ſcito eſſe. Velim ut tibi amicus ſit: hoc quum tibi opto, opto ut beatus ſis: erit enim tam diu. Conſilium noſtrum ſpero vacuum periculo fore: nam & diſſimulavimus, &, ut opinor, acerrimè adſervabimus: navigatio modò ſit, qualem opto. Cetera, quæ quidem conſilio provideri poterunt, cavebuntur. Tu, dum adſumus, non modò quæ ſcieris, audierisve, ſed etiam quæ futura providebis, ſcribas velim. Cato, qui Siciliam tenere nullo negotio potuit, &, ſi tenuiſſet, omnes boni ad eum ſe contuliſſent, Syracuſis profectus eſt ante diem VIII Kal. Maii, ut ad me Curio ſcripſit. Utinam, quod aiunt, Cotta Sardiniam teneat; eſt enim rumor. O, ſi id fuerit, turpem Catonem! Ego, ut minuerem ſuſpicionem profectionis, aut cogitationis meæ, profectus ſum in Pompeianum a. d. IV. Id. ut ibi eſſem, dum, quæ ad navigandum opus eſſent, pararentur. Quum ad villam veniſſem, ventum eſt ad me: centuriones trium cohortium, quæ Pompeiis ſunt, me velle poſ-

tridie : hæc mecum Mummius noſter ; velle eos mihi ſe & oppidum tradere. At ego tibi poſtridie a villa ante lucem, ut me omnino illi ne viderent. Quid enim erat in tribus cohortibus? quid, si plures, quo apparatu? Cogitavi eadem illa Cœliana, quæ legi in epiſtola tua, quam accepi, simul & in Cumanum veni, eodem die: & simul fieri poterat, ut tentaremur: omnem igitur ſuſpicionem ſuſtuli. Sed quum redeo, Hortensius venerat, & ad Terentiam ſalutatum deverterat; ſermone erat uſus honorifico erga me. Tamen eum, ut puto, videbo; misit enim puerum ſe ad me venire. Hoc quidem meliùs, quàm collega noſter Antonius; cujus inter lictores lecticâ mima portatur. Tu, quoniam quartanâ cares, & non modò morbum removiſti, ſed etiam gravedinem, te vegetum nobis in Græcia ſiſte; & litterarum aliquid interea.

CICERO ATTICO SAL.

17. PRID. Idus Hortensius ad me venit ſcriptâ epiſtolâ. Vellem cetera ejus. Quàm in me incredibilem ἐκτένειαν! quâ quidem cogito uti. Deinde Serapion cum epiſtolâ tua: quam priùs quàm aperuiſſem, dixi ei, te ad me de eo ſcripsiſſe antea, ut feceras: deinde, epiſtolâ lectâ, cumulatissimè cetera: & hercule hominem pro-

bo : nam & doctum, & probum exiſtimo : quin etiam navi ejus me, & ipſo convectore uſurum puto. Crebrò refricat lippitudo, non illa quidem perodioſa, ſed tamen quæ impediat ſcriptionem meam. Valetudinem tuam jam confirmatam eſſe & a vetere morbo, & a novis tentationibus gaudeo. Ocellam vellem haberemus: videntur enim eſſe hæc paulò faciliora. Nunc quidem æquinoctium nos moratur, quod valde perturbatum erat. Id si ἀκραὶς erit, utinam idem maneat Hortensius : siquidem, ut adhuc erat, liberalius eſſe nihil poteſt. De diplomate admiraris quasi neſcio cujus te flagitii insimularem : negas enim te reperire, quî mihi id in mentem venerit. Ego autem, quia ſcripſeras te proficiſci cogitare (etenim audieram, nemini aliter licere) eò te habere cenſebam; & quia pueris diploma ſumpſeras. Habes cauſam opinionis meæ : & tamen velim ſcire quid cogites, in primiſque si quid etiamnunc novi eſt. XVII Kal. Jun.

CICERO ATTICO SAL.

18. TULLIA mea peperit XIV Kal. Jun. puerum ἑυταμηνιαῖον. Quòd ἠυτόκησεν, gaudebam : quod quidem eſt natum, perimbecillum eſt. Me mirificè tranquillitates adhuc tenuerunt, atque majore impedimento fuerunt, quàm cuſtodiæ, quibus

aſſervor : nam illa Hortensiana omnia fuere infantia; ita fiet homo nequissimus : a Salvio liberto depravatus eſt. Itaque poſthac non ſcribam ad te quid facturus sim, ſed quid fecerim : omnes enim Κωρυκαῖοι videntur ſubauſcultare, quæ loquor. Tu tamen si quid de Hiſpaniis, sive quid aliud, perge, quæſo, ſcribere; nec meas litteras exſpectâris, nisi quum, quò opto, pervenerimus, aut si quid ex curſu. Sed hoc quoque timidè ſcribo : ita omnia tarda adhuc & ſpiſſa. Ut malè poſuimus initia, sic cetera ſequuntur. Formias nunc ſequimur; eâdem nos fortaſſe furiæ perſequentur. Ex Balbi autem ſermone, quem tecum habuit, non probamus de Melita : dubitas igitur, quin nos in hoſtium numero habeat? Scripsi equidem Balbo, te ad me de benevolentia ſcripsiſſe, & de ſuſpicione : egi gratias; de altero ei me purgavi. Ecquem tu hominem infeliciorem? Non loquor plura, ne te quoque excruciem : ipſe conficior, veniſſe tempus, quum jam nec fortiter, nec prudenter quidquam facere possim.

NOTANDA

NOTANDA ET CORRIGENDA.

Inſerta eſt vocum Græcarum Latina interpretatio.

Prior numerus paginam, alter lineam indicat.

P. 25. l. 25. *Fratris.* Patruelis.

26, 2. *Affinem.* Soror enim Attici Pomponia nupſerat Q. Ciceroni.

Ibid. 13. *De litterarum missione.* Bembus, teſte Urſino, & Muretus legebant, *de litterarum intermissione.*

Ibid. 19. *De Acutiliano negotio.* Quæ fuerit hæc Attici cum Acutilio controverſia non liquet. Vide ep. 4. hujus libri.

27, 6. *Quid dicas.* i. e. inquit Muretus, vide quid dicas, si me negligentiæ insimulare velis.

Ibid. 10. *Contendendum.* Baliolenſes membranæ, teſte Grævio, habent *concedendum*, nempe Lucceio. Vide infrà ep. 6.

28, 7. *Ut par mihi sis.* Boſii codices & duo regii ſcribunt, *ut par in hoc mihi sis.*

Ibid. 16. Bonis præceptis abundantem.

Ibid. 17. *Pater.* De quo vide Or. 2, 66. Leg. 2, 1.

Ibid. 20. Apta Gymnaſio.

29, 21. *Decidiſſe.* Tranſegiſſe sine judicio.

Ibid. 23. *Ille noſter amicus.* Lucceius, de quo ſuprà, ep. 1.

Ibid. 29. *Curavi.* Scil. perſolvenda.

30, 1. *Pentelici.* E marmore montis Pentelici in Attica.

Ibid. 8. *Gymnasii xyſtique.* *In gymnaſio* exercebantur : in *xyſto* ambulabant ſub dio ante porticum, in quo etiam ſedes & ſigna & flores &c.

Ibid. 30. *Academiâ.* Quam inſtituerat in Tuſculano.

31, 1. *Arcæ noſtræ confidito.* Ex qua præſentem pecuniam numerare poſſum.

Ibid. 3. Apta Gymnaſio.

Ibid. 7. Eumolpidarum ritus patrios, *Cereris ſacerdotum, ex poſteris Eumolpi, qui initiandi ritum invenit, & de ſacris Cereris ſcripsit.*

Ibid. 18. *De noſtro amico placando.* Lucceio, de quo ſuprà.

32. 1. Aptum, accommodatum, proprium.

Ibid. 6. *Typos.* Effigies fictiles.

Ibid. 7. *Putealia ſigillata.* Opercula puteorum, cælata, & ſuperadditis ornata ſignis.

Ibid. 8. *Bibliothecam.* Libros deſcriptos a librariis, quos plurimos habebat Atticus, unde proventus uberrimus.

Ibid. 15. *Prægnans.* Ita ſcribunt regii codices, non *prægnas*, ut vult Probus grammaticus.

Ibid. 28. *Sponſorem non appellat.* Ita Manutius ex antiquo Beſſarionis exemplari. Alii omittunt negantem particulam.

33, 13. *Illud ſuum arbitrium.* Corradus & Fr. Gronovius reponunt *illud tuum arbitrium*, quòd ſcil. Atticus arbiter in quodam negotio, ſecundùm adverſarium ejus litem dederit.

34, 3. *Designatum eſſe.* Scripta eſt hæc epiſtola anno u. c. 686. Itaque de prætura, non de conſulatu Ciceronis agitur.

Ibid. 22. *Conſolationem . . . miſſurum.* Jocatur Cicero. Epicurei erant Saufeius & Atticus.

35, 13. *Nec tibi.* Grævius exiſtimat omiſſas

eſſe hoc loco duas voces, *nec sibi*; & favent codices, qui vel *tibi*, vel *sibi* exhibent.

Ibid. 22. *Q. fratris comitia*. Quibus ædilitatem petebat.

36, 21. *Petitionis noſtræ*. Conſulatûs, ſed futuræ anno ſequenti. Nunc enim tantùm prenſare cogitat. Corradus.

37, 13. *Meridie non lucere*. Si de manifeſtisſimis criminibus, quibus reus agitur, judices pronuntiarint sibi non conſtare, eumque abſolverint.

Ibid. 16. *Qui nunc petunt*. In annum proximè ſequentem.

Ibid. 21. Impossibile, *Curium*, hominem flagitiis coopertum, quem cenſores ſenatu moverant, *obducere*, ut cum iis conſulatum petat.

Ibid. 29. *Eum libenter nunc Cæſari conſulem addiderim*. Ita Manutius ex conjectura quam probat Fr. Gronovius. Victorius edidit, *eum libenter nunc ceteri conſuli acciderim*, nullo ſenſu.

38, 5. *Legati*. Impetratâ legatione liberâ.

Ibid. 12. *Si ad mea comitia non venerit*. Hæc jocans. Cupiebat enim non venire Pompeium, ſed diutius in Asia bello detineri, ne competitores haberet viros nobiles, quos ille ſecum habebat.

39, 23. Quando quidem non victimæ partem, neque tergus bubulum *capto*. Ili. ψ′ 159.

Ibid. 30. *ἡλίῳ ἀνάθημα*. Solis donum. Muretus legit *illius ἀνάθημα*, hoc ſenſu, *hermathenam* ita bellè positam eſſe, ut totum gymnasium credi poſſet ei dicatum & conſecratum eſſe. Et ſanè quid efficere potuit quamvis bella hermathenæ collocatio, ut propterea gymnaſium videretur ſolis *anathema*.

40, 3. *Conſulibus.* Designatis.

Ibid. 7. *Cogitamus.* Muretus mallet *cogitabamus*: nondum enim Cicero videbatur certus eſſe ad cauſam ſuſcipiendam; nec verò ſuſcepit cauſam hominis nocentissimi, cujus crimina luce meridianâ clariora erant.

Ibid. 21. *Teucris illa.* Hoc nomine designatur C. Antonius, Ciceronis in conſulatu collega, tunc in Macedonia proconſul, ideo quòd, inquit Turnebus, vaticinando & falsis promissis Ciceronem ſæpe decepiſſet.

Ibid. 29. Tergiverſationes, atque dilationes.

41, 1. Caſus quàm nos, *melius conſulit.*

42, 30. *Apud Amalthæam.* Hoc nomen dederat Atticus Gymnasio, ſeu villæ, quam habebat in prædio Epirotico, quod vocaverat *Amaltheum*, fortè ab copia rerum omnium. *Amalthæa* quæ sit in fabulis notum eſt. Atticum in Arpinati Cicero imitatus erat. Porrò Sicyonii pecuniam debebant Atticò, dè quo sic loquitur, tamquam de imperatore ad bellum proficiſcente.

43, 24. *Tantùm cavillàtor.* Bosius, *tamen cavillator*, & sic unus e regiis.

Ibid. 27. *Nihil agens cum republica.* Mureto videtur inſolens dicendi genus, legitque, *nihil agens cum populo.*

44, 21. *Quin nunc.* Ita Bosius; cui accedunt codices regii, pro vulgato, *quinimmo.*

Ibid. 21. *Lycurgei.* A Lycurgo oratore Atheniensi, quem ferunt ſeverum & acerbum fuiſſe malorum reprehenſorem & vindicem.

Ibid. 26. *Tuus.... amicus.* Pompeius.

45, 3. In rebus ad rempublicam pertinentibus.

Ibid. 6. *Terræ filio.* Homini ignoto.

Ibid. 10. Loci deſcriptionem. Paulò poſt, magis Atticæ: X

Ibid. 18. *Orationem Metellinam.* In Q. Metellum Nepotem, qui tribunus plebis Ciceronem conſulatu abeuntem concionis habendæ poteſtate privavit. Vide fam. 5. 2.

Ibid. 20. Artis dicendi ſtudioſum.

Ibid. 22. H-SS. XXXVII. Ita Manutius, cui accedit unus e regiis codicibus. Mendoſus eſt in vulgatis numerus. Cicero domum ſuam emerat *tricies-quinquies*, hoc eſt, ſeſtertio 3500000, pecuniæ noſtræ 437500 liv.

46, 14. Conventus. *Et paulò poſt.* Valde ut optimatem decet. *Et infrà*, generaliter, in genere.

Ibid. 28. *De iſtis rebus.* Manutius mallet. *De meis rebus.* i. e. in conſulatu geſtis.

47, 12. Ampullas pigmentorum. 24. Oſtentavi me. 25, *si* ambitus verborum, *si* flexus molles orationis, *si* rhetorum ſententiæ, *si* dilatatæ confirmationes. *Et paulò poſt*, argumentum.

Ibid. 30. *De immortuis*: i. e. ſopitis & quieſcentibus *conjurationis reliquiis.*

48, 5. Martius vicus, Areopagus.

Ibid. 22. *Dimittuntur.* Melius, *dirimuntur*; idque Mureto & Grævio probatur.

Ibid. 30. *Fuſius trib. tum concessit.* Ita Mongaltius ex conjectura, ut videtur : nam codices habent, *Fuſius tertium concessit.* Grævius mallet *Fuſius territus tum cessit.*

49, 3. *Comperiſſe. . . . criminabatur.* Id mihi dabat crimini, quod ego conſul dixi, me omnia ſociorum Catilinæ comperiſſe conſilia.

Ibid. 13. Ignaviſsimus, nihil prorſus agens. *Et infrà* depravatus, qui pravo animo eſt. *Propriè dicitur de vitioſo corporis habitu.*

Ibid. 20. *Sed habet ſui ſimilem in magiſtrati-*

bus neminem : præter Fuſium bonis &c. Ita Victorius & Grævius. Vulgò, *in magiſtratibus ; præter Fuſium, neminem : bonis &c.*

Ibid. 24. *Τεῦκρις promiſſa patravit.* C. Antonius debitum, ut erat toties pollicitus, ſolvit. Vide ſuprà ep. 12.

Ibid. 27. *Reliquum dodrantem emit.* Q. Cicero ædificii cujuſdam in ea urbis parte, quæ *Argiletum* vocabatur, quartam partem habebat jure hereditatis, vel alio : reliquas partes ab coheredibus emit ; idcirco *venditat*, h. e. vendere cupit, & quaſi venale proponit *Tuſculanum*.

50, 10. Studioſi Græcorum. *Et paulò poſt, omnimodæ virtutis reminiſcere.* Verba ſunt Achillis Hectorem alloquentis. Ili. χ' 268.

Ibid. 28. Ordine præpoſtero, exemplo Homeri.

51, 29. Ad id, quod prius eſt.

52, 16. *Secerneret.* Eximeret è judicum numero, ut ſolent Laniſtæ optimos quoſque gladiatores amovere a prœliis, nec offerre diſcrimini.

Ibid. 21. *Non tam ærati.* h. e. nummati & divites, *quàm . . . . ærarii.* h. e. nummarii & faciles ad corrumpendum. Ita regii codices. Lambinus & Muretus aliter. *Non tam ærarii, ut appellantur, quàm ærati.*

Ibid. 23. *Rejectione effugere.* Ita iidem codices, ut voluit Muretus, prò vulgato, *fugare.*

53, 28. Dicite nunc mihi, Muſæ, quomodo tunc primùm ignis incidit. Ili. λ' 113.

Ibid. 30. *Calvum.* Hic deſignatur Craſſus, qui ingentes divitias congeſſerat bonis Nanneii aliorumque ab Sulla proſcriptorum parvo pretio emendis : jubebat autem procuratores ſuos edere, & ſcribas in tabulas referre ea bona empta

Licinio, non Craſſo, ſed *Calvo*. *Illum laudatorem meum*. Vide ſuprà ep. 14.

55, 23. Libertatem loquendi.

56, 4. Certamen.

57, 2. *Patrono tuo*. Clodiæ ſorori tuæ, cujus ſæpe patrocinio deſenſus es: *qua Arpinates aquas concupivit*. i. e. nuptias meas ambiit. *Noſti enim marinas*; captus olim a piratis, & eorum contumelias perpeſſus.

58, 2. Benevolentiæ ſignificationes, plauſus. *Sine ulla paſtoritia fiſtula*, ſine ullo ſibilo.

Ibid. 17. *Cujus domi diviſores haberent*. i. e. *habitarent*, ut habent regii codices a correctrice manu.

59, 1. Conſecrationem, ita ut adepti conſulatum, quasi ad deos tranſiſſe viderentur.

Ibid. 2. *Fabam mimum*. Conſulatum rem fore abjectam, ut ſunt regna puerorum, quibus inſtituendis adhibetur faba.

Ibid. 5. Philoſophandum eſt. *Et infrà*, omittere, relinquere oportet.

Ibid. 11. *In amaltheo*. In illo tuo gymnaſio, ſub ſtatua, ut videtur, Ciceronis. Vide Attici vitâ c. 18.

Ibid. 16. *Ad Cæciliam fabulam ſpectet*. Ne de ſcribendo poemate cogitet in honorem Q. Cæcilii Metelli. Alludit ad fabulas, quas ſcripſerat comicus poeta Cæcilius.

Ibid. 21. *Vale: te vindicavi*. Hac ſcriptâ longiore epiſtolâ. Ita Junii codices, & unus e regiis. Frid. Gron. legebat, *bellè te vindicavi*.

Ibid. 25. *Exſpecta; aſt plures &c*. Muretus reponit, *exſpectato: plures ipſe mittito*. Regii codices vulgatum ſervant.

Ibid. Amaltheum.. *quâ* loci formâ, *& quæ de*

Amalthæa, *capra* videlicet, nutrice Jovis. *Lubet mihi facere in Arpinati.* Eamdem loci deſcriptionem ſervare in villa mea Arpinati.

64, 6. *Qui ob judicandum accepiſſent.* Addunt vulgati *pecuniam*: quæ vox abeſt ab omnibus mſſ. etiam utroque regio.

Ibid. 16. *Asiani.* Asiæ publicani, qui equites: nam publicanorum ſocietates erant ex equeſtri ordine.

65, 1. *Perſpecta.* Ut equitum ratio haberetur; quod tamen factum non eſt, Catone contrà acerrimè pugnante. At Cæſar in conſulatu ſuſcepit cauſam equitum, effecitque ut tertiâ parte debitæ pecuniæ relevarentur: quo facto equeſtrem ordinem ſibi adjunxit.

66, 5. Simplicissimus, optimus: *& amantissimus: Metellus non homo.* Metellus ab omni hominum conſortio refugiens, licet adsit, non magis juvat, *quàm littus atque aër & ſolitudo mera*: quæ verba videntur ſumpta e veteris alicujus poetæ fabula. Ita locum exhibent Bosii codices, & regii uterque. Malaſpina ex unico codice Vaticano legebat, *& amantissimus mei, non homo &c.* Hoc ſenſu, cui omnia mea credere poſsim, non ut homini, ſed tamquam littori atque aëri &c. Alii aliis conjecturis locum tentant refingere.

67, 7. *Tamen voluntas.* Vocem poſteriorem delet Grævius, natam ex interpretatione alicujus, qui vocem *animus* notiori voce explanaverit. *Ipſa* ſcil. reſpublica *medicinam effugit*, non *voluntas* Ciceronis, cujus *animus præſens* in republica.

Ibid. 14. *Fabula Clodiana, in qua &c.* Inceſtum, & judicium Clodii. Ita rectè Fr. Gro-

novius. Mendosè vulgati. *Fabula Clodiana.*

68, 7. *Tam Menelaum, quàm Agamemnonem.* Tam M., Lucullum, quàm antea L. Lucullum ejus fratrem, quem ex bello Mithridatico redeuntem Memmius idem, tunc tribunus plebis, triumphare dudum prohibuit.

Ibid. 20. *Dicis causâ.* In ſpeciem, perfunctoriè, non verè.

Ibid. 28. Reipublicæ deditus vir ne per ſomnium quidem.

69, 3. *Piſcinas ſuas.* Vide ep. proximè ſequenti.

Ibid. 15. *Tanta etiam a me non ſcripta.* Alii legunt, *tamen a me etiam non ſcripta perſpicis.*

Ibid. 22. *Sub luſtrum.* Pauló ante luſtrum conditum, quod fiebat omnibus jam cenſis.

70, 1. *In ſcripto.* Legit Muretus, *in ſcribendo.*

Ibid. 16. *In Provinciam.* Quæ prima Galliarum paruit Romanis. Inde nomen retinuit, *Provence.*

Ibid. 23. In lente unguentum. Proverbium de rebus bonis in re vili conſumptis.

71, 1. Laudes, acclamationes.

Ibid. 4. *Auctore.* h. e. ſuaſore, & populum ad jubendam legem adhortante.

Ibid. 23. *Agrariorum.* Qui publicos agros poſſidebant, quos emptos a privatis dividi nolebat Cicero. *Is enim eſt noſter exercitus.* Favent enim optimatium partibus.

72, 23. *Piſcinarios.* Qui piſcinis murænarum, aliorumque pretioſorum piſcium delectantur, quales fuere Hortenſius, L. Lucullus &c. qui *ſe cælum attigiſſe putent, si mulli barbati in piſ-*

X v

cinis sint, qui ad manum accedant, ut ait Tullius lib. 2, ep. 1.

73, 27. Vigilans ſis, & memineris non temerè credere: hi ſunt nervi ſapientiæ.

74, 4. *Pedariorum.* Eorum ſenatorum, qui quum nondum aliquo magiſtratu functi ſint, jus dicendæ ſententiæ non habent, ſed aſſentiuntur *diſcessione*, h. e. transeundo ad eum, cujus ſententiæ accedunt.

Ibid. 23. Olentia ſolœciſmum.

Ibid. 28. Quis patrem laudabit, *niſi infelices filii.*

75, 1. Ad res laudandas comparata, *ſed* rebus narrandis accommodata.

76, 10. *Is de quo ſcribis.* Pompeius.

Ibid. 30. *Spartam.* Alludit ad proverbium, *Spartam ſortitus es; hanc tuere & adorna.*

77, 7. Alii quidem propè nihil ſunt, aliis autem curæ nihil eſt.

78, 2. Macula, vulnus.

Ibid. 13. *Per legem Cinciam.* De donis & muneribus. Joco locum dedit nomen *Cincii*, procuratoris Attici.

81, 3. Unguenti & pigmentorum arculam.

82, 1. Gravior, & rebus civilibus tractandis accommodatior.

Ibid. 12. *Allobroges indicarunt.* Ita Manutius. Alii *involgarunt*, aut *invocarunt.*

Ibid. 14. Appendices, & *paulò pòſt*, corpus.

83, 3. Amans patriæ.

Ibid. 9. *Quum in Sicilia ædilitatem ſe petere dictitaſſet.* Ita Victorius & Muretus locum in mſſ. corruptissimum emendarunt. Qui ædilitatem petebant, per cauſam fori ornandi & ludorum, ſo-

cios ſpoliabant ſignis, rebuſque aliis pretioſioribus, quas quum ad eum uſum rogaſſent, poſtea non reddebant. Vulgò, *quum in Sicilia hereditatem ſæpe henſitaſſet.* Et ſic vitioſè regii codices. Grævius edidit, *quum in Sicilia hera* & conjicit legendum *Himera* aut *Hirno*.

Ibid. 20. *Tribus horis Interamnam.* Clodius in judicio produxit falſos teſtes, qui dicerent eum Interamnæ fuiſſe, quo die argueretur fuiſſe in operto bonæ deæ; quum multi vidiſſent eum Romæ tribus horis, antequam deprehenderetur in domo Cæſaris.

Ibid. 23. *Quum iri maximè debuit*, h. e. quum maximè obsiſti oportuit, ne reus pollutarum religionum abſolveretur.

Ibid. 30. *Gladiatoribus.* Quum gladiatores darentur.

84, 9. *In hoc eſſe.* In hoc ſtudium & operam ponere, ne Clodius adoptetur a plebeio.

Ibid. 11. *Sanè jam videtur reſrixiſſe.* Fr. Gronovius legit *ſanè quàm*, i. e. valde *videtur reſrixiſſe.* Vide ad Q. Fr. 2, 6.

85, 17. Republicâ.

Ibid. 29. *Renuntiantibus.* Petentibus ut Aſiæ vectigalium locatio inducatur.

86, 3. Satis ſtudii & operæ *in republica tuenda poſuimus.*

Ibid. 6. *Modeſtè tamen dixit.* Fuit in accuſatione frigidus.

Ibid. 18. *Amalthæa mea.* Vide lib. 1. ep. 13.

87, 10. *Tocullionibus.* Turnebus Adverſ. 30, 13. docet hoc nomine deſignari fœneratores, quasi dicas fœneratorculos: *τόκος*, uſura, fœnus.

Ibid. 14. Divini, vel patrui. Ita quidem regii codices cum vulgatis. Sed Muretus Var. Lect. 14, 8. e veſtigiis codicis antiqui reponit, *cui nos συννοσεῖν*, simul ægrotare, *videmur*.

Ibid. Pellenæorum, *ſupple* rempublicam, ſcriptam a Dicearcho, ut & Corinthiorum & Atheniensium, quem librum Cicero Att. 13, 9. vocat τριπολιτικὸν.

Ibid. 20. *Mihi credes, leges; hæc doceo.* Hæc corrupta Fr. Gronovius sic refingit, *mihi credes, leges hæc de eo*, h. e. de ejus operibus. Herodes, *si homo eſſet*, si ſaperet, si humanum ſenſum haberet.

88, 8. Boni nuntii præmia *tibi debeo*, qui ad me jucunda ſcripsiſti.

Ibid. 10. *Atilio.* Vulgò *K. Atilio*, quod interpretantur *Calatino*, aut *Cæſoni.* Litteram omittunt regii codices.

Ibid. 11. *Epicratem ... laſcivum fuiſſe.* Protervum fuiſſe in judicibus rogandis *Pompeium*, qui in his epiſtolis variis nominibus designatur. *Epicrates*, qui omnia teneret: *Sampsiceramus*, *Alabarches*, nomina regulorum, quos vicerat, aut ſocios habuerat contra Mithridatem: *Hieroſolymarius*, a captis hieroſolymis: *Megabocchus*, magnus Africæ rex, quia Domitium & Jubam Sullanis temporibus in Africa domuerat.

Ibid. 15. *Cyri inſtitutionem.* Cyri architecti doctrinam. Alludit ad librum Xenophontis de Cyri regis inſtitutione.

Ibid. 18. *Viridiorum* proſpectus. Ita regii codices, non ut vulgò *viridariorum*, aut *radiorum*.

Ibid. 19. Sit quidem oculus *a*, quod autem

videtur *b*, *g*, radii verò *d* & *e*.

Ibid. 21. Per ſimulacrorum illapſus.... ſimulacra... effuſio.

Ibid. 27. Statum... *ac* civilis rei gerendæ rationem... Socraticorum more in utramque partem.... placentem, *ſupple* ſententiam.

89, 2. *Legi agrariæ.* De agris Campano & Stellate plebi dividendis.

Ibid. 17. Contentio. Vide Muretum Var. Lect. 14, 8.

Ibid. 23. Appoſitè ad ſtatum optimatium.

Ibid. 26. Unum augurium optimum pugnare pro patria. Ili. μ' 243.

90, 1. Theophraſti de ambitione *librum*.

Ibid. 21. *Velim ſurpi eâ conditione*, pro *ſurripi*, hoc ſenſu. Clodius it legatus ad Tigranem? ipſe velim pari conditione me hinc abducere, & odiis inimicorum eripi. Mendosè legitur in mſſ. & editis pleriſque, *velim ſyrpiâ conditione*. Correxit Popma.

91, 22. *Vectium*. Cyri architecti libertum.

92, 4. Vereor Trojanos & Trojanas trahentes longas veſtes. Ili. χ' 105.

Ibid. 8. Polydamas mihi primus probrum objiciet. Ili. χ' 100.

Ibid. 18. Theophanes, cujus magna apud Pompeium gratia.

Ibid. 29. *Vide levitatem meam.* Ita Muretus & Grævius. Mendosè codices, *videte civitatem*: unde alii legunt, *vide cæcitatem*, aut *ſeveritatem*, aut *ſecuritatem*.

Ibid. 31. Philoſophari.

93, 9. In otio.

Ibid. 25. Commentationes geographicæ.

94, 1. Sui similes, *nec tam poſſunt* floridè ſcribi.

Ibid. 14. *Unum eſſe ſalvum velit.* Ita regii codices cum vulgatis. Corradus & Grævius maluerunt, *vivum & ſalvum velit.*

Ibid. 16. Tractanda eſt reſpublica... *Itaque* non edenda... *neque aliud quidquam* de republica curo.

95, 15. *Iſtim hominem ire cupiebam. Iſtim*, *illim* pro *iſtinc*, *illinc* Ciceronem uſurpaſſe pluribus docuit Victorius, & ita hoc loco dedimus cum Grævio. Mendosè vulgati, *in hominem ire cupiebam.*

96, 9. *Quoad pot' eſt.* Pro *quoad pote* ſeu poſſibile *eſt.* Ita cum Bosio dedimus ex mſſ. etiam regiis. Vulgati, *quoad poteſt* aut *potes.*

Ibid. 23. Aliquid agendi cupiditate.

Ibid. 29. Et utique ſub tecto confertim cadentem audire pluviam quieto animo. *Sophocles.*

97, 1. *Caſtricianum mendum.* Hæc & quæ ſequuntur de re pecuniaria ſoli fortaſſe Attico nota fuere, nec mirum, si ea librarii corruperunt, quæ non intelligebant.

Ibid. 28. *Reges odiſſe ſuperbos.* Verſus integer occurrit infrà lib. 6. ep. 3.

98, 8. *Cratera.* Baiarum sinum, ob aliquam cum cratere similitudinem. Ad hunc sinum, & ad aquas, quæ ibi erant, nonnulli valetudinis, plures delectationis cauſâ confluebant.

Ibid. 27. Bubulis oculis prædita. Epitheton Junonis Homericum, quo designatur Clodii ſoror Clodia, tamquam altera Juno, quæ eumdem & fratrem, & conjugem habere diceretur.

Ibid. 30. *Quæ de me pacta ſunt.* Promiſerat Clodius nihil ſe contra Ciceronem acturum.

99, 4. Recantationem.

Ibid. 29. *Ad tres homines.* Pompeium, Craſſum, Cæſarem, quos ideo ſupra *dynaſtas* vocavit.

100, 3. *Bis tinctâ purpurâ.* h. e. veſte augurali.

Ibid. 8. Philoſophari. *Si ille cogit, at duntaxat.* Ita locum emendavit Fr. Gronovius. Vitioſe regii codices cum vulgatis, *si ille cogitat tantùm duntaxat*: ubi vocula *at* adhæsit præcedenti verbo, & *tantùm* interpretatio eſt vocis *duntaxat.*

Ibid. 10. Denuntio me eum virum ulturum, quicumque prior moleſtus mihi fuerit. Ili. *á* 369.

Ibid. 24. Cicero parvulus ſalutat Titum Atticum.

Ibid. 30. *Collegam Balbi.* In vigintiviratu, agris dividundis.

101, 3. Boni nuntii præmia... *ſed vide caſum.*

Ibid. 18. Vivæ vocis *major eſt efficacitas, quàm mutorum doctorum.*

Ibid. 22. *De lituis* Junonis. Clodiæ, quæ tamquam lituus, Clodium fratrem ad contentiones vocaret. *De signifero Athenione*: fuerat olim Athenio dux fugitivorum in Sicilia. Hic fortè designatur Vatinius tribunus plebis, qui tamquam signifer Cæſaris contra optimates ſtetit.

Ibid. 26. *Convivii* laſcivi, delicati... *ſum*... famelicus.... *patior te*.... convivium *non ſcribere.*

102, 1. Per autumnum fæx *nondum deſedit.*

Ibid. 7. Injuſti magiſtratus.

Ibid. 12. Et Cicero philoſophus Titum reipublicæ peritum ſalutat.

Ibid. 17. *Eſt enim* ſubabſurdum.... *repentè videri.*

Ibid. 12. *Quod mihi ſummo dolori eſt.* Ita cum pleriſque codicibus regii. Vulgò *qui mihi &c.*

Ibid. 19. *Quà dominus.* Is qui gladiatores dabat. *Advocati.* Amici ejus, qui cum eo ad ſpectandum venerant.

115, 7. *Roſciæ legi.* Roſcia lex theatralis ordines quatuordecim in theatro equitibus assignarat. *Lex* frumentaria C. Gracchi populo frumentum dabat ſemissibus. Has leges abrogaturos ſe minitabantur.

Ibid. 23. *Coſconio mortuo.* Qui fuerat unus e vigintiviris agris dividundis.

Ibid. 27. Securitatem.

116, 7. Diſſimulamus.

Ibid. 13. In ænigmatis. *Cæcilium.* Avunculum Attici.

117, 11. Allegoriis, verbis alium ſenſum, quàm quem præ ſe ferunt, indicantibus.

118, 7. *H-S centies.* Immo centum, *inquit* Grævius, poſt Manutium, & Malaſpinam: non eſt philoſophi in aliena domo degentis tantam vim habere pecuniæ.

Ibid. 8. *Archilochi edicto.* Acerbo, maledictorum & probrorum pleno, quales fuerunt verſus poetæ Archilochi, quem, ut ait Horatius, *proprio rabies armavit iambo.*

Ibid. 22. *Illorum.* Pompeii & Cæſaris.

119, 7. *Ille amicus noſter.* Pompeius.

120, 1. *Propter Clodianum negotium.* Pompeius enim in auſpicio fuerat, quum lex de adoptione Clodii ferebatur a Cæſare.

121, 9. *Quàm vellem Romæ!* Supple *manſiſſes*; quam vocem editi plures habent, ſed auctore nullo codice.

Ibid. 21. *Judicium.* Ut Cicero cauſam diceret

apud populum de civibus Romanis, quos in conſulatu, uno ſenatûs decreto, injuſſu populi, contra leges ſupplicio affecerat.

123, 5. *Qui per βοῶπιν*. Clodiam ſororem Clodii, quâ Craſſus multum utebatur.

124, 22. *Negat*. Pompeio negat ſe quidquam contra me acturum.

125, 3. *Declarato illo*. Clodio deſignato tribuno plebis.

Ibid. 8. Adhortationem.

Ibid. 13. *Quàm aditu*. Vulgò, *quàm auditu*, & ita codices. Correxit Lambinus, ut ſenſus poſtulat.

Ibid. 14. *Ille noſter index*. In conjuratione Catilinæ. Vulgati omittunt vocem primam, quam ſervant codices.

Ibid. 27. *Fidem publicam poſtulavit*. Ut ſcil. ſibi ſocios indicanti impunitas daretur.

126, 13. *Gladiatoribus Gabinii*. Vulgò, *cum gladiatoribus*. Præpoſitionem cum Manutio delevimus; ut tempus ſignificetur, quo Gabinius gladiatores populo dabat. Idem tempus eodem modo deſignatur ſuprà ep. 19.

127, 7. *Deprecationem*. Serviliæ, matris Bruti, quam Cæſar amavit.

Ibid. 12. *Subſcripſerat*. Tamquam ſecundarius accuſator.

128, 1. *Oratio... ſenis Conſidii diſcuſſerat*. Hic, quum Cæſar de infrequentia ſenatorum quereretur, dixerat ſenatores ob metum armorum non venire: quærentique Cæſari, quid tu igitur venis? quia, inquit, mea me ſenectus intrepidum facit.

Ibid. 27. Involuta & nihil *ſanum, ſincerum*. Eurip. Andromacha. Dominantium *ſtultitias ferre oportet*. Eurip. in Phœniſſis.

Ibid. 30. *Hortalus.* Hortenſius, quem tamen falsò ſuſpectum habuit Cicero.

133, 13. *Quod facilius facere potes.* Ita regii codices. Prima vox omittitur in vulgatis.

137, 1. *Ut.... poſtularetur.* Ut Q. Frater ex Aſia rediens, in judicium vocaretur de pecuniis repetundis.

Ibid. 23. *Tigrane neglecto.* Quem captum bello, ſibi autem a Clodio ereptum, neglexerat, paſſus erat Pompeius.

138, 12. *Quòd ei crediderim:* Pompeio.

139, 28. *Infirma ſunt.* Ita rectè Lambinus & Grævius, ex codicibus, quibus accedit unus e regiis. Mendosè vulgati, *firma ſunt. Quod optimo tempore.* Ita Victorius & Malaſpina ex optimis codicibus: plures tamen, quos Grævius ſecutus eſt, habent, *optimo genere*, ſcil. mortis, & ſic uterque regius.

141, 18. *Aut certè vivus non amitterem.* Ita rectè cum Lambino codices regii, ut ſententia poſtulat. Mendosè vulgati, *aut certè vivus nunc amitterem.*

142, 28. *Inimico conſule designato.* Q. Metello, qui tribunus plebis Ciceroni conſulatu abeunti concionis habendæ poteſtatem ademerat. Vide ad fam. lib. 5. ep. 2.

143, 1. *Oratione prolata.* Fortè in C. Curionem: nam infrà ep. 15. *ſed quid Curio? an iſtam orationem non legit.*

Ibid. 10. *Si putas me poſſe ſanari.* Reſtitui in integrum, revocari ab exſilio. Fruſtra Lambinus libris omnibus invitis, reponit *ſervari.*

Ibid. 27. *Te me... & meas ſpes... remorari.* Fovere, ſuſtentare, ne vitam deſperatione abrumpam.

Ibid. 29. *Neque temporis non longinqui.* Neque moleſtè feram, ſperaſſe me, licet fruſtra & inaniter, fore ut, poſt tempus non longinquum revocarer ab exsilio. Ita locum interpretatur Mongaltius.

146, 16. *Ne ſcindam ipſe dolorem meum.* Ita ut contineri non poſſit, & in apertum prorumpat. Sed Grævius mallet, *ne reſcindam*, eo ſenſu, quo *vulnus* dicitur *reſcindi.*

147, 7. *Illam orationem.* Quam prolatam fuiſſe dolet ſuprà ep. 12.

148, 1. *De collegiis.* Reſtituendis, noviſque inſtituendis, quorum collegiorum nomine Clodius operas & ſervos in Ciceronis perniciem conſcripsit.

Ibid. 19. *De privilegio.* Ut ex ſenatûſconſulto de Cicerone revocando nominàtim ferretur ad populum, non abrogatâ lege, quam in ipſum tulerat Clodius. Privilegium differt a lege, quòd hæc ad multos, illud autem ad unum pertinet.

Ibid. 25. *Prior lex.* In eos qui cives Romanos sine judicio populi necaſſent, qua in lege de Cicerone nominatim ſcriptum non erat.

149, 5. *Legem illam.* Videlicet priorem.

Ibid. 20. *De bonis.* A Clodio publicatis : *de domo.* Libertati per eumdem conſecrata.

151, 27. *Appii.* Clodii fratris. Erat autem prætor in annum ſequentem deſignatus, eique obtigerat quæſtio de pecuniis repetundis.

152, 29. *Auctorem etiam daturum.* Qui de me revocando referret ad ſenatum. Auctorem ejus rei poſtea ſe ipſe profeſſus eſt Pompeius.

154, 15. *Meo corpore occupari poteſt.* Quum nempe vitam abjècero.

Ibid. 21. *Quod quidem ita eſſe.* Epiſtolam cum

præſcriptione conjungit. Atticus teſtamento adoptatus, hereſque factus ab avunculo Q. Cæcilio, hujus nomina, ex uſitata adoptionum formula aſſumpſerat, nomine tantùm priore ita retento, ut in *ianus* producatur. Pomponius, Pomponianus.

155, 3. *In tuis ædibus amœniſſimis.* Ab avunculo relictis.

Ibid. 6. *Maximè tamen volui.* Mediæ voci nihil hic loci eſt. Rectè Grævius emendat, *quæ nobis proponitur quum maximè, volui præſtolari &c. Quum maximè* Ciceroni eſt *in præſenti tempore, in præſentia.*

156, 1. *Sextii.* Qui tribunus plebis in proximum annum deſignatus.

Ibid. 28. *Adventare milites dicentur.* Alii *dicerentur*, idque præfert vulgato Grævius. Hos milites præmittebat in Macedoniam Piſo conſul, Ciceronis inimicus.

157, 9. *Profectum eſſe per te.* Ut Metellus ipſe ſimultatem deponeret. Alii legunt *perfectum*, quod Muretus probat & Grævius.

Ibid. 12. *Omnium rerum, quæ &c.* Ita cum pleriſque editis codices regii. Alii legunt *tum deſiderio meorum omnium, tum eorum, qui &c.*

Ibid. 29. *Menſem Januarium.* Cujus menſis die primo Lentulus & Metellus conſulatum lnituri erant.

158, 5. *Ab octo tribunis plebis.* Collegis Clodii. Interceſſerunt Clodius ipſe & Ælius Ligus.

159, 14. *e. h. l. n. r.* Ejus hac lege nihil rogatum.

Ibid. 29. *Mummium.* Ita tribunus hic vocatur in Orat. poſt reditum & pro Sextio, & quidem regii codices ſcribunt *Nimium* aut *Munium*. Vulgò editur *Ninnium*. Is autem fuit *L. Mummius Quadratus.*

160, 1. *Scilicet quod obſervandum &c.* Ita ſenſu, poſtulante dedimus. Nam codices & editi mendosè habent *sive*, *sine*, *sitne*, nullo ſenſu.

161, 12. *Provincias ornatas.* Decretis ab ſenatu iis rebus, quæ provincias obtinentibus neceſſariæ putantur, ut pecunia, milites, tentoria &c.

163, 2. *Poſt tuum a me diſceſſum.* Voces *a me*, quæ non habent hîc locum, obſecuti Manutio, delevimus. Quidam codices ſcribunt *a nobis*, unde Grævius reponit *a noſtris*, nimirum ab uxore, liberis &c. qui erant Romæ.

167, 9. *Et tua vicina Salus.* Cujus ædes prope domum tuam in colle Quirinali.

Ibid. 17. *A Brundisinis honeſtissimis.* Faernus, teſte Ursino, legebat *honeſtissimè*, idque placet Fr. Gronovio. Regii codices non recedunt a vulgatis.

168, 20. *Habui concionem.* Fortè eam orationem, quæ eſt *poſt reditum ad Quirites.*

Ibid. 23. *Omnes... dederunt.* Nam privato concionari non licebat, nisi magiſtratus curulis, aut tribunus plebis concionem daret, ad populum produceret. *Præter unum prætorem.* Appium Clodii fratrem. *Et duos tribunos plebis.* S. Atilium Serranum & Numerium Quintium.

169, 17. *Quædam domeſtica.* Hæc dicta videntur de uxore Terentia. Hanc nec in hac epiſtola nominat, nec in ſequenti, quum dicat *amari ſe a fratre & a filia.*

170, 1. *Non modò negligentia mea.* Vulgò, *non modò non negligentia mea*: Sed alterum *non* ignorant codices. Et verò, *non modò*, pro *non modò non* ſumi apud optimos ſcriptores docet Muretus, Var. Lect. 10. 7.

Ibid. 16. *Aut etiam si numquam fuimus.* Ita codices, ut ſenſus poſtulat. Vulgati minùs rectè, *aut etiam si umquam fuimus.*

Ibid. 19. *Deberi non poteſt.* Neceſſariò eſt edenda, flagitante juventute.

171, 12. *Marcellinus.* Conſul designatus cum L. Marcio Philippo. Ideo primus ſententiam rogabatur:

Ibid. 23. *Diem conſumere.* Ne ſenatuſconſultum fieret. Licebat autem ſenatori egredi relationem, & qua de re vellet, & quàm diu vellet, dicere.

172, 6. *Cornicinus.* Cn. Oppius. *Ad ſuam veterem fabulam rediit.* Kal. Januariis, eodem Oppio ad pedes Serrani generi ſui accidente, ille noctem dari sibi ad deliberandum poſtulaverat, quâ impetratâ, intercessionem non remiſerat.

Ibid. 15. *Illam porticum.* Vox obſcura, & fortaſſe corrupta. Fr. Gronovius reponit *illam* πόρνην, aut πορνίδιον. Quam enim ſtatuam Libertatis deæ poſuerat Clodius, ea fuerat imago Tanagrææ meretricis.

173, 10. *Omnium fanorum, lucorum.* Codices habent *locorum*: unde Corradus & Malaſpina, deletâ voce *fanorum*, reponunt *omnium ſacrorum locorum.*

Ibid. 22. *Non facilè careo.* Deeſt pluribus in mſſ. negatio, & meliùs abeſt.

Ibid. 24. *Quod sensiſti tu abſens, præſentes &c.* Supple, inquit Bosius, *ſenſerunt.* Sed præſtat legere cum Malaſpina, *quod ſensiſti tu abſens præſensque; quorum ſtudiis &c.*

Ibid. 29. Magis arcana, ſecretiora.

174, 25. *Quum judicium nolebat.* Clodius de vi poſtulatus

poſtulatus a Milone, ad vim confugit, ut antequam cauſam diceret, ædilis crearetur, atque adeo judicium effugeret.

Ibid. 27. *Sed tamen cauſam.* In qua ſcil. non omnis defensionis anſa præcideretur : poterat enim vim a ſe amoliri, *in alios derivare.*

175, 2. *Designatorem.* Designatores dicebantur curatores ordinis & loci cuique in ludis, ſpectaculis, in pompa funebri, atque etiam in certaminibus.

Ibid. 17. *Præſens trudi.* Codices habent *præſens videri* : unde Grævius cenſet legendum, *præſens vadari.*

Ibid. 28. *In interiorem.* Scil. partem. Alii legunt *in interiora. Sulla ſe,* nempe excuſavit.

176, 1. *Adjuvante Appio.* Qui prætor & Clodii frater. Ita e regiis codicibus alter, ut voluit Manutius. Vulgati, *Oppio. Etiam hercule familiari tuo.* Et hæc videntur dicta de Hortensio, a quo non ſemel, nec meritò fortaſſe queritur ſe tractatum eſſe insidiosè, & quidem ſummâ simulatione amoris.

Ibid. 9. *Proſcripsit.* Non Marcellinus, cujus non erat ea poteſtas, quum eſſet tantùm designatus conſul, ſed aut Sextius, aut potiùs Milo, qui tribuni plebis.

Ibid. 20. *Fratrum trium.* Clodii, Appii, & Metelli, qui horum frater patruelis.

177, 6. *Paucis pannosis lineâ laternâ.* Ita rectè Bosius e ſuis mſſ. a quibus non multum abit alter e regiis, in quo ſcribitur, *paucis pannosi sine a laterna.*

Ibid. 24. *Reſpondemus.* Reſpondere dicuntur debitores, qui ad diem ſolvunt.

178, 14. *Et velim mihi mittas.* Ita regii co-

dices uterque, pro vulgato, *etiam vellem mihi mittas* Infrà cum Grævio dedimus ex Heſychio & Polluce *σιλλύβους*, *indices*, pro vulgato *συλλάβους*.

Ibid. 24. *Emiſti locum.* In quo gladiatores exercerentur, quos habebat Atticus, non tam ut ipſe munus ederet, quàm ut iis aut locandis aut vendendis rem faceret. *Si locare voluiſſes, liberaſſes.* Tanti locaſſes, quanti emiſti. Ita Grævius.

179, 8. Recantatio, quum Cæſarem laudaret, quem antè vituperaverat.

Ibid. 23. Argumento. Scil. ejuſmodi, ut modicè laudaremus.

180, 3. *Finis.* Sit de hac re ſatis. Hanc vocem, quam omittunt vulgati, ſervant regii codices, cum aliis.

Ibid. 11. *Viaticum.* Votivæ legationis obeundæ, de qua cogitaveram: *Crassipes præripit*, cui, Piſone mortuo, nubſerat Tullia.

Ibid. 30. Publicis rebus gerendis par & *idoneus.*

181, 10. *Erimus* aſſeclæ, *qui* duces *eſſe noluimus.*

Ibid. 14. Spartam ſortitus es: hanc adorna.

Ibid. 18. *Ut iſta improbem.* Ut iſtorum acta, quæ ad tyrannidem ſpectant, damnare me oſtendam. Malaſpina mavult *probem*, ſenſu planè contrario. Vulgatum ſervant regii codices.

Ibid. 26. *Illa Hortensiana.* Videtur intelligere librum de philoſophiæ laudibus, quem poſtea ſcripsit, inſcripsitque *Hortensium.*

Ibid. 30. *Illius non amici intemperiem tuliſſe.* Ne quum videar ſtultus fuiſſe, dum Hortensii non amici rationem haud ſatis consideratam patienter tuli, rurſus ſtultus videar, si ſcribendo ad eum aliquid, injuriam ejus apertiorem faciam.

Alii ſenſu diverſo legunt, *illius amici intemperiem non tuliſſe.*

182, 1. Profunda taciturnitas, nimia patientia.

Ibid. 6. *Epiſtolam, Lucceio quam misi.* Vide Fam. 5, 12.

Ibid. 15. Opportunius.

Ibid. 20. *Conturbare.* Rationibus implicatis & conturbatis creditores fraudare, decoquere.

Ibid. 23. Non pium eſt mortuis *inſultare.* Odys. χ'. 412.

183, 4. Hic verò non curabat, quæ dicebantur. Odys. ά. 271.

Ibid. 12. Ne quid magnum dicas de aliquo, priuſquam vitâ functum videris. Ita locus ſcribitur in codicibus regiis, ut voluit Fr. Gronovius.

Ibid. 19. Odio sit familiaris domus tua, *præ his ædibus Antiatibus.*

Ibid. 24. *Illuſtrarunt valde. Et ſcribas ad me velim.* Ita locus ſcribitur & diſtinguitur in regiis codicibus, & sic dedit Mongaltius. Vulgati, *illuſtrarunt. Valde ut ſcribas &c.*

184, 7. Ficui per Cererem ficus nulla sic fuit similis, *quam eſt illa* ſtatûs & conditionis mutatio.

Ibid. 20. *Paginulas habeant.* Ita e regiis mſſ. alter, ut voluit Fr. Gronovius, hoc ſenſu : Si Pompeius, Cæſar, & Craſſus inter ſe conſenſerint de conſulibus in multos annos, eoſque in ſuis codicillis deſcriptos habeant non minùs multos, quàm quos antea non populi ſuffragiis, ſed ſuo arbitratu fecerunt. In vulgatis legitur *habeat*, idque intelligitur de Domitio, ineptè, ut ait idem Gronovius.

185, 8. Civiliter, *ut poſtulat ſtatus reip. & lineam interiorem, h. e. medium teneam*, nec ſim ultra aut citra terminos: a ſtadio ducta dicendi ratio, in quo duæ lineæ, altera, a qua incipit curſus, altera, in qua deſinit.

Ibid. 23. *A ceteris.* Cenſet Grævius excidiſſe voculam, *ut a ceteris*, quia ſequitur particula *sic.*

186, 3. *Eaque, quæ circà ſunt*, ut balnearia &c. Ita e regiis mſſ. alter, cum Corrado. Alii, *quæ Cyrea ſunt*, h. e. a Cyro *architecto* deſcripta.

Ibid. 21. Et hoc Phocylidis, poetæ, qui hæc verba præceptis ſuis præponere ſolebat.

187, 2. *Secum haberet.* Manutius rectè, *tecum haberes.* Idem infrà pro *apud Lætum*, reponit, *apud Pætum*, ad quem ſunt epiſtolæ ad Fam. lib. 9.

Ibid. 17. *Gladiatoribuſne?* Scil. libertatem daturus eſſet.

Ibid. 24. Nihil dulcius, quàm omnia *noſſe.*

Ibid. 28. *Populi Apuleia.* Sic deſignat Clodium, tamquam mollem & effeminatum, qui, ut alter Apuleius Saturninus, populum concitabat.

188, 3. *Abs te.* Has voces delet Fr. Gronovius, quas tamen ſervant omnes mſſ.

189, 8. *Hunc* tumultum, perturbationem... *Valde ſum* famelicus.

Ibid. 17. Præſentem reip. ſtatum, ſubjectâ ejus rudi formâ, *deſcribe.*

Ibid. 22. *Quàm dixerat.* Fortè, *quàm dixeras*, & sic, Urſino teſte, Faernus.

190, 19. Commiſerationem.

191, 6. Ut quæque ſingulis diebus acciderunt.

Ibid. 16. Eximios Areopagitas.

Ibid. 25. *Verita eſt enim puſilla*, Tullia filia, ne dictum a me aliquid in Clodium animum ſuum læderet, perturbaret, eique offunderet noxios dolores. Ita Grævius.

Ibid. 27. Amœna loca.

192, 10. Signum autem tibi dicam. Ili. Ψ' 326.

Ibid. 23. *Conſules junxerunt.* Vide infrà ep. 18.

Ibid. 27. Excellentia.

194, 9. *Buthroto data.* Ita Manutius & Gruterus, probantque Gronovius & Grævius, ut & Mongaltius, pro vulgato, *Bruto data.*

195, 3. Ut Ariſtoteles *in iis quos* externos, rudes *vocat*, ad quos ſcil. non tantùm diſcipuli ejus, ſed quivis e populo admittebatur.

Ibid. 12. *In* libris de republica.

Ibid. 30. De artis præceptis diſputationem. *Huic jocularia*, nempe diſputationi. Ita Victorius ex antiquis mſſ. & ſic habet alter e regiis, ut voluere Corradus & Frid. Gronovius. Malaſpina mutavit deditque *joculatorem.*

196, 7. *Quum habeat duo faciles.* Me ſcilicet arbitrum, & adverſarium ipſum.

Ibid. 15. *De Procilio rumores non boni.* Hunc in ep. ſuperiori damnatum eſſe dixit : & quidem in his poſtremis hujus libri epiſtolis ordo rerum mirè confuſus eſt ; apparetque divulſa eſſe, & alieno loco agglutinata plùrium epiſtolarum membra. Id accidit eorum, qui has collegerunt, culpâ, potiùs quàm librariorum ; quippe nulla ferè in mſſ. varietas eſt.

Ibid. 19. *Non mihi.* Ita codices. Emendat Popma, *non miſi.*

Ibid. 29. *Opimius . . . Antius.* Duas hic tri-

bus habuit. Vejentinâ fuit nativitate, Tromentinâ adoptione.

197, 5. *Hic Abdera.* Conſilium Abderitarum, quorum de ſtupore & tarditate multa multi ſcripſerunt.

Ibid. 25. *Rem non habes nullam.* E re tua eſt, multas fieri ſuffragiorum emptiones, ut inde fœnus creſcat.

198, 8. *Nunc ut opinionem habeas rerum, ferendum eſt.* Ita codices, ſenſu perquàm obſcuro. Fuiſſe hic aliquid de Gabinio videtur.

Ibid. 15. Larvæ nudæ, de vanis accuſatorum Gabinii terriculis.

199, 12. Simul philoſophari.

Ibid. 25. *Foris eſſet.* Reſponſurus non eſſet, ut *foris eſſe* dicuntur debitores, qui non ſunt ſolvendo.

200, 8. Nonne ſcio te, ô Mars, cum Venere *conſueſſe.*

201, 18. *Lege Cœliâ.* Tabellariâ etiam in crimine perduellionis. Ita Fr. Gronovius pro vulgato *Coctia.*

202, 14. Pelles, involucra, h. e. ſarcinas, impedimenta quæ tecum aſportaras.

Ibid. 19. Sermo Atticum redolens.

Ibid. 21. *Noſtræ reipublicæ germanam? peti vide nummis... diviſis palam... vide abſolutum &c.* Ita Manutius, ut sit ſenſus, advola, & inviſe remp. ſimilem reip. illi noſtræ, cujus effigiem habes in libris noſtris: vide peti magiſtratus, nummis palam diviſis: vide Gabinium abſolutum, quamvis nocentiſsimus sit: detur etiam, ut auctoritate floreat & gratiâ. Vulgò, *noſtræ reip. germanæ: putavi de nummis.... inde abſolutum &c.* unde nullus ſenſus.

Ibid. 29. Commiſeratio.

203, 6. *Pompeii Galliâ.* Coloniis Galliæ tranſpadanæ jus civitatis dederat Pompeius Strabo, Magni pater. Mallet Muretus, *Pompeii gratiâ.*

Ibid. 9. *Ab Q. fratre.* Hæc poſtrema pars in regiis mſſ. adnectitur epiſtolæ ſuperiori.

Ibid. 23. *Quum dies venerit.* Placet Malaſpinæ, *quo die veneris.*

204, 16. *Lex curiata.* Quæ ſola militare imperium dabat provincias regentibus.

207, 9. *Satiſdationes ſecundùm mancipium.* Quibus modò venditor tenetur ad evictionem præſtandam.

Ibid. 11. *Aperuiſti.* Adpromisiſti te daturum, si urgeret.

208, 1. *Ad tranſverſum .... verſiculum.* Ad id, quod de tranſverſo ſcripsiſti, quum pagina ita eſſet ad imum completa, ut nihil ultrà caperet.

Ibid. 19. *Ego arcivero viros.* Ita e veteribus libris Lambinus & Malaſpina, quibus accedit Fr. Gronovius. Regii tamen codices cum vulgatis, *ego arcivero pueros.*

210, 13. *Ruſio noſter.* C. Sempronius Rufus. Hunc inter & Veſtorium controversia fuit, cujus arbiter Cicero. Vide Fam. 8, 8. Hinc per jocum dicitur Rufio Veſtorianus infrà 14, 14.

Ibid. 24. *Poſtea etiam jussi valere, quum me exiens e ſua villa.* Ita Manutius, Muretus, & Lambinus. Regii codices mendosè cum vulgatis, *poſtea jam jussi valere, quum me expensè e ſua villa.*

211, 6. *Opperiare.* Affert e veteri libro Urſinus, *odorere.*

Ibid. 30. Gravioris momenti.

212, 17. *Mandato.* De collocanda filia. *Ac me ille &c.* Conciſa eſt oratio. *Ac me ille*, quem noſti, valde rogat, ut sibi nuptui dem Tulliam, & ſanè in illam conditionem deſcendam, non quòd illam probem, ſed quia aliorum inopiâ, eo genero contentus eſſe cogor. Ita locum e veſtigiis duorum mſſ. refingit & explanat Boſius.

Ibid. 23. Difficile dijudicatu.

213, 4. *Attribui oportebit.* Nempe ſupplementum aut pecuniam in rem militarem.

Ibid. 9. Aſſensionem.

Ibid. 12. *Ne quid ad ſenatum.* Fr. Gronovius reponit, *ne quis ad ſenatum*, hoc ſenſu, ne quis, quum de me agetur in ſenatu, moram afferat, poſtulando, ut ſententiæ ordine dicantur, aut numerentur : *conſule* aut *numera.*

Ibid. 14. *Quòd cum Scrofa.* Nempe locutus es de eo, quod Chærippus de me dixit.

Ibid. 31. *Mea captio eſt.* Mihi fraudi, damno eſt. Ita regii codices cum Lambino & Grutero. Victorius & Manutius edidere, *mea cautio eſt.*

214, 2. *Tu verò aufer ducentos.* Scil. ſcapos chartæ, quos mihi paraveram, *dum acta & rumores velis*, ad me perſcribere. Ita locum legit & exponit Fr. Gronovius.

Ibid. 15. *Eo autem die credo &c.* Ita regii codices, & editi plerique. Quidam, *eo autem die credi &c.*

Ibid. 22. Sermones.

216, 4. *Quotidie enim magis magiſque.* Omittunt vulgati vocem ultimam, quam ſervant regii codices uterque.

Ibid. 7. *Delaturum novos ; vacationes , judiciariam causam.* Hæc Grævius sic refingit : *delaturum : non vult vacationes &c.* Et quidem Cicero negavit præfectis ſuis vacationes a munèribus militaribus , & munus judicandi inter Græcos ; idque ſe ait auctore Pompeio feciſſe.

217 , 15. *Nihil nobis fuerat tanti.* Vel lege cum Grævio , *nihil nobis fuerit tanti.*

Ibid. 27. Studio benignissimo & ſuavissimo. *Saliarem in modum.* Ut ſolent epulari Salii ſacerdotes Martis , h. e. opiparè. Sic apud Horatium *ſaliares dapes.*

218 , 23. *Ne intercaletur.* Intercalandi cura pontificibus ita permiſſa erat , ut ii nonnumquam ad libitum , aut per ambitionem intercalarent , unde magna menſium cujuſque anni perturbatio. Sic infrà lib. 10. ep. 18. Ciceronem menſe Maio morabatur æquinoctium.

219 , 24. Exerceat quiſque , *ſcil. quam norit artem.* Verſum integrum in prima Tuſculana Latinum fecit. *Quam quiſque norit artem , in ea ſe exerceat.*

220 , 3. Demerſa , quæ educi vix poſſunt e profundo. *Itaque admirabere meam* profunditatem, nimiam patientiam... *tanta mihi* meditatio *hujus virtutis &c.*

Ibid. 23. *Surſum deorſum.* His verbis deſignatur ſecta philoſophorum Academicorum , quorum mos fuit modò hoc , modò illud probare , ac de rebus omnibus diſputare in utramque partem. Si quid eſt Academicæ philoſophiæ , id totum eſt , inquit , in Ariſto. Boſius.

221 , 10. *Marcellus fœdè de Comenſi.* Quem in odium Cæſaris , virgis tamquam peregrinum cædi juſſit , quum tamen lege Cæſaris civis Ro-

manus eſſet. *Erat Tranſpadanus*, & proinde ex iis coloniis, quas Pompeius Strabo deduxerat.

Ibid. 26. Naves apertas. *Dicrota*, biremes, & *aliquid* remis inſtructum, h. e. navium actuariarum.

222, 6. Qualis hera, *talis & catellus.*

Ibid. 12 *Sed ego hanc, ut singuli.* Fr. Gron. *ut Siculi dicunt*, tolerantiam... meditatus ſum.

Ibid. 18. Animi ſuſpenſi & dubii.

Ibid. 21. *Barones.* Epicureos, viros a perturbationibus invictos. Quidam legunt *Patrones*, quasi *Patronis* ſodales.

Ibid. 27. Decretum, quòd in tabulas memoriæ causâ refertur.

223, 12. Dolenter.

Ibid. 15. Vulgarem, quasi paſtoriciam.

224, 1. Signa ſecundæ tempeſtatis, ex vexillis in faſtigiis navium & domorum.

Ibid. 5. Condolebam.

Ibid. 7. Accommodatius ad rationem tractandæ reipublicæ.

225, 1. *Poſt pugnam Bovillam.* Poſt occiſum a Milone Clodium ultra Bovillas.

226. 2. *De illo domeſtico.* De filiæ matrimonio.

Ibid. 23. Mandatum de annuo munere.

227, 13. Arcanum domeſticum. Scil. de collocanda filia.

Ibid. 19. *Clavum anni movebis.* Clavis parietibus impactis anni olim notabantur.

228, 13. *Mæragene.* Latronum duce, qui ſervum Attici fugitivum receperat.

229, 14. Triburum in ſingula capita... Poſſeſſiones. Vide Fam. 3, 8.

230, 27. Simul amanter inſerviunt *gloriæ meæ.*

232, 18. Caput... *Inter cæſa & porrecta*. h. e. dum aliis rebus intenti ſumus : proverbium ductum a ſacrificiis, quum inter victimæ mactationem, & extorum in aram impoſitionem ſiniſtri quid accideret, ne litari poſſet, ſed inſtaurari ſacrificium neceſſe eſſet.

233, 17. Doloris conſenſum, commiſerationem.

234, 4. *Exhibeo pupillum*. Ariobarzanem, qui mihi in tutelam a ſenatu traditus eſt, exhibeo creditoribus, ut ipsi exigant, nec jam tueor.

Ibid. 22. *Ne appellaret Meſſallam*. Qui fortè pro Atilio ſponſor.

Ibid. 28. *Valete Patron, & tui condiſcipuli*. Epicurei, qui negabant insitum eſſe naturâ amorem illum, quo quiſque liberos ſuos complectitur.

Ibid. 29. *De Tarentinis*. Tarentinos vocabant equites binos ſecum trahentes equos, & ad prima signa levibus jaculis pugnam irritare ſolitos, inſtar velitum.

235, 2. *Eum*. Hirrum, Cœlii in ædilitatis petitione competitorem, qui ipsius Ciceronis in petitione auguratûs competitor olim fuerat. Vide Fam. 8, 3 & 9.

Ibid. 7. Indignatio *intereſt* ab invidia.

Ibid. 17. Summatim.

236. 15. *A Cilicia*. Hìc e veſtigiis mſſ. exſtitiſſe cenſet Grævius notam numeralem *111*, ut sit triplici aquarum divortio.

Ibid. 28. Subitos terrores... Inanes terrores belli.

237, 8. *In muſtaceo*. Fuit hoc placenti genus, cui ſubjiciebantur folia lauri.

238, 4. *Ligurino Momo ſatisfacere*. Ita ut

Momus ipſe nullam irridendi anſam habeat: proverbium in rebus difficillimis uſurpatum. Hic volunt designari Hortensium, ob geſtus λιγύρυς h. e. nimis argutos.

Ibid. 14. Intumeſco, ſuperbiâ efferor... *Interim hæc* ſplendida... In transitu, obiter... Non facilem aditu *me*, *non modo* integrum & incorruptum largitione *præbui*.

Ibid. 21. *Brutum.... excitavi.* Salvo & incolumi per me rege regnoque Cappadociæ, Brutum revocavi ad ſpem recuperandæ pecuniæ, quæ ei debetur a rege. His verbis præpoſuit Malaſpina ea, quæ ſequuntur, *atque etiam &c.* Sed invitis codicibus, & vetuſtioribus editis.

239, 10. *Incendio Plætoriano quòd Leius aduſtus eſt.* h. e. quòd Leius ex appendice judicii Plætoriani vocatus in judicium, poſt ipſum Plætorium damnatus eſt.

Ibid. 29. Cornu, inſtrumentum muſicum. *Phemius* cantoris nomen apud Homerum. Sic Atticus ſervum artis muſicæ peritum vocaverat.

240, 16. *Et libenter requieſcere.* Hoc totum abeſſe a veteri libro teſtatur Urſinus.

Ibid. 23. *Nullo noſtro* proſpero ſucceſſu.

241, 22. Clauſulam. 28. Dulce amarum.

243, 19. Non ſupra veritatem. 24. Quadrigas.

244, 9. *Pamphylium* (*tum Phemio diſpiciam* cornu) *Lycaonium.* Ita veriſſimâ conjecturâ locum emendavit Mongaltius. Vulgati, omiſsâ voce ultimâ, habent ex conjectura Lambini κέρας *Aonium.*

246, 2. *Cum anatociſmi anniverſario.* Ita ut, uſuræ, quæ ſolutæ non eſſent, ſingulis annis ſorti adjicerentur, atque adeo, creſcente ſorte, & uſuræ creſcerent.

247, 17. *Avunculo ejus.* M. Catoni. Brutus matrem habuit Serviliam, Catonis ſororem.

Ibid. 21. *Perpetuo fœnore.* Ita ut nullæ uſurarum uſuræ ſolverentur.

Ibid. 24. Præter propoſitum, obiter.

248, 4. *De* arcano domeſtico. De collocanda filia.

250, 9. *Nec* diſpoſitionem *meam.* 17. Non perit, non evaneſcit *induſtria tua.* 20. *Quòd meam* profunditatem, patientiam. 24. Subquerulas, leviter expoſtulantes. 30. Per detractionem.

251, 2. Addito cibo recreatam. Eſt in re medica contrarium *detractionis.*

Ibid. 18. *Hanc nonnulli .... interpretantur.* Immo *hæc*, & sic habet, Urſino teſte, liber vetus.

253, 3. *Fœnus & impendium recuſare.* Jurare pupilli patrimonium neque ſorti, neque uſuris ſolvendis eſſe. Fr. Gronovius.

255, 8. Animo a familiari conſuetudine alieno. 23. Hortationes. 28. Juſtitia & veritas a me ſtat. 31. Hiſtoricum.

256, 12. Non te latuit *illud de geſtu hiſtrionis*, de quo in libris de republica, quo loco deſcribi a me Hortensium ſuſpicaris: *ego* ſimpliciter *ſcripsi.*

Ibid. 25. *In tuum veterem gregem retuliſſes.* Generum ex equeſtri ordine legiſſes.

257, 3. *Tum in Burſa.* Munatio Planco, Ciceronis inimico, qui lege Pompeii, judice fortaſſe Appio, de vi damnatus, & poſtea a Cæſare reſtitutus.

Ibid. 11. *Diſsimulantem.* Solebat enim Pompeius aliud loqui, aliud ſentire. *Sed enim* ordo, diſpoſitio ... *perturbatior* ... *te* .... *ſequor* nullo ordine ſcribentem.

Ibid. 28. Adminiſtrandæ reipublicæ rationem.

258, 5. *Rhosiaca vaſa.* Rhoſus urbs sita in ſinu Issico, vasis fictilibus celeberrima.

359, 4. Habentem eamdem vim *exceptionem*. 11. *Propter hanc meam* divisionem. 22. Non ſcriptum *reliqui.* 28. Facultatem utendi ſuis legibus.

260, 2. Quod maximè mirandum. 13. Nihil ipsis credo, fido. 14. O res non contextas, ô perturbatum rerum ordinem. 20. *Ad* Pollucis *ædem*. 29. O inſcitiam hiſtoriæ turpem. 30. *Et tu bellè* dubitaſti.

261, 3. Eupolim illum veteris *comædiæ ſcriptorem*. 25. Quid reliquum. 28. Multum quidem abeſt.

262, 25. *Clarissimi jurisjurandi.* Quum Ciceronem abeuntem conſulatu tribunus plebis Metellus concionis habendæ poteſtate privaret, ipsique permitteret modò, ut juraret, magnâ voce juravit operâ ſuâ ſalvam eſſe rempublicam. Vide Fam. 5, 2.

Ibid. 28. Aurea pro æneis. Ili. ζ'. 236... 30. *Quam non relinquam* sine reſponsione.

263, 7. Veriti ſunt quidem recuſare, timuerunt autem accipere. Ili. ή. 93.

Ibid. 26. *Diligentiorem.* i. e. parciorem in villa, quam ſumptuosissimam ædificabat in nemore Aricino.

264, 16. Obiter ſcire. 18. Veſtibulum.

Ibid. 27. Poſt *Leuctricam pugnam.* Quam *Bovillam* dixit ſuprà lib. 5. ep. 13.

265, 11. *Id consilium.* Q. Ciceronis, de dimittenda uxore Pomponia, Attici ſorore.

266. 15. Hiſtoriæ peritissimus. 24. Recens conditam. 25. *Idque* navium catalogo, enumeratione, quæ eſt apud Homerum Ili. Ϛ. *confirmabat.* 30. Analogia *deceperat*, Phlious, Opous, Sipous, quòd Opuntii, Sipontii.

267, 10. Facultatem utendi ſuis legibus. 15. *non loquor* ſupra veritatem.

271, 3. *Pammenia.* Negotia Pammenis, de quibus ſuprà lib. 5. ep. 20.

Ibid. 6. Fatuam ſimplicitatem. Vide ſuprà lib. 5. ep. 2. & Fam. 8, 8.

Ibid. 22. Multos autem in intermedio Auſter volvit fluctus lati maris, e vetere tragico poeta.

275, 18. Alienum a familiari conſuetudine.

277, 17. Secretius. 18. Uxoris meæ libertus (noſti quem dico) viſus eſt mihi dudum e verbis, quæ inconſideratè effutiebat, turbaſſe calculos, ex coemptione bonorum Crotoniatæ tyrannicidæ. Timeo ne id adhuc non intellexeris. Unus nimirum hoc ubi conſideraveris, reliqua in tuto pone.

278, 12. Uxoris meæ libertus viſus eſt mihi ſæpe, garriens & errans in conciliabulis & circulis, quodam modo conturbaſſe rationes in bonis Crotoniatæ. 17. Ex urbis ſepticollis mœnibus (*Roma*) Camillo edidit (*Philotimus*) rationes 24 minarum, & 48 minarum æris alieni (*ab uxore ſcil. contracti*) ſeque debere 24 minas ex bonis Crotoniaticis (Milonis) & 48 ex Cherſoniticis (in Cherſoneſo exactis) & quamvis ex hereditatibus, quas adierit, redegerit bis ſexcentas & quadragenas; ſe tamen æris illius alieni ne obolum quidem diſſolviſſe, quum jam debeantur a Kal. ſecundi menſis: libertum autem ejus, qui idem quod Cononis pater (*Timotheus*) nomen habet, nihil curaſſe. Primum igitur hoc, omnia ut ſerventur; alterum, ut ne uſuras quidem negligas, quæ debentur ex die ſupradicto. Per eos dies, quibus illum pertuli, magno in timore fui. Venerat enim explorandi cauſâ, at-

que aliquid ſperabat : quà ſpe fruſtratus ; abiit temerè, sic fatus, concedo : turpe quidem diu manere. Supple, & inanem redire. Ili. β'. 298.

279, 3. Quæ dantur, ſupple ex Platone, neceſſe eſt accipere. 22. Sensim & sine ſenſu. 23. Alia quæſtio.

280, 9. Ænigmaticè. 11. Simpliciter.

281, 13. Propriè ſpinas vellere & colligere : de vitiis Dolabellæ junioris, quæ non vult ab Attico colligi & enumerari. *Sed heus tu*, frumenta in populum *Athenis ?* 17. Veſtibulo. 27. Dubitare, aſſenſionem retinere. 31. Dubitationis.

282, 21. *Quid egerit.* Videtur legendum cum Mureto, *quidquid egerit.*

283, 3. Alterius vitæ quasi inſtaurationem, *propter exsilium.*

284, 11. Turpe eſt tacere. Vide Or. 3, 35. Ibid. 25. Confusionem.

285, 12. Obſerva... conturbatoris Philotimi cupiditatem quàm maximè. 20. Nec me inanem... nec sine ambitione. 25. Dubitare. 28. Improbatio.... dubitatio. 31. Meum ſomnium mihi *narras.*

286, 2. Diuturna dubitatio.

289, 7. Ambitio, cupiditas *Philotimi.* 27. Quæſtionem.

290, 1. Sed mihi numquam perſuaſiſti *quidquam* patriâ dulcius eſſe. Odys. ι. 34.

291, 5. Vereor.... Trojanos & Trojanas. Polydamas mihi primus probrum objiciet. Ili. χ'. 100 & 105.

Ibid. 21. Præter propoſitum, obiter. 23. Fluxa, non diuturna.

292, 7. Digreſsio a propoſito. 12. Parabilem.

293, 7. Conturbator, *Germanus Lartidius*, qui fur olim nobilis. 8. Sed hæc quidem, quæ antè acta ſunt, omittemus, licet cum mœrore. Ili. ὐ. 65.

Ibid. 17. Non accuſanda.

Ibid. 26. Verſum ſpondaicum, *si cui voles* juniorum, pro tuo vendito.

294, 31. Nativa & indigena.

295, 1. *Ejus teſtamentum deporto Romam, Ciceronum &c.* Ita e conjectura Manutius, & sic dedit Olivetus. Nam codices vitiosè habent, *ejus eſt teſtamentum de portorio &c. Fecit palam te.* Scil. heredem.

Ibid. 9. Naturalem *eſſe* in liberos *amorem*.

297, 11. *Qui eadem liber non juraret.* Qui manumissus non juraret ſe eadem præſtiturum patrono, quæ ante libertatem datam præſtare ſolitus eſſet.

Ibid. 19. *Parthi faciunt.* Qui contra ſpem ſubitò diſceſſerunt. Vide infrà ep. 26.

298, 10. *Quid si hoc melius?* Vide Fam. 13. 47.

Ibid. 17. Non pœnitenda.

300, 3. Ubi navigium Atridarum; *mihi* navigium *unum erit &c.*

Ibid. 7. *Dic, M. Tulli*, paucis verbis.

301, 7. *Quòd ejus vici Lucceiis sint addicti...* Ita Corradus, & favent regii codices, in quibus ſcribitur *Lucceiis.* Vulgò, *quod ei vici Lucceii addicti sint.* Alii aliis conjecturis locum refingunt.

302, 28. Pagos, vicos. 3. Quæsitum, quæſtionem.

303, 14. *Tartessium.* Cornelium Balbum, oriundum ex agro Gaditano, in quo urbs *Tarteſſus.*

Ibid. 18. *Reum me facerent.* Adigerent me tamquam reum ad judices de ære alieno, cui ſolvendo non eſſent. Ita codex unus e regiis. Locus eſt corruptus. Vulgò editur, *rem*, aut *reum me facere rentur*

304, 22. *Ut veniret.* Ita regii codices. Vulgò *venire* aut *veniſſe.*

Ibid. 23. *Hoc illi* ſignum ejuſmodi, ut dubitari non poſſit.

305, 22. *Devium eſt* obviam prodeuntibus, *& habet alia* incommoda.

Ibid. 25. *Pomptinam ſummam.* Oram ſummam Pomptinæ paludis. Ita regii codices, pro vulgato, *Pontinum ſumam.*

306, 17. Conterito.

Ibid. 30. Neque enim hoc majus eſt malum. Odys. μ'. 209.

307, 24. Recantatio.

308, 4. *Non feciſſet.* Meum enim triumphum exſpectaret extra urbem.

Ibid. 9. Febris acceſſio. 19. Abderiticum, ſtultum. Vide ſuprà 4, 16.

310, 16. Tecum ago, diſſero de republica.

311, 14. Eſt civilis conſideratio... *Sed id* magis philoſophicè diſcutiemus.

Ibid. 28. Confuſionem reipublicæ.

312, 5. Mars communis. Ili. σ'. 309. 8. Politicè, ut decet virum reip. peritum.

Ibid. 19. *Ex illa autem ſententia, ira relinquendæ urbis.* Locus corruptus. Emendabat Pantagathus, *illa mea ſententia non relinquendæ urbis.*

Ibid. 24. Deforme & turpe eſt, ejus, qui contrariæ ſit in republica partis, debitorem eſſe.

313, 5. Explicabis quæſtionem ad reipublicæ ſtatum pertinentem.

314, 12. *Sed iſtuc ipſum, sicut eſt, magnum malum putet aliquis.* Hanc emendationem a Fr. Gronovio accepit Grævius. Vitioſè regii codices cum vulgatis, *ſed iſtud ipſum sit, ô magnum malum! putat aliquis.*

316, 9. *Umbram...* honeſti, recti. 14. Tabulas novas, h. e. debitorum abolitiones. Exſulum reditus... ut tyrannidem habeat, quæ inter deos maxima. 27. Philoſophor tecum, ſcholam tibi explico.

317, 1. Dubito. 10. Sic ſanè eorum, qui antè nos vixerunt virorum audiebamus laudes. Ili. ì, 520. 23. Speculatorem. 26. Impetus, impressio.

318, 21. Phalaridis imitationem.

319, 6. Vereor Trojanos. 18. Dubitationem.

320, 9. Heroem. 27. Salvis reipublicæ legibus, ut civem decet. 29. Artis imperatoriæ ignarus.

321, 26. Ad id quod tutum sit.

322, 10. Vates optimus, quiſquis conjiciet rectè. Euripidis verſus, quem sic Latinum fecit lib. 2. de divinatione. *Rectè qui conjiciet, vatem hunc perhibeto optimum.*

Ibid. 13. *Ænigma Oppiorum.* Eſt hoc initium alterius epiſtolæ, ut rectè vidit Manutius. In priore ignoſci poſtulat loquacitati; in altera brevitatem excuſat epiſtolæ.

Ibid. 16. *Succones.* Oppios argentarios *ſuccones* dixerat Atticus, a voce Græca ὀπὸς ſuccus. Alii malunt *ſaccones*, a *ſaccis*, qui ſunt receptacula nummorum.

324, 6. *Scutorum in ludo M. fuerunt....* Ita regii codices & veteres editi. Eſt a Victorio lectio vulgata, *ſecutorum in ludo* ɪↄↄ *fuerunt.* Quis

credat in ludo gladiatorio fuiſſe gladiatores unius generis ad quinque millia.

326, 6. *Ad legiones Attianas.* Alii legunt *Appianas*, ut intelligantur duæ legiones, quas per ſpeciem belli Parthici abductas a Cæſare, in Italiam adduxerat Appius legatus.

327, 30. Magis Seſtianum.

329, 5. *Pueros* quum ſubduxero *in Græciam.*

330, 30. *Quum præſertim rogatus eſſet ſcio.* Vocem ultimam poſt Corradum delevit Grævius, quam tamen codices conſtanter ſervant.

331, 16. *Illud* falsò adſcriptum Hesiodo... neque cauſam *judicaris priùs, quàm quid uterque dicat, audieris.*

332, 22. Vel simul mori.

333, 18. Vultum oſtendere, faciem aperire.

334, 10. Quæſtio. 18. Dubitatio.

338, 2. *Non venit idem uſu mihi.* Ita codices regii cum aliis. Corradus, cui Muretus & Grævius accedunt, legendum cenſet, *nunc venit idem &c.*

Ibid. 9. *Si te ſecundo lumine hîc offendero,* ſupple *moriere.* Vide Rabir. Poſt. 11.

339, 7. *Parthicus caſus.* Quo caſu metum Parthici belli ſubita tranquillitas ſubſecuta eſt.

344, 9. *Des, id feras.* Alludit ad proverbium vetus, *quod dedit, recepit*, hoc ſenſu, de te alii loquentur, ut tu de illis, *ſua quiſque exempla debet pati.*

Ibid. 10. *Hîc quidem quæ eſt?* Nempe *dignitas.* Ita Bosius. Alii, *hîc quidem quod eſt?*

Ibid. 17. Dipla. Genus notæ, quâ veteres utebantur. Ea erat e duabus lineis in angulum coeuntibus, sic > aut <.

345, 6. *Ad Pompeium, si de pace ageretur,*

profectus : si de bello , quid erit ? Ita duo regii codices , proximè ad Græviaños , qui habent *præfectus , si de bello , quid ero ?* Vulgò editur , *profecturus eram , si de bello , videro.*

Ibid. 22. *Vel fortuna.* Addunt plures editi *eum fortuna* , quas voces ignorant mſſ.

346 , 7. *Non futurus ſit ſui juris.* Regii codices cum pluribus aliis habent tantum *non futurus* , unde Jac. Gronovius facit , *nomen futurus.*

351 , 14. *Domitium deſertum.* Regii codices , & Grævii Baliolensis , omiſsâ voce *Domitium* , ſcribunt. *Cn. noſter Brundiſium : deſeruit* : idque vulgato vividius.

Ibid. 24. Quum fureret , multa fruſtra cornibus in aerem proruens , *ſeu* fruſtra cornua jactantem , aera cornibus verberantem. Ex poeta incerto.

353 , 5. *Spero etiam , quoniam &c.* Locus miſerabiliter lacer & divulſus , quem ex conjectura velle reſtituere , mera ſtultitia eſt , inquit Grævius.

354 , 27. Inſalutatos. 30. Honeſtum , rectum.

355 , 3. Adverſus id , quod oportet & decet facere. Struant quidlibet , & in me machinentur , rectum enim mecum eſt , a me ſtat.

Ibid. 6. Multam ſalutem honeſto , valeat honeſtum.

356 , 25. Generoſa tua *consilia.* 28. Simul dies conterimus. Hîc Rubenius agnoſcit initium epiſtolæ , quæ ſcripta ſit ante ſuperiorem. Hæc enim videtur reponenda poſt undecimam lib. noni , quum a Brundisio Romam Cæſar petiturus eſſet.

358 , 5. Monſtrum.

360, 1. Scopus, finis. 5. Præſagio. 7. *Jamque mari magno &c.* Vide Div. 1, 67. 10. Ilias.

361, 10. *Simile Parthicis rebus.* Vide ſuprà lib. 7. ep. 26.

Ibid. 17. De concordia.

372, 5. *Nec aliter video cenſeri.* Ita regius codex: vulgati ex conjectura Manutii, *ac ita video &c.*

373, 16. *Ut illas ſuas ſervent.* Nempe cohortes. Grævius mallet, *ut villas ſuas ſervent.*

379, 9. *Modò eſſe in Tiburtino Lepidi, modò cum Lepido acceſſiſſe &c.* Ita Lambinus. Locus eſt in mſſ. corruptus, quem alii àliter reſtituere conati ſunt. Grævius dedit *in Tiburti haud lepidè, quocum Lepidum accessiſſe &c*

Ibid. 30. *Et aut Hæmonis fugam intendis.* Hic quoque locus in mſſ. corruptiſſimus, quem sic emendabat Ol vetus: *an tu ad Hæmoniam* (Græciæ nomen vetus *fugam intendis.*

381, 2. *Setenas.* Nomen ignotum Romanis. Pighius reponit *Suffenas*, qui eo anno Cretam & Cyrenem obtinuit.

Ibid. 6. *Sed nihil differo.* Ita cum Manutio & Lambino Boſius, & q idem proximè ad codices, in quibus ſcribitur *deſero* pro *differo.* Vulgati *deſidero.*

382, 14. *Totum te probaturum ſcio.* Ita cum Urſino Mongaltius, pro vulgato, *me probaturum ſcito.*

Ibid. 30. Gubernandæ reip. maximè imperitum.

383, 1. Imperatoriæ artis prorſus ignarum.

Ibid. 13. Obviam itiones. 23. Vereor Trojanos.

Ibid. 20. *Lucerias horrent.* Luceriæ palam

denuntiatas proſcriptiones. Vide ſuprà ep. 8. & lib. 9. ep. 10.

385, 3. Inanis curæ plena. 18. Remotum ab omni occurſu.

Ibid. 21. *Præſidio reip. fuerunt.* Ironicè dictum.

386, 9. *Iraſcetur.* Ita regii codices. Vulgò *iraſceretur.*

Ibid. 23. Sub ipſam accessionem febris.

387, 12. *In altero.* De Pompeio detrahentibus aſſentiendo. *In altero.* Contrà dicendo.

388, 4. Minimè liberam, repreherdendi libertate carentem. 12. Quis eſt ſervus, de morte ſecurus qui sit? Verſus Euripidis. 15. Gratissimum.

Ibid. 20. *Aut etiam conſtantia.* Quam retinebunt adverſus Cæſarem.

389, 28. *Manſerat.* Pernoctarat.

390, 17. Quæſtiones generales, de quibus cogitari, & diſputari poteſt in utramque partem. *Ibid.* 20. An manendum in patria tyrannide oppreſſa. Iſtâ verò tyrannide oppreſsâ, an quovis modo tyrannidis eversio molienda eſt, etiamsi civitas propter id de ſumma rerum periculum ſubitura sit. An cavendum sit, ne qui tyrannidem evertit, ipſe evehatur. An tentandum sit opem ferre patriæ tyrannide oppreſſæ temporis opportunitate & verbis, potiùs quàm bello. Utrùm civis boni sit, ſecedentem aliquò quieſcere, oppreſsâ a tyranno patriâ. An quodcumque ſubeundum diſcrimen pro libertate. An bellum inferendum regioni, eaque sit obsidenda, si a tyranno opprimatur. An etiam is, qui non probet tentari bello tyrannidis eversionem, nihilò minùs nomen ſuum dare cum bonis debeat. An cum benemeritis & amicis ſubeunda pericula in rebus publi-

cis, etiamsi illi minùs rectè de ſumma rerum conſuluiſſe videantur. Utrùm de patria benemeritus, ob eamque cauſam graviſsima quæque paſſus, & invidià oppreſſus, ultro pro patria diſcrimen ſubire debeat. An permittendum ei, ut ſui ipsius aliquando, & cariſsimarum perſonarum rationem habeat, dimiſsis adverſus potentes concertationibus pro republica.

391, 16. Aliquid quod operæ pretium sit. 17. Intempeſtivus.

392, 7. Bono ſtomacho, fortiter.

393, 7. Statim enim tibi deinde poſt Hectorem mors parata... Statim utinam mortuus eſſem, quando non eram ſodali, quum interficeretur, opem laturus. Ili. σ'. 98. 11. Quid si non ſodali... ſed benemerito.

394, 18. *Patronus.* Huic Cicero tribunatum a Cæſare petiit. Ad Q. Fr. 2, 13.

395, 10. Neque mihi pectus firmum, ſed animo ſum conſternato. Ili. κ'. 93. 3. Turpitudinis imago.

396, 15. Cum vi & efficacia. 18. Duobus simul euntibus, *alter alterum prævertiſſet, cogitando quod e re foret*. Ili. κ'. 224.

Ibid. 28. *Quàm eſſet cum his.* Cæſarianis. Ita regii codices. Malè editur *cum iis.*

397, 25. Quod proximum eſt *effeciſti.*

398, 16. Occurſus, obviam itio. 26. Curam publicam.

399, 1. Ne mihi Gorgoneum caput horrendi monſtri. Odys. λ'. 633. 4. Sciens tibi dico. 16. Ingrati animi 21. Navigatio opportuna.

400, 15. *Nimiùm optimati.* Optimatium nimiùm quantum ſtudioſo partium. Jocus in libertum.

402,

402, 4. *Ut nos certiores faciat, quid hac re acturus ſit.* Ita regii codices. Vitioſa in vulgatis tranſpoſitio, *ut nos hac re certiores faciat, quid acturus ſit.* Paulò pòſt ex iiſdem codicibus dedimus, *Cæſaris actioni*, pro vulgato *Cæſaris rationi.*

403, 4. *Si togatus urbana officia ſibi præſtitiſſem, quæ etiam illis*, ſcil. Lentulo & Pompeio. Ita regii codices uterque, meliùs quàm in vulgatis, *si rogatus... quæ etiam illi &c.*

Ibid. 9. *His præſto.* Nempe Lentulo & Pompeio.

405, 17. Mentor, quonam modo adeam, & quonam modo amplexabor ipſum. Odys. γ 22.

406, 8. *Tantò plus apud me valere... volo.* Nec malè e regiis codicibus alter, *tantò plus apud me valet beneficii gratia, quàm injuriæ dolor*, sine verbo *volo.*

Ibid. 11. Fictas cauſas ago, declamo... *atque in decurſu* quæſtiones *meas commentari non deſino* 16. Dionysius Corinthi, proverbium quo significatur fortunam eſſe mutabilem, & poſſe dejici de gradu Cæſarem, Pompeium verò exſurgere.

Ibid. 29. *Diſperſu.* Ita regii codices cum pleriſque aliis, pro vulgato *diſceſſu.*

408, 11. *Iſte omnium turpiſſimus.* M. Lepidus prætor, ut cenſet Corradus.

Ibid. 20. *Fortaſſe ſententiâ conſularis.* Ita cum editis vetuſtioribus regii codices. Gruterus & Boſius maluerunt *ſententiæ conſularis.*

409, 6. Tunc mihi dehiſcat lata tellus. Ili. Δ 182.

Ibid. 23. *Sciebam enim te quoto anno &c.* Attico mos fuit pecuniam occupare potiùs in fœnore, unde fructus major, quàm in prædiis, &

inquirere diligenter *quoto anno* exigenda ſors eſſet, & *quantum in ſolo*, in prædiis haberent ii, quibus credebat, ut in tuto eſſent ſors & uſuræ. *Digamma* Æolicum ejuſdem formæ fuit cum Latina littera F, quà vox Fœnus incipit.

410, 2. *Egi per prædem ille daret.* Ita regii codices, ut ex ſuis voluit Malaſpina, ſenſu aperto: at obſcuro vulgati, *egi per prædem illi daret.*

411, 2. In rebus amatoriis.

412, 16. *Alia res nunc tota eſt, alia mens mea.* Ita regii codices uterque. Vulgati omittunt vocem *mens.*

413, 6. Inconſideratè, ſtultè. 19. Leniori vocabulo appellas. 20. Oraculum. 24. Implacabile.

414, 3. *Quem* patriæ amantem, *ac* reipublicæ deditum.

Ibid. 8. *Fugamne fidam, an moram deſerendam.* Ita corruptè regii codices cum vulgatis. Manutius tentabat, *fugamne fœdam, an moram deſidem.*

Ibid. 16. *Sullaturit.* Genus illud regni Sullani concupiſcit. *Proſcripturit.* Proſcriptionum avidus eſt. Vide lib. 8. ep. 11.

Ibid. 19. Generaliùs.

415, 2. Mortuorum turbam. *h. e.* flagitioſorum, decoctorum, damnatorum &c. qui ad Cæſarem frequentes confluunt, ut umbræ ad Ulyſſem apud Homerum Odys. λ. 8. Dubito 10. Probandum, æqui bonique conſulendum. 14. Quod futurum eſt, exſpectabis. 18. Sub ipſam accesſionem febris.

416, 1. Gratiſſimum.

417, 6. Mortuorum turbam. 15. Civile, reipublicæ utile.

Ibid. 24. *Quâ prudentiâ potes attendere.* Ita poſt Fr. Gronovium Græviùs & Mongaltius. Codices corrupti habent, *qui prudentiâ potiùs attendere.*

418, 7. Vaſtum animum, longinqua ſpectantem. Vide lib. 8. ep. 11. ubi Pompeius dicitur *a primo cogitaſſe omnes terras, omnia maria movere, Arabiam* felicem, Meſopotamiam *cogitare.* His μικροψυχία, quam vocem nonnulli mallent, non convenit.

419, 18. *Vel potiùs omnibus etiam precibus.* Ita regii codices. Voces *vel*... *etiam*, quas omittunt vulgati, videntur ad vim majorem accommodatæ.

420, 19. *Mucianum exitum.* Q. Mucius Scævola juſſu Marii junioris trucidatus eſt in curiâ Hoſtilia.

421, 25. Non eſt verus ſermo. 28. Proſperitatem, felicem diei ſucceſſum.

422, 14. Collectio.

Ibid. 29. *Et quàm valde, & quam ob cauſam.* Ita e regiis codicibus alter, ut voluit Muretus, pro vulgato, *etiam valde, ecquam ob cauſam.*

423, 17. Falsò oſtentabat. 20. Falſa oſtentatio.

Ibid. 25. *Oderunt, ut tu ſcribis, ludum.* Qui nempe ludendus erit, propter incertos belli caſus. *Ac vellem, ſcribis, quiſnam hic ſignificaſſet.* Hæc corrupta ſunt. Græviús, deletâ voce *ſcribis*, malè hîc ab oſcitante librario ex præcedentibus repetitâ, legendum cenſet, *ac vellem quinam hi ſignificaſſes.*

Ibid. 27. *Sed & iſte.* Addenda, inquit idem Grævius, vox *amatur*, a librario perperam omiſſa.

424, 3. *Non tam præſtigias... quàm* ſuaſio-

nem violentam. Etenim tyrannorum preces, *inquit* Plato, permiſtæ ſunt, ut ſcis, necessitatibus. *Illa* loca portu carentia. 9. Miniſtrorum copiam. 24. Mœrens, ſollicitudinis plenus. 25. Dedecus, infamiam.

426, 22. Cum auctoritate, certo auctore.

Ibid. 27. *Ad ambitionem.* Hæc corrupta ſunt. Grævius reponebat, *a ſe damnatos*, hoc ſenſu, quidam narrabant Cæſarem dicere a ſe revocatos eſſe ab exsilio damnatos lege novâ Pompeii, *quibus exsilii pœna ſuperioribus legibus non fuiſſet*, ab Sulla verò *patriæ proditores de exsilio reductos eſſe.*

427, 2. *Hæc contra* diſputabat, negabat hæc dicta eſſe a Cæſare *Bæbius quidam... Sed quis, illi non dicat*, ita homo ignotus eſt.

428, 10. Perfer, gravius *tuliſti.* Odys *ύ* 18.

429, 3. Alia quidem ipſe... alia autem vel deus ſuggeret. Odys. *γ'* 26.

Ibid. 26. *Philargyro bene.* Scil. reſpondiſti, qui Dionysium non reliquiſſe, ſed relictum eſſe putabat.

432, 1. *Præcipio.* Ita, teſte Urſino, Faernus, cui accedit Grævius. Codices mendosè habent *præcipit*, aut *prærupi*, unde vulgatum *præripi.*

Ibid. 10. *Id modò nuntiant. Sanè in magnis &c.* Grævio probatur conjectura Corradi reponentis, *id modò nuntiant ſanum. In magnis &c.*

433, 10. Mortuorum turba. 18. Clauſula, *ſcil.* ſermonis Cæſariani. 25. Garrientem *hirundinem.*

Ibid. 26. *Actum ne agas.* Ne de ea re facienda cogites, quam antè fieri oportuit, cujus faciendæ tempus præteriit.

434, 2. De civium officio in rempublicam. 10. Conſideratio, conſpectus.

435, 10. *Ad effligendum.* i. e. perdendum, inquit Græviús. Ita regii codices, & ſic habent Victorius & Malaſpina, e libris uterque ſuis omnibus, & Plauto vox eſt familiaris. Alii *ad affligendum.*

Ibid. 14. *Et aliquandò ſententiam, ut nihil novi, niſi &c.* Hæc corrupta præclarè emendat Fr. Gronovius, *& aliquando ſentiamus nihil nobis, niſi (id quod minimè vellem) ſpiritum reliquum eſſe.*

438, 11. Ne ignaviter & inglorie pereeam, ſed magno aliquo facinore edito, quod a poſteris audiatur. Ili. χ' 304.

439, 1. *Etiam mei.* Lege cum Fr. Gron. *jamjam mei.* Cogitabat enim Athenas migrare.

Ibid. 15. *Summarius.* Qui capita rerum breviter tangit, quæ dicendi ratio minimè apta ad perſuadendum. Manutio & Grævio placet *nummarius*, i. e. pretio corruptus: hunc enim ſuprà dixit *emptum pacificatorem*: quibus in locis deſignari putant Curionem, qui primò viſus eſt a Pompeii partibus ſtare, ut Cæſari majore pretio emendum ſe præberet.

Ibid. 19. Conſiderationum maximè ad rempublicam pertinentium. 30. Exclamatio, ſuprà quàm dici poteſt rectè, egregiè.

440, 8. ἄση. Animi æſtus, anxietas, nihil quod ſatis probet reperientis. Ita Muretus Var. Lect. 10. 12. pro vulgato ἄλη. 10. In republica verſandum.

Ibid. 14. *Et turpe, nec tamen tutum.* Vulgò *nec turpe, nec tamen tutum*, contra mentem Ciceronis. Emendavit Fr. Gronovius.

441, 1. Garriens *hirundo.*

Ibid. 22. *Quum igitur hæc ſcire.* Nempe *cuperem*, quod præceſſit. Muretus mallet, *ut igitur hæc ſcirem.*

Ibid. 30. *In regia.* Fuit hoc fanum, in quo ſacerdotes & pontifices vocati conveniebant, & rex ſacrificulus ſolitus ſacra facere.

442, 2. *Non fugerim.* Quippe qui in publico me conſpiciendum præbuerim.

444, 13. *Quorum jam acta ætas.* Vulgò *quorum ut ut jam &c.* Sed additamentum illud ignorant regii codices.

Ibid. 17. *Non tam quia majore pietate eſt.* Locus videtur mutilus, aut corruptus. Pro *non tam*, reponit Malaſpina *etiam.*

445, 12. *Huic tu malo.* Vulgò *huic tu, huic tu malo:* quam vocum geminationem non agnoſcunt regii codices.

446, 13. *Propius factum eſſe nihil.* Nempe quàm ut interitu Pompeii finis bello foret. Alii hæc verba collocant infrà poſt voces *tribunum plebis.*

447, 16. *Minimè offendiſſes ejus cauſam.* Minimè viſus eſſes malè judicare de ejus cauſa & partibus. Ita e regiis mſſ. alter, ut voluere Fr. Gron. & Grævius, pro vulgato, *minimè offendiſſes ejus cauſâ.* Infrà dedimus ex iiſdem regiis, *laudabat conſilium*, pro *laudavit.*

Ibid. 24. *Hoc quidem eſt verum profectò.* Deletâ voce *verum*, lege cum Manutio, *hoc quidem eſt profectum.*

Ibid. 30. *An, quomodo dixerit ille quidem ſibi deferri conſulatum.* Ita locum exhibet e regiis mſſ. alter. Vulgo editur, *an... Quomodo dixerim? ad ſe ille quidem deferri conſulatum.*

Ibid. 13. *Et quàm ipſe me invito, quà pro illo ſit ſuſpicandum.* Ita cum Victorio regii codices, hoc ſenſu, quàm ipſe me invito & excito ad eam partem, ſi quâ parte aliquid ſit recti & honeſti pro illo *ſuſpicandum.* Alii cum Lambino malunt *ſupplicandum.*

Ibid. 19. *Unum periculum eſt.* Fr. Gron. reponit *vanum* aut *nullum periculum eſt.*

449, 4. Arcadiam *me poſcis, rem magnam me poſcis, nequaquam dabo.* Proverbium, quum quis petit, quod fieri non poteſt, aut eſt difficillimum.

450, 3. *Fit ſedulò, nihil prætermitto &c.* Ex Adelphis Terentii.

451, 1. *Aut alio in loco ſimili oppidulo.* Scribitur *ſive oppidulo*, in duobus mſſ. Grævii, qui tamen putat alterutrum ſive *loco*, ſive *oppidulo* ex interpretatione eſſe inculcatum.

Ibid. 12. Comitatus.

453, 27. *Quod malum majus ſcilicet tantum.* Voces *ſcilicet tantum* delendas cenſet Grævius, natas ex annotatione marginali, quæ in contextum irrepſerit. *An invalidè hinc in abſentis ſolus tuli ſcelus.* Hæc corrupta alii aliter refingunt. Muretum cum Oliveto ſequimur. *An qui ejus*, Cæſaris, *abſentis*, quum eſſet in Gallia, *ſolus tuli ſcelus*, quum me per Clodium urbe ejecit.

454, 5. *Turpiter facere.* Has voces delevit aut omiſit Manutius, quas codices & editi exhibent.

455, 12. Rerum quidem præſentium, inito brevi & extemporali conſilio, optimus judex: futurarum autem magna ex parte, ejus, quod eventurum erat, certiſſimus conjector. 17. Quid

melius, & quid deterius in obſcuro adhuc providebat maximè.

456, 12. Navigationem commodam exſpectans. 22. *Sit* amor & pietas *in parentes & in liberos. Sit* animorum conjunctio & quasi conglutinatio. 25. Commotionem.

457, 25. Æmulatione, invidiâ, quum tu id conſecutus eſſes, quod ipſe aſſequi non potueram, nempe auguratum.

459, 2. *Periculi causâ.* Quod ſibi impendere credebant ab altera parte.

Ibid. 18. Certo auctore, cum auctoritate.

460, 2. *Ne unicum filium.* Vulgò *ne unicam filiam.* Correxit Manutius ex ipſa Cœlii epiſtola, quæ ſequitur, & quam eamdem vide Fam. 8. 16.

463, 2. Inſolenter, contumelioſè. Victorius maluit τυϱαννικῶς.

Ibid. 16. Scutalem Laconicam. Brevem epiſtolam, quales occultis gravibuſque de rebus Lacedæmonii ad imperatores ſuos in loris bacillo circumvolutis ſcriptas mittere ſolebant.

Ibid. 19. *Tentabo, ac dicam, me nihil properare; miſſurum ad Cæſarem: clam ibo &c.* Ita cum Oliveto dedimus ex conjecturis Manutii & Grævii. Codices corrupti habent, *tentabo audeam nihil properare, miſſurum ad Cæſarem, clamabo &c.* unde nulla ſententia erui poteſt.

Ibid. 24. Deo juvante tibi dico. 25. Urinæ difficultas. 27. Principium.

464, 1. *Hic tamen.* Antonius. 6. *Ille* Cæſar.

Ibid. 13. Alienum a recta morum conformatione. 17. Moribus adhibenda diligentia. 25. Subdolum.

265, 10. *Et in eo laboret.* Ita regii codices, & vetuſtiores editi, pro vulgato *laborat.*

466, 6. *Quò ille me certiorem vult eſſe.* Ita Victorius, Boſius, & optimi quique codices, quibus accedunt regii; nec ſanè librarii, ſed ipsius Ciceronis manus videtur. Qui vim vocis minùs capiebant, pro *certiorem*, dederunt *fortiorem.*

Ibid. 15. Aperto navigio. 20. Acerbè, præcisè, vox a chirurgis ducta, qui vitioſas partes corporis exſecant. 24. Stomachosiùs, iracundiùs.

Ibid. 27. *Monetali.* Propriè monetæ ſeu nummorum exactori, quum tamen ille argentariam faceret: debuerat quippe adſcribere *Ciceroni imperatori.*

467, 9. *Teterrimè.* Scribit alter e regiis, deterrimè.

Ibid. 12. *Rheginus.* i. e. qui Rhegium tenebat.

Ibid. 15. Intempeſtivè navigandum.

468, 5. *Severiùs adhibebo.* Diſplicet vox Grævio, qui reponit *ſeveriùs cohibebo.*

Ibid. 10. Sincerum, ſanum. 15. Sed hæc quidem, quæ antè acta ſunt, omittemus, licet cum mœrore. Ili. τ' 65.

469, 4. Lapſus, error.

Ibid. 6. *De Cœlio.* Hic olim, ut Sullæ tyrannidem impediret, bellum in Italia excitaverat.

Ibid. 22. *Peloponneſum ipſam ſuſtinebimus.* Alludit ad proverbium, *Spartam nactus es; hanc tuere & adorna.* Regendi Q. Ciceronis provinciam, hoc eſt, non Spartam, ſed Peloponneſum ipſam ſuſtinebimus.

Ibid. 24. Ingenium, quod diſciplinâ ſubigi ac domari poſſit. 26. *Aut virtus non eſt res quæ tradi & doceri poſſit.*

470, 5. Factum viri adminiſtrandæ reip. periti.

Ibid. 6. *Evocavit.... denos : & quatuorviri venerunt &c.* Urſinus & Manutius mutatâ interpunctione reponunt, *evocavit decuriones & quatuorviros. Venerunt &c.*

Ibid. 12. In alvo ſolvendâ occupatum eſſe.

471, 7. Veredum impigrum. *h. e.* quoniam diploma nactus es, tibi licet ex Italia exire curſu publico.

Ibid. 22. *Quâ erui nuſquam... poſſet.* Vel lege cum Frid. Gronovio, *quâ* ſcil. pecunia *erui nuſquam... poſſent.*

472, 12. *Multò ſe... malle.* Supple, mori dicebat.

Ibid. 21. *Quàm ad idem videretur.* Nempe vocandus : niſi malis cum Urſino legere, *quàm adhibendus videretur.*

473, 13. *Ut palam.* Ut palam vel gemmam annuli cum Gyge Lydio ad palmam convertam, & me non videndum reddam, h. e. occultè diſcedam. Ita locum interpretatur Frid. Gronovius.

Ibid. 16. *Captiones.* Loquitur de juriſconſulto, cujus eſt captiones pervidere.

Ibid. 19. O multam animi ignaviam !

475, 11. *Diſſimulavimus.* Ita cum Victorio & editis vetuſtioribus regii codices, pro vulgato, *diſſimulabimus.*

476, 25. Prolixam & largam ſtudii & benevolentiæ declarationem.

477, 11. Liquidum & non perturbatum.

Ibid. 26. ἐυταμηνιαῖον. Error typographicus. Lege ἑπταμηνιαῖον. *Quòd* ſalva peperit.

478, 5. *Corycæi.* Populi fuerunt Pamphyliæ, qui quum ad ſtationes navium portuſque, mutatis veſtibus, ſe contuliſſent, quæ ibi audierant, ad piratas detulerunt, ut hi ſcirent nomina navigantium, & quorſum navigare conſtituiſſent. Hinc proverbium in eos, qui ſubauſcultant quæ dicuntur, ut ea ad alios deferant. Erneſtus.

Ibid. 14. *Eâdem.* Scil. *viâ.* Ita Grævius. At Victorius dedit *eadem*, Lambinus *eódem.*

Ibid. 20. *De altero ei me purgavi.* Ita cum Frid. Gronovio regii codices, pro vulgato, *de altero ei me purga.*

FINIS.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06291 8530